

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

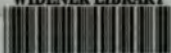
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

WIDENER LIBRARY

HX 5J9Y V

3274.69

Harvard College Library

THE SLOVAK COLLECTION

GIFT OF

Archibald Cary Coolidge, Ph.D.

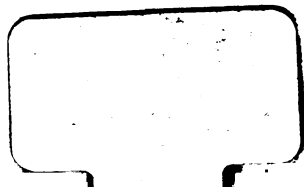
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY

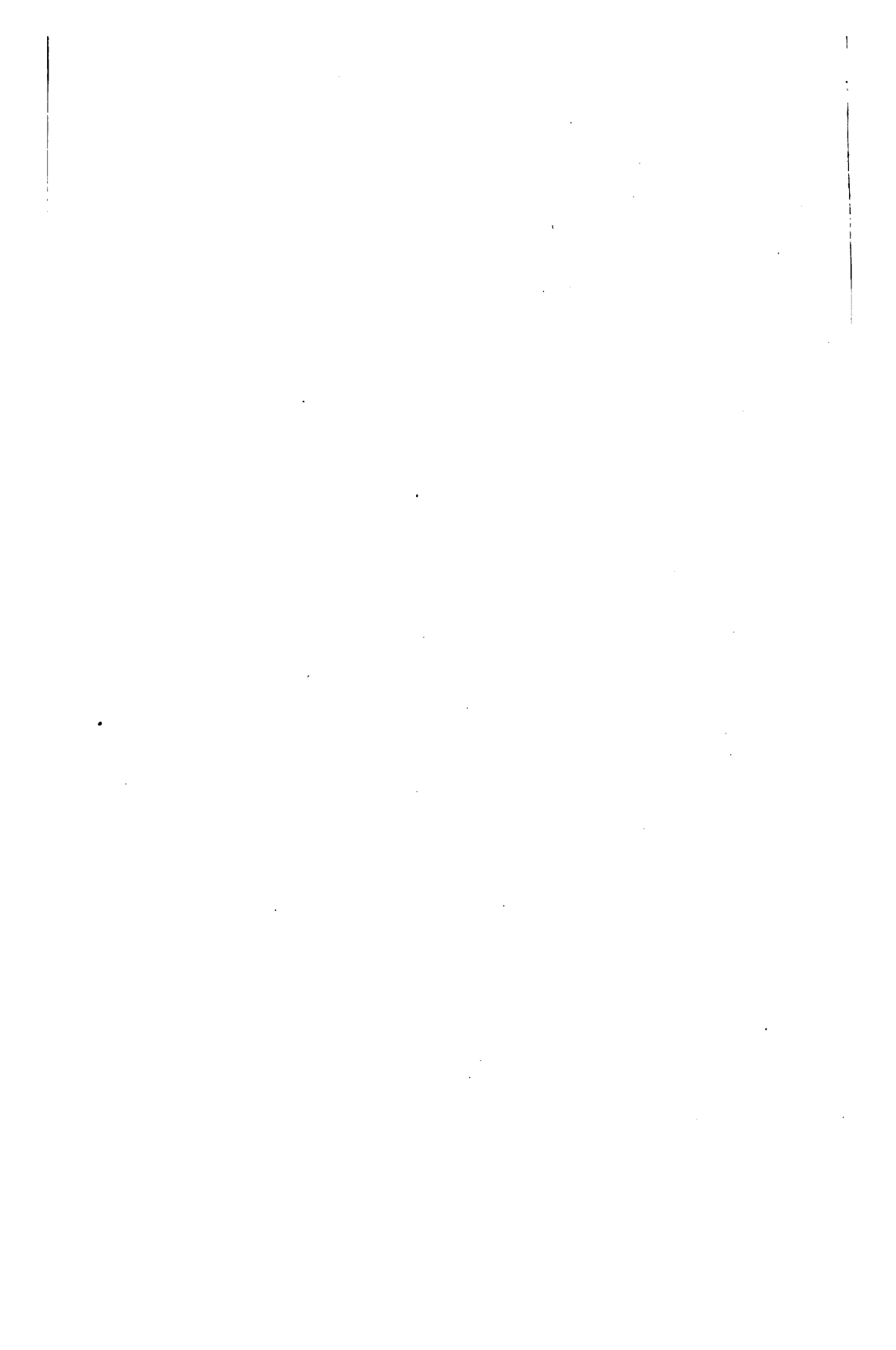
COLLECTED IN THE SUMMER OF 1901 BY

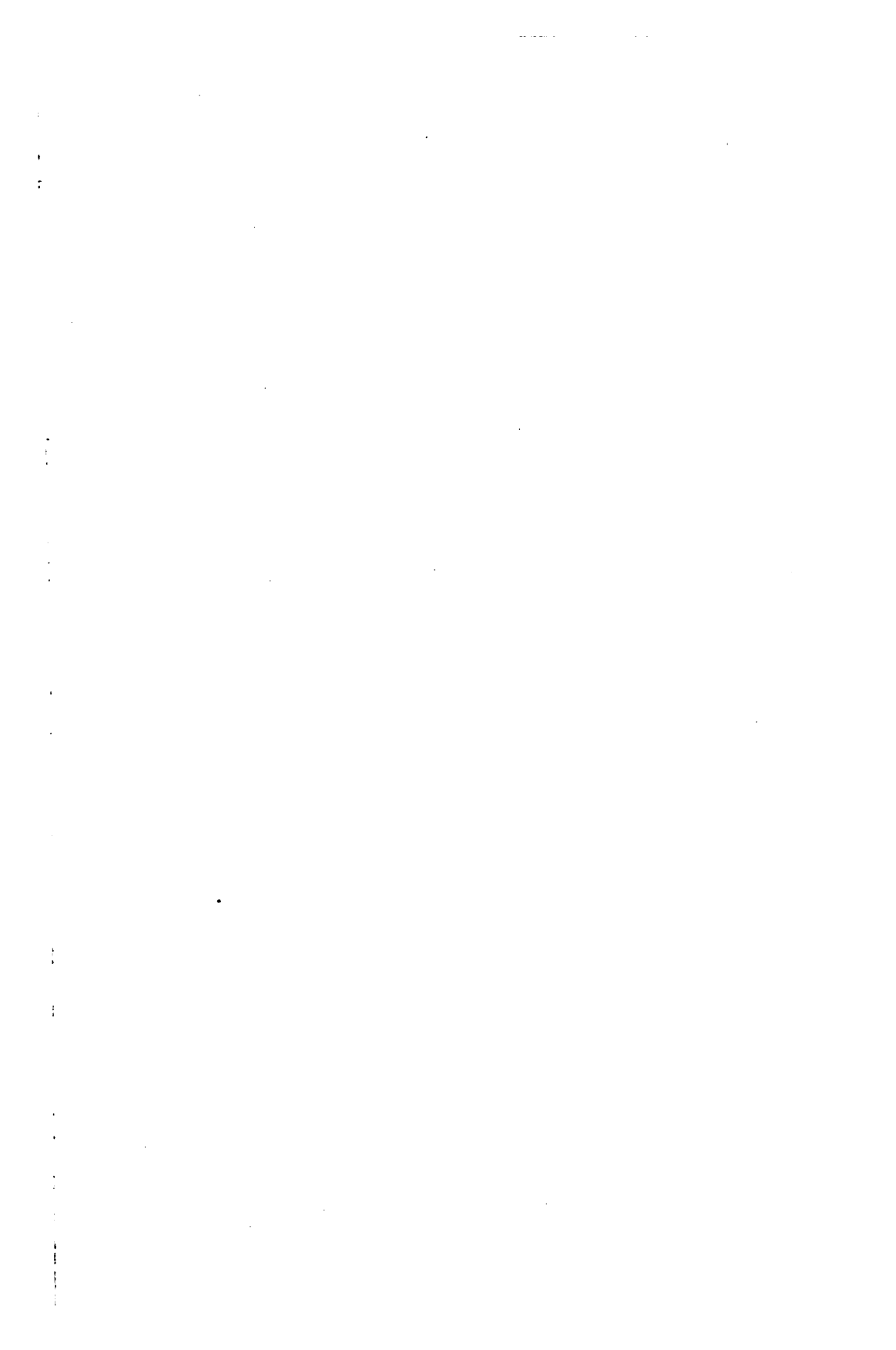
Leo Wiener

ASSISTANT PROFESSOR OF SLAVIC LITERATURE

Received September 23, 1901

SLOVENSKÝ PRAVOPIS.

HISTORICKO-KRITICKÝ NÁKRES

00

DR^A S. CZAMBELA.

V BUDAPEŠTI 1890.

PLAČOU VIKTORA HORNYÁNSZKEHO.

NÁKLADOM VLASTNÝM.

Od pôvodcu tohoto spisu

vyšly

„Príspevky k dejinám jazyka slovenského“

Sošit I. V Budapešti 1887.

(Strán 130. Cena 80 kr.)

Sošit ten obsahuje štyri jazykohistorické rozpravy:

1. Čeština a českoslovenčina v Uhrách do polovice XVI. veku.
 2. Ako písal Viliam Pauliny-Tóth.
 3. Ruské živly v spisovnom jazyku slovenskom.
 4. Slovníkárske drobnosti.
-

⊙

SLOVENSKÝ PRAVOPIS.

HISTORICKO-KRITICKÝ NÁKRES

OD

Samuel
D^{RA} S. CZAMBELA.

V BUDAPEŠTI 1890.

TLAČOU VIKTORA HORNYÁNSZKEHO.

NÁKLADOM VLASTNÝM.

... J Colle e Libr. ...

... 111 ...

3294.69

$\frac{964}{10}$

— Všetky práva vyhradené. —

PREDMLUVA.

Pred niekoľkými roky oslovil ma jedon z mojich tunajších priateľov, aby napísal dáku príručnú knižku o slovenskom pravopise. Rád by mu bol vyhovel, ale shľadávajúc potrebnú látku skoro som sa presvedčil, že je toho času nemožno vydať pravopisnú rukoväť, ktorá by vyhovela potrebe. Inak učia mluvnice, inak píšú spisovatelia; a ešte aj medzi sebou rozchodia sa i mluvnice i spisovatelia. Medzitým pomery miestné tak sa utvorily, že nielen spomenutý môj priateľ ale aj iní tunajší moji známi neprestávali doliehať na mňa pravopisnými otázkami. Z mnohočetných vyzdvihujem na pr. tieto:

Ako je lepšie písať: *spytovať sa* či *spytovať sa*, *skúsený* či *skúsený*, *spomenúť* či *spomenúť*, *krýdlo* či *krídlo*, *osobytný* či *osobitný*, *Moravän* či *Moravan*, *rozpraväť* či *rozprávať*, *krupäj* či *krupaj*, *priemysel* či *priemysel*, *účel* či *účel*, *jest* či *jest*, *háved* či *háveť*, *zamestnať* či *zamestknat*, *zasloniť* či *zaclonit*, *nehať* či *nechať*, *nech* či *nak-nah*, *azda* či *ažda*; *zrast-zrost* či *vzrast-vzrost*; *ulicach* či *ulicách* *uliciach*; *bárs* či *trebár-trebas-trebárs*; *cez*, *prez* či *ces*, *pres*; *hoc-hoci* či *choc-choci-chot-chofas*, či *práve* *hođa*, *hođas*, *hods*, *hodz*, *hodza* atď.? Ktorý inštrumentál je lepši, či *meči*, *mečmi*, *mečami* a či *mečí* *mečmi*, *mečami* *mečiami*? Akým právom píše sa: *ssutiny*, *sklonit* *blavu* *dolu*, keď píseme: *srúcaniny*, *složil* *farchu* *dolu*? atď. atď. atď.

Akože mi prišlo odpovedať na také a podobné otázky? Vyhýbave. Nechtiac páchať nesvedomitosť natiskanim pravopisu, ktorý mechanicky sám som si osvojil, musel som riečiť, že ten alebo onen grammatik tak učí, ale v skutočnosti lepší spisovatelia takto a takto píšu, že je bežné a dobré i jedno i druhé . . . tamto, keď postavíme sa na stanovisko také, — toto, keď postavíme sa na stanovisko inakšie.

Ale svojimi neurčitými odpoveďami nevyhovel som nikomu . . . Zvedavci v krátkej dobe prestali sa dopytovať a písali tak, ako im práve z pera vymokalo.

Vtedy po všestrannom uvážení predložil som si podobnú základnej revízii celú sústavu pravopisnú. Mojou túžbou stalo sa umenšiť nedostatky a urovnať nedôslednosti vo slovenskom pravopise. A skoro na to som poznal, že pevne stanovenými zásadami dajú sa odstrániť mnohé nedostatky i nedôslednosti.

Tak povstala táto knižka.

Nejednomu čitateľovi pozdá sa, že písal som príliš obširne. Bez potreby nezopakoval som jedny a tie samé veci. Historicko-kritická časť nech je dôkazom toho, že svedomite vykonal som predprácu, potrebnú k tomu, aby smel prehovoril v otázke slovenského pravopisu. Dobré mi je známo, že dokonalosti alebo úplnosti ani čo do snesenej látky ani čo do jej spracovania nedosiahol som ani v historickej časti ani v osnove pravopisných návrhov, ale verím predať, že spisu môjmu, i tak ako vyšiel, dostane sa uznania od tých, ktorí znaju literatúru o slovenskom pravopise. —

K obsahu v tomto spise pripojujem nasledujúce poznámky.

Prirovnávajúc česko-slovenské písmo ku písmu čiste českému, opieral som sa čo do písma čiste českého o Gebauerov spis „Příspěvky k historii českého pravopisu.“ Dľa tohoto počiatky diakritického písma počítal som od Husa

napriek tomu, že dľa novšieho objavenia diakritického písma užito bolo aj pred Husom. Úplným a konečnoplatným objasnením vzniku diakritického písma zmenia sa možno daktoré moje vývody, ale sám dotýčny rozbor neutrati na svojej hodnote. Vypočítujúc literatúru o československom, fonetickom a etymologickom pravopise (str. 15—20) nespomenul som „Nejhlavnější pravidla slovenské dobropisemnosti, kterážta sebral Samuel Čerňanský“, v Štiavnici 1802, v dvanástorke str. 24, lebo nemajúc spis po ruke, nevedel som o jakom znie pravopise, či o československom a či o slovenskom dľa Bernoláka. Nespomenul som ani tie spisky o pravopise etymologickej doby, ktoré určené sú pre ľudové školy.

Medzi návrhmi nachodí sa jedon podstatný. Nateraz predložku „s“ píšeme totiž polovičatým spôsobom; v istých prípadoch etymologicky a v istých foneticky. Táto polovičatosť preniesla sa z doby fonetickej, vidz o tom na str. 95—102. Odstraniť túto polovičatosť, písať predložku s dôsledne etymologicky, to vyžaduje hlavná zásada nášho pravopisu a zároveň potreba spisovného jazyka. Za túto opravu vrele primlúvam sa tedy ku smerodajným kruhom; ona sama odporúča sa svojimi výhodami, o ktorých rozpisovať sa bolo by zbytočno.

Na str. 207—208 narádzam upustiť od terajšieho spôsobu vykiania a prijať ten, ktorý je skutočne slovenský. Tento posledný návrh mohol som síce rozšíriť a narádzať aj to, aby sme pisali o neprítomných osobách, ktoré vyznačíť a uctiť chceme, v tretej osobe množného počtu („můj otec nebolí doma“, „matka moja povedalí“ atď.), ale z príčin taktických nateraz pominul som taký návrh. Množstvom návrhov necheel som ohrožiť osud návrhov súrnejších.

Hľadiac na rozvoj českého pravopisu, vyhol som riešeniu toho, či etymologicky písať predložku s i vtedy, keď

je prvou časťou slúčených predložiek, na pr. v týchto prípadoch: sponad hlavy, sponad komína spadlo čosi atď.

Stanoviac pravidlá o cudzích slovách, poučoval som sa nielen vlastným zkúmaním, ale aj tým, čo javí sa v pravopise najpríbuznejšom, pre nás historickom. Prišiel som na čisto v tej veci, že vzdelaný Slovák, — o cele nevzdelaných nemožno dbať v pravopise, — píšuc v domácich slovách „rozvzteklí“, „mestský“, „scvrknúť sa“ atď., v etymologickom pravopise vždy sa bude zdráhať písať „imatrikulácia“, „korekcia“, „korektný“ atď. m. etym. foriem: imatrikulácia, korekcia, korektný. Tí v Čechách, ktorí v cudzích slovách z pravidla nezachovávajú zdvojením spoluhlákových, rušiac etymologický ráz pravopisu, — upadajú napospol v nedôslednosť. Vo všetkých prípadoch narušovať etymologiu, proti tomu mimovoľne vzpiera sa v nich cit a tvorením vyunimôk pre fonetiku, dľa osobných náhľadov, otvára sa bezhraničné pole kolísavosti a nedôslednosti. Slová Egypt, Palestína a Grécko prijal som bez „ä“, poddávajúc sa zvyku. V praktickej časti knihy za dobré som uznal zvyku prepustiť vífazstvo aj v písaní týchto slov: hoc, hoci napriek tomu, že „hoci a hoc m. choci a choc sú práve tak chybné tvary jako nehať m. nechať“ (Hat. ml. 263), ďalej slovám: ďalší m. ďalši, síhlna m. syhlna, môcť m. mōzť, neheť m. neheť, zaelaňat m. zaslaňat redkovka m. redkovka. —

Pravopis tejto knižky v daktorých maličkostach líši sa od navrhnutého v nej. Hľadajúc pravidlá, robieval som rozličné pravopisné experimenty v tiskopisoch mne poriadovaných. V dobe, keď som počal tento spis, ukončil som bol síce všetky experimenty, ale v praxi nebol som si ešte osvojil konečné výsledky zo dvoch a síce výsledky z tých, ktoré sa potahovali na pravopisné slučovanie slov, menovite na písanie spojiek a prísloviak a na rozlišovanie prídavných mien od prísloviak narušovaním hlavného pravidla o kvantite. Odtiaľ je, že vo spomenutých prípadoch v praxi

nepoužíval som pravidiel, ktoré navrhujem. Ač nedôsledne, píšem: z krátka, z ticha, z hola atď., a navrhujem: zkrátka, zticha, zhola; ďalej temer z pravidla píšem pl. n.: krátké, nízké, mimoriadne atď. a navrhujem písať dve dlhé po sebe len tam, „kde by prídavné meno skrátením skloňovacej prípony dostalo formu prislovkovitú“ (str. 174). — Mimo to v osnove písal som dľa češtiny skúmať, snášať, kdežto navrhujem v smysle rozložených zásad: skúmať, snášať i snášať (str. 166), za užívané v tomto spise ďalší, haňba-haňbiť sa a kmeň kázem písať dľa zvyku ďalší, hanba-hanbiť sa a kmen. Odchýlky nepatrné. Dvojtvarov jest ovšem dost, zvlášte pri kvantite.

Udávam-li v Pravopisnom ukazovateli len jedon z oprávnených dvojtvarov, tomu tak treba rozumieť, že uvedenému dávam prednosť, čím ovšem predčasne a samovoľne nezavrhuje sa druhý.

Jednotlivé slová a pravidlá vysvetľoval som nielen jazykom nemeckým ako to bývalo dosiaľ v takýchto a podobných prácach slovenských, ale aj maďarským. Dúfam, že v pravopise politiku nikto nehľadá a že mi takéto novotárstvo nikto vo zlé vykladať nebude.

Niektoré pravopisné otázky, menovite čo sa týče dĺženia a krátenia v kmeňoch, obmäkčovania pri tvorení slov atď., zostávajú neriešené. Bolo by škoda umele pristavovať prirodzený rozvoj.

Citáty podával som v pravopise, ktorého užito v osnove tohoto spisu; len tam podržal som pravopis pôvodný, kde to vyžadoval vnútorný obsah citátu. —

Tu podávam úplné názvy spisov, ktorých častejšie som sa dovoľával.

Bernolák Anton: Slovár Slovenský I—VI. Budae 1825—1827; *Schlowakische Grammatik*, aus dem lateinischen ins deutsche übersetzt von A. Brestyansky. Ofen 1817. — *Černiánský* A.: Slovenský Pravopis. V Pešti 1869.

Gebauer Ján: Přispěvky k historii českého pravopisu (v Sborníku Vědeckém musea král. českého. Odbor hist., fil. a filos. IV. V Praze 1871); — Hláskosloví jazyka českého. V Praze 1877. Uvedení do mluvnice české. V Praze 1876. Mluvnice Česká. V Praze a ve Vídni 1890. — *Hattala Martin*: Grammatica linguae slovenicae. Schemnicii 1850.; Krátka mluvnica slovenská. V Prešporuku 1852; Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského. V Praze 1857; Mluvnice jazyka slovenského. Pešť 1864. — *Hodža M. M.*: Epigenes Slovenicus. Liber primus. Leutschoviae 1847; Větin o slovenčine. V Levoči 1848; — *Kalinčák Ján.*: Povesti I—VI. Turč. Sv. Martin 1871—1873; — *Loos Jozef*: Slovník I—III. Pešť 1869—1871; *Miklosich Fr.*: Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. Wien: I. 1879, II. 1875, III. 1876, IV. 1883; Etymologisches Wörterbuch der slawischen Sprachen. Wien 1886; — *Mráz Fr.*: Slovenská Mluvnica. V Pešti 1872; — *Pastrnek Fr.*: Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn. Wien 1888; — *Pauliny-Tóth V.* Besiedky I—IV. V Skalici 1867—1870; *Pov. Proston.* = Prostonárodnie slovenské povesti. Usporiadal a vydáva Pavol Dobšinský. I—VIII. Sv. Martin 1880—1883; *Radlinský O.*: Poklady kazateľského rečníctva. Prvého ručníku svázky I—II. V B. Štiavnici 1848—1849; — Pravopis slovenský s krátkou mluvnicon. We Vidni 1850; — *Sasinek Fr. V.*: Slovenský Letopis I—VI. V Skalici 1876—1882; — *Slovenské Pohľady*, beh starý i nový; — *Slov. Pov.* = Slovenské Povesti. Vydávají A. H. Škultéty a Pav. Dobšinský. Knihy prvej svázky I—VI. Rožňava a Štiavnica 1859—1861; — *Stúr Ludovít*: Nauka reči slovenskej. V Prešporuku 1846; Nárečja Slovenskuo. V Prešporuku 1846; — *Vaj. Tatr.* = Tatry a More. Básne Vajanského. Turč. Sv. Martin 1880; — *Viktorin J.*: Grammatik der slovakischen Sprache. Pest 1862.

Rozpravy, uverejnené v časopisoch alebo v alma-

nachoch a ostatné tu nepoznačené spisy aspoň po prvý raz uvodia sa na príslušných miestach plným názvom. —

Dačo k vôli historickej pravde.

Pred vydaním tohoto spisu objavily sa výroky, jaké predošle neznali sme v dejinách slovenského jazyka (na pr. že je terajší pravopis nie od Hattalu, lež od Hodžu, že je pravopis Štúrov ten istý fonetický čo Bernolákov a iné). Poneváž také výroky nachodia sa i v tomto spise bez toho, aby sa pôvodca odvolával na prvotný prameň, za povinnosť pokladám si oznámiť, že niektoré blavy tohoto spisu v budapeštianskych Slov. Novinách (v rubrike Literatúra) vyšly boly doslovne už v polovici minulého roku; pomenované výroky po prvé tam uzrely svetlo v mesiaci júne. Ony sú pôvodnými výroky tohoto spisu.

Už bola vytlačená aj III. časť tohoto spisu, keď od mužov zaujímajúcich sa o pravopis a majúcich vliv naň dostalo sa mi poznámok pofahom na praktické prispôsobenie zásad v I. časti rozložených. Náhlady dotýčených pravopisne vlivných mužov v niektorých veciach odchyľujú sa od mojich.

Ja som chcel odstraňovať protivy v zásadách a oblahčovať dôslednosť v podrobnostiach nakoľko to umožňuje doterajší rozvoj pravopisný. Z tej príčiny prinútený som bol mnohé veci zavrhnúť, ktoré ujaly sa boly zlozvykom. Naproti tomu v dotýčených poznámkach zračí sa to, k čomu jednotlivé v praxi dospeli oni mužovia.

Nakoľko to usnadnila a umožnila technika, pre náležité doplnenie IV. časti ku svojim návrhom prikladám v záverkách aj formy vo smysle podaných poznámek. Tým dostanú sa na verejnosť dva návrhy. Jedon vyplýva zo

snahy dôsledniť a prísnyim prevedením zásad uľahčiť slovenský pravopis; tento hľadá do budúcnosti. Druhý viacmenej pridržiava sa toho, k čomu už navykli jednotliví spisovatelia poprední; tento opiera sa o prítomnosť. Nech schváli život, čo je primerané. Práca, ktorú som vykonal, bola nezištná a preto nemožno očakávať, aby sa hlavate zasadzoval o to, čo len sám uznal som za dobré. Dovoľujem si však tieto poznámky.

Pri cudzích slovách pravopisne vlivní spisovatelia žiadajú, aby zachovávali sme „th“ a nepísali spoluhláskových zdvojenín. Rešpektujúc hlavnú zásadu nášho pravopisu a poznáv čo je na str. 110., nemohol som to navrhovať. Keď k vôli etymológii zachováваме zdvojeniny v domácich slovách: *oddať*, *kamenný* a t. p., niet príčiny zanedbávať ich vo slovách cudzích: *addícia*, *annektovať*.¹ I tam i tu predpokladá sa istá miera vzdelanosti u pisateľa. Naproti tomu i na úkor etymologickosti prichodilo mi zavrhnúť „th“ práve tak ako na pr. „ph“, lebo ani tamtoho ani tohoto neznáme vo slovenskej abecede; obe svádzajú Slováka nesprávne čítať.

Dotčené poznámky vyslovujú sa aj proti obmäkčovaniu v slovách ako *píšťalka*, *viedeňský*, *baňský*, *žrdka* a pod. (str. 89.) Moje stanovisko omlúva sa českou obdovou: *viedeňský*, čiastočne skutočnou výslovnou: *chůfka* a konečne hlavnou zásadou slovenského pravopisu. Pri tom všetkom vo IV. časti vyhyboval som dôslednému prevedeniu pravidla, nachodiacieho sa na str. 89, hľadiac i na to, že nielen pri kvantite, ale aj pri obmäkčovaní jest ešte mnoho vecí, v ktorých pravopisný rozvoj nedostúpil svojho vrcholu. —

Kritikovi praktickej časti jedine o to prosím, aby posudzujúc čiastky môjho spisu nespúšťali s očí sústavnosť

¹ Formy cudzích slov s nedvojenými spoluhláskami nepodával som v zátvorkách; každému je ľahko domysleť si ich.

celku. Snáď tejto k vôli dopustil som sa prechmatov; ona ma omluví. Samo sebou rozumie sa, že veci tým viac prospeje, čím viac náhľadov prejaví sa o nej. Ja som vykonal kus ťažkej práce, na povolaných spisovateľoch je, aby ju v praxi náležite uvážili a, uznajú-li to za dobré, prijali za podklad k opraveniu a ustáleniu slovenského pravopisu.

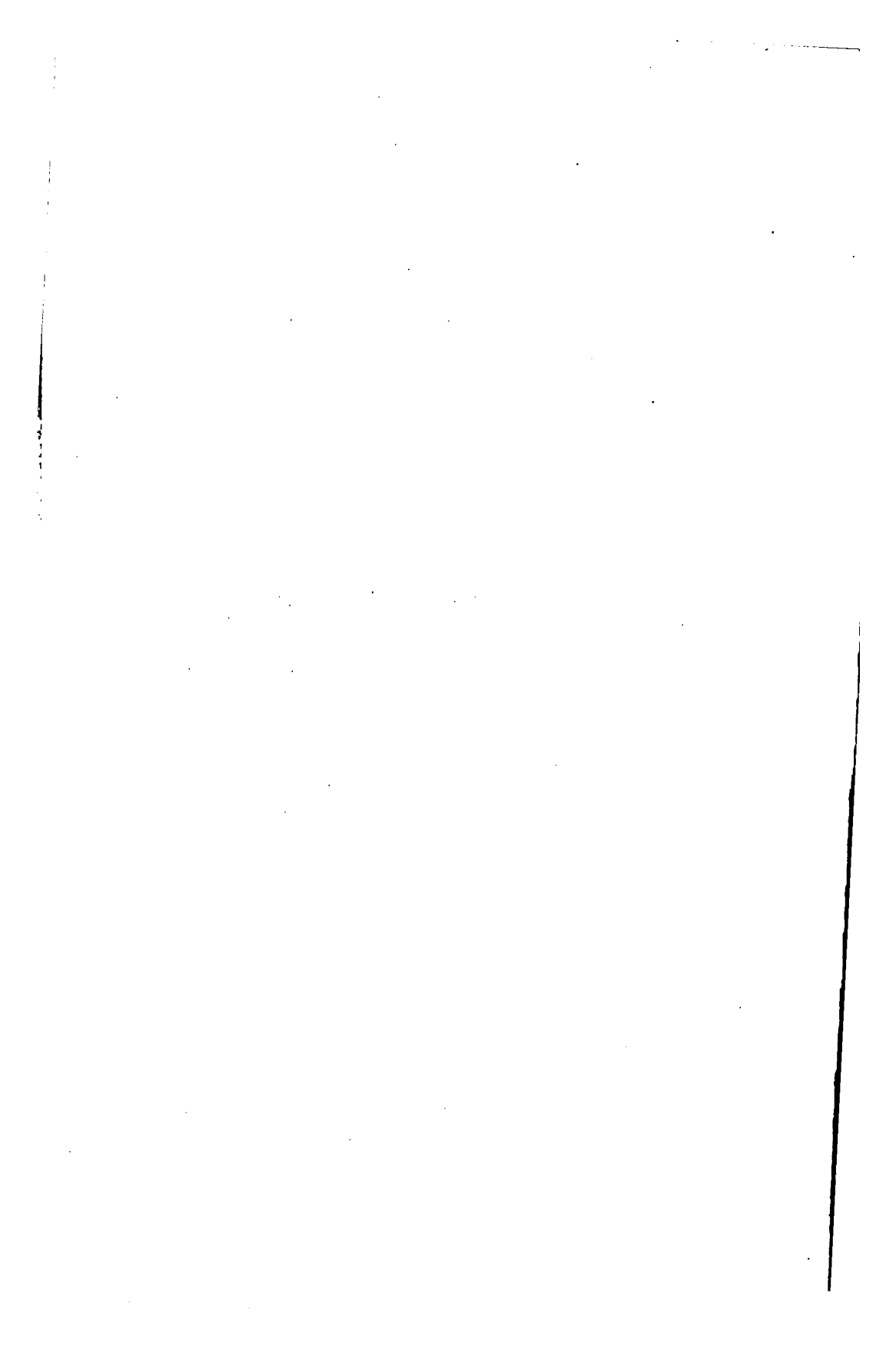
V Budapešti, koncom októbra r. 1890.

Pôvodca.

O B S A H.

	Strana
Predmluva	(III—XI)
I. Úryvky z dejín slovenského pravopisu	(1—136)
Rozvoj pravopisných zásad	3—20
Z dejín slovenského písma	21—63
Samohlásky	29
Dĺženie samohlások	34
Dvojhlásky	37
Polosamohlásky l, r	39
Spoluhlásky	41
Skopeniny	57
K dejinám etymol. pravopisu	64—137
O písmene „y“	79
O písmene „ä“	83
Obmäkčovanie	88
O príponách <i>ský, stvo, stvie</i>	93
O predložkách <i>s, z, vz</i>	95
Ešte dačo z etymologie slov	102
Ako šetriť sa etymologia v cudzích slovách	109
O dlhých a krátkych slabikách	116
II. Sústavné pravidlá slovenského pravopisu	(137—198)
Spoluhlásky, ktoré sa inak vyslovujú a inak píšú	140
Kde sa píše „y“	142
Kde sa píše „ä“	150
Kde sa píšú mäkké „d“, „t“, „ň“, „l“	151
O príponách „ský“, „stvo“	156
O predložkách „s“, „z“, „vz“	158
Poznámky o daktorých kmeňoch	167
Ako písať cudzie slová	169
O dlhých a krátkych slabikách	172
Kde písať veľké litery	178
O slučovaní slov	189
Delidlá, rozdeľovanie slabík. Skratky	194
III. Zvláštné pokyny pravopisecké	(199—208)
Ako napomáhať lubozvuk pravopisom	201
O mluvnickej shode slov	205
IV. Pravopisný ukazovateľ	(209—271)

I.
ÚRYVKY
Z
DEJÍN SLOVENSKÉHO PRAVOPISU.

ROZVOJ PRAVOPISNÝCH ZÁSAD.

Našli sa takí slovenskí spisovatelia, ktorí žili alebo žijú v tej mienke, že spisovný jazyk slovenský pustil korene už pred tisícimi rokmi. Ba našiel sa i taký, ktorý našu literatúru počíta od r. 58. po nar. Kristovom. (Andrej Sytniansky v Slovesnosti z r. 1873. na str. 17.) Preto, že dejiny pravopisné od dejín pisaného jazyka odlúčiť nemožno, do podobnej dávnovekosti mali by sme položiť aj dejiny slovenského pravopisu. Ale to nemožno urobiť seriózne. V uvedenej rozprave o literatúre slovenskej Andrej Sytniansky so Šemberom opieral sa o jednotlivé slová pôvodu slovenského, vylovené z latinských spisov.

Z tých predsa nemožno spisať ani dejiny literatúry slovenskej, ani dejiny spisovného jazyka slovenského? Nebolo by teda treba podvracať ho. Ba nebolo by treba podvracať ani tých, ktorí zastávali alebo zastávajú mienku, že naši bezprostrední predkovia už pred tisícimi rokmi písali svojim materským jazykom, lebo veď povolani učeni Iudia už dávno rozriešili tú otázku v neprospech týchto predpojatcov, ale v našich mimoriadnych literárnych pomeroch nebude predsa škodiť časom pretriasť otázku tú dôkladne a takým spôsobom, aby ju mohol jasne pojať každý, i neučený. Nech bude jasno medzi nami. Aj potiaľ, pokiaľ sa to stane, odprávam čitateľa na prvú časť svojej rozpravy „o spisovnom jazyku slovenskom“, ktorá napísaná po ma-

ďarsky vyšla bola v besedniciach „Nemzet“-u. (Prislušná časť v č. 349. z r. 1885.) Tam je vyloženo, že tí nemajú pravdy, ktorí už v IX. storočí vidia náš spisovný jazyk rozvinutým a zároveň podotknuto, že spisovný jazyk slovenský počína sa javiť teprv v prvej polovici XV. storočia a že jeho dejiny počítat treba od tejto doby. (Srovnaj Príspevky I. str. 11—15.)

S touto dobou počínajú sa zároveň dejiny slovenského pravopisu.

Od doby, s ktorou počíname dejiny pravopisu, boli mnohoraké spôsoby pre označovanie jednotlivých zvukov, počutých vo slovenských slovách. Prvý spôsob bol ten, ktorému naučili nás dostahovavší sa Česi.¹ V dobe, keď nám boli učiteľmi, podobne iným národom ani sami nemali sriadeného, pevného pravopisu. Preto, že má čeština viac zvukov než mala latinčina písmen, musela si vypomáhať rozličnými spôsobmi, užívajúc jedného a toho samého písmena k označeniu viac zvukov alebo použiť viac písmen k označeniu jedného zvuku. A práve preto tento pravopis nesriadeným, nedôsledným a nepevným, lebo oba tie spôsoby dľa jednotlivých pisateľov držali sa vedľa seba a súčasne.

Kto by sa chcel dočítať o tom, aký bol český pravopis v dobe, keď sme sa dľa neho učili písať a čítať, ten nech si rozotvorí znamenitý spis prof. dra Jána Gebanera, ktorý

¹ V tej samej dobe aj maďarský pravopis skladal latinské písmená k označovaniu svojských zvukov práve tak ako český, ale v učennom svete o tom nebude pochybnosti, že sa naši predkovia od Čechov učili pravopisu. Zjavný a tak rečeno makateľný dôkaz podáva v tejto veci písmeno, ktoré sme používali k označeniu mäkkého *č*. V dejinách slovenského pravopisu neprichodí totiž maďarská složenina *gy* alebo *gj* alebo *gi* atď., lež vždycky *dj*, *di* alebo len puhé *d* atď.

vyšiel v „Sborníku vědeckom“ pod názvom „Příspěvky k historii českého pravopisu“. (V Prahe 1871.) Tam možno sa dočítať aj o ďalších osudoch českého pravopisu a preto, že náš pravopis s ním súvisel za niekoľko storočí, odprávam čitateľa na ten spis aj pre nasledujúce storočia. Aj nám by sa zišiel podobný spis o dejinách pravopisu, lebo len s pomocou toho by sme mohli určovať vek jednotlivých starších pamiatok písomných, o veku ktorých pochybovať možno so stanoviska vedeckého. Ale my sa ešte dlho nedockáme dejín pravopisných z doby po Bernoláka, lebo naše tak rečené československé listiny nie sú dosiaľ kriticky vydané a niet skorého výhľadu, že by sa potkalo s úspechom podobné predsavzatie. Z toho, čo sa javí v tak zvaných československých listinách, ktoré boli dosiaľ uverejnené, a v tak zvaných československých knihách, ide na javo, že slovenskí učenici v pravopisnom pokroku vždy zaostávali za svojimi učiteľmi Čechy. Tak aj Husova pravopisná oprava ujmala sa u nás veľmi pomaličky. Jedno treba vyzdvihnúť, že u Slovákov javil sa od prvých počiatkov rozdiel nielen jazykový, ale zároveň pravopisný medzi spisami tlačenými a takými, ktorým bolo určené zostať v rukopise. Vo spisoch tlačených oprávaly nielen jazyk, ale aj pravopis jednotlivé tlačiarne. U nás oprávaly ho v smysle českom. Cele ináč bolo so spisami, určenými pre rozličné potreby obecného života, nakoľko tieže spisy pochodily od rodilých Slovákov, lebo treba robiť rozdiel medzi týmito a medzi rodilými Čechy, ktorí usadzovali sa medzi nami. V tlačených spisoch čistoty českého pravopisu dbali hlavne evanjelickí spisovatelia, pridržiujúc sa zavedeného do cirkve českého jazyka. Naproti tomu vo spisoch, skladaných pre rozličné potreby obecného života, vyklúly sa zvuky našej slovenčiny už v XV. storočí na povrch. V takýchto netlačených spisoch od prvých počiatkov zanedbávaly sa české *ř, ž*, a uvádzaly sa v platnosť slovenské *dz, dž, g*, atď. V tlačených knihách

istú samostatnosť pravopisnú pozorovať možno teprv ku koncu XVII. stoloetia, teda len po 200 rokoch. Vnášaním do tlačéných knih slovenskostí jazykových a pravopisných vyznačovali sa katolícki spisovatelia, ale nie z tých príčin, ktoré uvodia niektorí literárni historikovia, jakoby sa boli chceli z púhej bázne „odtrhnúť od zápáchajúcej hussitismom čistiny,“ lež prirodzeným poriadkom vecí, o čom vidz spomenutú rozpravu v „Nemzete“ (č. 16. z r. 1886). Za prvú takúto jazykom (i pravopisom) slovenčiacu knihu pokladá dr Miloslav Hurban „Pravú katolícku ručnú knižku“ od Mikuláša Tomášiho, (Slov. Pohľ. Diel I. Sv. 2., 22. a.) ktorá vyšla v Trnave r. 1691.

Iní literárni historikovia uvádzajú ako takú Mácsayho knižku „Chleby prvotín“ z r. 1718. (v Trnave), ale o tejto podrobne dokázano bolo v „Živene“ z r. 1885. („O prvej knihe slovenskej“), že nezasluhuje bibliografického vyznamenania, akého sa jej dostáva od patričných literárnych historikov.

To je isté, že ku koncu XVII. stoloetia počaly sa už aj tlačíť spisy, v ktorých slovenčina podstatne sa javila a že tým i do tlačéných knih dostal sa pravopis, pristrojovaný nášmu jazyku vo spisoch, skladaných pre rozličné potreby života. V tomto pravopise vylúčené sú české písmená ř ě a vovedené sú slovenské: *dz, dž, g* atď.

Historikovi, ktorý nám opíše dobu slovenského pravopisu po Bernoláka, zistiť príde, že Anton Bernolák, roku 1787. vystúpiač ako prvý opravca slovenského pravopisu, nezaviedol vlastne dačo nové ho, lež len sankciu podal tomu prúdu, ktorý za jeho doby javil sa u Slovákov.

Roku 1885. vyslovil som to jako domneuku, teraz vyslovujem to jako svoje presvedčenie. Kto napíše dejiny jazyka a pravopisu slovenského po dobu Bernoláka, ten musí prísť k presvedčeniu výš uvedenému. A kto napíše tie dejiny, ten zároveň rozhodným spôsobom zavfší

otázku o tak rečenom literárnom odtrhnutí Slovákov od Čechov.¹

Anton Bernolák, vidiac a každodenne zkusujúc u spisovateľov slovenských, že pravopisné potreby živého jazyka v podstatnom odpore sú s pravopisom za vzor prijatým, odhodlal sa opraviť slovenský pravopis. Svoje náhľady rozložil v latinskom spise „Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum“ (r. 1787) a tu postavil sa na stanovisko fonetiky. Učil, aby sa písalo tak, ako sa hovorí, aby v pravopise vypúšťaly sa písmená (ř, ě, ů atď.) pre ktoré zvuku nemáme a aby sa jasne označovali zvučky, ktoré počuť vo vyslovených slovách slovenských (na pr.: *ds, dš, g* atď.). To, čo zaviedol, ako podotknuto, v podstate už trvalo, on len „občianske právo“ vydobyl svojimi spisami zjavu zaznávanému od grammatikárov. Bernolák vedľa toho, že v súhlas privedol písmená so zvučkami, uvádzal písanie čiste fonetické, nehladel na pôvod, na sklad slova. Jeho vystúpenie malo rozhodný účinok na spisovateľov-katolíkov, cirkevných i svetských. Ale malý na evanjelikov. Bernolák totiž povýšil bol za spisovný jazyk slovenský nárečie trnavské, ktorým hovorí len hŕstka Slovákov. Krok jeho bol tedy správny len v zásade, nie v samej veci.

Evanjelici až po niekoľkých desaťročiach prichodili k poznaniu, že jako rozvažne postúpil vlastne Bernolák. Sám Ján Kollár, najzaujatejší zastanca češtiny u nás, svojho času skutkom doznával, že na prípad jazykovej jednoty Česi povinní by boli popustiť Slovákom v mluvnici i vo slovníku. Už vo Zpěwankách príkladom poukázal na to, jakých ústupkov by si bol prial a v článku „O literárnej vzájemnosti“ („Hronka“, ročníku I. sv. II., strany 39—53) použil t e m e r

¹ Srovnaj toto v starých Sl. Pohl. I., 2., 24. b.: „Nárečie slovenské, ktoré už s koncom 17. storočia hlavu svoju dvíhať začalo, menuje sa napospol bernoláčinou, bár Bernolák len na konci 18. hlas svoj pozdvihol.“

cele slovenského jazyka zachovávajúc len pravopis český.

Keby tá trojica, ktorá v štyridsiatych rokoch tak horlive a rozhodne zastávala sa slovenčiny naproti češtine, už desiatimi rokmi prv bola bývala dospela k zastávanej myšlienke, snád by neboly u nás povstaly tie hádky o spisovný jazyk, trvávajúce v rokoch štyridsiatych a päťdesiatych. Aspoň neboly by ony vzrástly v takých rozmeroch, lebo hlavný vodca výpravy proti slovenčine na strane evanjelickej, J. Kollár, v rokoch tridsiatych, nebol by bol mohol brojiť proti tomu, čo v tej dobe skutkom uznával sám za dobré. Ale sám jeden člen trojice vo starých Slov. Pohľ. r. 1851. (Diel I. Sv. 3., str. 130. a.) vyznáva, že sa jej v tú dobu „o slovenčine ešte ani nesnívalo.“

S počiatkom štyridsiatych rokov Bernolákov príklad a Kollárov pokus povzbudzovaly niektorých mladých evanjelikov-spisovateľov rozmýšľať o tom, či by predeu nebolo výhodné, aby Slováci po príklade Bernoláka voskrze písali svojim vlastným jazykom.

L. Štúr, ako doznáva v predmluve k jednému svojmu spisu, ktorý je niž pomenovaný, dlho a dôkladne rozvažoval vec so svojimi najbližšími priateľmi, nechtiac spáchať skutok prekvapený. Konečne on i jeho priatelia ushodli sa v úmysle: upustiť od češtiny a povýšiť živý jazyk slovenský za spisovný. L. Štúr vo všetkom prijal pravopisné zásady Bernolákovy, opierajúce sa o výslovnosť, prispôsobiac ich hovoru stredoslovenskému jako rozšírenejšiemu, čistejšiemu, menej závislému na češtine alebo iných susedných jazykoch slovanských. Takto povstaly u nás dve domáce spisovné reči: bernoláčina a štúrovčina, majúce v podstate jeden a ten samý pravopis fonetický.

Týmto krokom smrtná rana bola zadaná jazyku a pravopisu českému aj v kruhu slovenských evanjelikov. Štúr potrebu písania v domácej slovenčine odôvodnil spisom

„Nárečia slovenskuo“ a svoje jazykovedecké vzhľady vložil v knižke „Nauka reči slovenskej.“ Oba spisy vyšly teprv roku 1846., ale už predtým, hneď po príslušnej shode, písaly a vydávaly sa knihy i časopisy štúrovčinou. Dľa povolaného bibliografa tej doby prvou tlačenou prácou v štúrovčine je krátkušpís J. Rimavského, vyšlý r. 1844. pod názvom „Svojím vrstovníkom na pamiatku“ a oznámený v starých Slov. Pohľ. I., sv. 2., 48. a.

L. Štúr bez odporu šťastne vyvolil nárečie pre spisovný jazyk slovenský, ale chybel v tom, že prejal fonetický pravopis Bernolákov.

U Slovákov, menovite u evanjelikov, pod dlhoročným vlivom českého spisovného jazyka a pravopisu, pokladaného za vzor, vyvinul sa v istej miere cit pre umelé usporiadanie jazyka i pravopisu. Tento cit nevzbúril sa ešte pri postupe Bernolákovom, lebo trnavčina, o ktorú opieral sa Bernolák, súc sčestelým nárečím jazyka slovenského, nepodávala takých nápadných zvukoslovných rozdielov, aké neboly by sa už javily v našom historickom československom spisovnom jazyku. Ale stredná slovenčina, vyslovovaná široko, písaná foneticky, bola ohromným odskokom od historického jazyka spisovného a práve preto ušiam a očiam, zvyklým na iné tenké formy historického spisovného jazyka zdala sa byť neohladenou, pridedinskou, nebodiacou sa do knih, odsúdenou len pre obecnú potrebu najnižších vrstiev. Proti strednej slovenčine vo fonetickej úprave skutkom vzbúrily sa city niektorých a tieto „vzbúrené city“, jako dôvody proti zavedeniu čistého slovenského jazyka miesto češtin, prijímali v Čechách s velikou radostou, vykorisťujúc ich proti jazykoprávným snahám slovenským.¹

¹ Všetky také „vzbúrené city“ došly výrazu v listoch, uverejnených vo známom spise „Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka,“ vyšlom v Prahe r. 1846. V jednom takom liste, písanom v Nadlaku spomienka sa robí o Štúrových Slov. Novinách, vydávaných

Za etymologickú úpravu spisovného jazyka neprímlúval sa však iba onen češtinou vypestovaný cit lež i jedna veľmi vážna skutočnosť, to, že sa živý jazyk slovenský rozpadá na nárečia, ktoré najväčšmi lišia sa od seba práve fonetikou. Založená na fonetiku trnavčina i stredná slovenčina staly sa temer osobitými spisovnými jazyky. Šarišania pre svoje nárečie žiadali tiež o rovnoprávnosť, oni tiež chceli foneticky písať svojim nárečím . . .² Zmätky, ktoré by boly povstaly na prípad, žeby sa bol udržal fonetický pravopis v slovenčine, neboly by maly konca. Ale zmätkom k rozvoju nebolo dano dost času.

M. M. H o d ž a bol prvý, ktorý prizvukoval potrebu slovo-
rozpytného pravopisu. Svoje náhlady vyložil vo spise „Epi-
genes slovenicus,“ vydanom r. 1847., spôsobom pre neod-

v strednej slovenčine pravopisom fonetickým, pri čom pisatelia listu rozhorčene toto poznamenávajú: „O jak sme se napřed radovali . . . slyšawše zpráwu o wydání Slov. Nowin, než čím wětší bylo naše očekávání, tím wětší byla i naše mrzutost, když k nám přišel tento podiwný host w krpcech a w širici, neopásaný a špinawý!“ (Str. 200.). V tomže spise strednú slovenčinu, písanú foneticky, učení a zaslúžilí Slováci menovali „kočišinou a valašinou“ (str. 293.), „jazykom pltníkov a čipkárov“ (str. 186), „nárečím pálenkárskym“ (str. 214.).

² Jedon Šarišan v časopise „Cyrill a Method“ (1850., 47.) žiada, aby redaktor mal ohľad aj na šarišské nárečie. Podávam tu z listu tieto veci: „Ked Vy plnú šlebotu poněchavace jak totym Bernolákovcom, tak tíž Štúrovcom, aby vov svojej reči, a sice totamte vov trnavčine, teto ale vov „liptovčine“ hutoric a dopisovac mohli; i my Šariščané še hlašime a žadame, aby še tiž na našu šarišku reč hledelo; ku tomu mame pravo, jak toti trnavčaňa a „luptáci“, lebo i nas nie bardzo menej jako totych . . . My Šariščané nikdy, jako pred tym tak i teraz a buducné še neprihlašime ani k bernoláčine ani k štúrovčine.“ Tento dopis písaný je od priateľa tak rečenej „starej slovenčiny“, je teda tendenciósny, ale vo veci výš uvedenej predsa váži, tým viac, lebo z neho dočítame sa i o ponose na vtedajšie viedeňské „Slov. Noviny“, že oslyšaly prosbu Šarišanov o zavedenie šarištiny jako spisovnej reči. Tedy domáhali sa rovnoprávnosti i tam!

borníkov málo prístupným. Skoro postaral sa však o to, aby svoje názory o jazyku a pravopise slovenskom rozložil i širokému obecenstvu. Tým cieľom vydal o rok pozdejšie „Větin o slovenčine,“ použijúc v ňom prakticky tých opráv, ktoré držal za potrebné. Vo svojom „Větine“ Hodža prakticky uvádzal v platnosť etymologický pravopis. Menovite: Samohláske *i* a dvojhláskam *ia*, *ie*, *iu*, ktoré on v tejto dobe prvý uviedol, pridal obmäkčujúcej sily na predpostavenú zubnicu, písal teda: *ticho*, *tiahať*, *utierať* atď. a nie jako po neho: *řicho*, *řjahat*, *uřjerat*. Dľa slovozpytu rozoznával od mäkkého *i* tvrdé *y*. Takýto rozdiel vystaviť chcel aj medzi tvrdým *e* (v „ten“) a mäkkým *ě* (v *tělo*). Podobne zaviedol rozdiel medzi čistým *a*, a medzi nečistou samohláskou *ä*, užívajúc túto poslednú asi tam, kde vyskytuje sa v staroslov. *ę*. Vycúdil činné prídavia minulé, prijaté zo strednej výslovnosti, jako : *rúbau*, *sedeu*, *robiu*, *sadou*, *kuu* a zaviedol: etymologické formy: *rúbal*, *sedel*, *robil*, *sadol*, *kuľ* atď. atď.

Jedným slovom M. M. Hodža svoj Větin r. 1848. napísal už pravopisom etymologickým, ktorý v podstate nelíši sa od toho, ktorým v našej dobe píšeme. On pred štyridsiatimi rokmi stal sa teda za k l a d a t e l o m nášho terajšieho pravopisu, ktorý berie slušný ohľad na etymologiu.

V dobe, keď M. M. Hodža vyložil svoje pravopisecké náhľady v „Epigene,“ pocítovaly už všetky literárne školy potrebu sjednotiť rôzne pravopisy. Aj bernolákovci aj štúrovci osvedčili sa ochotnými popustiť z toho, čoho sa držali, len aby spisovný jazyk a pravopis sriadil sa na pevných základoch vedeckých. Z tej príčiny roku 1847. dostavili sa aj bernolákovci na zasadnutie „Tatrina“, odbývané v Čachticiach, a v zásade schválili návrh, aby opravy Bernolákova i Štúrova podrobily sa revisii. Príslušné uzavretie takto znie:

„Má sa menovať zvláštny jazykozpytný výbor, ktorý by od p. Mich. Mil. Hodžu vypracovaný a už vytlačенý spis „Epigenes Slovenicus“, v ktorom sa teória reči našej

a jej pravopis základne rozberá, posúdil.“ Do výboru toho menovaní boli: L. Štúr za predsedu, O. Caban, E. Gerometta, J. Ščasný, Ct. Cochius, Bohd. Hroboň, M. Hattala. Z menoslovu vidieť, že to bol výbor miešaný, zostavený z prívržencov obú strán, bojujúcich za slovenčinu proti češtine.

Politické údalosti, ktoré na to nasledovali, pretrhly činnosť vo spisbách. Ale člen menovaného odboru M. Hattala medzitým predsa vypracoval mluvnicu na zásadách vyslovených Hodžom. Mluvnica táto latinsky osnovaná vyšla v B. Štiavnicí roku 1850. pod názvom „Grammatica linguae slovenicae.“ Ňou poskytnutý bol obširne vypracovaný návrh pre sjednotenie.

Aby o návrhu mohlo sa odbudnúť rokovanie, v októbri r. 1851. svolaná bola jazykovedecká konferencia do Prešporku, na ktorej bernolákisti a štúristi vo všeobecnosti prijali jazyk a pravopis slovenský, jako ich usporiadal Martin Hattala na základe zásad a trudov Hodžových. V podrobnosťach o Hattalovej mluvnici rokovano nebolo, pravdepodobne preto, lebo účastníci porady nechceli vyzývať spory, jaké byly by s istotou povstaly.

Na konferencii usneseno vydat Hattalovu mluvnicu po slovensky. Ona vyšla r. 1852. v Prešporku pod názvom „Krátka mluvnica slovenská.“ V úvode k nej traja poprední katolícki a traja poprední evanjelickí spisovatelia (berňolákoveci a štúrovce) konštatujú, že je tá mluvnica stredom usrozumenia obú strán a že budúce jej sa budú pridržovať obe strany čo sa týče jazyka i pravopisu.

Na porade v Prešporku rozhodlo sa konečným činom, že slovenský pravopis má byť etymologický.

S vedeckého stanoviska u nás rozoznávať treba len tri pravopisy, menovite a) požíčaný či československý, b) fonetický, akým písali bernolákisti, štúrovce a jakým dosiaľ

pišu Šarišania a Sotáci a konečne c) etymologický, ktorým teraz píšeme. Prehovoríme o tom, ktorý bol kedy a jako rozšírený a jaké o ňom spisy rozjímajú.

Čas, ktorým počínajú a končia sa tieto tri spôsoby pravopisecké, nedá sa určiť na vlas. Predsa však zdá sa mi byť žiadúcim omedziť doby jednotlivých pravopiseckých spôsobov medzníkmi. Za takéto medzníky kladiem letopočty, odporúčajúce sa svojou historickou významnosťou.

Pravopis československý od prvých počiatkov, asi od r. 1440., ovladoval temer výlučne po vystúpenie Antona Bernoláka, povedzme po rok 1787., od tohoto času, po vystúpenie štúrovej školy r. 1844. vedľa bernolákovského a od r. 1844. po jazykovedeckú konferenciu r. 1851. vedľa bernolákovského a štúrovského na raz. Bolo by sa dalo predpokladať, že po sjednotení r. 1851., český pravopis a jazyk úplne vymizne zo slovenskej spisby, ale sa tak nestalo. Ján Kollár, ač z dobrého úmyslu zadal nezhoditeľnú rannú rozvoj slovenskej spisby tým, že nepriamym, podvodným spôsobom u vlády ústrednej po údalostiach r. 1848/49 zasadil sa o násilné znovauvedenie českého jazyka a pravopisu medzi Slovákov. O tom vidz historicky cenné osvedčenie dra Radlinského v „Priateľovi školy a literatúry“ z roku 1859., na str. 222 a nasl. Tlak shora bol tak tuhý, že literárni činitelia načas buď utlumili svoje lepšie presvedčenie a vžijúc sa do nových pomerov sami napomáhali prúd československý, jako na pr. aj dr Radlinský, buď — stránili sa radšej literárneho účinkovania nežby sa boli v odpor postavili. Tak stalo sa, že v päťdesiatych rokoch, v dobe, zovňajšími okolnosťami pre jazyk slovenský tak priaznivej ako nikdy predtým a potom, obchádzaním svojského jazyka, literatúra slovenská, ktorá počala sa utešene rozvíjať, sklesla na najnižší stupeň produkcie napriek tomu, že žili temer všetci tí literárni činitelia predchádzajúceho desaťročia, ktorí oneu rozvoj spôsobili. S istotou smieme

očakávať, že bystrozraký literárny historik náležite ocení dobu posledného panovania češtiny u nás.

Rozširovatelia českého jazyka a pravopisu v päťdesiatych rokoch vedomí súce toho, že jazyk a pravopis český ťažkosti pôsobí Slovákom, odhodlali sa porobiť ústupky slovenčine. Dr Radlinský vo svojom pravopise z r. 1850. zahrnuje tiež ústupky asi v týchto bodoch: Slováci píšu *naj*-(pěknější) m. *nej*-(pěknější); (biskup)-*stvo*, (žá)-*ctvo* m. (biskup)-*ství*, (žá)-*ctví*; *čo* m. *co*; v prídavných menách, odvodených od podstatných, *-ný* m. *ní*, teda: *církevný* m. *církevní*; koncovku neurčitého spôsobu *-ti* píšu len tak, ak nasledujúce slovo počínajúce sa spoluhláskou, tedy: *konati práci*, — inak: *konat ulobu*; *nésel*, *pádel* atď. m. *nésel*, *pádl*, *brater*, *víter* m. *bratr*, *vítr*; *pánův* m. *pánů* v mn. genitive; *u ú* m. *i*, *au*, *ou*: *miluju* (1. os.) a *milujú* (3. os.) m. *miluji* a *milují* (str. 11—12.). Tieto ústupky, v praxi o mnoho rozsiahlejšie (na pr. v osnove „Cyrilla a Methoda“ z r. 1851.), ovšem nenabradily Slovákom toho, čo zavedením češtiny ztrátili.

Český jazyk a pravopis od viedeňskej vlády proklamovaný bol za spisovný jazyk Slovákov nariadením ministra vnútorných vecí zo dňa 21. dec. r. 1849. a to prvotne pre viedeňské „Slov. Noviny,“ potom postupne uvoľnil sa do škôl i do verejných úradov. Teprv rokom 1857. počínala sa vydobývať platnosť pre domácu reč. Niektorí škôldozorcovia vo svojich správach neváhali ani takto prehovoriť: „Najväčšia prekážka pokroku vo školách našich elem. sú predpísané pre tiež školy učebné knižky nárečím českým spísané, ktoré nárečie jako vôbec a bez výnimky je škôldozorcom, učiteľom a rodičom školských detí odporne a školákom najväčším dielom neznáme, tak, jako bez horlivosti a jedine z poslušnosti a povinnej k zákonu úctivosti sa prednáša, niemenej školská mládež týmže nárečím bez žiadúceho úspechu vo škole a bez užitku pre obecný život sa sužuje.“ („Priat. šk. a lit.“ 1859., 221.)

Konečne s r. 1859. dr Radlinský v tak rečenej opravenej slovenčine (hodžovsko-battalovskej) počal vydávať dva časopisy: „Priateľ školy a literatúry“ a „Cyrill a Method“. Viktorin v tomže jazyku výlučne počal vydávať almanachy, literatúra slovenská znova oživala a český jazyk i pravopis poznenáhle, ale rozhodne utrácaly pôdu. Teraz češtiny uživa sa len v kostoloch evanjelických aj to viac passívne než aktívne.

Celá tak zvaná československá literatúra je až do konca minulého veku temer cele cirkevného rázu, v tomto stolytí až po r. 1844. písaly sa československy aj poučné, vedecké a belletristické spisy. Zpomedzi posledných, vynikajú len spisy Jána Kollára.

O československom pravopise máme nasledujúce spisy; „Zpráva písma slowenského, jak se má dobře psáti, čísti a tisknouti“ od Tobiáša Masnícus-a (v Lewoči r. 1696.); „Ortographia bohemicoslavica“ od M. Béla a Jakobeiho (Posonii, 1742.). Nevie, či tejto predchádzajúcej knihe zodpovedá rukopis M. Béla, nachodiaci sa dľa Lombardinyho (Slov. Pohľ. 1887. 247. a) v knižnici prešporského ev. lycea pod titulom „Orthographiae bohemicae sciagraphia.“ Nech je spomenutá aj mluvnica Pavla Doležala, vydaná v Prešporku r. 1746.: „Elementa grammaticae slavo-bohemicae“. Z minulého stolytía máme aj od D. Kermana, býv. superintendenta rukopis, ktorého titul je nasledujúci: „In nomine Jesu! Swětlnos Česky cestu do češtiny vkažující, t. g. vkažaní sumownj, gak se gazyk český má práwě čjtati, wyřikati a psáti: zprawený pro národ Slowenský w Uherské zemi bydlící, z něhož w gednom týdni Slowák wtipný a saundný, můž se naučiti česky čítati, slowa rozeznáwati a psáti, a z pulerowání swého gazyka se porozkochati.“ (Vidz: Tablic Poezye. II., XXV.)

V tomto stolytí opravovali československý pravopis pofažne chránili jeho čistotu Juraj Palkovič (v Tatanke),

Pavol Šafárik a Ján Kollár (v listoch sebe na vzájom písaných a uverejnených v Č. Č. M.; aj inde). Systematický spis o československom pravopise spísal a vydal r. 1850. dr Ondrej Radlinský pod neprístojným názvom „Prawopis slowenský (!) s krátkou mluwnicou.“ We Widni 1850.

Stopy fonetického pravopisu javia sa od prvých počiatkov pravopisu československého, ovšem nedôsledne, dľa nahodilosti, primerane tomu, jako ovladoval pisateľ súčasným jazykom spisovným.

Fonetický pravopis dôsledne objavil sa po prvé u kalvínskych Slovákov, žijúcich na území medzi Košicami a Užhorodom, v stoliciach abaujskej, zemplínskej a užhorodskej. Pre týchto totiž kňazia počali vydávať cirkevné knihy fonetickým pravopisom už v polovici XVIII. stoletia. Dľa našich literárnych historikov najstaršou podobnou knihou je kancionál z roku 1752., vydaný v Debrecine, z ktorého pravopisné ukážky podal Hodža v Epigene na str. 63. Tento fonetický pravopis kalvínov slovenských odtrhol sa i samým systémom písmenným od súčasného pravopisu československého. K označovaniu zvučiek, pre ktoré nemala písmen latinčina, nepoužíval totiž súrodých písmen čiarkovaných, lež čiste písmen skladaných a sice skladaných na spôsob, ktorý v tej dobe bežný bol v pravopise maďarskom, na pr. „nye sztoji na zléj tzesztze“ . . . So zmenami, ktoré v poslednom století podstúpil pravopis maďarský, v cirkevných knihách slovenských kalvínov tento pravopis drží sa až podnes; v stoliciach abaujskej, zemplínskej a užhorodskej pravdepodobne systémom školským rozšíril sa však i mimo kalvínov. Odtiaľto je, že majúc ohľad na vystahovalcov zo stolíc spomenutých i prvé americké noviny slovenské počaly vychodiť týmto pravopisom.

Pravopisecký krok slovenských kalvínov bol prílišne rázu miestneho. Slovenských kalvínov je málo a preto ani pravopisecká novota ich nemala a nemá účinku na celok slovenský.

U celku slovenského fonetického pravopisu preklietili cestu teprv Bernolák a Štúr. Ten u katolíkov, teno u lutheránov. Oba boli činní literárne a tak s výsledkom mohli pracovať pre svoje novoty. Dejiny fonetického pravopisu dla Bernoláka i Štúra sú dosť známe. Aj o tom bola reč, že oba tieto pravopisy roku 1851. na prešporskej konferencii nahradené byly tak rečeným opraveným pravopisom etymologickým. Dokladám, že po spomenutom roku trvaly ešte na krátko a potom zahynuly.

V jednom čase s nimi, hlavne so štúrovským, vydobýval si však pôdu fonetický pravopis u Šarišanov a ponečase ujal sa medzi nimi temer výlučným spôsobom. I teraz trvá u nich v škole i v živote. V literatúre len natoľko nie, nakoľko ani literatúry ani literátov nemajú. Knižky pre školy v šarišskej a spišskej stolici. vydané sú šarišským nárečím dla v ý s l o v n o s t i.

Dla tohoto fonetický pravopis prestal trvať len u západných a stredných Slovákov; u východných trvá podnes a to vo dvoch spôsoboch. V Abaujskej, Zemplínskej a Užhorodskej užívajú písmená v tej platnosti jako v maďarskom pravopise (*c = cz, ě = cs, s = sz, š = s* atď.), kdežto v Šarišskej a Spišskej užívajú ich v tej samej platnosti jako my, ale bez ohľadu na pôvod slova.

O fonetickom pravopise Bernolákovom niet veľa spisov. Mimo spomenuté dielo „Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum“ vidz dielo „Grammatica slavica auctore Antonio Bernolak“ z r. 1790., ktoré po smrti pôvodcovej v preklade A. Brestyanského, v Budíne r. 1817., vyšlo aj s nemeckou osnovou pod titulom „Schlowakische Grammatik.“

O fonetickom pravopise Štúra vidz spomenuté už dve diela jeho, menovite „Narečja“ a „Nauku“, ďalej Hodžov „Epigenes“ a „Větin“, „Orla Tatranského“ a starý beh „Slov. Pohľadov.“ Oba posledne spomenuté časopisy plné sú kritikami, obranami a výkladami poťahom na štúrovský

pravopis fonetický. Zvláštneho spisu nebolo vydano, ktorý by bol výlučne rozjímaj o štúrovskom pravopise. Treba rozdiel robiť medzi pravopisom a jazykom. V rokoch štyridsiatych a päťdesiatych pravopisom menovali totiž „spisovný jazyk.“ (V tejže dobe spor o spisovný jazyk menovali vôbec sporom o pravopis.)

Etymologický pravopis, tak rečený „opravený“, založený Hodžom a prehlíadaný Hattalom, od roku sjednotenia pravopisného (1851.) až po r. 1859. trval skoro len podľa mena popri československom. V ňom vydávané boli Slov. Pohľ. r. 1852., ale tieto už v auguste zanikli. Almanach „Concordia“ r. 1858. vyšiel miešanými „pravopisy“. Konečne s r. 1859. počaly sa v opravenom pravopise vydávať časopisy („Priateľ šk. a lit.“, „Cyrill a Method“), almanachy i knihy a opravený pravopis rýchlym krokom počal vytlačovať pravopis československý, až v literárnych spisoch u západných a stredných Slovákov úplne zvíťazil. Od roku 1859., keď jazyk československý na svojej poslednej púti u nás konečné a rozhodné porážky utrpel, všetky dôležité poučné, zábavné i vedecké spisy a časopisy vydávaly a vydávajú sa etymologickým pravopisom. Doň boli prestrojené aj všetky literárne cenné beletristické práce, napísané pôvodne foneticky dľa Štúra alebo dľa Bernoláka, medzi nimi „Básnické spisy Jána Hollého“ (v Pešti 1863). Vydavateľ týchto, Viktorin, odôvodňuje takéto pravopisné prestrojenie na strane XXIV. a XXV. tohože vydania a ešte predtým v Pešťb. Ved., II. 91. V tomto pravopise i za krátku dobu spísano je viac literárne cenných prác než vo všetkých ostatných pravopisoch po všetky doby.

Prichodí pouvádzať spisy, ktoré rozjímajú o etymologickom pravopise.

Základným kameňom literatúry o rečenom pravopise je Hodžov „Epigenes slovenicus.“ Zásad, ktoré sú v ňom rozložené, prakticky po prvé použil sám Hodža vo svojom

Větine, po druhé dr Ondrej Radlinský v „Pokladoch kazateľského rečníctva“. Prvý sväzok prvého ročníku „Pokladov“ vyšiel koncom roku 1848., druhý r. 1849., v tretom sväzku Radlinský vrátil sa už k českoslovenčine. „Větín“ a prvé dva sväzky „Pokladov“ boli teda prvými knihami v etymologickom pravopise. V tomže pravopise boli z počiatku vydávané viedeňské „Slov. Noviny“ až do konca r. 1849. Naproti tomu Martin Hattala so svojou mluvnicom, pisanou latinsky, predstúpil teprv r. 1850

Terajší etymologický pravopis nazýva sa teda chybné hattalovským; správnejšie môžeme ho však nazývať hodžovsko-hattalovským,¹ len že aj takto ešte umenšujeme zásluhu jedného muža, ktorý u nás posiaľ nebol jako náleži ocenený, menovite zásluhu dra Radlinského.

Už bolo rečeno, že M. Hattala svoje latinské dielo po usnesení jazykovedeckej porady prešporskej vydal aj po slovensky. R. 1857. vydal „Srovnávaciu ml. jaz. českého a slov.“ (v Praze) a r. 1864. „Mluvnicu jazyka slovenského“ (v Pešti). Čo do pravopisu niet v nich zvláštnych odchýliek.

¹ Dr Andrej Radlinský, ktorý v tej samej dobe žil a pracoval píše takto: „My síce neupierame p. Hattalovi veľiké zásluhy o filologiu slovanskú: vieme my tieto dobre oceniť i známe jeho význam . . . , lež terajší pravopis náš jemu vlastne a výlučne ďakovať nemôžeme. Prv než on vyhotovil a vydal (1850.) svoje filologické dielo: Gramatica linguae slovenicae, už tromi rokami predtým (1847.) vydal M. M. Hodža svoj: Epigenes slovenicus a r. 1848. svoj „Větín o slovenčine“ a ja tiež dva sväzky „Pokladov kazateľského rečníctva“ v ten samý rok v tej istej slovenčine ktorú teraz užívame.“ (Slovesnosť 1864. 366.) V prológu k svojej mluvnici z r. 1850. M. Hattala sám uznáva, že sa pridržiaval zásad v Epigene hlásaných a že používal spomenuté diela dra Radlinského. A tu není ten prípad ktorý pri štúrovčine. Tam mluvnica Štúrova pozdejšie síce vyšla než sama štúrovčina uvedená bola, ale tam stalo sa to návodom Štúrovým, kdežto tu M. Hattala uznáva sám iniciatívu iných. Je pri tomto taký rozdiel, že Štúr mal učeníkov a Hattala učiteľa, či jako to sám menuje „dux“-a.

Jozef Viktorin r. 1860. vydal „Grammatik d. slov. Spr.“ (Pest), ktorá dožila sa viac vydaní a obsahuje niektoré pravopisné odchýlky od mluvnice Hattalovej. Fraňo Mráz vo svojej „Slovenskej Mluvnici“ ačpráve poznamenáva výslovné, že držal sa svojho býv. profesora Hattalu, v mnohých pravopisných veciach tiež sa odchýlil od učenia Hattalovho. Historicky dôležité sú len tieto uvedené spisy. Ostatné slovenské mluvnice, vyjmúc Málíkovej, určené sú pre počiatkové školy a ich pôvodcovia držia sa uvedených grammatikárov, hlavne Mráza. Slovensko-česká mluvnica od Vincenca Málíka (v B. Štiavnici 1851.) vypracovaná je „dľa zásad Hattalových,“ ale svojím závažím nemôže sa postaviť pobok tým, ktoré boli výš uvedené.

Podivná vec je to, že u nás nevydávajú praktických spisov o pravopise. Kdežto pravé písanie ujme sa v obecnosti jedine takýmito spisami. V mluvniciach je pravopis príliš roztratený a neprístupný človeku, ktorý v piatich prstoch nemá sústavu mluvnickú.

Odhladnuc od nepatrných, pre národné školy určených pravopisov, akých vyšlo niekoľko o sebe alebo s mluvnickami, treba spomenúť jediný praktický spis o slovenskom pravopise. Je to „Slovenský Pravopis“ od A. Černianskeho, vydaný v Pešti r. 1869. Za posledných dvadsať rokov s mojím vedomím nevyšlo podobného spisu a bolo ho treba jako kusa chleba. Černiansky to, čo v pravopise za dobré uznal u Hattalu, Viktorina a Mráza, zostavil v jeden celok bez istých, pevných zásad, ba v jednej dôležitej veci, v nauke o predložkách a predponách *s*, *z*, postavil pravidlá, ktorými v samých základoch napadol náš etymologický pravopis. Po istú mieru ospravedlňuje sa tento jeho krok zlovykom, ktorý v tej veci trval a trvá z pravopisu Štúrovho. Černianskeho Pravopis je nekritický.

Z DEJÍN SLOVENSKEHO PÍSMĀ.

V polovici XV. stoločia, keď počali sme sa učiť písať domácim jazykom, naši učiteľia užívali písma latinského v tej podobe, ktorú ono prvotne malo, v podobe starorimskej. S knihtlačením vošla v obľubu u Nemcov a dľa ich príkladu aj u Čechov tak zvaná fraktúra (písmo lomené), totiž latinka rozmanitými hranami a skrúteninami znetvorená; jeden druh tohoto lomeného latinského písma, trochu okrúhlejší, nazýval sa švabachom a toto meno dávalo sa pozdejšie veškerej fraktúre, ktorou sa tlačilo. Švabach panoval u Čechov až do počiatku nášeho stoločia. (Gebauer.) Keď Česi písali a tlačili švabachom, je prirodzené, že aj my osvojili sme si toto písmo.

V Čechách prvý pokúsil sa o zavedenie staršieho úhľadnejšieho písma latinského Fr. Tomsa v básňach, pridaných k pravopisu jeho roku 1802. a 1812. Potom Jungmann v „Slovesnosti“ r. 1820. a „Krok“, ktorý počal vychodiť r. 1821. Hankov Pravopis tlačeny je po prvé (r. 1819.) švabachom, po druhé (r. 1821.) už latinkou. „Čas. Mús. Čes.“ (za redakcie Palackého) vychodil po dva roky písmom švabašským, ale už od r. 1829. latinským. (Dr Gebauer Prisp. 223.) Nemajúc po ruke všetkých spisov, ktoré po slovensky alebo po československy vyšly v prvej tretine tohoto stoločia, nemôžem udať, že ktorým spisom a ktorého roku zaviazdlo sa u nás terajšie písmo *latinské*, takrečená antička. Nenie to síce ani dôležitou otázkou, ale dúfam predsa možno, že niektorý z našich bibliografov časom i v tejto veci

uspokojí našu zvedavosť.¹ Toľko však konštatujem, že u nás v tridsiatych rokoch objavovali sa z husta knihy ňou tlačené, ovšem také, ktoré neboly určené pre ľud. Náš ľud nerád ani užitočné novoty a spisovatelia mali ohľad na túto jeho slabosť. Ján Kollár, ktorý už v tridsiatych rokoch skutkami zasadzoval sa o rozšírenie latinky, ešte r. 1843. takto váhal v liste k Ant. Markovi: „Druhý díl mojich kázání . . . k tisku hotov. Ale ještě na rozpacích vezím, jakovými literami to tisknouti dáti: švabašskými či latinskými? Náš lid se ještě nepozdvihl cele k latinským písmenám.“ (Č. M. Č. 1887., 70.) A kniha r. 1844, vynímajúc Předmluvu a Přídavek, skutočne vyšla švabachom od muža, ktorý už pred tým preukázal sa byť veľkým priateľom latinského písma. Podobné ohľady opätovaly sa aj pozdejšie. R. 1852. časopis, vydávaný latinkou, istý pre ľud určený článok na úvodnom mieste uverejnil švabachom, poznamenajúc na omluvu: „Na zvláštnu žiadosť vlastencov trnavských podávame článok tento švabachom, aby tak i od tých, pre ktorých je písaný, čítaný byť mohol.“ (Slov. Pohľ. 1852. IV., č. 2.) Také ohľady mohly mať miesto v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch, ale teraz maly by už prestať, keď päťdesiat rokov ubehlo od toho času, čo sa latinka ujala. A predsa nachodia sa vydavatelia a spisovatelia, ktorí ešte i za našich čias vydávajú švabašské knihy a časopisy. Či chcú odchovávať nové pokolenia pre švabašské písmo? Alebo snáď švabach a latinka ostať majú navždy vedľa seba? Možno, že tí páni takto myslia: Slováci sú bohatí počtom svojich spisovných jazykov, bohatí nad Francúzov, Angličanov atď., nechže sú teda bohatí aj — abecedami.

¹ Upozorňujem na to, čo r. 1841. vo svojej „Tatranke“ napísal Juraj Palkovič: „Proti latinskému písmu nebyv ani dosavad, ba první před 30-i roky v Šlabikáři je předloživ, také nejsem.“ (Tatr. Díl II., sv. 1., 64.)

Latinská abeceda českým a slovenským pisateľom poskytovala len 25 písmen (a, b, c, d, e, f, g, h, ch, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, y, z a dve pozdné: j, w), kdežto v reči českej i slovenskej bolo a jest zvučiek o mnoho viac. Latinčina neposkytovala potrebných písmen menovite pre dlhé samohlásky a pre mäkké spoluhlásky. Pisatelia pomáhali si všelijako, nie všetci rovne a nie dôsledne. Ba pisatelia českí, píše Gebauer, rôznia sa medzi sebou aj v písaní tých zvučiek, pre ktoré v latinskej abecede boli určité písmená. A práve tak bolo aj u pisateľov slovenských. K označeniu zvučiek, pre ktoré niet písmen v latinskej abecede, zväčša brali písmená druhých, zvlášte príbuzných zvučiek, písali na pr.: *ia*ko (= jako), *z*ena (= žena), *ko*s (= koš), *ho*stovi (= hostovi), *ko*n (= kôň) atď. Alebo: *z*launi (= slávny), *z*lana (= sláva), *cu*col (= kúkol), *ze*riuit (= skriviť) atď.

Pozdejšie pisatelia začali inakším spôsobom užívať uvedených písmen latinských. Zvuky totiž, pre ktoré latinská abeceda nemá zvláštnych písmen a z čiastky i také zvuky, ktoré v onej svojej istej a určitej písmeno majú, označovali tak rečenými složkami, t. j. niekolkými písmenami, na pr.: *csaz*, *czas*, *cžass* (= čas), *wsseczko* (= všecko), *mnye* (= mne), *sswathy* (= svatý), *comaar* (= komár), *naam* (=nam) atď.

V polovici XV. veku u Čechov panovalo prevahou toto složkové písanie, ale popri ňom kde-tu, nedôsledne, užito i onoho na prve spomenutého, ba už aj husovského písma. Aj u nás njaly sa tieto spôsoby vedľa seba. Niekoľko slov z výhražného listu z polovice XV. storočia (Sas. Let. VI. 154. a 155): *nassijeh* (= našich), *niesz* (= nič) *czetiri* (= četyri), *v klastore* (v kláštore), *v cracova* (= u Krakova), *crátko* (= krátko), *iacuba* (Jakuba), *nepoložite* (= nepoložite), *žadnomv*, *pretoš*, *nasžeho* atď.

Slovanské slová, písané už či prvým či druhým spô-

sobom, často dovoľovali mnohoraké čítanie; neraz na význam napísaného slova dalo sa zatvárať len z kontextu. Tento nedostatok v písme zaiste pocítovali súveki pisatelia a nie div, že dosť skoro zjavil sa človek, ktorý predložil si základne opraviť písmo. Ján Hus, aby odstránil rečené nedostatky v písanej češtine, vyslovil pravidlo, aby každá česká hláska značila sa len jedným a vždy tým istým písmenom. K tomu koncu zostrojil abecedu takto: 1. jednoduché litery latinské (a s nimi aj latinskú složku *ch*), ktorých užívalo sa v českom písaní, prijal v tej platnosti, ktorú mali v písme latinskom podľa výslovnosti stredovekej, len s tým rozdielom, že literu *c* bral vždy za *c* a nikdy nie za *k*; tedy znamenala litera *d* hlásku *d* ako v latinčine, litera *g* pred *e* a *i* hlásku *j* a inokedy hlásku *g* ako v latinčine atď.; tým boli opatrené všetky hlásky, ktoré latinčina mala a značila; 2. pre ostatné hlásky, ktorých v latinčine buď nebolo alebo pre ktoré abeceda latinská litier zvláštnych nemala, vymyslel si Hus zvláštny spôsob označovaci: litery označené bodkou alebo čiarkou. Vykonal to tým spôsobom, že spoluhlásky, ktorých latinčina nemala, označoval literou hlásky príbuznej a bodkou nad ňou takto: *ṅ*, *ḋ*, *ṫ*, *č̇*, *ž̇*, *ṧ* (bodka nad *i* znamenala tvrdosť a nie mäkkosť), a samohlásky dlhé, ktoré latinčina sice mala ale neoznačovala, značil literami striednych samohlások krátkych a čiarkou nad nimi takto: *máš*, *dás*, *hodný* atď. Po týchto dômyselných opravách stačila abeceda latinská pre všetky potreby, ale pri tom všetkom nebola všeobecne uznaná a prijatá, lebo veľká časť pisateľov českých pridržovala sa spôsobu složkového, tak že v XV. storočí a v prvej polovici XVI. storočia dvojaké abecedy závodily so sebou — složková a Husova čiarkovaná. Složková u niektorých priebodi výhradne a u druhých delí sa o vládu s Husovou. Naproti tomu dľa Gebauera niet spisu, v ktorom by sa bola našla výhradne abeceda Husova tak ako ju on ustrojil. Čiarko-

vanej abecede k platnosti dopomohli *Česki Bratia vo svojich spisoch*, menovite i v biblii kralickej (1579—1593). *Česki Bratia* nad spoluhlásky miesto bodky zaviedli kľučku (miesto *c, s, z* zaviedli *č, š, ž* atď.) a za tvrdé „l“ dľa Husa i písali *ł*, v švabachu *l*, čo sú ovšem len formálne zmeny.

Dejiny pravopisu vôbec a jednotlivých písmen zvlášte nie sú takou malichernosťou, jakou na prvý pohľad pozdať sa môžu niekomu. Ak nepoznáš dejiny pravopisu a jednotlivých hlások: nemôžeš povedať na určito, že do ktorej doby náleží tá alebo oná listina, obsahom alebo jazykom zaujímavá? Ak nepoznáš tie dejiny, na miesto pravej listiny kedykoľvek podhodí ti môžu nepravú, z akýchkoľvek príčin a pohnútok zhotovenú, alebo pozdejšiu kópiu? Listina, v ktorej prichodia husovské písmená čiarkované, nemôže pochodiť zo XIV. storočia, trebárs by mala také dátum, lebo tých písmen vtedy u nás nebolo.¹ Bolo by zaujímavé a užitočné vedieť, kedy sa dostala k nám husovská oprava? Hus svoju nauku o oprave pravopisu českého vyložil vo zvláštnom traktáte, známom v prepise, ktorý zhotovil mních Križ Telečský a ktorý r. 1827. objavil Palacký v archíve třeboňskom. Mních ten žil za časov kráľa Juraja v južných Čechách. Ale len čiastka toho traktátu bola už predtým známa, totiž abeceda Husova, odtlačená v šlabikári Prostějovskom roku 1547.² Ako je možno, že 100 rokmi pred uverejnením tej abecedy známa bola v Uhrách Husova oprava písma? Som veľmi zvedavý na prípadné rozriešenie tej otázky. Lebo skutkom je, že máme listinu, prvotne podanú v „*Történelmi tár*“ e (Budapest 1882. I.), pochodiacu udajne z prvej polovice XV. storočia

¹ Na tomto základe vyriekol som o listine mestskej kancelárie v Bánovciach, majúcej dátum 1376, že není listinou z tejto doby, ale z pozdejšej. (Vidz: Príspevky 15.)

² Všetky výš položené výroky pohľadom na dejiny pravopisu českého prejaté sú z príslušných štúdií dra Gebauera.

a dľa mojej mienky z polovice tohože veku, v ktorej nachodia sa jednotlivé slová písané čiarkovanými literami. Je to ten už spomenutý výhražný list. V ňom prichodia i spomenuté už a historicky významné tieto tri pravopisné zvláštnosti: *šadnomv*, *pretoš*, *našeho*. Predpokladám, že vo všetkých troch v originále stoja bodky a nie kľučky nad príslušnými spoluhláskami; ináče i táto listina, ktorú považujem za najstaršiu osnovu písanej slovenčiny, svojím pôvodom musela by sa klásť do pozdejšej doby.

Dejiny písma vo veku XV. a XVI. bolo by teda prospesno spisať z príčin vedeckých. Nateraz nemožno však dostať tomu úkolu s úplným zdarom, lebo písomné pamiatky z tej doby nie sú vydané kriticky ba ani nie v dostatočnom počte.

Pozdejšie dejiny slovenského písma už sú menej významné, ale pri tom všetkom vždy sú ešte hodny kus práce a trebárs by len pre uspokojenie zvedavosti, ktorá u vzdelanca povstáva strauiva toho, jako sa rozvijala a zdokonaľovala ústrojnosť nášeho písma. Písmo tlačенých kníh československých vo veku XVII. a XVIII., zaiste i vyšlých u nás v XVI. stoloťi obú katechismov, srovnávalo sa so súvekým písmom českým, o ktorom dôkladne nás poučuje dr Gebauer vo svojich Prispěvkoch. Z tejto príčiny my o ňom obširnejšieho výkladu nepodávame, odprávu júc čitateľa na spomínaný spis Gebauerov. Písmo kalvínsko-slovenských spisov cirkevných srovnávalo a srovnáva sa so súvekým písmom maďarským, ktoré je u nás všeobecne známé. Bernolák českú ústrojnosť písma Husom či už Bratmi opraveného, dľa zásad fonetiky, prispôsobil slovenčine západnej, štúr strednej, iní východnoslovenskej. Táto posledne menovaná dosiaľ trvá v školských knihách, aj v iných spisoch, vydaných pre Šarišanov a Spišiakov. Konečne M. M. Hodža, vrele sa prilúvajúc o prijatie etymologického pravopisu, ustrojil jestvu júc písmo dľa zásad etymologických, čím písanie slovenské stalo sa síce ťažším, ale zreteľnejším a

čo do formy plynnejším i úhľadnejším, lebo v mnohých prípadoch umožnilo sa vynechávať čiarky zponad spoluhlások, ktorými písmo obťažovalo sa.

Chtiac uspokojiť aspoň onú zvedavosť, ktorá u vzdelanca javiť sa môže straníva toho, ako rozvíjala a zdokonaľovala sa ústrojnosť písma slovenského, tu nižej vyložím, kedy jako označovali sa písmom jednotlivé zvučky či hlásky nášho jazyka počnúc od polovice XV. stoletia až po najnovšiu dobu.

Tento výklad čiastočne môže mať i cenu praktickú. Nakoľko ním všeličo objasní sa v očiach toho, koho prípadne do zmätku uvodia písmové rozdiely, najdené vo slovenských knihách, pochodiacich z rozličných vekov alebo škôl.

Kladúc za základ hlásky terajšieho spisovného jazyka budeme vyhľadávať postupne, že tieto hlásky v osnovách slovenských jako sa označovali za pravopisov

I. československého,

II. fonetického,

III. etymologického.

V prípade I., opierajúc sa o niektoré nižej uvedené československé a uhorskočeské listiny, dľa potreby oddelene budeme hľadať na to, jakým javí sa písmo v druhej polovici XV., v prvej polovici XVI., a v druhej polovici XVI. veku. Týmto roztriedeným výkladom lepšie znázorni sa vývoj písma v dobe, keď ono razom klonilo sa vo tri strany. Veku XVII. a XVIII. bude sa prikladať malá váha z príčiny už spomenutej a doba pozdejšia nebere sa vôbec do ohľadu.

V prípade II. vyzdvihne sa písmo kalvínsko-slovenské a bernolákovsko-štúrovske s prípadnými odchýlkami šarišskými.

V prípade III. na koniec uvedú sa písmená, ktorými označujeme hlásky terajšieho spisovného jazyka, s prípadnými úvahami o tom, ako ony zodpovedajú svojmu úkolu.

Hľadajúc doklady pre druhú polovicu XV. veku (od r. 1440.—1499.) opieral som sa o nasledujúce listiny:

α) uhorskočeské:

List Mik. Svidregala k mestu Kremnici z 1449—51. (Sas. Let. VI., 155); — list bájtmána Jakesda k mestu Kremnici z pred 1450. (Sas. Let. I., 291—292, srovn. v mojich Prisp. strann 15.); — dlžný úpis Jána Jiskru z Brandýsu z 1445. (Sokol 1865., 33.); — list Štefana Zápolyu k mestu Prešporku z 1498. (Sas. Let. I. 64).¹

β) československé:

Výhražný list, upravený k Bardejovčanom z pred 1450. (Sas. Let. VI. 154—155.); — z mestskej knihy Rajca z 1485. (Sas. Let. V. 239).²

Pre prvú polovicu XVI. veku o tieto

α) uhorskočeské:

Listy kr. Márie z 1526. (Sas. Let. I. 64., 65.); — list Adama, farára z Topolčian z 1529. (tamže VI. 71.); — karotka kňaza Jirzika z 1542. (tamže II. 309.); — list Mik. Prosenovského z 1544. (tamže II. 52.), nakoľko excerptovanie nedostačovalo z týchto, aj o iné.

β) československé:

Vysvedčenie od mesta Žiliny stráživa richtárstva stráňavského z 1531. (Sas. Let. IV., 58—59.); — osvedčenie Michala Porubského z 1542. (tamže II. 309—310.); — pripis Mošoviec ku Kremnici z (15)38 (tamže IV. 344.); —

¹ Ostatné české listiny uhorského dátum, ktorých jest dost z tejto doby, prevažnou väčšinou tak rečené kráľovské listiny, neboly mi prístupné v pôvodnom pravopise. Český Archív podal ich v novovekom prepise a v tomto prejaté byly aj do Archívu československých listín.

² Niektoré československé listiny tejto doby neboly mi prístupné v pôvodnom pravopise, niektorých podanie neposkytovalo dost záruky čo do spoľahlivosti.

predajný list („list widawalny“) z roku 1544. (tamže V. 150—151.); — soznanie podžupana oravského z r. 1544. (tamže, VI. 73—74.); — list Juraja Paluczského z 1546. (Sas. Let. VI., 62.); odpis listu Laclava kn. opolského z 1548. (tamže V., 149—150.).¹

Pre druhú polovicu XVI. veku len o tieto:

československé:

Listiny Revayovské počtom 1—6 (Sas. Let. I. 159—163.); — listy mestečka Mošoviec počtom 1—12 (tamže IV. 337—343.); počtom 14—18 (tamže V. 66—68.); — listy Benických počtom 1—9 (tamže IV. 165—168.); — listiny Vlad. de Reva počtom 1—9 (tamže IV., 241—246.); — listiny Majthényovské počtom 1—10 (tamže II., 76—81.); úradné listiny počtom 1—3 (tamže IV., 60—65.).

Samohlásky.

Latinského písmena *a* z pravidla použito vždy na označenie slovenskej zvučky *a*. — *ä* za československého pravopisu nahradzovalo sa dľa toho, z akého kraja pochodil pisateľ, dľa približnej výslovnosti buď literou *a* buď literou *e*, na pr.: kemen (= kameň), maso — meso (= mäso), svatý — svetý (= svätý) atď. Ačpráve *ä* žije v strednej slovenčine, priateľ tejto, štúr, predseda neprijal ho bol do spisovného jazyka hovoriac: „toto *ä* jako pokútné a krem toho hynúce do řeči našej spisovnej nenáleží.“ Jeho potrebu

¹ Niektoré pamiatky z tohoto obdobia neboly mi prístupné v pôvodnom pravopise, niektorých podanie nezdá sa byť spoľahlivým. Tak „Prísaha mešťanov T. Sv. Martina,“ uverejnená v Sas. Let. (II., 322—323), jestli je podaná verne, sotva pochodí z 1541, ale z doby oveľa pozdejšej; v nej totiž nehľadiac na priezviská dôsledne zachováva sa písmo čiarkované a to je nanajvýš podozrivá vec v prvej polovici XVI. stoloetia.

odôvodnil Hodža, v praxi označujúc ho písmenom *ä*. Pre kurióznosť nech je spomenuto, že v titule starých Slov. Pohľ., vo slove „svyazok“, v celom II. diele, označovala sa táto zvučka ruskou bukvou я. Bol to zaiste pokyn, ktorý nemal však účinku. Samo Chalupka *ä* označoval dôsledne složkou *ae* píšuc ju slúčenou: *æ*. V terajšom pisme zvučka *ä* označuje sa v domácich slovách čiarkovaným *ä*, len z prvoty z riedka označovala sa složkou *ae*, naproti tomu v cudzích slovách, po príklade cudzích pravopisov vedľa *ä* drží sa složka *ae*, na pr.: *praelát*, *praeliminár*. Je žiadúce už aj pre zjednodušenie pravopisu, aby v oboch prípadoch písalo sa jedno písmeno, menovite *ä*, jako také, ktoré lepšie zodpovedá diakritickému rázu nášho písma.¹ — Po príklade Hodžu, ktorý užíval písmeno *ä* nielen miesto staroslov. *ę*, ale i miesto staroslov. *м*, niektorí spisovatelia, menovite S. Chalupka, Pauliny, ale aj druhí, upotrebovali písmeno *ä* nemiestne aj jako mäkké *a*, obmäkčujúc ním predchodiacie *d*, *t*, *n*, *l*, na pr.: *vôlä* atď.

Hláska *e*, kde bola tvrdá, z pravidla označovala sa latinským písmenom *e*. Tam, kde v slovenčine pred *e* mäknú spoluhlásky *d*, *t*, *n*, *l*, mäkkosť týchto spoluhlások o sebe značila sa, na pr.: *tjelo*, *djelo*, *tyelo*, *dyelo*, *tielo*, *dielo*. Až do počiatkov fonetického pravopisu takéto obmäkčovanie dialo sa nedôsledne, dľa nahodilosti. Za fonetického pravopisu z pravidla písalo sa u kalvínskych Slovákov: *lyem*, *nyeverni*, *alye*, u Bernoláka a Štúra: *felo*, *đelo* atď. atď. Hodža Větinom navrhol, aby pre slovenské *e* užívaly sa dve diakritické litery dľa toho, či je mäkké či tvrdé. Pre mäkké navrhoval *ě*, pre tvrdé *è*: *tělo*, *dělo*, *němý* a *tèn*, *krásněj*, *ženině*. M. Hattala r. 1848. k tomu pridal, aby mäkké *e*

¹ Nemci v posledné časy jednodušia svoj pravopis i svoje písmo, medziiným prijímajú aj diakritické *ä* m. složky *ae*; bolo by zaujímavé zvedieť s istotou, že v tomto prípade kto „vynašiel“ a zaviedol prvý toto diakritické písmeno?

označovalo sa buď diakritickým písmenom *ě* buď složkou *ie*: *tielo, dielo, niemy*. Mimo to Hattala pre „zmenšenie čiarok“ v písme odporúčal ponechať aj jednoduchú latinskú literu *e* v istých prípadoch, o čom vidz v Or. Tatr. 1848., 757, 758. Takýmto spôsobom pre jedinú zvučku boli by sme dostali trojaké litery *è, ě, (alebo ie)* a *e*. Nemožno upierať, že prijatím dvoch osobitých písmen pre tvrdé *e* a mäkké *e* bol by sa pravopis zdokonalil. Ale Hattala medzitým zmenil svoju mienku a pričínal sa o to, aby i tvrdé i mäkké *e* označovalo sa jedinou literou, totiž jednoduchým *e*. Týmto činom pravopis stal sa nedostatočným lebo označujeme oba odtienky slovenského *e* jednou literou. Ba neraz povstávajú aj dvojsmysly, menovite u prisloviek a u istých adjektívnych nominatívov: krásne hovorí a krásne je to dieťa. Ale vidzme príklad jasnejší: „k tejto oprave pohly vládu zvláštne národohospodárske záujmy“; tu nevedeť, či je „zvláštne“ prislovkou (dľa Hodžu: zvláštne) alebo privlastkom (dľa Hodžu: zvláštne)? Veta má rôzny smysel dľa toho, jako čítame literu *e* v slove „zvláštne.“ Samo Chalupka usiloval sa tým odstrániť nedostatok terajšieho pravopisu, že pred mäkkým *e* v praxi označoval mäkkosť spoluhlásky o sebe jako za fonetického písania.¹ On písal: *len, studeň, kde, ňevídalo, děláká* atď. — Česká *ě* v uhorskočeských pamiatkach z druhej polovice XV. veku označovalo sa složkou *ie*: *viernie, wieczný, snadniey, gednostaynie, obecnie, ďalej* složkami *ye, ije*: *konye, cztnye, mnye, namyestky, zrozumýjeli*. V československých pamiatkach p o r e t n ý c h vyskytuje sa česká *ě* len v obvyklom, z češtiny prejimanom uvedení alebo ukončení listov, ináče slovenský pisateľ nenachodiac ho vo svojej vlastnej reči, vo vlastnej osnove kládol slovenské *e*. I toto je jednou z n á m k o u p a m i a t o k

¹ V teórii trochu ináče znelo Chalupkovo pravidlo, vidz jeho Spevy 217. a dodatok v priložených ku nim „Opravách tisku.“

československých. Tak na pr. v mestskej knihe Rajca v úvode nachodí sa: rada miesta, ale v osnove len: mestské knihy. Iné slová v osnove: svedomie, wecz. Diakritické ě raz, ale len raz, prichodí už r. 1508 v uhorskočeskom liste Hedvivy kňažny tešínskej a grófký spišskej, ktorý z archívu mesta Kežmarku podal G. Kordoš v Sas. Let. I., 64. Inokedy ě v tomže liste označuje sa složkou ie, ale preto, že dla Gebauera (Prisp. 163.) diakritické ě ujímalo sa u Čechov len od stredku XVI. stoloetia, vyzdvihnuté diakritické ě vo spomenutej uhorskočeskej listine bude chybou priepisu.

V stoloetí XV. a XVI. pisatelia slovenski upotrebovali síce litery *i* aj *y*, ale nie tak, žeby litera *i* zodpovedala bola hláske *i* a litera *y* etymologickej hláske *y*. Oni vôbec nevideli rozdielu medzi hláskami *i* a *y*. Nejakú dôslednosť v tejto veci nebadat ani v pamiatkach uhorskočeských. I v týchto písalo sa na príklad: gýz (= již), svikl (= zvykl), s nymy (= s nimi), prosym (= prosim) atď. vedľa: ze bý (= žeby), abý (= aby), v rozenym (= urozeným) atď. V pamiatkach československých v stoloetí XV. a XVI. označovali hlásku *i* nasledujúcim spôsobom: literou *i*: naložil (= naložil), ani (= ani); literou *y*: ymaniv (= imaniu), položyl (= položil); literou *j*: prosjm, učinjti; literami *ij*: naszijch (= našich), anij (ani). Týmto istým spôsobom a tiež bez dôslednosti označovala sa aj etymologická hláska *y*. Písmeno *y* za fonetických pravopisov, ako je to prirodzeno, vyhynulo z abecedy slovenskej. Preto, že prevažnou väčšinou Slováci rovnako vyslovujú hlásky *y* a *i*, na pr. vo slovách: zvyk, byt, koryto a vo slovách svit, bit, krivý atď. učitelia fonetického pravopisu vyriekli, aby obe hlásky písaly sa jedným písmenom, menovite písmenom *i*. Toto *i* vo fonetických pravopisoch malo však vlastnosť hlásky *y*, ono totiž bolo z pravidla tvrdé (tích, tím, dích = tých, tým, dyeh), kdežto svoju pôvodnú vlastnosť: mäkkosť utratilo. Vo slovách, v ktorých *d*, *t*, *n*, *l* pred *i* stávaly sa mäkkými, mäkkosť označovala

sa o sebe a to: znakom na obmäkčených spoluhláskach. Miesto: *divý, tichý, nič, list* písalo sa totiž *i* *diví, fíhí, nič, list* (u Bernoláka a Štúra, pofažne u Šarišanov) alebo: *nyicseho, žyist* (u kalvinov-Slovákov). Hodža bol prvý, ktorý v Epigene vyzdvihol potrebu, aby robil sa rozdiel medzi mäkkým a tvrdým *i*; síla dôvodov prerazila. V terajšom etymologickom pravopise rozoznávame mäkké *i* označujúc ho písmenom *i* a tvrdé *i* označujúc ho písmenom *y*. Ale nie vždy vyslovujú sa *d, t, n, l* mäkko pred *i*, — a *y* tiež nekladie sa len k označeniu tvrdého *i*, o čom pravopis učí.

Krátke *o* od prva až poteraz označovalo sa z pravidla latinským písmenom *o*.

Krátke *u* označovalo sa v XV. a XVI. veku dvojakým spôsobom, bez dôslednosti buď latinskou literou *u* buď latinskou literou *v*, táto posledná bola veľmi obľúbená. Vedľa *iacuba* (= Jakuba), *rodu, pocud* (= *pokud*) často bolo možno čítať: *ymaniv* (= *imaniu*), *Mvran* (= *Muráň*), *v cartusov* (u Kartúsov) atď. Dľa Husovho „traktátu“ malo sa písať *v* na počiatku slov, a v prostredku i na konci slov pravidelne: *u*; u nás nevšimli si takého pravidla. V češtine dlhé *ú* rozšírilo sa v *au*, ktoré po prvé vyskytlo sa asi na počiatku XV. storočia. (Gebauer. Prisp. 159.) Toto *au* stalo sa potom v písme pravidlom a miesto *ú* písalo sa až do roku 1849. (od tejto doby pišu zaň Česi *ou*). V pamiatkach československých veľa ráz prichodí však toto *au* tam, kde by stáť malo krátké *u*. Dlhé *ó* české rozšírilo sa bolo v *uo* (asi tam, kde my máme *ô*) a toto na počiatku XV. storočia počalo sa meniť v dlhé *ú*, tak že od druhej polovice XVI. storočia pannoť počalo vo spisovnej češtine v takýchto prípadoch dlhé *ú*, ktoré preto, že povstalo z *uo*, etymologicky počalo sa značiť písmenom *ú* („*o*“ nad „*u*“). Toto etymologické dlhé *ú* české mnohí pisatelia slovenski z nevedomosti tiež použili tam, kde treba bolo označiť krátké *u*. Fonetické pravopis

pisy uvedením a ustálením pre krátke *u* latinského písmena *u* zbavily písmo nedôslednosti, ktorá javila sa v tom, že krátke *u* súčasne označovalo sa literami: *u*, *v*, *au*, *û*.

Dĺženie samohlások.

Preto, že v latinčine dlhé samohlásky neznačili, pisatelia, podrobení vlivu latinskému, po dlhé časy zanedbávali označovanie dlhých samohlások v slovenčine. V československých pamiatkach z XV. stoletia niet stopy po dĺžení, naproti tomu vo dvoch uhorskočeských pamiatkach tejto doby, menovite v liste hajtmána Jakesda a v liste Zápolyu prichodí dlhé *ý*, ale len dlhé *ý* a toto nielen na príslušnom mieste, jako na pr. voslovách minulým, giným, wieczný, ale aj na nepríslušnom mieste, jako vo slovách: abý, kdýž, výdat (vydat).¹ Ešte ani v prvej polovici XVI. stoletia neoznačovali sa dlhé samohlásky v niektorých pamiatkach československých; tak niet stopy po označenej dĺžke vo vysvedčení od mesta Žiliny straniva richtárstva stráňavského, ani v liste Paluczského. Naproti tomu v jednom osvedčení Porubského nachodí sa dlhé *í* terajším diakritickým písmenom *í* označené v slove: sluzebník (= služebník); mimo to v tejže pamiatke raz použito je diakritického dlhého *í* k

¹ Mohlo by sa riecť, že v československých pamiatkach javia sa stopy dĺženia složenými písmenami, na pr. vo výhražnom liste dlhé *í* značí sa složkou *ij* vo slovách: nespravedlivij (= nespravedliví), ludij (= ľudí), písan (= pisan), no takéto dĺženie, ktoré ostatne nejaví sa u ostatných samohlások, nezdá sa byť vedomým, ale len nahodilým, lebo v tej samej pamiatke, — tak aj v iných, — označuje sa dĺžku aj jednoduchým písmenom: nepoložite (= nepoložíte), nedelí (= nedelí), dobrich (= dobrých), nevinných (= nevinných) a mimo to uvedenými složenými písmenami vo spomenutej pamiatke označujú sa aj krátke hlásky: bardíowciz (pl. n.) dalij (= dali), vij (=vy).

označeniu krátkej hlásky *i* v slove: znížneho (= z nižného). Dľa môjho vedomia sú toto prvé dva prípady diakritických samohlások v pamiatkach československých.¹ Cele ináče je s uhorskočeskými pamiatkami z prvej polovice XVI. veku. V týchto už označujú sa dlhé samohlásky a síce diakritizovanými písmeny *á, é, í, (ó)², ú*. V listoch kr. Márie čítame: *kráľovná, práva, vrozený, wierný, gsú, skutkú, miesstiané, konsselé*. Poznamenať treba, že je takéto označovanie dosť zriedkavé; v tejto i v poslednejšej dobe ešte dlho zanedbávalo sa označovanie dĺžky aj v uhorskočeských pamiatkach práve tak ako vo spisoch, ktoré napísané boli v Čechách. Vidzme čo hovorí Gebauer o dĺžení dlhých samohlások písmom za dôb pravopisov Husovho a Českých Bratov. Vo svojich Príspevkoch, v §-e 44., píše: Pisatelia českí boli by mali, pridržujúc sa opravy Husovej, písať samohlásky *á, ó, ú, ý, é, í* literami: *á, ó, ú, ý, é, í*, ale udržali sa tohoto spôsobu; iba niekedy a bez dôslednosti užívali čiarokovaných litier, inokedy vypomáhajú si buď dvojením litier samohláskových (aa. ee atď.) buď, — a to zväčša, — dĺžku vôbec neoznačujú.

S týmto poznaním shoduje sa to, čo javi sa v pamiatkach uhorskočeských, dokladám však, že v týchto zdvojovanie litier samohláskových na označovanie dĺžky sotva zaslúži zaznamenania a že Husove diakritické písmená len

¹ V niektorých, menovite v prípise Mošoviec ku Kremnici, v „liste widawalnom“ a v odpise listu Laclava kn. opolského dlhé *i* označuje sa literou *j*, ale ňou niekedy označuje sa aj krátke *i*, z čoho zase nasleduje, že v týchto prípadoch nedeje sa dĺženie vedomky.

² Pre dlhé *ó* nenašiel som príkladu, čiastočne preto, lebo *ó* rozšírené v *uo*, v túto dobu v češtine už sa menilo v *ú*, čoho príklad nachodíme aj vo spomenutých listoch: pl. g. *skutkú* m. *skutkový*, *skutkuov*, *skutkú*; prichodí aj jednoduché *o* m. *ó*, na pr. pl. dat. *zloczincóm* (= *zločincóm*) m. *zločincóm*, *zločincuom*, *zločincům*.

poznenáhle ujímaly sa. Pozdejšie niektorí pravopisci českí v daktorých veciach odchyľili sa od Husa v označovaní dĺžky. Menovite: Beneš Optát vo svojej Ortografii (1533) výš uvedené písmená Husove zmenil natoľko, že miesto diakritického *í* kázal písať složku *ij*, pričom však sám často písal len *j* miesto navrhovaného *ij*. Ján Blahoslav vo svojej Grammatike českej, dokonanej 1571., (vydanej teprv r. 1857. vo Viedni od Ig. Hradila a Joz. Jirečka), neschvaľoval sice to, čomu učil Beneš Optát, ale ani nepostavil sa na prvotné stanovisko diakritického písma. On, vychodiac z toho, čomu učil Beneš Optát, navrhoval označovať dlhé *í* tak, aby miesto složky *ij* upotrebovalo sa len poslednej čiastky složenej litery, a táto, aby sa naznačila čiarkou s hŕa na dol; miesto *ij* kázal teda písať *j̇*.¹ Nudožerský vo svojej grammatike (v Prahe roku 1603) pre dlhé *í* miesto *j̇* užíva a odporúča *j*. Za dlhé *í* v Čechách písalo sa *j* temer až do polovice XIX. storočia,² kdežto u nás prijal už Bernolák pismovú zásadu Husovu a dĺžku označovať kázal čiarkou nad príslušnou samohláskou, teda aj nad písmenom *í*.

Ešte dodať treba, že za československého pravopisu. za *ú* (bez ohľadu na jeho povstanie), často napísalo sa *au*, *ũ*. To dialo sa hlavne v netlačených spisoch; tlačené oprá-

¹ Ale túto literu *j̇* pôvodne určil len pre *í*, ktoré povstalo dĺžením z *i*; pre *í*, povstale zúžením z *ie* (zpívá-zpíevá) odporúčal literu *j̇*. Aby usnadnil pravopis, upustil od rozdielu medzi *j̇* a *j* a zotál len pri samom *j̇* bez ohľadu na to, že dlhé *í* jakým spôsobom povstalo (Gebauer).

² Gebauer v Príspevkoch na str. 234. píše: Tomsa pokúsil sa (1802., 1812.) uviesť literu *í*, ale oprava jeho neujala sa. Jungmann 1829. zanechal túže opravu budúcemu času. Ale hneď po zakončení sporu o pravopis analogický, vystupujú jednotlivci s *í* miesto *j*, a Šafárik prijal túto novotu do svojich opráv (1842). a po jeho prednesení a odôvodnení túto novotu prijala aj Kr. spoločnosť náuk v Čechách. Srovn. v týchže Príspevkoch str. 228 a nasl.

vali korektori v tlačiarňach. — V takýchto prípadoch *au* v našich pamiatkach nebolo dvojhláskou.

Pri fonetických dobách pravopisov slovenských rozoznávať treba to, že východná slovenčina z pravidla nemá dlhých samohlások. Netreba sa teda pozastavovať, jestli vo spisoch kalvínskych Slovákov a Šarišanov a Spišiakov nenachádzame dĺžky. Ostatne kde-tu i táto nachodí sa, menovite vo školských knihách, vydaných štátom uhorským pre Šarišanov i Spišiakov od takých pisateľov, ktorí svoje nárečie sblížovali ku ujatej spisovnej slovenčine. Vo fonetických pravopisoch Bernoláka i Štúra dlhé samohlásky *á, é, í, ó, ú* označujú sa diakritickými literami *á, é, í, ó, ú*, nakoľko tiež dlhé samohlásky nachodia sa v nárečiach od nich na spisovný jazyk povýšených.

V terajšej dobe na označenie dlhých samohlások užívame naskrze uvedených diakritických litier Husových. V celku Bernolákovou obnovou pravopisnou došli sme k nim o pol stolieť prv nežli sami Česi.

Dvojhlásky.

V XV. stoly už byly vyhynuly z češtiny dvojhlásky *ia, iu*. Prvá prehlásila sa v *ie*, druhá v *ii*. Z tejto príčiny tie pamiatky, v ktorých prichodia dvojhlásky *ia, iu*, sú pôvodu slovenského. Obe tieto dvojhlásky právom pokladať možno za známky českoslovenčiny. Je hodno vyzdvihnúť, že obe tieto slovenské dvojhlásky prebivajú sa na vrch už v prvých jazykových pamiatkach; tak už vo výhražnom liste prichodia slová: *priateľom, ymaniv* (= *imaníu*).

Dvojhlásky *ia, ie, iu* v listinách československých za doby československého pravopisu označovaly sa rozmanitým spôsobom. Vedľa foriem *priateľ, žiaden, Trzetiak, massiar, djetek, prvného, vidiek, imaníu* atď. nachodia sa

aj také formy, v ktorých prvý živel dvojhĺasky značený je literou *j, g, y*: *vje* (= *vie*), *dgevka* (= *dievka*), *pryatel* (= *priateľ*), *Chryastelowicz* (= *Chriašteľovič*) atď.

Dvojhĺasky *uo, ou*, nakoľko prichodia v listinách stredo-slovenského nárečia, z pravidla označovali sa složkami *uo, ou*; posledná často aj složkou *ov, ow, au, av, aw*, na prve spomenutá aj složkou *wo, vo* (= *kwon, kvon*).

Opierajúc sa o západoslovenské nárečie, ktoré nemá rado dvojhĺasky, Bernolák zo spisovného jazyka vyobcoval všetkých päť dvojhĺások, kážuc písať miesto *ia, ie, iu* dlhé *á, é, ú*, pričom predchodiacie spoluhlásky: *d, t, n, l* o sebe sa obmäkčovali, na pr.: *stavaňá* (= *stavania*), *ňesel* (= *niesol*), *stavaňú* (= *stavaniu*); ďalej miesto *uo* a *ou* dlhé *ó* a *ú*: *vól, kóň, s tebú, s matkú* (= *vuol, kuoň, s tebou, s matkou*). Štúr so stredným nárečím v plnej platnosti do spisovného jazyka zaviedol aj všetkých päť dvojhĺások. Preto, že „*i*“ v sústave jeho písma nemalo obmäkčovacej vlastnosti a preto, aby tieto dvojhĺasky nebolo možno v čítaní pokladať za dve po sebe nasledujúce samohlásky, ktoré sa o sebe vyslovujú jako na pr. v cudzom slove: *biblia, Maria* atď., miesto složíek *ia, ie, iu* kázal písať složky: *ja, je, ju*, pri čom osobite obmäkčovali sa predchádzajúce spoluhlásky: *d, t, n*. On písal tedy: *stavaňja* (= *stavania*), *ňjekedi* (= *niekedy*), *koseňju* (= *koseniu*) atď.

Hodža vo svojom Větine, dokončenom r. 1847., prakticky voviedol terajšie složky *ia, ie, iu* na označovanie rečených dvojhĺások a poneváč on dľa etymologie rozoznával tvrdé a mäkké *i* (*y* a *i*), — stanovil, aby pred dvojhĺaskami *ia, ie, iu*, majúcich prvý živel mäkký, jako pred mäkkými dvojhĺaskami osobite neobmäkčovali sa predchádzajúce spoluhlásky: *d, t, n, l*. Jeho učenie ujalo sa konečným koncom. — Nech je dovoleno zaznačiť tu jednu odchýlku. Samo Chalupka vychodiac z toho presvedčenia, že vo strednej slovenčine dlhého *é* niet, (tak učil aj Štúr), rozpúšťal každé dlhé *é* vo

dvojhlásku dľa skutočnej, ačpráve nie výlučnej výslovnosti strednej. Takúto dvojhlásku neoznačoval však Štúrovým ale svojim vlastným spôsobom složkou *ye* po tvrdých spoluhláskach: *ozornye* obruče (pl. n.), *hustye* kúdoly (pl. n.) atď.

Dvojhlásku *ou* Štúr počal označovať dľa skutočnej výslovnosti složkou *ou* a obnova pravopisná v tejto veci nezmenila ničoho. Naproti tomu za dvojhlásku *uo* (Hodža vo Větine prakticky užíval ešte složku *uo*) reformátori pravopisu odporúčali diakritickú literu *ó* hlavne z tej príčiny, aby si ju každý Slovák dľa svojej chuti čítať mohol; západný: *kóň*, stredný: *kuoň*, východný: *kuň*. Prakticky zaviedol ju prvý O. Radlinský vo svojich Pokladoch r. 1848 a 1849. Skoro však prijala sa ďalšia nepatrná zmena: nad *o* ustanoveno klásť nie *'*, ale *^*, to jest ustanoveno dvojhlásku *uo* označovať nie diakritickou literou *ó*, ale diakritickou literou *ô*.¹ Táto oprava, uvedená už ujednanou prešporskou Krátkou mluvniceou z r. 1852., ujala sa všeobecne.

Polosamohlásky *r*, *l*.

Polosamohláska *r*, ktorá javí sa vo slovách *hrst*, *smrf* a podobných, nakoľko bolo jej užito, od prvopočiatku označovala sa latinskou literou *r* práve tak ako teraz. Aj polosamohláska *l* z pravidla vždy sa označovala latinskou literou *l*, ale pri tom všetkom v najnovšej dobe pravopisu nachodia sa prípady, že polosamohláska *l* označená je diakritickou literou „*l*“. Tak na pr. slovo *vlk* v povesti „Vikolák“, podanej v Slov. Povestech Škultétyho a Dobšinského, prichodí dôsledne písané formou *vlk*. Diakritickým „*l*“ neraz aj Kalinčák označil polosamohlásku *l*. Vydavatelja spomenutých

¹ Diakritickú literu pre dvojhlásku *uo* (v oboch formách: *ó* alebo *ô*) navrhoval už Hodža vo svojom Epigene, teda r. 1847.

Povesti pred rokami na požiadanie boli mi sdělili, že oni polosamohlásku dôsledne mäkkčia v slovách *slza*, *vľk*, *vľči* a v podobných, lebo v starých cirkevných knihách tiež sú písané mäkkým „l“. Nech je tu spomenuto, že v starých cirkevných knihách k označovaniu polosamohlásky *l* rovnako používali litier pre mäkkú i tvrdú spoluhlásku prijatých¹ a v Biblii Svätej, vydanej r. 1848. v Kyseku, s mojím vedomím poslednej to, v ktorej správne zachováva sa rozdiel medzi tvrdým a mäkkým „l“, polosamohláska *l* označuje sa tiež dvojakým spôsobom: *plniti*, *řemeslnik*, *řekl*, *roztrhl* (str. 387) atď. Odvolanie sa na staré cirkevné spisy (evanjelické) nenie tedy ani historickým dôvodom za to, aby polosamohláska *l* označovala sa písmenným znakom mäkkej spoluhlásky „l“. O veľa väčšiu váhu má to, že menovaní vydavatelia istili vo spomenutom sdelení, ktoré som bol svojho času verejne uviedol v *Egypt. Philologiai Közlöny-i* (1880., 147.), že slová *slza*, *vľk* a podobné skutočne vyslovujú sa s mäkkým *l* na ľavom brehu Váhu v Liptove a kolo Rimavy. Nech je dovoleno upozorniť na to, že Miklosich vo svojej *Vergl. Gramm. I.* 488., uvodí nasledujúce príklady zo zlínskeho podrečia na Morave: *tľstý*, *tľstý*; *tľct*, *tľct*. Asnád vec dakto vyšetří.

Samohlásky *r*, *l* ako dlhé (*r̄*, *l̄*) označovať počali štúristi. O dlhých *r*, *l* nevedel ešte Šafárik ani v *Národopise* ani vo svojich *Dejinách reči a lit. slovanskej*, neuvodiac ich medzi zvláštnymi známkami jazyka slovenského. K ich označovaniu uživa sa diakritických litier *r̄*, *l̄*.

Z príčin ľubozvuku a preto, že polosamohlásky *r*, *l* v niektorých nárečiach nevyslovujú sa, pôvodca Epigenu v tomto svojom diele (na str. 49, pod 2.) osvedčil, zeby ničoho nemal proti tomu, keby po spôsobe illyrskom polosamohláska *r* označovala sa složkami *ar*, *er*: *sãrdce*, *kãrk*, *smãrt*,

¹ Srov. v Gebauerových *Prisp.* str. 198.

sěrsť atď. V takomto prípade východní Slováci vyslovovali by boli svoje *ar*, *er* a iní Slováci vsuvné *a*, *e* naznačené by boli mali jako také, ktoré nenutno vysloviť. Pre dlhé *r* tam bolo navrhnuté: *ér*, na pr.: *férkať* (= *ffkať*), *pridéržať* (= *pridřžať*) atď. Tento návrh prisúvací poľahoval sa aj na polosamohlásku *l*; za dlhý bolo by sa malo písať *dlhý*. Hattala posudzujúc *Epigenes* v *Orle Tatr.* (749., a.) o prisúvaní *a*, *e* k *r* povedal, že „prisúvanie hlások tých len v poľskoslovenskom ‚podreči‘ je bežné a preto v spisovnej reči by sa žiaden ohľad nemal naň brať, a to sice tým menej, čím je istejšie, že sa posial na spôsob doterajší písania: *krk*, *prst* atď. nikto zo Slovákov nezťažoval a silne veríme, že sa ani nebude.“ Naproti tomu radil Hattala klásť samohlásku *u* po *l*, nerozlišujúc ju žiadnym znakom od nevsutého *u* všade tam, „kde si národ vsutím tej hlásky vo vyslovení pomáha“ jako vo slovách: *dluhý*, *chlupatý* atď. Táto rada bola ovšem veľmi neurčitá. Ponevác na spisovnú reč povýšilo sa nárečie stredné a toto vsutím onej hlásky v rečených prípadoch vo vyslovení nepomáha si, rada pána Hattalova zostala púhou radou práve tak, ako aj výš uvedené návrhy Hodžove.

Spoluhlásky.

Spoluhláska *j* označovala sa v dobe československého pravopisu, menovite v XV. a XVI. storočí, literami:

g: *geho* (= *jeho*), *obyczegem* (= *obyčejem*), *gesti* (= *jesti*) atď.;

y: *raycze* (= *Rajce*), *tey* (= *tej*), *tayno* (= *tajno*) atď.;

j: *jako*, *jakšto*, *pocztiwej* (*listina Revayovcov* pod č. 2.);

i: *iako* (= *jako*), *iacub* (= *Jakub*), *iakovy* (= *jakový*) atď.

Označovala sa tedy štyrmi literami. Označovanie literou

i pomaly trátilo sa, kdežto ostatných troch litier (*g, y, j*) pisatelia začali užívať s istou dôslednosťou v určitých prípadoch. V stoliatiach XVI., XVII. a XVIII. v Čechách ustalil sa takýto zvyk :

Hláska *j* označovala sa

literou *g* pred samohláskami, tedy v slabikách: *ga, ge, gi, go, gu* = ja, je, ji, jo, ju); podobne literou *g* pred spoluhláskami: *vogna, kragna* atď.;

literou *y* po samohláskach, ale hlavne v superlatívnych *ney-, nay-*: *neyvyšší* (= nejvyšší), *nayvyšší* (= najvyšší); ďalej v imperati voch: *dey, day* (= dej, daj);

literou *j* v niektorých máločetných cudzi ch menách, prijatých s cudzim pravopisom: *Ján, Jozef, Jeronim, Jordan* atď.

Tento zlozvyk, písať spoluhlásku *j* trojakými literami, ujal sa bol aj u Slovákov. Koncom minulého stolielia vystúpil proti nemu Bernolák vo svojich opravách. kázuc písať spoluhlásku *j* jediným písmenom. On rozhodol sa bol za písmeno *g*, ktoré aj ujalo sa vo spisoch bernolákovských. On kázal teda písať nielen: *gako, geho*, ale aj: *Gán, Gozef* atď. V Čechách mali dlhé hádky o to, jako označovať hlásku *j*. Po prvé vystúpil bol Tomsa r. 1802. vo svojom pravopise s návrhom, aby hláska *j* neoznačovala sa literou *g*, ale *j* a v pripojených básňach k tomuže pravopisu písal všade *j* m. *g*. Zaujal tedy práve opačné stanovisko proti Bernolákovi. Tomsovo postúpenie schvaľoval Dobrovský, Jungmann, Šafárik aj iní vynikajúci ľudia. Rozhodnutie stalo sa po dlhotrvanlivom spore pravopisnom, ktorého účastnil sa bol aj býv. professor prešporský Juraj Palkovič, zastávajúc staré písanie Bratov Českých. Šafárik r. 1842. predniesol odôvodnený návrh vo filologickej sekcii kráľ. českej spoločnosti náuk v tomto smysle: Hláska, ktorá doteraz označuje sa v Čechách tromi literami: *g, y, j*, na budúce nech sa píše jedinou literou a to literou *j*. Návrh tento bol prijatý a tak v Čechách počnúc s r. 1843. vo smerodajných spisoch zaviedla sa litera

j k výlučnému označeniu hlásky *j*.¹ Ponevác Štúr a Hodža prijali písmo už s týmito českými opravami, miesto bernolákovskej litery *g* zaviedla sa aj u nás litera *j* k označovaniu hlásky *j*. S bernoláčinou mizlo *g* (v platnosti *j*) zo svetských spisov slovenských, ale v cirkevných spisoch evanjelických (popri literách *y*, *j*) drží sa posiaľ, lebo slovenskí evanjelici píšu česky ešte vždy pravopisom Českých Bratov. Oni ani za mak nepokročili so svetom. Na nich žiadneho účinku nemaly opravy, ktoré v českom pravopise vykonaly sa v prvej polovici tohoto stololetia.

V niektorých cudzích slovách, na pr. v týchto: *loyálny*, *royalista*, *Jildiz-kiosk*, *Nový York*, stojí litera *y* miesto ustáleného *j*. Cudzíe pravopisy majú aj *Yaltu*. Ale že také písanie svádza čitateľa nesprávne čítať v slovenčine a že v takých prípadoch litera *y* ničím nezasluhuje zvláštnoho ohľadu a šetrenia, po slovensky malo by sa písať vždy: *lojálny*, *rojalista*, *Jildiz-kiosk*, *Nový Jork* atď.

Hlásku *k* v prvých pamiatkach československých nachodíme písanú literami *c* i *k*. Vo výhražnom liste prevažuje *c*: *cracova* (= Krakova), *cratko* (= krátko), *iacuba* (= Jakuba) atď., ale vedľa neho prichodí aj *k*. Pomaly vytrácala sa litera *c* v tejto platnosti až vytratila sa úplne. Doteraz žije však v cudzích slovách. Mnohí píšu totiž i dnes: *convent*, *curátor*, *conto* atď. miesto: *konvent*, *kurátor*, *konto*.

Hlásku *g* v XV. stololetí písali jednoduchým písmenom *g* i v uhorskočeských i v československých pamiatkach, nakoľko ona v nich prichodí; tak vo slovách: *gleytovny list*, *voytem geydlenským*. Pozdejšie, keď písmeno *g* čím ďalej tým dôslednejšie počali potrebovať k označovaniu hlásky

¹ Na raz s touto opravou zaviedly sa aj iné v Čechách, meno- vite ustanoveno: dlhú hlásku *í* označovať diakritickou literou *í* (dovtedy písali *j*) a terajšiu hlásku *g* označovať literou *g* (dovtedy písali *ǵ*). O tom obsírne vykladá Gebauer v Príspevkoch na strane 228—232.

j, pre rozdiel za hlásku *g* písali diakritickú literu *ǵ*.¹ Túto podržal pre hlásku *g* aj Bernolák vo svojej oprave, (= *ǵroš*), užívajúc jednoduchú literu *g* k označovaniu hlásky *j* (*gako*). Konečne štúrovci, prijavše písmové opravy české z r. 1842., počali písať za hlásku *j* terajšiu literu *j* a za hlásku *g* terajšiu literu *g*, čím diakritisované *ǵ* ako zbytočné vyhostilo sa zo slovenského písma v svetskom upotrebení. V cirkevných spisoch evanjelických ešte trvá.

Hláška *h* z pravidla označovala sa literou *h*.

Složka *ch* bola jediným písmenom, ktoré Hus nezjednodušil. Za našu hlásku *ch* vždy užívali pisatelia latinskú složku *ch*, výnimočne aj jednoduché písmeno *h*. Toto posledné radi užívajú m. *ch* aj šarišskí pisatelia, opierajúc sa pri tom o výslovnosť vo svojom nárečí.

Za terajšiu hlásku *c* v uhorskočeských pamiatkach XV. veku z pravidla písala sa složka *cz*: *wseczky* (= *všecky*), *kamenyczky* (= *Kamenický*), *chczeme* (= *chceme*), *wiecz* (= *věc*), *czo* (= *co*) atď. Jednoduchá litera *c* je veľmi zriedkavá; prichodí v liste Svidregalovom. Pisatelia nechceli ju užívať z obavy, aby čitateľ po spôsobe latinskom nečítal ju za *k*. V pamiatkach československých javí sa to samé: „*wseczka rada miesta raycze*“, „*oraczu rolu*“, „*v lechniczcy*“, vedľa týchto: *bardiowcj*, *uecnotlivij*. Hus kázal písať hlásku *c* vždy jednoduchou literou *c*, ale toto jeho učenie pomaly sa ujímalo. Obe litery, i složka *cz* i jednoduché *c* javily sa vedľa seba nielen po celé XVI. storočie, ale ešte dlho aj pozdejšie; konečne opanovala jednoduchá litera *c*. — U kalvínskych Slovákov hlásku *c* píšú však maďarskými složkami: *tz*, *cz*, na pr. v slovách: *tseszta*, *czeszta*.

Hláška *č* v uhorskočeských pamiatkach XV. veku píše

¹ Diakritisované *g* navrhoval Beneš Optát v prvej polovici XVI. veku, o čom vidz: Geb. Prisp. 216., a prichodí už v liste kráľovnej Márie z r. 1526: na *ǵruntech*.

sa vždy složkou *cz*: *vcznil* (= učinil), *objiczzej* (= obyčej), *czasem* (= časem), *raczila* (= ráčila), *peczowaly* (= pečovali) atď. Podobne aj v československých pamiatkach: *czetiri* (= četyri), *czynime* (= činime), *czytucze* (= čtúce), *obycezgem* (= obyčejem). V knihe *Rajca* prichodí raz složka *cž*: „pana otcženaše“. Jednoduchým písmenom *c* alebo diakritickým *č* v XV. storočí ani raz je nie značená hláska *č*. — V uhorskočeských pamiatkach, pochodiacich z prvej polovice XVI. storočia, vedľa prevládajúcej složky *cz*, javí sa aj litera jednoduchá *c*, ba aj diakritická *č*. Tak v liste kr. Márie vedľa príkladov s *cz* vyskytujú sa aj tieto: w miesteczku *Meziricy*“ (= v mestečku *Meziříčí*), „miezerzičty konsšelé“ (= *meziříčtí konšelé*). V liste *Adama*, farára z *Topolčian*, vedľa *cz* prichodí len *cž*, vo slovách: *pieczęti* (= *pečeti*), *raczęte* (= *račte*), *ginacžę* (= *jináče*) atď. Dľa tohoto v prvej polovici XVI. storočia v pamiatkach uhorskočeských *č* označovalo sa literami: *cz*, *cž*, *c*, *č*, z pomiedzi ktorých prevladovala všetky *cz*. V československých listinách tejto doby delia sa opanstvo složky *cz* a *cž*; vedľa nich v uvedených prameňoch vyskytujú sa tieto prípady diakritickej litery *č*: *rečený*, *mestečka*, „*pečet przsytlaczy*“ (v liste „*widawalnom*“), *Lessčín* (v odpise liste kn. *opolského*); jednoduché *c* neprichodí. — V druhej polovici XVI. storočia javí sa to isté, čo v prvej: *č* píše sa literami *cz*, *cž* a niekedy (z riedka) diakritisovanou literou *č*. Ba kde-tu najde sa aj jednoduchá litera *c*: *racite* (= *račite*; dva razy v *Révayovskej* listine pod č. 2.). — Hus bol kázal písať hlásku *č* literou *č* a *Česki Bratia* literou *č*, ale to učenie z fažka sa ujímalo.¹ Konečne v minulom storočí diakritická litera *č* vytlačila složky *cz*, *cž* a sama jediná zostala k označovaniu hlásky *č*.

¹ Preto, že máloktoré knihtlačiarne byly zásobené čarkovanými literami veľkými, niektorí pravopisci českí dopúšťali, aby veľké *Č* z núdze označovalo sa složkou *Cž*. U nás tiež si tak vy-pomáhali vydavatelia kníh.

Slovenski kalvíni hlásku *č* píšu maďarskou složkou *ts*, *cs*: *tslovek*, *cslovek* (= *človek*). Vo vlastných menách za pravopisom maďarským *č* až do nedávna označovalo sa aj literou *ch*.

Z toho, čo tu práve povedano, vidieť, že naši predkovia hlásku *c* a *č* v najviac prípadoch jednako označovali složkou *cs*. Složka *cz*, nakoľko jej bolo užito, značila však vždycky hlásku *č*.

Zvučka *s* od prvých počiatkov z pravidla písala sa latinským písmenom *s*. Za československého pravopisu vyskytovaly sa však tu i tu prípady, že máločetní pisatelia označovali ju aj složkami: *ss*, *sz*. Bolý to však skromné výnimky zpod pravidla. Vo švabachu bolo dlhé *f* a krútené *s*. — U kalvinov píše sa maďarská složka *sz*: *szlama*, *sztol* atď.

Hlásky *š* označovala sa rozličnými spôsobmi, ktoré tu podrobne udávam. V uhorskočeských pamiatkach XV. veku za *š* písalo sa:

α) jednoduché *s*: na klasterze (= na Klášteře), stubnany (= Štubňany), gescze (= ješče);

β) zdvojenina *ss*: *wseczky* (= všecyky), *s wassym* (= s vašim), *ssest* (= šest);

γ) diakritické *š*: v úpise Jiskrovom často prichodí: *šarisky*, *všemy*, *slušie* atď.; — v liste Jakesdovom len v jednom slove: *vašem*; — v liste Zápolyovom a Svidgalovom diakritické *š* ani raz neprichodí.

V československých pamiatkach XV. veku za *š* písalo sa:

α) jednoduché *s*: v klastore (= v kláštore);

β) složka *sz*: *naszjeh* (= našich), *zveszati* (= zvešati), *vaszjeh* (= vašich); — složka *sž*: *nasžeho* (= našeho);

γ) diakritické *š* v knihe Rajca: *wšeccka*, *wšem*, *slyšeti*, *muš* (m. *muš*), *naš*; vo výbražnom liste v slove: *pretoš* (m. *pretoš*).

V uhorskočeských listinách z prvej polovice XVI. veku š označovalo sa :

α) jednoduchým písmenom len veľmi zriedka ;

β) zdvojeninou *ss* : v listoch kr. Márie (v nich aj máličko prípadov s diakritickým *š*) ;

γ) diakritisovaným *š* : v liste Adama, farára z Topolčianu ; v karotke kň. Jirzika ; v liste Mik. Prosenovského.

V československých pamiatkach z prvej polovice XVI. veku za *š* pisali :

α) jednoduché písmeno *s* len veľmi zriedka ;

β) zdvojeninu *ss* : v soznani podžupana oravského (tu zdvojeninou *ss* označeno aj *s* : *vssadiť* = *vsadiť*) ; v odpise listu Laclava, kn. opolského (tu aj slovo : *pewnegši*) ; v liste Paluckého (*ssessol* = *sešol* ; tu prichodí aj : všeho ; zdvojeninou *ss* často označuje sa tu hláska *s* : *possal*, *prossym*) ; — složku *sz* : v liste „*widawalnom*“ : *slyszy*, *ssest*, *sluszy*, *lepszu*, *gistejszu* (ale i tu prichodí : *wšem* !).

γ) diakritickú literu *š* : vo vysvedčení mesta Žiliny, v osvedčení Michala Porubského, v prípise Mošoviec ku Kremnici.

Videť z toho, čo je hore uvedené, že v pamiatkach uhorskočeských *š* znamenalo sa týmito znakami : *s*, *ss*, *š* ; v československých týmiže a mimo ne aj poľskou složkou *sz* v obú spomenutých dobách. Toto je zjav natoľko zaujímavý, nakoľko *š* v češtine ani v Uhrách ani v Čechách¹ neznamenovalo sa složkou *sz*.

V československých pamiatkach, ktoré pochodia z druhej polovice XVI. storočia, za hlásku *š* nachodíme už diakritickú literu *š* všeobecne ujať. Prípady s jednoduchým *s*, so zdvojeninou *ss* a so složkou *sz* v uvedených pamiatkach sotva zasluhujú spomenutia. Tento úkaz je

¹ Nepatrné výnimky vidz v Geb. Prisp. 107., Pozn. 1.

dosť podivuhodný, lebo diakritická litera (š pozdejšie ſ) v Čechách pomaly prechodila vo všeobecný užitok. Beneš Opát ešte v prvej polovici XVI. storočia učil písať za š tri litery: š, ſſ, ſs: weš, deſs, ſſat. Za veľké Š ešte aj v XVII. storočí z pravidla písala sa složka Ss pre nedostatok čiarkovaných litier v tlačiarňach. Tak príhodi ona v Biblii Kralickej (1601), v Grammatike Nudožerského (1603), v Šteyrovom pravopise z r. 1668. — Vo švabachu za česko-slovenského pravopisu, jako už spomenuto bolo, vedľa seba jestvovaly dve litery pre s, totižto dlhé ſ a krútené s. Hus obe litery ponechal, pre hlásku š označiac obe bodkami na vrchu. A o ich užívaní takéto pravidlo vyriekol: Dlhé nech sa užíva na počiatku a v striedku slov, kdežto krútené na konci slov: ſach, wſechno, maš. Pisatelia v Čechách pridržiavali sa toho pravidla. Bernolák vo svojej pravopisnej oprave trebas držal sa tiež písma švabašského, zo slovenskej abecedy vyhostil krútené š, s a hlásky š, s písať kázal vždy dlhým ſ, ſ (ale veľké krútené ponechal Š, S, lebo k dlhým veľkým nebolo). Prijatím antikvy zaviedly sa terazšie š, s.

Spoluhláska z od všetkých Slovákov vždycky písala sa literou z; táto litera mala dve formy vo švabachu z a v antikve z.

Spoluhlásku ž v rozličných dobách označovali rozličnými spôsobmi. V uhorskočeských listinách XV. veku nachodíme zaň písanú:

α) jednoduchú literu z: muzom (= mužom), službu (= službu), nez (= než), zet (= žef), protoz (= protož), „ze kazete“ (= že kážete); — v liste Svidregala jednoduchú literu s: vsdy (= vždy), jakos (= jakož);

β) diakritickú literu ž: v Jiskrovom úpise vo slovách: že, dlužen (vedľa častého z); v liste Zápolyovom v slovách: že, žadame, kdýž, (vedľa jednoduchého z); — v liste Jakesda a Svidregala niet ešte diakritického ž.

V československých pamiatkach XV. veku :

α) jednoduchú literu *z* : vo výhraznom liste: nepoiozite (= nepoložite); v knihe Rajca: *zadagicz* (= žádajíc), *zie* (= že);

β) diakritickú literu *ž* ; vo výhraznom liste: *žadnomu*, *nasžeho* ; v knihe : Rajca : *totiž*, *kerziž*, *položyti*, *otčženaše*.

V prvej polovici XVI. veku i v jedných i v druhých pamiatkach vedľa seba držaly sa uvedené oba spôsoby označovania spoluhlásky *ž*. Ba výnimočne prichodia i takéto a podobné prípady: *zie*, *rozkažiess* (viac ráz v liste kr. Márie) atď., v ktorých spoluhláska *ž* označená je složkou *zi*. Takých pamiatok niet ešte v tejto dobe, v ktorých *ž* označovalo by sa dôsledne diakritickou literou, ale jest takých, v ktorých ono označuje sa prostým *z*, na pr. v liste Paluckého, v osvedčení M. Porubského. Tento zjav, že totiž za *ž* prevažne písala sa litera *z* a nie litera *ž*, opätuje sa aj v nasledujúcom polstoleťí. I z tejto doby máme listiny, v ktorých hláska *ž* výlučne značí sa jednoduchou literou *z*. Takto deje sa na pr. v liste fojta mošovského k richtárovi kremnickému z r. 1564. (Listy mestečka Mošoviec, list pod č. 1. ; taký je aj pod č. 4.), kde jest množstvo dôsledných príkladov pre diakritické *ž*, ale pre diakritické *ž* žiadneho. — Hus kázal písať *ž*, ktoré pozdejší pravopisci zmenili v *ž*. Z ohľadov na nedostatok čiarkovaných litier Beneš Optát pripúšťal u veľkého *Ž*, aby ono značilo sa složkou *Zi* = *Ziahtárz* (= Žaltár), *Zienich* (= Ženich); sám však písal *Zě* miesto *Ze* (Gebauer. Prisp. 214.). Blahoslav za veľké *Ž* navrhoval *Z*, prelomené vodorovnou čiarou cez poly, ačpráve sám písal v osnove *Ž*. Nudožerský pri veľkom *Ž* navrhoval písať *Z'*, t. j. veľké *Z* a apostrófu ', na pr. *Z'en* = *Žen*. Vo švabachu diakritické *ž* písalo sa *ž*, v antikve *ž*. — Slovenskí kalvíni píšu maďarské *zs* = *zsivot*.

Hlásky *dz*, *dž*, písaly sa vždy terajšími složkami. Tieto hlásky javia sa už v starých listinách v takých prípadoch,

kde čeština má buď *d* buď *z*, preto pokladaf ich treba v takýchto prípadoch za známky čistoslovenských pamiatok. Už vo výhražnom liste prichodí: *dzen*; v uvedených prameňoch z prvej polovice XVI. veku: po *Narodzeni*, *osadzeni*.

Spoluhlásky tvrdé *d*, *t*, *n* z pravidla označovali sa latinskými písmeny *d*, *t*, *n*, ale k litere *t* často prikladali daktori pisatelia literu *h*, tak v listoch kr. Márie: *létla* (= léta), *znamenithem* (= znamenitém), *tho* (= to), *w Sobothu* (= v sobotu). Označovanie mäkkých *d*, *t*, *n* z počiatku zväčša zanedbávalo sa. V uhorskočeských listinách XV. stoloitia nedôsledne javi sa snaha označovať mäkkosť uvedených písmen literou *i*, *y* po latinských písmenách *d*, *t*, *n*. Tak v úpise Jána Jiskru: „*dvye stye zlatih*“, *konye*, *cznye*, *hanyel*, *mnye*, „*viernye a rzadnye*“, *obeczwie adv.*), *krzestiansky* atď. vedľa takýchto prípadov: *jmety* (= jměti), *any* (= ani), *proty* (= proti), *czty* (= cti), *krzestansky*; v liste Zápolyovom: *miesstianuom* (= miešťanuom), *snadniey jednostaynie* vedľa, *ted* (= teď); v liste Svidregala: o *stubaný* (= Štubňany), *ssest* (= šest), buď *dan* (= buď dan), *necht* (= nechť), *propusšten* (= propuštěn) vedľa *dadye*. V liste Jakesda v slove „*buď*“ nachodí sa jediný prípad diakritického mäkkčenia v XV. stoloití. V československých pamiatkach z XV. veku na proti tomu ledva sú stopy po obmäkčovaní pridávaním hlások *i*, *y*; nachodíme totiž vo výhražnom liste samé takéto prípady: *nicz*, *ani* (vedľa *anij*; složka *ij* prichodí v tejto listine za hlásku *i*), *ve zolote* (= ve zolotě), *nedeli*, *buď* (= buď), *dzen* (= deň); v mestskej knihe Rajca: *czynime* (= činíme), *slobodne* (adv.) vedľa jediného prípadu v obvyklom českom ukončení listu: „*ke wsey reczy zwrchupsaney gistotie*.“ To, čo v XV., javi sa aj v nasledujúcom stoloití v oborakých pamiatkach. V prvej polovici XVI. stoloitia diakritické litery tak z riedka prichodia, že ich možno uviesť: v uhorsko-českom liste farára z Topolčian: *buďte*; v československom liste „*widawal-*

nom“ : przednosťou. Diakritické litery *d̄, t̄, ń* u nás ujímaly sa teda veľmi pomaly. — Už bolo rečeno, že Hus učil, „aby mäkké hlásky *d̄, t̄, ń* označovali sa literami spolu náležitých hlások tvrdých *d, t, n*, označenými diakritickým puntikom, tedy literami *d̄, t̄, ń*. Pozdejšie, v XVI. storočí Beneš Optát podáva ich aj v podobe *d', t', n'*, s čiarkami ako naše apostrófy. Závisel ten rozdiel väčším dielom od toho, hovorí Gebauer, jaké litery ktorá tlačiareň mala. Podľa Husovho úmyslu a učenia mäkkosť rečených spoluhlások diakritickým puntikom značiť sa má aj pred samo hláskou, tedy vôbec vždy či nasleduje jakákoľvek samohláska či spoluhláska. Hus kázal teda písať *diw, piti, mnich, d̄ewa*, lebo u neho neobmäkčovalo ani *i* ani *e* (Gebauer. Prís. 165.); naproti tomu Beneš Optát učil, že pred *i* mäkkosť sa neznačí (tak je v terajšom pravopise) a v slabikách *de, te, ne* prenesený je diakritický znak (puntík alebo háček) so spoluhlásky na *e* a písal tedy: *dě, tē, ně* alebo *d̄ě, t̄ě, ńě*. So strany písma ešte spomenúť treba, že v biblii kralickej diakritický znak kladie sa zvláštnym spôsobom v slabikách *d̄ě, t̄ě, ńě*; leží totiž na prostriedku medzi literou prvou a druhou onej slabiky, na pr. : *od'ew, t'elo, piln'e*. — U nás Bernolák a po ňom Štúr diakritické *d̄, t̄, ń* znovu zavádzali s tou platnosťou, s ktorou odporúčal ich Hus prakticky vo svojom traktáte. Litery *d̄, t̄, ń* označovať kázali to tiež bez výnimky vždycky mäkčeňom, aj pred *i* aj pred *e*. Pôvodca etymologického pravopisu Hodža navrhol však, aby sa *d, t, n* osobitými obmäkčovacími znaky neznamenali pred *i* (ani pred *ia, ie, iu*). Čo sa prijalo. Vo Větine prakticky neobmäkčoval ani zápornú časť *ne* (nepritomný, nepride), z čoho vyvinulo sa pozdejšie pravidlo, aby *d, t, n* neoznačovali sa mäkčeňom ani pred *e*. Teraz tedy pred *i, ia, ie, iu*, a *e* nekladie sa nikdy mäkčeň na mäkké *d, t, n*, ale inokedy vždycky. — U slovenských kalvinov *ń* značí sa po maďarsky složkou *ny*: *nyikto*; mäkké *d̄, t̄* v ich

nárečí v domácich slovách z pravidla neprichodia, lebo menia sa v *ds*, *c*: *dzeci* m. *deři*; ináče pišu za mäkké *d*, *t*, maďarské složky *gy*, *ty*.

V starých listinách XV. a XVI. veku i tvrdé i mäkké *l* označuje sa latinským písmenom *l*. Pisatelia nerobili rozdiel medzi nimi. V mestskej knihe Rajca, teda už roku 1485., prichodi sice jedno diakritisované *l*, neprihodne použité vo slove „slobodne“ ale — keď je to tak izolovaný prípad — to bude tlačová alebo prepisová chyba. V Čechách Hus prísne nakladal rozoznávať mäkké od tvrdého *l*. Za prvé kázal písať latinskú literu *l* a za druhé diakritisované *l*.¹ Hus dovoľoval však pri diakritisovaných literách, aby pisateľ položil mohol diakritický znak, niet-li miesta nad samou literou, povedľa litery. Tohoto dovolenia užívali pisatelia

¹ V prípadoch dosiaľ prebraných soznali sme, že Hus mäkké spoluhlásky značil literami spolunáležitých tvrdých, poznačenými diakritickou bodkou, na pr. *n*—*ṅ*, *d*—*ḋ*, *t*—*ṫ*. Od tohoto spôsobu odstúpil pri *l*—*l̇*; tam litera *s* s bodkou znamená hlásku mäkkú, bez bodky tvrdú, — tu pri *l*—*l̇* na opak litera bez bodky mäkkú *s* s bodkou tvrdú. Pre túto nesrovnalosť robia mu výčitky nedôslednosti, ale sotva právom, — hovorí Gebauer vo svojich Príspevkoch, zkade vzatá je táto poznámka doslovne, — lebo zásadou jeho pri diakrisi nebolo označiť litery hlások mäkkých bodkou a len náhodou stalo sa, že v príkladoch povyšných litera *s* s bodkou pripadá na hlásku mäkkú; zásada jeho bola iná, totiž aby po prvé: tá hláska, ktorá v češtine a latine rovnako znie, značila sa touže prostou literou, ktorú má v latinskom pravopise, na pr. české *n* = lat. *n*, tedy literou *n*; a preto aj české mäkké *l* rovnajúc sa latinskému *l* (rozumej dľa čítania a vyslovovania latinákov českých), nech je poznačené prostou literou *l*; po druhé: aby hláska, ktorá v češtine inakšie znie než v latinčine, značila sa náležitou literou *s* s bodkou, na pr. české *ṅ*, znejúc podobne, ale predsa inakšie než latinské *n*, nech je značené literou *s* s bodkou: *ṅ*; a tak aj tvrdé *l*, znejúc podobne, ale predsa inakšie než lat. *l* nech má literu *s* s bodkou: *l̇*. — Ustanovil tedy Hus, aby sa hláska mäkké *l* označovala literou prostou *l*, tvrdé *l* literou diakritickou *l̇*. (Prisp. 186—187.)

ménovite pri *l̄*, ktoré, vyčnievajúce vysoko nad riadok, bolo by dostalo ešte vyššiu podobu, keby sa bodka značiť bola mala dľa predpisu Husovho nad vrhom litery *l*; preto kládli bodku vedľa vyčnievajúceho pňa litery *l* tu v ľavo tu v pravo, niekedy vo vzdialenosti tak veľikej od litery samej, že býva pochybno, či náleži bodka k *l* alebo inam.

Beneš Optát roku 1548. káže označovať tvrdé *l* nie bodkou nad ním, ale zavrenou kľučkou s hora na pravej strane (podobné tvrdé *l* tomu, ktoré u nás trvalo; na pr. v uvedenej už biblii z roku 1848., vydanaj v Kyseku), tá litera však, ktorú navrhoval, ako Gebauer píše, už sa predtým tlačena nachodila. Prvou knihou českou, v ktorej dôsledne rozoznávalo sa dvojaké *l*, bola dľa J. Jirečka (Anthologie II., 103.) Karionova „Kronika kronik“, preložená Sobkom z Kornic, vytlačená v Litomyšli r. 1541.

Nudožerský bol prvý, ktorý poznával (1603.), žeby mäkké *l* vlastne písať sa malo diakritisovanou literou. Ale ustúpil a poddal sa obecnému zvyku, dľa ktorého diakritisovaná litera *l̄* znamenala tvrdé a prostá litera *l* mäkké *l*. Rozdiel medzi literami *l̄* a *l* (tvrdým a mäkkým *l*) zanedbával sa však v daktorých spisoch; vo spisoch XVIII. stoločia vždy viac a viac ztrácalo sa tvrdé *l̄* z kníh českých v Čechách a r. 1808. dľa Gebauera naposledy sa vyskytuje v Čerňauského Památných príběžich hraběte Beňovského. U nás, dľa môjho vedomia, medzi svetskými spisovateľmi v českoslovenčine posledný rozlišoval Tablic tvrdé a mäkké *l*. Ale pre ev. cirkev ešte aj roku 1848. vyšla v Kyseku, u Karla Reicharda a synů, Biblia Sacra to jest „Bibl; Svatá“, v ktorej zachováva sa pilne rozdiel medzi tvrdým a mäkkým *l*. Tak sa mi zdá, že v rodičovskom dome videl som aj takú bibliu nového vydania uhorského, v ktorej tvrdé *l̄* označovalo sa poľským *l*. Nemám ju však pri ruke.

Bernolák prijal rozdiel medzi tvrdým a mäkkým *l* ale s tým, že zmenil Husov zákon, čo sa týče jeho ozna-

čovania. Bernolák zaviedol také pravidlo diakritisovania, aby diakritický znak vždy znamenal mäkkosť, aby teda Ľ (on písal zavrené a bežné vtedy I, ktoré Beneš Optát odporučil) značilo mäkké a nie jako dotiaľ tvrdé *l* a prosté *l* aby značilo tvrdé a nie jako dovtedy mäkké *l*. Táto zmena v označovaní tvrdého a mäkkého *l* trvá podnes s malou zmenou vo forme, za zavrené *l* píšeme totiž *l* s podlhovastou čiarkou s prava: Ľ, čo je ovšem tiež len obnovenie staršieho zvyku. — Štúr neuznával oprávnenosť tvrdého a mäkkého *l* vo spisovnej slovenčine kázuc písať za obe stredné *l*, podobajúce sa nemeckému, ktoré označoval latinským písmenom *l*. Ale Tatrín poponáhlal sa vyrieknuť, že „mäkké Ľ k slovenčine patri“ (Nov. 1846., č. 124., z Lipt.; podružný citát z Orla Tatr. 748.). Hodža uviedol v platnosť skutočný rozdiel medzi tvrdým a mäkkým *l* a síce, čo sa týče jeho označovania za pravidlo postavil to, čo obdobne jestvuje pri označovaní *d*, *t*, *ň*. — Slovenskí kalvíni za mäkké Ľ píšú maďarské *ly*: *lyem*.

Slovenská spoluhláska *r* z pravidla písala sa latinským písmenom *r*. České ř v uhorskočeských listinách v XV. a XVI. veku z pravidla označovalo sa složkou *rz*: *krzestansky*, *przietelie*, *dobrže*.

Aj slovenskí spisovatelia pokúšali sa upotrebovať české ř, ale to nevelmi sa im darilo. Neraz napísali: *dobržeho*, *dobržemu*, *przoti* a podobné zkazeniny. Máme však dosť pamiatok československých, v ktorých prichodí výlučne tvrdé *r* všade tam, kde by dľa češtiny prichodiť malo ř (*rz*). Vo výbražnom liste, najstaršej to pamiatke československej či už slovenskej jest 5 prípadov, v ktorých vyžaduje sa ř dľa češtiny, ale všade tam nachodíme len slovenské *r*, menovite vo slovách: *mordere* (= *mordéri*), *ktorij* (= *kteři*), *priatelom* (= *přátelům*), *czetiri* (= *četyři*), v *klastore* (= v *klašteře*). Je to dôkazom toho, že naši predkovia píšuc svojim materinským jazykom hneď od prvých počiatkov

uvádzali v platnosť zvuky svojske, slovenské; české ostávaly im cudzími. Listiny, ktoré počítat načíim medzi listiny československé pre obsažené v nich slovníkárské a tvaroslovné slovenskosti, zachovávali sa v nich viac-menej dôsledno česká hláska *ř*, zaiste pochodia od rodilého Čecha, ktorý v ďalšom živote poslovenčil sa.

Spoluhlásky *b*, *p*, *m* označovali sa vždy latinskými literami *b*, *p*, *m*.

Vo slovách domácich a čiastočne aj v cudzích od prvých počiatkov, od XV. veku, za *f* z pravidla písavalo sa *f*, ač sa najdu riedke prípady, že hláska *f* i v domácich slovách značená je složkou *ph*. V niektorých cudzích slovách po príklade cudzích pravopisov až podnes užívajú niektorí spisovatelia latinskú složku *ph*: *philosophia* m. *filosofia*. Pre jasnosť a jednoduchosť pravopisnú i v cudzích slovách dôsledne by sa mala dávať prednosť jednoduchej litere *f*.

Za spoluhlásku *v* v pamiatkach XV. i XVI. stololetia písaly sa litery *v*, *w*.¹ Niektorí pisatelia dôsledne užívali buď jednu buď druhú literu, tak v liste Jakesdovom alebo v úpise Jiskrovom prichodí len *v*, naproti tomu v liste Zápolyovom alebo v knihe Rajca (tu až na jeden prípad: potvrdiwise) len *w*. Iní pisatelia zase bez dôslednosti označovali hlásku *v* literama obidvoma: *v*, *w*; obe nachodíme aj vo výbražnom liste. — V češtine ujalo sa pravidlo, v stololetiach XVI--XVIII. označovať hlásku *v* vždycky literou *w* a to pravidlo trvalo v Čechách aj cez celú prvú polovicu tohoto stololetia. Ešte r. 1842., z príležitosti známej opravy pravopisnej, vyslovil sbor musejný, že neuznáva ani potrebným ani užitočným, aby sa miesto litery *w* písala litera

¹ Litera *w* vývinula sa z dvoch *v* *v*. Nemci za starodávna hlásku *v* označovali totiž složkou *vv* a z tejto stiahnutím v písme povstalo pozdejšie *w*.

v. Hanka však v 6. vydání svojho pravopisu (1844.) navrhuje jednoduché v miesto dvojitého *w* a v 7. vydání už píše všade *v*, dvojité *w* úplne vyhostiac. Proti tej novote ozval sa r. 1846. Palacký, ale bez výsledku. Roku 1849. prijal literu *v* Zákonník rišsky a roku 1850. aj Časopis Českého Musea, začím *v* zovšeobecnelo (Gebauer Prisp. 233.). — U nás Bernolák tiež kázal písať *w*, literu *v* vyobcujúc zo slovenského písma, a jeho prívrženci dvojité *w* zachovali aj v prijatej mieste švabachu latinke. V Hollého Básňach, vydaných r. 1841. latinou, nachodí sa *w*. Štúroveci zaviedli *v*. — Hodža v Epigene (65/66) navrhoval, aby sa *v* písalo dvojakýma literama dľa toho, jako sa vyslovuje. Kde ono znie jako *v* literou *v*: „vo vlastnom“ všetkým, zachovávajúcim; kde znie jako polovičaté *u*, literou *w*: časow, kmenowcom, prawdivosti vrstownice atď.¹ Vo Větine za *v* tlačené sú obe litery *v*, *w*, ale nedôsledne jakoby nie s vedomím uvedeného rozlišovania hlasov. — V novej dobe za *v* tlačí sa vždy litera *v*, len v cirkevnej reči evanjelikov uživa sa ešte *w*.

V starej dobe československého pravopisu niekedy nachádzame, že pisatelia bez všetkej vnútornej príčiny, z čirej ľahostajnosti k písmu, zdvojovali písmená, píšuc na pr. millemu, uffat, milostt, groff, radđa atď. miesto: milému, ufat, milost, gróf, rada.

O diakritických literách vo všeobecnosti poznamenat sluší, že ony veľmi pomaly opanúvaly. To je isté, že zpo-medzi spoluhlások najpozdejšie ujímalo sa čiste diakritické *č* (*cž* dlho bolo v úžitku vedľa *cz*). Zistif postup diakritického písma bola by žiadúca vec pre určovanie veku pri starších pamiatkach. Cena tohoto nástinu závisí na tom,

¹ S tým v odpore na strane 57. píše *w* tam, kde *v* znie svojovlastným hlasom: wráta, wláda, naproti tomu *v* tam, kde ono znie jako *f*: vták, v tom, včely.

či boli verne odpísané a uverejnené osnovy, z ktorých excerpoval som príklady. Ako odpisovateľ najviac rukojemstva podáva archivár P. Križko a ja oceňujúc uverejnené listiny so stanoviska píšomého, mal som to vždy pred očima. Ostatne jednou zásluhou tejto stati je i to, že uverejňovatelia našich pamiatok jazykových uvidia dôležitosť verného odpisovania a uverejňovania.

Skopeniny.

Za terajšie skopeniny *al, el, il (yl), ol, ul* a *av, ev, iv (yv), ov, uv* dľa stredoslovenskej výslovnosti Štúr písal *au, eu, iu, ou¹, uu*. Písal teda: *dau, seđeu, robíu, kopou, đuu* (alebo *duv*) miesto terajších: *dal, sedel, robíl, kopol, dul*; ďalej písal: *kráu, ođeu, síuko, stouka, obuu* (obuv) miesto terajších: *kráv, odev, sívko, stovka, obuv*. Ale takto písať neľúbilo sa verejnosti, ani len tým, ktorí zrodili sa v obvode stredoslovenského nárečia a ktorí teda od malička yssali do seba hláskové skopeniny *au, eu, iu* atď.² A preto už r. 1845. v Tatrine tuhá vznikla o tom hádka, či by lepšie nebolo písať *l* miesto *u* v takýchto a podobných prípadoch: *dal, sedel, robíl* atď. (Vět. 169.) Ale odpor proti vyslovovaným skopeninám tohoto roku nemal ešte účinku,

¹ Za vyslovované *ou* dopúšťal písať *ov* vo skloňovaní prisvojovacích prídavných na *-ov*: *králov, královho, královmu* atď. (Nauka 150.). Proti tomu ani Hodža nebol, aby *ov* u prisvojovacích prídavných (*pánov klobúk*) odlišovalo sa od *ov* v plur. genitive (*pánov* nevšimli si) z ohľadov na moment etymologický, kážuc písať v prvom prípade: *pánov klobúk*, v druhom: *pánóv* nevšimli si. (Epig. 54. nota 3.)

² Jul. Plošic, kat. kaplán v Slov. Nár. Nov. z r. 1845. (133/134.) sdělil, že okolie breznianske cíti nechuf proti písaníu: *bou, speu* atď. m. *bol, spev*.

lebo Štúr nasledujúceho roku v oboch svojich spisoch („Nárečja“ a „Nauka“) bojoval a stál za ne, dôvodiac medzi-
iným i tak, že kto chce mať stredné nárečie povýšené na
spisovnú reč, ten musí prijať aj všetky nárečové zjavy; „kto
chce mať eelok, musí chcieť i čiastky.“ Konečne vo štvrtej
sednici tatrínskej r. 1847. prednesený bol v tej veci určitý
návrh. Dľa VI. bodu zápisnice, (uverejnenej v Pr. šk. a lit.
III. 2/4.) vyslal sa zvláštny jazykozpytný výbor, ktorý
mal posúdiť už vytlačený Epigeneš Hodžov a dľa výsledkov
malo sa i v tejto veci rozhodnúť.

Jako známo, v Epigene, Hodža presvedčavými dô-
vody zaujal sa o to, aby spomenuté skopeniny nepisaly
sa po štúrovsky dľa stredoslovenskej výslovnosti, lež tak,
ako to žiada srovnanie s príbuznými jazyky. Ostatne on
sám hotový bol „vec v neutralnosti zavŕšiť“ a navrhol, aby
sa pisaly skopeniny *au, eu, iu, (yu), ou, uu, (uv)*, či *al, el,*
(yl), ol, ul na konci buď poľskou literou *l*, buď starým
zavreným *l*, buď konečne prevráteným „*l*“ (Vět. 171.),
pričom oné skopeniny bol by si mohol každý Slovák dľa
ľubovôle vyslovovať, Prešporčan na konci s *l*, Lipták s *u*.
Práve takýto neutrálny východ poistený bol pre skopeniny
au, eu, iu, (yu), ou, uu, či *av, ev, iv, (yv), ov, uv* tým,
že Hodža pre *v*, znejúce jako polovičaté *u*, navrhoval literu
w vo svojom Epigene. Teda skopeniny *aw, ew* atď. daly
by sa boly čítať tiež dvojakými spôsobmi, i s *v* i s *u* (polo-
vičatým) na konci. Nech je doloženo, že i Štúr bol náchylný
skopeniny *au, eu* atď. zvláštnym spôsobom označovať, na pr.
takto *aü, eü, iü, oü, uü* na znak toho, že sú ony zvlášť-
nym zvukom, složením litier *au, eu* atď. správne neoznače-
ným. — Na prešporskej konferencii konečne ustanoveno písať
konečným koncom skopeniny: *al, el* atď., a *av, ev* atď.

Vedľa skopeniny *šl* od prvých počiatkov trvala v tých
samých prípadoch skopenina *šč* nielen pamiatkach česko-
slovenských, ale aj v uhorskočeských. Tak na pr. v liste

Jakesdovom: *mijsczanom* (= *měščanóm*; v liste Zápolyovom: *miesstianuom* (= *měšťanóm*); v liste Svidregalovom: *propusszen* (= *propuščen*) vedľa *propussten* (= *propuščen*) atď. — Bernolák vo svojich jazykových opravách zaviedol *šč* a tejto skopeniny držali sa jeho prívrženci. Naproti tomu Štúr uviedol strednej výslovnosti viac opovedavú *št* a táto konečne sankciu obdržala pre spisovný jazyk na prešporskej konferencii. V. Pauliny užíval aj skopeninu *sč* (= *sčasný*), vidz o tom, ako aj o skopenine *šč* v mojich Príspevkoch stranu 57.

Kto len zbežne prečíta niekoľko starých písomností, ten ľahko môže namietnuť, že v prvých stoliatiach nášho pravopisu pisatelia písali vlastne dľa púhej nahodilosti. Ale kto srovná viac pamiatok, ten vidí i v tom starom spôsobe určitý smer, ktorý ničím nedá sa pomýliť a z ktorého postupne ustáľuje zvyk pevné pravidlá. Uvážme tú skutočnosť, že složky *gy* (= *đ*), *ch* (= *č*), *cs* (= *č*), *ts* (= *č*), *tz* (= *c*) a ešte niektoré iné z histórie maďarského písma cudzími ostávajú v sústave slovenského nereflektujúc na *k a l v i n s k y c h* Slovákov. Cudzími ostávajú napriek tomu, že ony známe byť musely našim pisateľom, lebo aj u nás objavovali sa v písaní vlastných mien. Či pravopis nebral sa tu istým pevným smerom? Spomenuté písmená (*gy*, *ch*, *cs*, *ts*, *tz* atď.) známe boly našim pisateľom a predsa ich nepoužívali, či tu môže ísť o nahodilosť, o púhu náhodu? Nemáme sa čomu diviť, že vtedajší pisatelia jednu a tú samú hlásku, povedzme hlásku *ž*, neoznačovali dôsledne jediným písmenom, ale aj viacej písmeny (*z*, *ž*), veď to bolo pred niekoľkými sty rokmi, pri počiatkoch pravopisu. Či my píšeme len dľa púhej nahodilosti? Prirovnajme našu najnovšiu dobu k tým starým o formálnu stránku slov beztak málo dbajúcim časom a i my sami s haňbou vyznať môžeme, že jedny a tie samé hlasy nemajúc ustáleného pravidla píšeme viacej spôsobmi, na pr.: *erekútor* — *eksekútor*,

exámen — eksámen; präliminár — praelimioár, präparandia — praeparandia atď. Že mnohé zvučky slovenské v starých listinách píšu sa viacej písmenami alebo niekedy zbytočnými zdvojeninami, z toho teda nenasleduje, že vtedajší pisatelia písali dľa púhej nahodilosti. Od prvých počiatkov naše písmo rozvíjalo sa pevným smerom. Postupne opustilo dobu vypožičiavania latinských litier pre spolurodé slovenské hlásky (s aj za š, z aj za ž atď.), dobu skladania písmen (sz za š, cz za č atď.) a pomaly síce, ale vždy výbojne šírila sa diakritická sústava písma až konečne zvíťazi. Mimo složku *ch*, ktorú prijal bol už Hus, ešte máta zo složkovej sústavy písma *ae* miesto *a*.

Dľa toho, čo bolo povedano, slovenské písmo má množstvo historických litier. A tieto historické litery (*cz*, *tz*, *ts*, *ch* (=č), *th* atď. atď.) aj za našich čias objavujú sa ešte v niektorých vlastných menách rodinných. Náš verejný život veľkodušne žičí tú historickú oprávnenosť menám zemianskeho rodu, ale z prčín záhadných vo svojej čiročistej demokratickej povahe odopiera ju Slovákom nezemianskeho pôvodu, jako by chcel dať na javo: Pri výnimkách slovenského pravopisu nech je zákonom „armáles“, ale nie dedami zachovávaná forma písaného mena. Takéto stanovisko nesrovnáva sa síce s povšechným rázom slovenského vzdelanstva, ale ono skvele charakterisuje jeho nedohľadnosť.

Na koniec položíme si otázku: Koľko litier má písmo terajšieho slovenského pravopisu?

Hattala vo svojej prvej mluvnici, vydanej latinsky r. 1850. uvádza slovenských litier 40, a síce tieto: *a, á, ä, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, j, k, l, l, m, n, ň, o, ó, p, r, s, š, t, t, u, ú, v, y, ý, z, ž*.

V mluvnici písanej po slovensky, vydanej v Pešti r.

1864., k tej abecede pridal ešte samohláskovité dlhé *l*, *r*, čím počet litier u neho vzrástol na 42. Pri tomto poznamenat treba, že v prvom výpočte literou *ó* značil ten samý dvojhĺáskový zvuk, ktorý v druhom výpočte značí literou *o*. Teda ani v prvom ani v druhom prípade nepojal do abecedy samohláskové dlhé *o*, v domácich slovách javiace sa len výnimkou, kdežto v cudzích z husta. Že však dlhé *o*, trebas výnimočne, predsa javí sa i v necudzích slovách spisovného jazyka, jako v citoslovciach *óh*, *ó*, *hó*, — Mráz pojál ho vo slovenskú abecedu, čím táto dosahuje počet 43-och písmen.

Povstáva otázka, či tieto písmená stačia označiť všetky hlásky počuté vo spisovnom jazyku. Lebo vlastne na tom záleží, či je náš pravopis dokonalý či nie? Vo spisovnom jazyku (i v živom) rozoznáva sa tvrdé i mäkké *e* a pre oba tieto odtienky máme len jednu literu, z čoho nasleduje, že slovenskej abecede chýbuje osobitý znak k označeniu druhého odtienku „e“. To je ovšem malý nedostatok. Mimo to niet osobitých písmen s jednej strany pre spoluhláskové a s druhej strany pre samohláskové *l*, *r*. Ale že v slovách, v ktorých tie zvučky prichodia, nikdy nemôže povstať nerozumenie, preto nedostatok pravopisu nedá sa pocítiť. Litera *o* ač značí dvojhĺásku patri do abecedy č o s o b i t ý z n a k práve tak ako v ruskom jazyku skopenina ш (= *šč*) alebo я (= *ia*), ю (= *iu*) atď. Ale preto, že ona vlastne neoznačuje zvuk ale slozenie hlások (= *uo*, práve tak ako dvojhĺásky *ia*, *ie*, *iu* složené je zo dvú samohlások), v sústave slovenského písma javí sa n a d b y t o ť n ý m; bez neho práve tak by sme sa zaobišli, jako zaobídeme sa bez osobitých znakov pre *ia*, *ie*, *iu*.¹

¹ Hattala učí Slovákov, že *o* znejúc jako *uo*, „je len znením dvojhĺáska, písmom alebo tiskom patri k samohláskam.“ Tomu učeniu z jeho krajanov sotvaže kto porozumie. Trebas akým jednoduchým znakom označíme dvojhĺásku, ona vždy

Keď sa pridáme k náhľadu Mrázovmu, konštatovať príde, že slovenská abeceda má 43 písmená či znaky, ďalej že nedostáva sa jej osobitých písmen pre tri hlásky spisovného jazyka a so stanoviska písma že má o jedno písmeno viac, než je potrebné.¹ Mimo spomenuté 43 písmená v cudzích slovách prichodí ešte: *x* za ktoré mnohí pišu aj složku *ks*, táto však nie vždy zodpovedá foneticky pôvodnému *x*, na pr. vo slovách: *egzekúcia*, *egzámen* atď., pre čo lepšie je podržať v cudzích slovách pôvodné *x*. Naproti tomu za cudzie *q* je zvykom písať dľa nemeniacej sa výslovnosti slovenskú složku *kv*: *kvitancia*.

Jestliže však prirovnáme slovenské písmo aj živému slovenskému jazyku, najdeme ešte podstatné nedostatky. V nárečí severovýchodnom, nakoľko dosiaľ mi bolo možno vyšetriť, zjavujú sa aj poľské *ś*, *ź* a v Gemerskej i v domácich slovách prichádza dlhé *ã*, vidz na pr. povesť „My trae bratae“, uverejnenú v „Slov. Pov.“ Jej podávateľ, P. Dobšínský, toto dlhé *ã* označuje složkou *ae*; ² diakritické *ä* podržujúce pre krátke *ä*. Kto by teda podával osnovy z týchto nárečí,

len dvojhláskou zostane, lebo v písme rozoznávame len znaky, ktoré môžu síce repräsentovať i samohlásky i spoluhlásky, i dvojhásky i jakékoľvek skopeniny jakýchkoľvek hlások, ale vždy ostávajú len púhymi náhodne volenými znakami.

¹ Ešte by sa mohlo riecť aj to, že litery *y*, *ý* tiež sú na zbyť v sústave slovenského písma, lebo „v strednom nárečí ich niet“ a len z príčin etymologických boli zavedené. Ale so stanoviska fonetiky stredoslovenskej ťažko je vystupovať proti nim, lebo v tom prípade ocítili by sme sa na stanovisku Štúrovom, ktorý vyobcovať nielen *y*, *ý*, ale aj *l* a *ä* preto, lebo tieto hlásky všade a na pravom mieste vôbec neprichodia vo strednej slovenčine. Je však skutkom, že kde-tu ač nie dôsledne, zjavujú sa aj *l*, *ä* aj *y*, *ý*.

² I v cudzích slovách písomného jazyka prichodí hláska *ä* v dvojakej akosti, v krátkej i dlhej. Keď prijme raz pravopis diakritické *ä* vo výlučnej platnosti, nech postará sa typografia aj o dlhé *ä*: *präses* a naproti nemu: *ärär*.

ten musí pribrať ešte ku abecede terajšieho písomného jazyka.

Potrebné je ešte spomenúť aj poriadok písmen. Je to dôležité zo dvoch príčin. Najprv preto, lebo písmená neraz upotrebujú sa miesto čísel a po druhé preto, lebo slovníky sriadené sú podľa poradia písmen. Kedykoľvek užívame písmená za čísla, prednosť dávame výlučne poradia latinskej abecedy a to z príčin medzinárodných. Latinská abeceda ide v takomto poradí: *a, b, c, d, e, f, g, h, ch, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, z*. V druhom prípade, keď ide o poradie vo slovenskom slovníku a podobných prácach, máme svoje vlastné poradie, ktoré je však dosiaľ len v zásade ustálené. Hattala vo svojej mluvnici z r. 1864. podáva ho takto: *a, ä, á, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, j, k, l, l, í, m, n, ň, o, ô, p, r, ř, s, š, t, t, u, ú, v, y, ý, z, ž*. Mráz prijal ho s tou odchylkou, že po *ó* položil *ó*. Toto poradie v podstate srovnáva sa s českým. Ale od neho odchyľil sa Loos jediný slovníkár „opravenej slovenčiny“ natoľko, že *y, ý*, nekládol po *v* ale z pohnútok praktických po *ch* a to zamieňavo buď pred *i* buď za ním. V III. sväzku má na pr. najprv: *byt* potom *bit*, ale aj najprv: *vit* a po ňom *vyt*.

K DEJINÁM ETYMOLOGICKÉHO PRAVOPISU.

Zakladateľ etymologického pravopisu, Hodža, takto odsúdil fonetické pravopisy svojej doby: „Ja to neprestanem opakovať, že terajší pravopis alebo radšej rôznopis, ako ho Bernolák vystavil a Štúr prijal, je (dictum sine ira) monstrum informe, cui lumen slavicum ademptum est“. Svoje vzhľady pravopisecké rozložil, ako to už spomenuto bolo, v Epigene a vo Větine. Treba ľutovať, že nebolo mu dopriať zároveň prepracovať sústavu pravopisnú až do podrobností. On v smysle pevnej zásady bol by zahladil tie ostatne nečetné nedostatky a nedôslednosti, ktoré javia sa v pravopise od neho teoreticky i prakticky odporúčanom. Potomci nech sa uspokojia jeho prievodčou myšlienkou, jeho hlavnou zásadou pravopiseckou. A čo bolo jeho prievodčou myšlienkou?

... neodlúčiť sa od pravopisu, jaký máme v staroslovančine a nezúplna i v češtine (Větín).

On priznával sa tedy k zásade, aby slovenský pravopis etymologiou opieral sa o starý cirkevný jazyk slovanský, jako to robí čeština. A týmto je dosť povedano. A keby Hodža ani nebol vyslovil to stanovisko, — pravopisec alebo grammatikár, ktorý po ňom prišiel, zavádzajúc pravopis etymologický, povinný bol zaujať ho, lebo je ono jedine oprávnené, čo každý nahliadnuť musí, vediac, že je stará

slovančina najzachovalejším jazykom slovanským a prameňom pre etymologiu slovanskú. Škoda, že prišlý grammatikár, Martin Hattala, obliekajúc spisovný jazyk slovenský do foriem etymologického pravopisu, nechoval sa prísne dľa toho, čo je výš uvedeno, ale že v nedostatku pevných zásad s prípadu na prípad menil svoje náhlady. To je skutočne škoda. Že Hattala menil svoje náhlady pravopisecké a tým prispieval k narušovaniu pravopisnej dôslednosti, o tom podám tu niekoľko príkladov. V mluvnici z roku 1850. mal celkom dľa výš uvedenej Hodžovej zásady formy: teba, seba (staroslov. tebe, sebe) tak mal ešte aj v Krátkej mluvnici z r. 1852., ale už v mluvnici z 1864. má formy: te**ä**, se**ä**, zodpovedavé ruským: теб**я**, себ**я**. Naproti tomu zase v prvých dvoch mluvniciach mal sing. gen. a akk. m**a** (proti staroslovanskému m**e**), kdežto v tretej: m**ä** pri formách nestaroslovanských te**ä**, se**ä**! V prvej mluvnici písal: k**ä**dit *vel* k**ä**dit (str. 20.) kdežto dľa jeho mluvnice z r. 1864., §-u 36. 1., správne je len k**ä**dit. V posúdení Hodžovho Epigena vyslovil sa proti *y* vo kmeňoch, v ktorých ho nenie treba pre rozlíšenie významu, radil tedy písať protivne s Hodžom: k**ř**it, m**ř**in, kor**ř**ito a t. p.; jeho náradu prijal bol dr Radlinský a držal sa jej v slovenských sväzkoch Pokladov; ale vo svojich mluvniciach skoro na to zaviedol Hattala *y* aj vo kmeňoch, k**ä**žuc písať: k**ř**it, m**ř**in, kory**ř**o atď. O predložke *s* s gen. a akk. Hattala osvojil si bol polovičaté stanovisko Stürovo a ešte vo svojej Srovn. ml. hovorí, že „v obojím tomto prípade užíva Slovák předložky *s*“. Čože potom zmôže proti takémuto stanovisku upozornenie, obsažené v jeho ml. z r. 1864., že „nesluší *s* a *so* m. *s* a *so* písať“? Ďalej v 115. §-e posledne spomenutej mluvnice píše: „mysel patrí k ženským, složi-li sa však s predložkami, vyniká vždy t v r d ý m l a čo také je mužského rodu: s-mysel, priemysel, úmysel atď.“ Po takomto bludnom učení nie div, keď vo slovenskom pravopise opanúvajú formy: smysel, priemysel,

úmysel a podob. (srovn. v mojich Prisp. stranu 46.): Mnohé jeho formy sú naskrze odporné strednej slovenčine, jako na pr.: *daleký, pravidelný a pod. a preto slovenský pravopis ani ich prijať nemohol. Vo spomenutom už posúdení „špatnými“, „nemotornými“ a „nepravidelnými“ provincialismy nazval formy: vedno, dovedna, kážuc písať vjedno, dovjedna... Kamže tu zabiehal etymologisovaním?!* Vo slovách *vedno* a *dovedna* už dávno zabudol Slováč na etymologiu a snáď by aj vysmial toho, kto by mu tie slová písal formami: *vjedno, dovjedna*; zvlášte táto posledná forma je už naskrze nemožná vo slovenskom pravopise. Ale na slovenských spisovateľov zle muselo pôsobiť hlavne to, že vo svojom etymologisovaní nemal vedome položené hranice. Uvediem príklady: O slovesách *jest* a *zjest* vo svojej mluvnici z r. 1864. takto píše na strane 140.:

„S predložkou *s* dostáva sloveso to u Čechov vždy vsuvku *n*: *snísti, sním, sněz, snědl* atď. . . . Slýchaf ho i u nás *s n*: *snievať* čes. *snídati*. Miesto *snísti* riekame obyčajne bez *n* a so *z m. s*: *siest*. Dvojbláska *ie* m. čes. *í* je tu pravidelná dlhosť koreňovej samohlásky *e* a nie obmena syllaby *je*, slyšiteľnej v jednoduchom *jest*. Tu by vlastne tiež malo stáť *ie*, ale dľa §. 35. nemôže (tak ako *voják*, v strednej slovenčine rozloží sa v *vojiak*, z čoho povstane: *vojak*; tam *jiest* = *jest*). Jednoduché *jest* má predsúť *j* len preto, aby sa nepočínalo samohláskou. Složí-li sa však so *z m. s*, stane sa *j* zbytočným a koreňové *e* dlží sa obyčajne čili v *ie* tam, kde toho obdoba žiada, menovite krom infinitívu i v činn. prič. minulom: *ziedol* dľa *plietol* a v prítomnom čase ukazovacom, vyjmúc 3. os. množnú: *ziem, zieß, zie, zieme, ziete, zedia* dľa *viem*. Tvary *zest* a *zedol* sú tedy nesprávne ač i skutočné. Predložka *s* konečne v celom tom slovese zmenená je v *z* najskorej preto, že by sa ináčej niektoré tvary jeho miatly s pošílymi od *sedet*, na pr. so *sedia*“.

A na strane 43. tejže mluvnice učí zase takto:

Vo slovách pošlých od pňov na *ch, k, c, ě, s* a *š* vypadajúcich príponami *ský, stvo* a *stvie*: český, katolícký, -tvo, nemecký, ruský, levočský a pod. m. češský, katolíčský, -stvo, nemečský, rušský, levočský . . . náš pravopis drží sa nie etymologie, lež vyslovovania. Zvučku *ž*, vznikajúcu v prípade tom z *h* a *z*, treba tiež vynechávať a písať na pr.: bozký, vífasztvo m. božský a vítažstvo abo vífazstvo, a sice nielen dľa obdoby s predošlými než a hlavne i preto, že hláska *s* spomenutých prípon dľa doterajších výsledkov srovnávacieho jazykozpytu nepatrí ku podstate ich, než je predsuvka slovančine s litevčinou a germančinou spoločná.

Takéto pravopisecké zásady musely odstrašiť ľudí od Hattalovej mluvnice. Lebo čože je terajšiemu slovenskému pravopisu do toho, či dakedy, za nepamäti slovanských pravopisov, prípona *ský* bola bez *s* a slovo *jest* bez *j*? Skutkom je, že slovanské jazyky všetky majú od pamäti formy *s s* a *s j*: *ský* a *jest*. Náš pravopis smie sa jedine o to opierať, čo jestvuje, čo skutkom trvá; jemu málo príde starať sa o výsledky srovnávacieho jazykozpytu, ktoré často menia sa, s pokolenia na pokolenie. Pre slovenský pravopis etymologický nemá byť staršieho prameňa nad cirkevnú slovančinu, ako to poznal už Hodža; výsledok všeobecného srovnávacieho jazykozpytu môže byť smerodajný len natoľko, nakoľko už vo starej slovančine vyskytovalo sa viac tvarov, na pr. *kríti* a *kryti* a nakoľko ním konštatuje sa starobylosť daktorého z tých tvarov.

V Hattalových spisoch nenachodilo sa dost reálnych a pevných pravopisných zásad, a preto nie div, že spisovatelia slovenskí málo si všímali pravopisu, jaký on podával. Nevšímavosť zvyšovala sa tým, že Martin Hattala svojimi o ž i v o m j a z y k u s l o v e n s k o m povrečne vykladajúcimi mluvnícami u súčasných spisovateľov slovenských pozbudol

auktority čo kodifikátor spisovného jazyka slovenského.¹ Grammatikári, ktorí vystupovali, jako Viktorin, Mráz, odchylovali sa od neho. A v nedostatku auktority dovoľoval si každý spisovateľ písať tak, ako sa mu práve páčilo. Z pravopisných zásad Hodžových žiaľobu zachovávali len tolko, že pravopis má byť etymologický. Že o čo sa má opierať tá etymologia a v akých medziach, o to málo sa kto staral.

¹ Nespokojnosť s Hattalovou kodifikáciou javila sa hneď od počiatku. Tak Štúr vo starých Slov. Pohľadoch, II. diel, 216—217. posudzujúc prvú mluvnicu Hattalovu, takto preriekol: „Treas by sa pri týchto formách vo vzťahu na slovenčinu jedno-druhé povedať a vari inakšie ako to p. Hattala urobil odvieť dalo, predsa i v tých formách stalo sa shodnutie... horespomenutých mužov... hlavne a predovšetkým konečne nevyhnutne potrebnú jednotu reči spisovnej pred očima majúcich. Opakujeme, že ohľadom na dôležitosť túto, všetky inšie ohľady prevyšujúcu stalo sa shodnutie zmienené a popustily zvláštnosti doktoré strednej reči slovenskej. Na tento spôsob bola by grammatika p. Hattalu až na malé od nej úchyľky stredom usrozuomenia a ujednotajnenia sa strany platnej od týchto čias spisovnej reči slovenskej.“ Štúr potom uvádza niektoré námietky proti posudzovanej mluvnici. To, že Hattalova mluvnica prijatá bola len z opportunity, nebolo nikomu tajnosťou a odtiaľ pochádzalo, že si jej málo všíkali naši spisovatelia. Hattala sám bol si toho vedomý a preto v I. výborovom zasadnutí Matice, držanom 5. aug. r. 1863., navrhoval, „aby sa v mluvnici slovenskej stály ohľad bral k ostatným nárečiam slovanským vôbec a k najbližším slovenčine zvlášte“. Patričný výbor „návrh“ ten „prospešným byť uznal“ a poručil pracovníkom na poli grammatickom, aby ho nasledovali. Ale toto „poručenie“ zostalo bez účinku. V druhom valnom shromaždení Matice, vydrživanom 3. aug. r. 1864, pod 18. bodom prijato bolo totiž: „aby sa cieľom podania spisovateľom matičných kníh istých pravidiel so stanoviska rovnosti písomnickej i tam kde by ešte i vedľa vôbec prijatých mluvnických diel p. M. Hattalu rôznosť panovala, mluvnica Hattalova s ohľadom na užívanú Viktorinovu a vyššú Mrázovu sl. predchodcom a prvým učiteľom terajšieho spisovného jazyka nášeho M. M. Hodžom prezkúmala, s tohože mienkou výboru predložila a týmto odobrená matičným spisovateľom k nasledovaniu podala“.

Jedni usilovali sa rozšíriť prípady etymologické, vyobcúvajúce od Hattalu pod vlivom pravopisu českého kodifikované takéto a podobné formy: *zvätša*, *vätšmi*, *preca*, *dvacaf*, *štyricaf*, *pädesiat* atď. a zavádzajúce takéto *zvächša*, *vächšmi* (píšu aj *vächmi*, ale od *vächši* a od prípony inštrumentálnej *-mi* je: *vächšmi*; starosl.: *veštšišiimi*, Mikl. Gram. II. 235.). K tomu ostatne povzbudzoval ich sám Hattala, lebo pri písaní čísloviek od 11 do 19 i sám odtrhol sa od českého spôsobu, učiac písať bližšie k etymológii: *dvanášť*, *trinášť*, *štrnášť* naproti českým: *dvanáct*, *trináct*, *čtrnáct*. Pri *vätšmi* tiež sa veľmi nerozhodne zdržal, učiac písať „*vätšmi* alebo *vächmi*“ (ml. 1864., 86., 154.). Čitatelia jeho mluvnice tedy zavádzajúce nekodifikované tvary, pokročili vlastne len o krok ďalej porozširiac zásadu etymologie. Pri *y* niektorí držali sa pravidla českého, vyplývajúceho z ústrojnosti českého hláskoslovnia, v takýchto a podobných slovách: *rychtár*, *rytier*, kdežto poniektorí i tu opúšťali historické stanovisko jako na pr. Pauliny (vidz moje Príspevky 40—41.) písuc: *ritier*, *richtár*.

Druhí zase čítajúce po rusky obľúbili si ruské formy a písali: *výr*, *skryňa*, *koryst*, *dvoránin* miesto staroslovan-ských: *vír* (*vortex*), *skriňa*, *korist* a m. etymologicky jedine oprávneného u nás: *dvoranín*; tiež písali a píšu hláskoslovný falsifikát: *deržava*, nestarajúce sa o to, že v slovenčine vyslovujeme: *držať* a nie *deržať*, od ktorého slovesa *država* pochodi.

Iní zase bez potrebných odborných známostí, opovrhujúce učenými výzkumy a spoliehajúce výlučne na inštinkt odvodzovali slová dľa nabodilých nápadov a písali ich dľa toho. Niektoré prípady: *žrec* má sa vraj písať *žrete* t. j. *žertvec* od *žertva* (Sokol 1863., 163., b.). Patričný etymolog nedbá o to, že v staroslovančine písalo sa: *жрец* = *kňaz*. — Treba vraj písať *osobyty*, lebo slovo pochodi od o sebe *byť*. Patričnému etymológovi ťaží sa pozrieť do dajakej

príručnej knižky filologickej a poučil sa, že slovo osobitý pochodí od *osob-a* a tvorené je príponou *-itý*. Všeobecne ujalo sa písať: vyvázovacie úpisy za české „vyvazovací úpisy.“ Ten, kto uviedol to písanie, nevedel, že české slovo *vyvazovací* nenie od *vyvázati*, ale od *vyvadiť* (známe slovo aj v slovenčine: *zavadiť do koho, zavádzať*), a že by ten prenesený výraz písať sa mal etymologicky: *vyvadžovacie úpisy*. Viktorin vo svojej mluvnici (Pest 1862., 18.) bez všetkého vedeckého odôvodnenia s *y* kázal písať i tieto slová: *pyksla, stryga*. Toto posledné chybné vradil i Mráz medzi tie kmene, v ktorých nachodí sa *y*. Väčšinou píšú *pytva* a *pytvať* m. správnejšieho *pitva, pitvať*.¹

¹ O tak rečenej populárnej etymológii slovenských spisovateľov dala by sa napísať celá osobitná rozprava. Samo Chalupka celkom seriózne odvodil *budzogán* od slovenského „*podsekáňa*“ či vlastne od *posekanca* (Spevy 195—196.). To samé slovo Hodža odvodil takto: „*gán* i *hán* = kus dreva, na rukoväti okresaný a na udretie širší k. p. na bitie kámp vo hre na loptu: odtiaľ je *budzigán* t. j. *gán* body opatrený“ (Prvá Čít. XII. str.). Sasinek, vo Slov. Let. II. 338., myslí, žeby sa *šarkan* odvodzovať mohol od *žiar-kôň*. O „*bosorka*“ a „*bosoráctve*“ píše Sasinek: „Čarodejníctvu podobné je i *bozorstvo* čili *vozorstvo*, t. j. nadprirodzená moc, mať *vozor, vzor* čili ohľad do tajných alebo do budúcich vecí. Tí, ktorí sa tým u Rimanov zaoberali, nazývali sa *augures*, atď., u Slovanov *bozoráci* (Бозораци); *vozoráci, vosierači*, ktoré meno prešlo i do maďarskej mluvy: *bosorkány*“ (tamže I., 91.). V Sokole (III. 45.) ktosi (pravdepodobne V. Pauliny-Tóth) píše: „Písať sa má *svadba* a nie *svatba*, lebo pochodí od *svodit*, t. j. dovedna dvoch milujúcich sviest“. Alebo: *jäskotím* od *jäzykotím* = *jazykujem* (Sokol 1865., 136.) Na ukážku dost aj toľkoto z nesčetnej *zásoby* našej populárnej etymologie. Ešte je šťastím pre slovenský pravopis to, že slovenskí etymológisti väčším dielom takú odchodnú „etymologickú“ formu vykuntšujú (na pr.: *posekán—budzogán; žiarkôň—šarkan; vozorka—bosorka*), že patričné slovo neodváža sa odporúčať pre pravopis v „etymologickej“ forme. Sotva možno pochybovať o tom, že P. J. Šafárik svojich rodákov mal na mysli, keď posmešne napísal: „U nás (Slovaná: Čechá a Slovákú) všiekni počnouc od *Agamemnona* až do najprostějšího

Štvrtý spôsob, akým spisovatelia hatili etymologický rozvoj pravopisu, záležal v tom, že oni chtiac vyhnúť kolisavosti a neznajúc pôvod slova dávali prednosť fonetickému tvaru svojho kraja: Takéto postupovanie nemôže sa zatracovať, lebo patriční držali sa základnej pravopiseckej zásady: Kde nevieš pôvod, piš dľa výslovnosti. Týmto spôsobom značne rozmnožil sa na pr. počet slov, v ktorých javí sa *ä*, ovšem neetymologické, na pr.: *kämeň*, *prikáz*, *kärovať*, *käčka*, *gäte*, *nadbä*, *kremä* a viac iných. Maďarské *l* často u nás prejato jako *mäkké*: *volakto*, *volakde* (*valaki*, *vala-hol*), *fätel* (*fátyol*). Obvyklé sú formy: *spomenúť*, *splašiť*, *splanúť*, *spurný*, *spupný*, *spierať sa*, *skričať* atď. m. etymologických: *vsomenúť*, *vsplašiť*, *vsplanúť*, *vspurný*, *vspupný*, *vspierať sa*, *vs kričať* alebo m. poloetymologických s vypustením náslovného *v* ako vo slovách: *zdvihnúť*, *zopiat*, *zopriet sa*, *zmáhať sa*, *zrastať* atď., ktoré tvary etymologicky znejú: *szdvihnúť*, *szopiat*, *szopriet sa*, *szmáhať sa*, *szrastať*. Foneticky zaviedly sa i *nehet* m. *nehet*, *vták* m. *vták* a mnoho iných.

Pri takýohto rozličných smeroch, akými ubierali sa jednotliví spisovatelia, pravopis ovšem nemohol sa ujednotajniť. Názor jednotlivých terajších spisovateľov alebo spisovateľských kružkov, dľa ktorého v pravopise našom jest len „niekoľko“ nepatrných nedôsledností, základne podvráti sa týmto spisom. Treba nám vec pojímať so stanoviska všeobecného. Dopúšťam, že niektorí spisovatelia dospeli k akej-takej dôslednosti pravopisej, ale jakéhože máme z toho potešenia, keď ku tej dôslednosti nedospeli jedným, ale rozličnými smerami, keď nie všetci spisovatelia spechajú na jednej a tej istej ceste k dôslednosti, ale po rôznych cestách. Mám na zreteli jedine popredných

vojáka hotoví, rození a kovaní etymologové. Každý má takofka svůj systém v hlavě, ku př. *skythae* = z *kjty* a nebo *skytati se*. (Šaffarík, Čas. Mus. 1875., 142.).

spisovateľov. Vezmime do rúk knihy alebo časopisy, do ktorých nevkladajú sa výrobky všednej četby, ale výrobky literárne cenné a srovnajme v nich pravopisy. Čo tam najdeme? Že vo slovenskom pravopise jako v celku jest na stá zásadných nedôsledností. Jedni pišu: *spýtať sa, zkúmať, skúška, upozorovať, sjednotiť, zostareť sa, zodvihnúť, sotref, oslabiť* atď.; druhí: *spýtat sa, skúmat, skúška, upozorovat, sjednotit, zostareť, sodvihnúť, sotref, oslabit*. Jedni: *vyprávať, stavať, krívať*; on *vyrába*, oni *kúpa* alebo *kúpia*; *lúpaci, vyrábaci, zeman, Moravan, Rimau* atď.; druhí: *vyprávät, stavät, krivät, on vyrábä, oni kúpä, lúpäci, vyrábäci* atď. — Jedni: *rychtár, rytier, stryga, pyvať, krydlo, koryst, výr (vortex), lygot, blysknúť sa, skryňa, osobytný* atď., druhí: *richtár, ritier, striga, pitvať, krídlo, korisť, vir, ligot, blisknúť sa, skriňa, osobitný*. — Jedni: *priemysel, výstrel, zápal, útulok, zápalka; voľba, streľba, haňba, sudba; pištoľ, fiškál, tabla; prsten, ražen, aspon; viedenský, radvanský* atď.; druhí: *priemysel, výstrel, zápal, útulok, zápalka; voľba, streľba, haňba, sudba; pištoľ, fiškál, tabla; prsteň, ražeň, aspoň; viedeňský, radvaňský*. Jedni pridržia sa kodifikovaných: *zväčša, väčšmi, preča, dvacať, pädesiat* ačpráve upret nemožno, že tvary: *zväčša, väčšmi, predsa, dvadsať, päťdesiat* nielen prevládajú, ale v časopisoch vôbec opanovali. Jedni pišu: *boskať, nosdry, môct, hmľa, zelezo, nehať, zamestknanie*; iní: *boskať, nosdry, môct, mhľa, zelezo, zamestnanie*. Všetky pravopisné nedôslednosti rozoberú sa až na príslušných miestach tohoto spisu. Kto celý spis prečíta, presvedčí sa, že nepreháňal som udávajúc zásadných nedôsledností na stá. — —

Prehliadneme-li etymologické pravopisy živých jazykov slovanských, najdeme, že všetky prispôbili pravopisnú ústrojnosť svojho vlastného hláskoslovnia. Stará slovančina

po *k g z* pravidla má *y* *kysnaťi*, *gynaťi*; ruština a poľština dľa svojeho hláskoslovja mäkké *i* (r. *kisnutъ*, *ginutъ* p. *kisnać*, *ginać*). Staroslovančina má genitívy *sebe*, *tebe*; ruština *sebä*, *tebä*. Ruština píše *Rimljanin*, *stavljat*; staroslovančina: *Rimljanin*, *stavlati*. V ruštine: *vyrb* (*vortex*), *krylo* (pôsobením slovesa *kryť*); v starosl.: *vir*, *krilo*. Poľština má i tam *e*, kde ho niet v staroslovančine, na pr. *szędzivy* (starosl.: *sędъ*), *między* (za *stara*; staroslov.: *meždu*), *mięsić*, *mięszać* (starosl.: *měsiti*, *měšati*). Starosl. *medvěďъ*; p. *miedźwiedz*. V maloruštine prichodí *y* veľmi často, kde stará slovančina a s ňou i všeobecná etymologia vyžaduje *i*: *pyty* = *piti*, *dvyhaty*, *mysa* = *misa* atď.

Z tohoto nasleduje 1. že náš pravopis nemôže si brať za základ ktorýkoľvek etymologický pravopis slovanský, a 2. že i náš pravopis jako to robí každý iný slovanský má právo odchyľovať sa od etymologie, kde to žiadajú naše hláskoslovné zvláštnosti.

Preto, že je stará slovančina najzachovalejším jazykom slovanským a etymologickým prameňom pre všetky živúce jazyky slovanské, prichodí nám v etymologii opierať sa v prvom rade o starý cirkevný jazyk slovanský.

Jest ovšem mnoho slov, pre ktoré stará slovančina nepodá nám svetla, lebo v nej nenachodja sa. A tu už potom pristaf máme na tom, že oprieme sa o etymologiu toho jazyka, v ktorom také slovo nachodí sa, potažne, z ktorého prejali sme ho. Tak píšme: *bryndza*, prostredníctvom maloruštiny (*bryndza*) z rumunského *brinze* presadené slovo; *miškovať*, *miškár*, lebo tak píšú Česi i Poliaci; *mädliť*, lebo je v poľštine: *międlić*; *pykať* („len svoje hriechy *pyká* osihotením svojim“, Slov. Pohľ. 1884., 328.), lebo je v češtine *pykati*; nemohúc sa opierať o iné pravopisy dľa českého budeme písať *s y* aj takéto slová nakoľko ich užívame: *žvýkať*, *dmýchať*-*rozdmýchovať*, *rakyta*-*rokyta*. (slova tohoto v starosl. niet), *čmýřit*, *hmýřit*, *kmýřit*, *chmýřit* sa

podľa českých čmýrati se, chmýřeni; štvorylka; výheň; trýznit („eh, čo ti tu budem dotrýznat“ Kukučín v Slov. Pohľ. 1887., 187. b.) dla českého trýzniti, ktoré je rozdielne od staroslovanského trizna (Mikl. Vergl. I. 496.: trýzniti nicht mit d. aslov. trizna zusammenzustellen ist.). Hľadiac na to, že v nemeckých kmeňoch i čeština i poľština kladie *y* za striednicou nemeckých *i*, *ei*, *ie*, a že my z pravidla (s výnimkou dvú slov) tiež zachovávame toto *y*: ryža, rýžňa (= Wasserreise), rynek, ryng-rynk, Rýn (= Rhein), rým (= Reim), grysa (na grysu vysušená bätlavina, Slov. Pohľ. 1884., 55), grýska (tamže 1887., 187.), z nem. Gries atď. mohli by sme odhliadnuť od známych dvú výnimiek a vrátiť sa k písaniu: rychtár, rytier. S *y* musíme písať slová lyžica, lyhať, lebo keby sme sa ani neopierali o takého ich písanie v iných jazykoch slovanských, v ktorých prichodia, nuž káže tak i sama etymologia: lъžica, lъgaty. Keď slovo javi sa vo viac živých jazykoch slovanských a vo viac podobách, hľadme na postupnú príbuznosť ich k našej reči a uvážme hláskoslovné zvláštnosti svoje i tamtie. Trebárs v ruštine i poľštine píše sa i po *k*: skiba, kikimora, predsa kladieme po pravidle nášho pravopisného systému *y*: skyba kykymora.¹

Niekedy je *s* etymologiou na dvoje už aj v samej starej slovančine a preto i pre tieto prípady nech sa vyslovi zásada: Kde je *s* etymologiou na dvoje už v samej starej slovančine, — dopúšťajú-li to hláskoslovné a iné nižšie uvedené ohlady, — nech je pravidlom, aby dávala sa prednosť formám filologmi za starobylejšie, pôvodnejšie uznaným na základe srovnávacieho jazykozpytu.

V starej slovančine máme na pr. neistotu o pôvode nasledujúcich slov. Nachodia sa formy: poměnaŕi vedľa poměnaŕi

¹ Vo vlastných menách pre zreteľnosť zachovávajme však pri *y* zvláštnosť ruského hláskoslovnia a písme: Kijev naproti moravskému Kyjov.

(kor. men.: мѣѹѣти, Mikl. Gr. I. 40.), *rygati* (ructare) vedľa *rigati* (= ryhať) koreň *ryg* (Mikl. Etym. pod *ryg*), *rykati* (brüllen) vedľa *rikati* (= ryčať, ručať) Mikl. Etym. pod *ryk*, *plušta* vedľa *pljušta* (= plúca Mik. Etym. pod *plutje*) atď.

Vo všetkých takýchto prípadoch zachovajúc nižšie uvedené ohlady vyslovme sa za formy, ktoré Miklosich vo svojom *Etymologisches Wörterbuch-u* za pôvodnejšie uznal. Píšme tedy: spomenúť, ryhať, obrýknúť sa.

Slovenský pravopis nenie v celku etymologický. Menovite v kmeňoch veľmi často dáva sa príchod tvarom fonetickým.

Etymologiu z pravidla šetríme pri hláskach *y*, *ä*, pri mäkkých *ä*, *é*, *ň*, *l*. Pri všetkých týchto hláskach odkázani sme na etymologiu vedeckú tým viac, lebo ony v našich nárečiach bud len sporadicky prichodia buď veľmi neústrojne.

Mimo to z pravidla šetríme pôvod v písaní jasných a temných spoluhlások.

Ale pre obľahčenie pravopisu vo všetkých prípadoch etymologiu šetríme len natoľko, 1. nakoľko ňou nenarušuje sa nepretržité (historické) písanie slov, 2. nakoľko nenaskytujú sa pri tom hláskoslovné ťažkosti a 3. nakoľko nepovstáva nesrozumiteľnosť.

1. Píšme anjel, evanjelium, tisíc. Prečo? Jedine preto, že zvykom tak sa ustálilo. Pauliny počal bol písať foneticky *aniel*, *evanielický*, ale nadarmo. Etymologicky mali by sme písať: *angel*, *evangelium*, čo ovšem priečilo by sa terajšej zovšeobecnej výslovnosti. Niet pochyby, že *j* v týchto slovách je pozostatkom zo starého československého pravopisu zámenou za *g*; ešte i teraz čítame i vo svetských spisoch *evangelický*, Slov. Pohl. 1885., 179. V *tisíc* (m. tisíc, starosl. *tysašta*) Česi už od vekov narušovali etymologiu a náš pravopis, rozvíjajúci sa z českého, túto odchýlku prijal. Prví učitelia nášho etymologického pravopisu vniesli aj viac historických foriem, ako *svätsa*, *vätsmi* podľa českého *většmi*, ktoré posledné v našich mluvniciach ešte vždy sú jedine platnými, ale v

poslednú dobu etymologické pisanie v tejto veci (= zväčša, väčšmi) u spisovateľov natoľko v obľubu vošlo, že tejto odchýlke udeliť treba sankciu. Aj vo slovách *chýr*, *hyntov*, *hyntať sa*, *pošých* z maďarčiny, zvykom ustálilo sa *y*.

2. Veľa prípadov je hlavne tých, v ktorých etymologiu narušovať načim k vôli skutočnej výslovnosti:

Etymologicky mali by sme písať: *jsom*, *jsi*, *jsme*, *jste*, *jsú* m. *som*, *si*, *sme*, *ste*, *sú*; — *oddáľať* m. *otáľať*; — *sorvanec* (r. *sorvanecъ*) m. *šarvanec*, *sklabiť sa* (starosl. *sklabiti se*), m. *šklabiť sa*; — *skaredý* (starosl. *skaredъ*), m. *škaredý*; — *všdy* m. *vždy*; — *drúg*, *drúgom* (starosl. *dragъ*) m. *drúk*, *drúkom*; — *pták* (z *prъt*) m. *vták*; — *tsklivý* (z *túsk*) m. *clivý*; — *čstif* m. *ctif*; — *nehef* (starosl. *nogъtъ*) m. *nehef*; — *ponevadž* alebo *ponevaž* proti príslušným tvarom českým a poľským m. *ponevádě*; — *meholi* (č. *meholi* od *mĭgla* == *mhla* Mikl. Etym. 209.) m. *mrholi*; — *plátno* (starosl. *platъno*) m. *plátno*; — *mhúrit* m. *žmúrit*; — „*ani nesykni*“ (dľa r. *syknuf* == *still sein heissen*, Mikl. Etym. pod *syk*) m. „*ani necekni*“ (Pov. Proston. I. 65.); — *hlahla* m. *laľa* (*laľať*! v Pov. Proston. I. 50.); — *obveť* m. *obef*; — *obvojok* m. *obojok*; — *objed*, *objedovať* m. *obed*, *obedovať*; — *vjedno* m. *vedno*; — *dovjedna* m. *dovedna*; — *žitčif* m. *žičif*, *požitčaf* m. *požičaf*; — *svatčif* m. *svačif*; — *obvlek* m. *oblek*; — *obvliecť sa* m. *oblieť sa*; — *priuzenstvo* m. *pribuzenstvo*; — *kavalier* m. *gavalier*; — *kaštan* m. *gaštan*; — *vzohodí zrno* m. *schodí zrno*; — *on hore vzstal* m. *on hore vstal*; — *vzpomenúť* m. *spomenúť*; — *nemecký*, *český*, *Rusko*, m. *nemecký*, *český*, *Rusko* atď.

3. Postupom času niektoré slová nadobudly zvláštneho určitého významu vo svojej fonetickej forme, tak že by ani možno nebolo písať ich etymologicky bez narušenia srozumiteľnosti. Na pr.: *palica* má *obvlek* z haďacej kože, *kríž* má smútočný *obvlek*, — a človek má pekný *oblek* = *odev*. Slovo „*objedovať*“ môže znamáť „*rozzlobiť*“; „*svatčif*“.

mohlo by značiť aj „byť svatom“. Mnohé slová zase písané etymologicky na pr. obvef, dovjedna pôsobily by na isto nesrozumiteľne.

Konečne etymologiu niekedy narušujeme aj pre rôznenie, významu, jako na pr. vo slovách: zpráva (= bericht) a správa (= verwaltung), zpytovať (= forschen) a spytovať sa (= fragen), obecni (= gemeinde-) a obecný (= gemein).

Javia sa i také pády, že pôvod nemožno určiť na isto. Vezmime si na pr. slová obidvaja, obidve; obidvoch (chlapov), obidvoch (žien). Slovo obidva složené je z *oba* a *dva*. V poľštine obe slová skloňujú sa a tak niet pochybnosti o ich písaní, ale slovenské *obidva* je jediným slovom zakrpatelým, ktorého skloňuje sa len druhá časť. Čím je teda v tom slove tretia hláska: *i* alebo *y*? To nemožno určiť a preto v takýchto prípadoch nech sa píše slovo dľa skutočnej výslovnosti, u nás vyslovuje sa *i*, teda: obidvaja chlapi, obidve ženy; obidvoch chlapov, obidvoch žien atď. Tejto práve vyslovenej zásady hodno je pridrżovať sa hlavne pri miestnych menách. Písať dľa výslovnosti: *Lupča*—*Eupča*, *Luptov*—*Luptov* alebo *Liptov*, *Budatín*, *Spíš*, *Šariš*, *Líkava* atď. a nie dľa neistých etymologii: *Lubča*, *Lubtov*—*Lyptov*, *Budatýn*, *Spyš*, *Šaryš*, *Lykava*.¹ Nebudeme-li v takýchto veciach písať dľa výslovnosti, pravopis mien bude sa

¹ Nech mi je dovolené pri tejto príležitosti odbočiť pri mene „*Lykava*“. Kto ručí za to, že to meno pochodí z koreňa, vykazujúceho „*y*“? Pán Hyroš uznával („Zámok *Lykava*“), že je pôvod *Lykavy* ani jemu nie známy a predsa rozhodol sa bol písať meno *Líkava* s *y*: *Lykava*. Pravopis zemepisných názvov nesmie sa meniť dľa chuti a etymologie jednotlivých spisovateľov. Kam by to zaviedlo? Chceme-li dosiahnuť dôslednosti, pridrżujeme sa zásady: Mená, ktorých pôvod určite neznáme, píšu sa dľa výslovnosti; ponevác slovenská výslovnosť, majúc na pamäti celok slovenský, určite nezná „*y*“, v uvedených prípadoch píšeme *i*. Takáto zásada pomôže nám často z nedôslednosti a za ňu netreba sa nám haňbiť, lebo je ona známa a vysoko cenená od všetkých pravopisov sveta.

meniť do nekonečna po vôli neukonaných etymologov slovenských.

Tu nech je spomenuté i to, že nakoľko je treba slovenskému hláskosloviu prispôbovať tvary pod českým vlivom v živote ujaté. Slová: *páda*, *pávod*, *dúvod*, *zúkol-vúkol*, *hrúza*, *vudca*, *trún*, *lúno* atď., vniklé do slovenčiny pôsobením českého jazyka v dobe etymologického pravopisu poslovenčili takto: *pôda*, *pôvod*, *dôvod*, *zôkol-vôkol*, *hrôza*, *vôdca* (Sok. 1865., 130. 1.), *trón-trôn*, *lôno* (Vaj. Tatr. 58.). V tejto veci nemali by sme otrocky nasledovať český pravopis. Len preto písať *vôdca*, *lôno* lebo Česi píšu *vûdce*, *lûno* je nedostatočný dôvod. Slovak de facto hovorí *lono*, v *lone*, na *lone* a vedľa *vudca*: *vodca*. Pod vlivom českým vkradly sa do slovenského pravopisu aj *mäsopôst* (Česi písavali: *masopûst*) m. správneho *mäsopust*: dni, v ktoré sa mäso púšťa; ďalej: *šňôra* (Česi píšu: *šňûra* a *šňora*), ačpráve priznať treba, že na Západe hovoria Slováci i *šňôra*. Etymologicky je *predsa* však: *šnúra* z nem. *schnur*. Podobne chybné je: *prôvodčí* (Kal. pov. IV. 27.) za české *prûvodčí* m. živého v slovenčine: *prievodčí*. Ani *snôška* (č. *snûška*) je nie slovenské; hovoríme: *snáška*, *prenáška*. V rozkladaní českých úzkych hlások už ďaleko pokročil náš pravopis, ale aj tu treba zadržať mieru. Odôvodnené je písať *nariadiť*, *nariadenie* (ač podľa českého počut: *narídít*, *narídenie*), lebo v príbuzných slovách skutočne vyskytuje sa dvojhláska *ia*: *riadiť*, *zariadiť* — ale nijako nemožno odôvodniť to, aby sa písalo: *kolieska* Slovanov za č. *kolíska*, jako to robí jeden popredný spisovateľ slovenský. Pre takéto rozširovanie českých úzkych hlások podal som bol hodne príkladov z Paulinyho jazyka, vidz moje Príspevky.

Pri výslovnosti skutočnej v prvom rade, jako sa rozumie samo sebou, hľadať sa musí na sústavu stredoslovenského hláskoslovia. Dľa tohoto sme oprávnení písať *nitriansky*, *trenčiansky* naproti výslovnosti tých krajov bez dvojhlásky:

nitranský, trencanský. Pri čom treba však tiež uvážiť, či prípadným prispôbením slova strednej výslovnosti nepovstane dvojsmysel alebo nedorozumenie, čoho treba sa vždy chrániť, lebo srozumiteľnosť nech je nado všetko, ona nech nám je vývodiacim svetlom v pravopise. Západné priam značí: práve, stredoslovenské priam: hneď. Prispôbením západnej formy ku stredoslovenskej ztráca sa teda rozdiel významový a povstáva dvojsmysel . . .

Majúc pred očima zásady práve vyložené, ponoríme sa na krátko do histórie terajšieho pravopisu etymologického a budeme zisťovať, že nakoľko im zodpovedá to, čo za posledné štyri desaťročia skutkom javilo sa v našom pravopise.

O písmene „y“.

Zanedbáva sa „y“ v nasledujúcich slovách:

V kmeňoch: *brindza*, (*brindzovník* Chal. dram. I. 51., *brindza* vedľa *bryndza* Vět. 136.), č. *brynza*. (zo slovenského), malorusky *bryndza* z rum. *brinze*; — *bliskať sa*, *blišťať sa*: stslov. *blǣsknǣti*, *blǣstǣti*, *blǣštati*; v češtine opanovalo písanie *s y*: *blýskati se*, *blýštěti*; — *diňa* (Kal. pov. I. 89.): starosl. *dynja*, č. p. r. *dyňa* Mikl. Etym.; — *kopicia* (na nohách v kopiciach, ktoré v krpcoch obuté siahaly do pol kolien, Kukučín v Slov. Pohľ. 1890. str. 29.) vedľa *kopycia* (*kopycia* sú nič iné ako punčochy, zhotovené z obyčajnej valaskej vlny, Slov. Pohľ. 1884., 52.): starosl. *kopytce* = *calceamenti* genus, Mikl. Etym. — *lyhať*, *zlyhať* (ak puška *zľuhá*, Pov. Proston. III. 11.), koreň *lyg*, starosl. *lygati*, rusky: *lygaty* vedľa *lygat*; — *lyžica*, *lyžička* (Loos Slov. III.) vedľa *lyžička* (Paul. Bes. II. 37.): starosl. *lyžica*, poľ.-rusky: *łyżka*; — *mikať*, každý sa umikoval (Slov. Pov. 292.), zámik *zatisla* (Pov. Proston. II. 41.), je v pomákovce (Kal. Pov. III. 80.): koreň *muk*, starosl. *mǣknǣti*, *mycati*, p. *zamykať*, r. *mykať*; — *sa*

zobrikoval na matku (Pov. Proston IV. 10.): Za koreň kladie Mikl. vo svojom Etym. *ryk*, starosl. *rykati* (vedľa *rikati*), česky ryčeti vedľa říčeti, v ruštine vždy s *y*: *ryk*, *rykat*, ryčaf, za *y* primlúva sa u nás aj živý tvar ručaf; neslobodno smiešať s koreňom *krik*; — *ostýchavosť* kor. *styd* (Paul. Bes. III. 221.): česky *ostýchavosť* Mikl. Etym.; *sihlina* (Loos III.): starosl. *szhly* = *sarmenta*, kor. *süch*; — *sichravý* (Paul. Bes. IV. 9.): česky *sychravý*; — *zásilka*, Loos má *zásielka*, česky *zásilka* vedľa novšieho *zásylka*: pol. *posyłać*. rus. *sylaty*, starosl. *szlati*, iter. *-sylati*, koreň *sül*, Mikl. Etym.; je však uváženia hodné to, že je slovenské iter. *sielaf*: *posielaf*, *zasielaf* a z nich: *posielka*, *zasielka*, *y* oprávnené je tedy natoľko, nakoľko užijeme českej formy: *zásylka*. — Slová: *svätina* (Paul. Bes. IV. 243), *svätina* (Vaj. Tatr. 54.) chybné sú, podobne aj slovo *burgiňa* lebo sú tvorené príponou *-yňa*; toto posledné tvorené je tak domácou príponou, ako ňou tvorené je na pr. aj *kuchyňa*. Nesprávne je učenie, aby sa písalo *bohina* (Slovesnosť II. 80.), lebo i tu je príponou *-yňa*. Slovo *stariga* (Pov. Proston. I. 65.) má sa tiež písať s *y*: *staryga*, lebo je ono tvorené príponou *-yga*, jako: *dziadyga*, *toropyga*, vidz príponu 139. v Mikl. Vergl. II. — V prislovke *odmaly* často sa *y* zanedbáva: od mali (Slov. Pohl. 1885., 81., 115.).

Nemiestne užívalo sa a lebo užíva sa „y“ v nasledujúcich slovách:

V kmeňoch: *bysahy* (výsahy, Vět. 176.): z lat. *bisacium* = *quersack*, srb. *bisage*, slovinsky *besaga*, bul. *bisagi*, p. *biesaga*, mlr. *besahy*, slovo to nemá teda nič spoločného so slov. koreňom *vys* a preto ani *y* nemá v ňom miesta; — *brydiť* (kto seba, svoj rod, svoj pôvod tak brydí, Vět. 130.): č. *břidký*, r. *bridkoj*, p. *brzsydki* = *břidký*; — *brytký* (*brytký* *handžár*, Vaj. Tatr. 100.): starosl. *briti*, *brítva*: — *fúzyská* (Kal. pov. III. 45.): *fúziská*; — *hrobytov* (Živ. I. 124.) vedľa *hrobitov* (tamže 126.): *hrobitov*; — *izbyca* (Kal. pov. III. 85.): *izbica*; — *kyla* (dve *kyly* pšenice, Chal. dram. I. 12): Toto slovo píše Miklosich s *i*: *kila* z novogr. *kiléc*, naproti tomu *kyľavý*, *kyľavosť* (starosl. *kyla* = *hernia*) píše sa s *y*; — *korysť*: č. *koříšť*, starosloviansky: *korisť*; — *krýdlo* (už vo Slov. Pov., str. 305.): starosl.

skridlo, krilo, č. křídlo, koreň *skri*, v ruštine analogiou slova kryt: krylo, vidz Mikl. Etym.; — *kryk* (obkryknut, Slov. Pov. 335.; Pov. Proston. II. 86.): křičeti, křik rozdelovat načim od ryčat, ryk; — *lygotat* sa (Slov. Pov. 223, Kal. pov. I. 104.): Miklosich uvodí ho pod *lig*, slovo to nejavi sa v iných slovanských jazykoch; — *lyk* (v každom *odlyku* jej zamestnania, Slov. Pohľ. 1885., 119.): koreň *lik*, vidz Mikl. Etym.; — *lysknúť* sa: starosl. lžštati se = splendere, uváž to, že v slovenčine prichodí aj lesknúť sa, lesk; — *mydlíkuje* (oslou, Bútora a Čutora): pravdepodobne zakladá sa dialekticky na koreni *men*, z ktorého máme mädlif, piš: mädlíkuje; — *myh* (často u V. Paulinyho, ako som to uviedol vo svojich Príspevkoch na str. 41., ale aj novejšie: okamyh, Slov. Pohľ. 1884., 531.): starosl. мъгнати, мъгноvenije, okomig, č. p. r. mihat alebo migat; — *mysa* (Slov. Pov. 287., Chal. dram. I. 30., potrimyska, Chal. dram. II. 13.): starosl. misa, č. p. r. misa; — *myškovat* (Chal. dram. I. 76.): č. miškovati, p. miškować; — *obyda* (Slov. Pov. 344.): staroslov. obiděti = verletzen, verachten; — *osyka* (Loos Slov. III.): Česi pisali osyka, písať osyka m. osika kázal J. Jungmann na poslednom liste Slovesnosti z roku 1820., vysvetľuje Fr. Bačkovský vo svojich „Nových výzkumoch“ na str. 72.; Kott vo svojom Slovníku zaznamenáva, že v nárečí opavskom tak ako v poľštine vyslovujú sa osika, osina a že dľa Miklosicha etymologicky písať treba: osika, pod jasika; — *osobytný*: č. p. osobitný: — *pyřť* (po pyřtiach pšenicu chcieť rozosievať, Vět. 135.): koreň *perť*, rumunsky: pęrta, pirta = spur, č. přť a pirt, p. a malor. peré—perť, *y* je cele neodôvodnené; — *pytvat* (kurčatá vypytvať, Chal. dram. I. 33.): V novej dobe Česi užívajú pítvati; — *plychtit* (priplychtit sa, Paul. Bes. III. 150.): č. přplichtiti se; — *podvyky* (vyšival susedám podvyky, Slov. Pohľ. 1885., 111.): Dľa Kottovho Slovníka značí to slovo stužku na čelo, dľa Bernolákovho Slovára odievačkn, je teda pravdepodobné, že ono pochodí od koreňa *vi* = viť, podviť; — *ryhotat* sa (sestry rozryhotaly sa, Pov. Proston. III. 3., čert zaryhotal sa, tamže I. 88.): Ani vo slovenských, ani v českých slovníkoch nenašiel som po tom stopy, že by slovo ryhotat sa jestvovalo. Dľa môjho vedomia ono je vymysleninou alebo skomoleninou zo skutočného slova rehotat

sa, ostatne voľno je brániť jeho prípadnú dialektickosť. Hovoríme rehotaf sa, rehot, č. řehotati, řehtati, malor. řehôt, rehotaty od kor. *reg.* Tento koreň netreba však smiešať s koreňom *ryg* = ryhať, ktorý má iný význam. Srovn.: Kone zarehotajú v Kal. pov. III. 58.; — *syný* (osyneté ruky Slov. Pohľ. 1884., 57.): starosl. sinъ = lividus, ursprünglich hell, č. p. r. siný; — *sypet* (husi sypály, Kukuč. Bes. I. 37., zakrikla syplo, Vaj. Tatr. 55): starosl. osipnati, osinati, č. sípěti, p. siplawy, r. sipnutъ, siplyj, koreň sip; — *skryne* (všetky skryne preduluje, Slov. Pov. 253., škryňa v Slov. Pohľ. 1884., 331.): starosl. skrinja, č. skřině, p. skrzynia = skříňa; — *stryhal* ušíma (Pov. Proston. III. 19.): strihať; — *štyry* (Vaj. Tatr. 27.): starosl. čtyři; — *try* (Slov. Pov. 299., Chal. dram. 95., 117. atď.): starosl. tri; — *varyto* (Vaj. Tatr. 29.): srovn. gr. βαρῖτος, lat. baritus, dávnejšie pisali Česi varyto, teraz: varito, vidz Kottov Slovník; — *výr*: starosl. virъ = vortex, č. vír = wirbel, p. vir = quelle; — *žmýkať*: koreň *žem*, starosl. зѣма, зѣти = drücken, v slovenskom slove sú prehodené hlásky: žmíkať m. žimkať, p. žymać = žimać, č. ždímati, r. žimать vedľa neústrojných tvarov: žmykať, žemychať, vyžmychať, vidz Mikl. Etym. — Dalo by sa ovšem o veľa viac príkladov uviesť. Tak na pr. v Paulinyho Bes. prichodia: vydlíčky, nevynne, tieto však už v Príspevkoch uviedol som ako možné tlačové chyby. Tu vypočítal som len také slová, v ktorých proti etymológii hrešia niektorí spisovatelia aj v naše dni, z čiastky snád nárokom, v predpokladaní, že tak dobre píšu. Už bolo hore povedano, že s *y* písať slová: Lykava, Budatýn, Šaryš, Spyš, Lyptov, jako nachodíme ich u jednotlivých spisovateľov, protiví sa tej zásade, dľa ktorej písať načí m dľa výslovnosti (v takomto prípade s *i*) slová, ktorých pôvod nenie postavený nad všetku pochybnosť. Dľa tejže zásady chybne sú písané s *y*: obydvě, oby dvoch, batyk (Pov. Proston. II. 42.).

Bez dôvodu píšeme s *y* po hrdelných aj také slová, ktorými napodobňuje sa prírodný zvuk, na pr.: *hý!* (Kal. pov. IV. 9.), *hýkanie* (Slov. Pohľ. 1884., 223.), *hýjo končo!* (Pov. Proston. I. 66.) atď. Sem patrí aj: kykyríkať m. kikirikať, chychotať sa m. chichotať sa vedľa chechotať sa.

Konečne *y* nemá miesta v týchto prípadoch: za mladý, za potreby, v nůtry, vary, veľmy, prichodiacich u V. Pau-

linyho, ale aj u iných. Po *dz* nikdy *y* nemôže stáť a preto chybné sú: prichodzý (Pov. Proston. II. 89.), rýdzy (Slov. Pohľ. 1884., 365.), sg. gen. ziadzy (Slov. Pov. 303.), sg. lok. nůdzy (Chal. dram. I. 35.) atď. Chybné je *y* v mn. inštrumenáli po rozlíšenej hrdeľnici, jako v slove: hajdúsy (ubiehal spolu i s hajdúsy jako vietor, Kal. pov. I. 103.). Nakoľko takéhoto rozlíšeného mn. inštrumentálu použijeme, on totiž skutočne žije v našej reči, upotrebujeme mäkkého *i*, tedy: s hajdúsi, s valasi m. nebežného v živej reči s hajdúchy, s valachy; ostatne môžeme rieť: s hajdúchmi, s valachmi. Naopak zase v takých dialektických lokáloch, nakoľko dialekt užívame, kde pred príponou *i* hrdeľnica mala by sa rozlíšiť, ale nerozlíši sa, nepíšme *y* lež *i*: po vidlički m. po vydličky (pre oboch vložila po tanieri a vidličky, Slov. Pohľ. 1884., 333.). Často hreši sa proti pôvodu pri skloňovaní podstatných ženského pohlavia, ktoré vychodia na spoluhlásku: z jary, zvery (gen.), Rusy (gen.), všetky tri slová z Paulinyho Besiedok. Tuže skloňujú sa aj čísla zle na pr. sedem takto: siedmych m. siedmich, o rozdieli jasné učenie podávajú mluvnice.

O písmene „ä“.

Keby náš pravopis pri tom bol ostal, aby *ä* písalo sa všade tam, kde ono stojí v staroslovančine, to pripadov s *ä* značne viac by bolo než ich je teraz. Boli by sme písali *ä* aj v týchto slovách: část (= čiastka), štätie, hlädeť, jaräb, jächmeň, jädro, jäzyk, kläčaf, kräžovitý, knäz, lädvie, läk, prätať, retäz, täh, täť, vitäz, bräda (hrada, maď. gerenda), klätba, prädzä, zápräb, jasträb, räd-rädom, dosäh-dosähovať, täžký, träsenie, zät, žätva, mesäčny, zajäc, käde-zkäde, predsavzätie, pläsaf (staroslov. plęsati, Mikl. Vergl. I. 40.), gägotaf (dľa pol. gęgac), tä, sä, zasä (od za se) atď. Že však pravopis prijal za pravidlo, aby *ä* písalo sa len po retných *b*, *p*, *m*, *v*, značne umenšil sa počet slov vo spisovnom jazyku našom, v ktorých zachovávame

staroslovanské *ä* (za *e*). A sotva smieme povedať, že by utratil bol pravopis na svojej cene pre Slováka umenšiac prípady s *ä*, keďže vieme, že toto *ä* už či tak či inak predsa je len cudzie najväčšej čiastke Slovákov a že u tých, u ktorých sa javí, väčším dielom javí sa neústrojne jako zvrhloť dialektická. Hodža vo Větine bojujúc za *ä* uvádza takéto príklady oravskej výslovnosti: chlapcä, prädzä, gundzä, vuolä, tuonä (sic!), husärä, našä, kviefä — všetky neústrojné. Takéto je vo Spevoch Bottových: zakliatä (sing. n.), vo Spevoch Sama Chalupku: božedrievä. Posledne menovaný spisovateľ horliac za *ä* čo v najširšej miere, píše: „My povedáme: káčka (schopf), kámeň, károvať — a to je etymologicky dobre!“ Samo Chalupka v tejto veci mal tedy akýsi svojovlastný zvláštny náhľad o etymologii!

Že nakoľko je neústrojné *ä* vo slovenských podrečiach, z ktorých spisovatelia čerpali, to osvietim niekoľkými príklady. V Slov. Pov. nachodíme: prikáz, prikázovať, kámeň, skämenet, kdežto všetky slovanské reči majú tu čisté *a*: kazati, kamenъ (kamy); počut u nás káčka, starosl. кѣкъ, кыкъ, kyka, č. kyka, kečka; kätice, dial. kšica z kčččica, Mikl. Etym. pod kükü, naše *ä* tedy neodôvodnené; — u nás počut v podreči: gäte: starosl. gašti, maď. gatyá; — *sävit* (aj v besednici Nar. Nov.: zävi papulu svoju . . . hlbokä priepasť, 1886. č. 83.): starosl. zijati, zēja, zävnați, pol. roz-ziewić, rozdziwzić; — Hodža písal *sgärbovitost* (Vět. 137.), *sgärba* (Slovo 11.): zo sberba, č. sběř; — zklärky-jarky (Hviezdoslav v Živ. II. 77.): ker-jarok = kriky-jarky atď. Interessantné sú prípady v cudzích slovách, ako: *kärovat* (Slov. Pohľ. 1883., 497., Vět. 127.): z nem. kehren, Mik. Etym.; — *kärmenovat* plte (Slov. Pohľ. 1885. 256.): z maď. kormány, čo zo starosl. кѣма, Matz. Cizi sl. 215.; — *härb* (Pov. Proston. III. 9., Paul. Bes. II. 33.): nem. erb; — *sgägmüt* (zgägla ryba, Pov. Proston. III. 36., abynezgägol a nedo-

gágal na večné veky, tamže str. 35.): vom Schlagen gecken! — triafät (Hodž. Vět. 27.); nem. treffen — v Paul. Bes. *jar-mäk, käštieľnik* atď. V mnohých prípadoch spisovateľa domnievajú sa, že výmena hlások *a-e*: *jaseň-jeseň, mach-mech* atď. má svoj základ v pôvodnej hláske *ä*, a preto v platnosť uvodia túto, ovšem myle.

A čo povedať o *ä*, ktoré javí sa v Gemerskej, na pr. v povesti „My trae bratae“, podanej dialekticky? Tam nachodíme takéto slová: *šäntavý* (z maď. *sánta* = *krivý*), *trae, bratae, jae, kaezau, šärt, krišäu* atď.

Pominúc daktoré celkom nepatrné príklady v podrečiach, *ä* po mäkkých *d, t, n, l, j* vyslovuje sa jako čisté *a*: *ta* (miesto *tä*), *hladeť* (m. *hlädeť*), *jazyk* (miesto *jäzyk*), *knäz* (miesto *knöz*) atď. Tento zjav pohol Hattalu vysloviť, že *ä* podržuje sa len po tvrdých hláskach v pravopise, ale dľa tohoto učenia ono malo by sa bolo držať aj v takýchto slovách: *zápräh, prätať, hräda* atď. Takto písal Hattala ešte v mluvnici z roku 1852. (v Prešporke), no vo svojej mluvnici srovnávacej z r. 1857. (v Praze) v § e 95. už tak hovorí, že v slovenčine *ä* prichodí „jen po retných“, tedy nie v takých prípadoch, aké práve spomenul som. Pri tom všetkom vo svojej mluvnici z r. 1864. (v Pešti) prizvukuje ešte, že „je radno písať ho (*ä*) i po iných spolubiáskach (nielen po perných), kde stbulh. *ę* zastupuje a kde by bez neho nebolo možno rozoznať dvoch ináč jednako vypadajúcich slov, jako na pr. u *kura* a *kurä*“. Ako ja viem, v tom prípade netreba sa trápiť pravopisu o rozlíšenie významu, lebo sám ľud, nakoľko obú spomenutých slov užíva, utvoril si rozdiel tvarový nazývajúc *kurä* na rozdiel od kury slovom: *kurča*. Hattalovej výnimky Mráz nepovšimol si učiac: *ä* nech sa píše len po perných spoločných hláskach (§. 125.).

Prijímajúce toto učenie grammatikárov o obmedzenom užívaní písmena *ä* a postaviac sa na stanovisko staroslo-

vanskej etymologie pohládame do dejín pravopisných a vidzme jako skutočnosť zodpovedá predloženým zásadám.

Takých slov máme len málo, v ktorých zanedbávame ä. Robíme tak pri mä (m. mňa), kde dľa starosl. me pisat by sme mali ä a nie čisté a. Mimo to často zanedbáva sa ä v slovách: svätý, svätosť.

Nemiestne užívalo a užíva sa písmenu ä v nasledujúcich prípadoch:

sebä, tebö. Hattala tieto námesky vo svojej latinsky pisanej mluvnici prijal vo formách seba, teba, k týmto posledným formám priznával sa aj vo svojej prešporskej ba aj vo srovnávacej mluvnici, ale už v mluvnici z r. 1864. zaviedol formy s ä: *sebä, tebö*: Preto že v starej slovančine znely: sebe, tebe, musíme písať: seba, teba; a v nich je striednicou za e snád pre rôznenie významu v porovnaní s datívy a lokály: sebe, tebe (starosl. *sebē, tebē*) a snád i následkom našej hláskoslovnej ústrojnosti, obľubujúcej si hrubé hlásky; — *nadbä* (*nadbä* je výraz obecného Iudu v Gemeri, skrátenej z nádobno, Hostinský v Sok. 1863., 257., b., Dobš. Poverý 72.): *nado* aus *nadobē*, Mikl. Gram. IV. 167.; — *mäd*: stslov. medz; *spomänüt*, Hattala v ml. jaz. slov. na str. 123.: „vo *spomänüt*, *zapomänüt* a pod. ä vzniklo z e a toto z ѣn v stbulh. po-me-ňä-ti m. poměňati od мѣн-ѣти“: starosl. *мѣнѣти, помѣнѣти* (vedľa *помѣнѣти*), iter. *minati*, aus *mēnati*, poľsky: *pomnieć, mienić, wspomionać*; u nás: *spomínať, rozpomienka* a nie, jako by malo byť od *spomänüt*: *spomianať, rozpomienka*; ovšem: *pamät* (*pamiatka!*), *pamätovať*, i staroslovansky len: *памѣть, памѣтовати* (Mikl. Etym.); — *primät* k dačomu: *imati*, Mikl. Etym. pod koreňom jem; — *žmäň* (*žmäň*, čo na jeden raz do hrsti vezmeme, veľkým palcom a štyrmi prstmi obejmeme. Povedia i *žmeň, žmienka*, Pov. Proston. VI. 55., tu piše sa *žmäň*, vidz i stranu nasledujúcu): malorusky: *žmeňa*, koreň *žm*, Mikl. Gram. II. 128., z toho len: *žmeň*; — *kremä* (jemu najlepšie páčil sa *kremä* stav kňazovský, Pov. Proston. I. 38., tamže mnoho ráz aj ako predložka): starosl. *kromē*;

— *divácina* (Obzor XX. 108., a.): utvorené obdobou jako rybácina volovácia koža (Slov. Pov. 213.) podľa žriebáci od žriebet, touto príponou mali by sa vlastne tvoriť len prídavné od mena zvieracieho, kdežto *divácina* tvorené je od prídavného mena *divý*, ale treba uvážiť, že už o starej slovančine napísal Miklosich „analog kann et auch an adjective antreten: jun = juvenis, junę = iuvenus.“ Pri tom všetkom neodporúča sa slovo *divácina* tým, že je ono, jako sa mi zdá, umele vyrobené, v živote povie sa: divina alebo divočina; — *vyrázovacie* úpisy: má byť vyvadzovacie úpisy, lebo prvé slovo pochodí od vyvadiť, ktorého význam zrejmy je z týchto príkladov: zavadiť sa hrach za obruč mýtovnice, Pov. Proston. III. 69.; pustilo sa vajce kadiaľ mu bolo ľahšie, kadiaľ by nezavadiť do tuhšieho od seba, tamže 75. Ale ona z češtiny prejatá neústrojná forma sotva sa dá už vykorenit; máme však aj druhý výraz: odbremeňovacie úpisy; *váža*: zo stsl. věža, č. věž; — v duratívnych formách sloves praviť, staviť, kropiť a podobných dľa s t a r e j s l o v a n ě i n y nemá oprávnenosť ä (ruské я, starosl. ѡ) a preto za nesprávne načím pokladať taketo: *rozprávät, stavät, skrápät*; nesprávne je aj *krívät* (Kal. pov. I. 80.), alebo *odvrávät* (Hodža Čit. 114.). V slovách semä, plemä je kmeňom: semen, plemen a preto chybné píšeme: semänisko = seminár, plemäno atď. Podobne chybné je ä v slovách tvorených príponou *ějz*: *stupäj, krupäj* atď. Tvoríme-li prídavné príponou *-ený*, nesmieme túto písať *-äný*: *svadbäný* (Pov. Proston. III. 17.), *svadbänik* (tamže 40.). Z príčin už na predku tejto hlavy spomenutých chybné píšeme ä v slovách tvorených príponou *-ěnin*, ako: *Europän* (Hodža Slovo 12.), *Moravän* (Chal. dram. I. 13.). So stanoviska čire dejepisného dalo by sa ešte mnoho prípadov zaznačiť, kde za nášeho etymologického pravopisu slovenskí spisovatelia písali ä, ale prípady menej významné, jako *pächorit* sa, *pästovat* (v Sokole a v Let. Mat.), *zrejmä*, *smätana*, *mäch* (u Paulinyho), *zápáč* (v Bottových Spevoch) atď. nechcem uvádzať, keďže ony už skutočne len dejinám náležia pri vývoji terajšieho pravopisu. Ostatne vidz *P a s t r n k o v e* „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn“ Wien, 1888., strany 17. a nasl., kde uvedeno veľa takýchto prípadov.

Obmäkčovanie.

Značne umenšili sa prípady, v ktorých kladieme písmená *d, t, ň, l*, pravopiseckou opravou z roku 1852. Prijal sa rozdiel medzi tvrdým a mäkkým *i* (medzi *y* a *i*) a tým prestala potreba označovať mäkkosť pred *i, ia, ie, iu*. Písmo oslobodilo sa od množstva čiarok. Ako známo, spomenutou pravopiseckou opravou aj *e* dostalo vlastnosť obmäkčovať predchádzajúce spoluhlásky *d, t, n, l*, čím tieto zbavily sa čiarok aj pred *e*. Pri tom všetkom ešte aj teraz je dosť prípadov, v ktorých píše sa mäkké *d, t, ň, l*. Tu uvedieme tie, v ktorých zjavujú sa nesprávnosti.

Zanedbáva sa etymologická mäkkosť v nasledujúcich prípadoch:

V kmeňoch: *aspon*: *aspoň* ist a *si-ponê*, Mikl. Et. pod *nê*; — *belmo*: starosl. *běльмо*; — *dial*, *dialny* (Chal. dram. I. 61., Vaj. Tatr. 48.): *dial*, *dialny*; etymologicky písať sa má aj *ďalší* z *ďalejší*; Hattala v mluvniciach zaviedol cele etymologické písanie: *ďaleký*, *ďaleko*, ale toto neujalo sa; v strednej slovenčine vyslovuje sa *ďelaký* a z tohoto vošla do terajšieho pravopisu forma: *ďaleký*; — *kmet* (ďľa českého): staroslov. *кметъ*; — *dosavádny* (Chal. dram. I. 6.): písať treba *dosavád*, *posavád*, *posúď* z *dosavadê*, *posavadê*, *posudê*, Mikl. Etym. pod *sjü*, — teda aj *dosavádny*; — *chvíla*: ďľa českého *chvíla*, Mikl. v Etym. uvodí ho pod *chvilja*; — *kúkol*: starosl. *каколъ*; — *nechet*: starosl. *ногѣтъ*; — *Olga*: prejato z ruštiny *Ольга*; — *vatrál* (Chal. dram. I. 53.): v staroslov. niet, srbsky a malor. *vatraľ*, i v slovenčine vyslovuje sa *vatrál* (Pov. Proston. I. 21., II. 79.)

Chybne sa píše *chudorľavý* (Slov. Pobl. 1884., 332.), *kružľovastý* (Sok. 1865., 253.), lebo takéto vsuvné k slovu pôvodne nenáležité *ľ* je vždy mäkké, tedy: *chudor ľavý*, *kruž ľovastý* práve ako: *prhľava* (od *prh-ľ-ť*, stsl. *прѣжити*, koreň *preg*), *dengľavý* (od maď. *gyenge* príponou *-avý*), *krikľún* (*krik-ľ-ún*). V slovách, tvorených príponami *ňá-čň*,

izňa-izeň, ovňa-oveň, árňa-áreň, nemá sa po českom príklade zanedbávať obmäkčovanie; preto chybné sú: ustanovizna, snemovna, knihovna, stajna, obrazárna atď. Často zanedbáva sa obmäkčovanie aj vo slovách, tvorených príponou *eň*: jelen, prsten, stržen, sťažen, osten, pecen; treba písať: jeleň, prsteň, stržeň, sťažeň, osteň, peceň tak ako: remeň, hrebeň, stupeň, sršeň, koreň lebo prípona *eň* už aj v starej slovančine bola mäkká; mäkčenie treba zachovávať aj vo skloňovaní a nie písať: sťažnom (Vaj. Tatr. 103.), pecnu (Paul. Bes. III. 65.), ostnom (Vaj. Tatr. 56.) atď. Hodno by bolo dôsledne zachovávať pôvod aj v takýchto prípadoch: viedeňský, radvaňský, baňský, košieľka, postieľka, nedieľka, Annuľka, pištaľka, prsteňčok, remieňčok, hrebieňčok, hrstka, níška, žrdka. Slová, vychodiace na mäkké *t, ň*, pred príponou *-ný* ovšem tratia túto mäkkosť v *t, ň* a to z hláskoslovných príčin: radostný, čestný, smrtný, žalostný, denný, kamenný, remenný, korenný atď. — V 2. osobe jednotného a v 1. a 2. osobe množného počtu v rozkazovacím spôsobe tiež sa často zanedbáva mäkkosť: pripá! si (Chal. dram. I. 46.), nemýľte ma (tamže I.85.). m. pripá! si, nemýľte ma.

Nesprávne obmäkčuje sa v nasledujúcich dôležitejších prípadoch:

V kmeňoch: bubeň: starosl. бубѣнь, poľ. bęben, r. bubenz; — bociaň: poľ. bocian, r. bocanz; — doháň: srb. duhan, mlr. duchan z tureckého duхан; — dokoraň (Slov. Pohľ. 1884., 366., 1885., 143.): starý český pl. gen. od kořen = kořán s tvrdým *n* na konci jako v přátel od přítel; datel (česky datel): starosl. дѣтъ, дѣтелъ; — ladný (Vaj. Tatr. 89., 94.): poľ. ładny r. ladnyj; — lahodný (lahodné ticho zavládlo izbou, Slov. Pohľ. 1885., 253., už aj v Paul. Bes. IV. 244.): starosl. лагодити = convenire, лагодѣтъ = conveniens, slovo toto netreba miešať s lahodným ktoré značí lahký, stsllov. лѣгкъ; — medveď: stsllov. медвѣдъ; — mňou: stsllov. мѣноја; — plúca (dľa č. plíce): dľa Mikl. v Etym. pod plutje, vo Vergl. Gr. II. 172: je *l* v tomto slove neústrojné, ale zvykom ustáleno: plúce; só stanovíska historického tejto forme môže sa tedy poskytnúť sankcia; — popoľ (Slov. Pohľ. 1885., 138.): stsllov. попельъ popri pepelъ.

O mäkkej polosamohláske *l* v slovách dľho (Kal. pov. I. 33.), svobodomyslný (Slov. Pohľ. 1884., 161.) vidz na strane 39. a 40. tohoto spisu. — Už vo svojich Prispievkoch k dej. jaz. slovenského (str. 46.) upozorňoval som na to, že nesprávne obmäkčujeme v záslovi slová, tvorené od sloviac priponou *-z*; nesprávne píšeme: výstreľ priemysel, účel, nával, počet, súčet, od vystrelit, premyslet, (u)čelit, navaliť, počítať, s-čítať; táto nesprávnosť neodvolávajúc sa ani na príbuzné jazyky vychodí na javo už aj z obdobne tvorených takýchto domácich slov: rozchod, východ, výron, výhon a nie rozchoď, výchoď, výroň, výhoň od rozchodit, vychodit, vyroniť, vyhnať. Žeby sa obmäkčovalo v tých posledne uvedených prípadoch, tomu niet príkladov. U Kukučina (Bes. I. 27.) prichodí sice *rozsads* (do rozsadzu), ale to i v jeho končinách bude osamelým zjavom. Samo sebou rozumie sa, že etymologickú tvrdosť záslovnej spoluhlásky chrániť načim aj pri ďalšom odvodzovaní slov. Chybne sa tedy píše: útulok, úchylok, zápalka m. útul-ok, úchyl-ok, zápal-ka atď. Mnoho ráz nesprávne mäkčíme aj starý pl. genitív *desiat* (ako č. kofán od kofen, priateľ od přítel alebo naše čias od čas) v takýchto složeninách: osemdesiat, šesťdesiat atď. Tu náleží spomenúť aj starý pl. gen. *krát* (v stsl. kolъ kratъ, jeli kratъ vedľa kol kraty, Mikl. gram. II. 104.). V tomto slove zabudli sme úplne na etymologiu a píšeme nielen dvakrát, trikrát, štyrikrát, ale aj jedenkrát, päťkrát, šesťkrát atď., kdežto s jedon mali by sme kladávať jednotný nom. *krát* s dve—štyri pl. nom. *kráty-kráte*, a s číslicami vyše päť plur. genitív *krát*, práve jako pri raz: jedon raz, dva razy, päť ráz.

Konečne pri obmäkčovaní treba vyzdvihnúť niekoľko takých otázok, ktoré dosiaľ nie sú náležite vybavené. V prvom rade predkladám tu otázku o tom, ako písať slová, tvorené priponami — *ba*, *tba*? V tejto veci terajší pravopis nepozná žiadnej logiky, žiadnej dôslednosti. Píšeme streľba, voľba, paľba, kvilba, (Vaj. tatr. 47.) súdба, siatba atď. a popri tom: hanba, honba, hraďba, hudba, modlitba. Raz píšeme svaďba, kliadba atď., druhý raz svaťba, kliatba.

Ano, jedno a to samé slovo píše sa prípadne aj trojakým spôsobom; *svaľba*, *svaľba*, *svaľba*. Čo je tu správne? Vyložme si vec zreteľne.

Miklosich vo svojej srovnávacej mluvnici (II., suffix *ba*) o starej slovančine takto učí: Das suffix *ba* ist primär bori: *borľba*, *děli*: *děľba*, *gąd*: *gąďba*, *gosti*: *gostľba*, *mlati*: *mlatľba*, *sađi*: *sađľba*, *svęti*: *svęťba* atď. Na konci vypočítaných príkladov dokladá: Das dem *b* vorhergehende *ь* halte ich für den stellvertreter des *i* der verba der vierten classe und bin der ansicht, dass *ь* von diesen verben aus analog bei anderen themen eingang gefunden. Z tohoto ide na javo, že obmäkčovanie pred *ba* etymologicky odvodzuje sa rovno zo starej slovančiny. Nakoľko mi je známo i v živote obmäkčuje sa v takýchto prípadoch, menovite v tekovskej stolici v okolí oslianskom hovorí sa: *mlaľba*, *snáď* aj *inde*, to mi je nie vedomo; jedno je isté, že to zanedbávanie mäkkosti dostalo sa k nám z českého pravopisu, kde mäkčenie vo väčšine prípadov zmizlo. To, čo pri predpone *ba*, javí sa pri predpone *tba* („aus *tva* hat sich durch den einfluss des suffixes *ba* und des infinitiv auf *ti* das suffix *ťba* entwickelt“); v starej slovančine písalo sa: *oratľba*, *gostitľba*, *sęťba*, *ženitľba*; dľa čoho pre slovenčinu vychádza: *siaľba* *modliľba* atď. Vec som vyložil; o konečné vybavenie otázky pre náš pravopis nezavadiť na tomto mieste. Treba je rozhodnúť sa α) buď písať etymologicky nielen: *voľba* *streľba*, *suďba*, ale aj *huďba*, *mlaľba*, *choďba*, *haňba*, *hoňba*, β) buď historicky dľa češtiny nikdy neobmäkčovať, γ) buď primerane terajšiemu pravopisnému stavu ustanoviť pravidlá s ohľadom na oba hore spomenuté spôsoby. V druhej časti tohoto spisu budem mať zreteľ k tomuto posledne spomenutému spôsobu. K slovu *svaľba* (teraz píše sa najviac touto formou) pripájam, že vo starej slovančine rôzne písalo sa podľa *významu*: *svęťba* = *sanctificatio* od *svętiti* a *svatľba* = *nuptiae* od *svatľ* =

affinis aus svojatzъ (svatba eigentlich wohl hochzeitsgäste, Mikl. Vergl. II. 216.). U nás užíva sa toho slova v posledne spomenutom význame a preto správne sa píše svatba a nie svätba.

O jednotlivých slovách dokladám ešte: Mocou zvyku píšeme *pondelok* m. etymolog. *pondeľok*, rus. *ponedelnik*; *stodola* m. stsl. *stodolja* = granarium, *menší* m. *meňší*. (Podľa staroslov. mali by sme písať *šklabit sa*: *sklabiti se*), ale podľa českého *šklebiti se* píšeme *šklabit sa*, ostatne korene *skolb* (*sklabiti se*) a *skelb* (*šklebiti se*) príbuzné sú. V starej slovančine prichodí *mozolъ* vedľa *mozolъ* = *vibex* (Mikl. Gram. II. 111), rusky *mozoľ*, v Kal. pov. I. 7.: *mozoľ*. Zachovávajme rozdiel medzi *uhoľ*: *aglъ* = *winkel* a *uhoľ* = *aglъ* = *kohle*. Či *zápoľa* či *zápola*? Ja mám dost prípadov vyznačených zo slovenských povestí, v ktorých je mäkké *l*, Kott vo svojom Slovníku z týchže prameňov podáva väčšinou formy s tvrdým *l*. Slovo to má zuačif „skalnú stenu“, „prevísly skalný balvan“, dľa svojho významu dá sa teda priviesť do potyku so staroslovanským *pola* = *rand* = *kraj*, *okraj* = *skalný okraj*; slovo *pola* známé je aj u nás: *plachta* vo dve poly = vo dva konce; srovn. malr. *zapoľa*; v iných slovan. jazykoch neprichodí to slovo. Čítať *blázoň* (Chal. dram. I. 60.; Kal. pov. I. 90.): poľ. *blazen*, r. dial. *blazen*, stsl. *blaznъ*, *blaznъ* = *error*, *scandalum* svetla nepodáva. Dľa českého (*jedle*) a ruského (*jelъ*) i dľa čiastočnej výslovy mali by sme písať *jedľa*, *jeľa*, — ale stsl. je *jela* (*jel* má byť = *topol*), poľ. *jedľa*. V takých a podobných neistých prípadoch mala by rozhodovať výslovnosť, nakoľko však rozchodí sa i táto a nestalo sa auktoritatívne usnesenie, treba za správne pokladať všetky také pravopisecké dvoj- alebo trojtvary.

O príponách -ský, -stvo, -stvie.

Keď pripájame prípony *-ský, -stvo* ku kmeňom na spoluhlásku zakončeným, povstávajú aj také skopeniny spoluhláskové, ktoré náš jazyk nerád snáša. Nemôžeme totiž ľahko vysloviť: *ráztočský, valachský, pražský*, preto v týchto slovách *k, ch, h* pripodobi sa k *s*. Takto povstane z oných slov: *ráztočský, valašský, pražský*, ktoré slová vyslovujú sa zase takto: *ráztocký, valaský, praský*.

Pravopis u slov, tvorených príponami *-ský, -stvo*, drží sa sice z pravidla pôvodného skladu, etymologie, píšeme: *babský, lehoťský, prievidský* atď. napriek tomu, že vyslovujeme: *bapský, lehočský, prievický*; predsa sú však i výnimky zpod pravidla.

Tieto výnimky, ústupky to výslovnosti, od grammatikárov rozlične sa ustanovúvaly, medzitým pravopis mocou zvyku vytvoril si ich bez ohľadu na grammatické stanovenie.

Vidzme, čomu učily v tejto veci slovenské mluvnice: „Vyjednaná“ mluvnica slovenská, vyšlá v Prešporke r. 1852., nevyslovila nič určitého. Na strane 7. pod 2. bodom čítame:

„Preto, že sa už všeobecne podľa vyslovenia miesto *čs* píše jedine *c*: *nemecký, katolický, žáctvo* atď., radíme pre dôslednosť alebo i miesto *žs* a *šs* písať *s* a *s*: *božský, mnísky, bestvo*, alebo vo všetkých troch pádoch pôvodného slovoskladu sa držať.“

Dľa tejto rady učeník ďaleko pokročiť nemohol, keďže sa mu rovnako odporúčalo písať foneticky: *nemecký, božský, mnísky* atď. i etymologicky: *nemečský, božský, mnišský*.

Bolo by sa dalo očakávať, že nasledujúci grammatikári slovenskí upravia v tejto veci pravopis. Ale nestalo sa tak. Hattala vo svojej Mluvnici jazyka slovenského, (Pešť 1864),

v 81. §. v 2) bude takto uči : Držíme sa výslovnosti „vo slovách pošlých od pňov na *ch, k, c, č, s* a *š* vypadajúcich príponami *ský, stvo* a *stvie*: český, katolícký, -tvo, nemecký, ruský, levocký a pod. m. český, katolícký, -stvo, nemecký, rušský, levočský. *Ž*, vznikajúce v prípade tom z *h* a *s* treba tiež vynechávať a písať na pr.: bozký a vífasztvo m. božský a vítažstvo abo vífasztvo...“ Dľa Hattalovho pravidla mali by sme písať: kovácky, sadzacký, pytačský m. kováčsky, sadzačský, pytačský, alebo šariský, pajtášstvo, rákoský m. šarišský, pajtášstvo, rákošský.

Tak len nikto nepíše? Hattala tiež káže písať: mužský, mužstvo, vífasztvo atď., ale ani tak nikto nepísal? On v posledných prípadoch káže tak písať hlavne preto, „že hláska *s* spomenutých prípon dľa doterajších výsledkov srovnávacieho jazykozpytu nepatrí ku podstate ich než je predsuvka slovenčine s litevčinou a germančinou spoločná.“ Takýto pravopisecký dôvod, ako už rečeno na str. 67., je veľmi smiešny. Slovenský jazyk pozná skutočne prípony *ský* a *stvo*, jasné na pr.: vo slovách: hrobársky, hrobárstvo a nie *ký* a *tvo* a z tej príčiny slovenský pravopisec blúdi, keď čokoľvek pravopisného zakladá na niečom, čoho de facto niet ani v slovenčine ani v jazykoch jej najpríbuznejších.

Fraňo Mráz, ktorý sám v mnohom opustil učiteľa svojho Hattalu, vo svojej mluvnici, vydanej v Pešti r. 1872., káže už písať mužský, božský, vífasztvo, ačpráve podržiava fonetické písanie u slov, zakončených kmeňovým *č, š*.

Pozoruhodné je, čo v tejto veci povedal L. Štúr vo svojej Nauke reči slovenskej (str. 111.). Jeho pravopísanie bolo fonetické, i v tomto prípade hlásal fonetiku, ale doložil :

„Ostatne tu mnoho na zvyk prichodí.“

A skutočne daromné boly pravopisecké pravidlá našich grammatikárov, zvyk vytvoril a ustálil si svoje vlastné. Tie, ktoré sú uvedené v druhej časti tohoto spisu. Čo je rečeno o *-ský, -stvo*, to samé pohuže sa aj na *-stvie*.

O predložkách s, z, vz.

Prvé dve javia sa i jako rozlučiteľné predložky i jako predpony. Posledná s nepatrnými výnimkami leu ako predpona. Prehovorme o nich osobite.

Písaním prvej predložky povstalo mnoho nedôsledností v dobe etymologického pravopisu. Dľa zásad etymologie predložka s poji sa 1) s genitívom k označeniu smeru s hora na dol (alebo s površia niečoho), na pr.: vták sletel so stromu, 2) s akkusatívom k označeniu neurčitej miery (= asi), na pr.: bolo nás tam s (so) desať, 3) s inštrumentálom k označeniu súhrnnosti a spolupatričnosti, na pr.: vypevádzali ho s hudbou, sišiel sa so svojim bratom. — Predložka s takto užívala sa v starej slovančine, tak ju užívajú v ruštine, v srbštine a v poslednú dobu takejto platnosti vífazne domáha sa aj v češtine. Nič nemohlo byť prirodzenejšieho, jako prijať menovanú predložku v pôvodnej platnosti aj do etymologického pravopisu slovenského. Predsa však nestalo sa tak z počiatku ani len v teórii. Akýmsi zlovykom už za československého pravopisu predložku s s genitívom počínali miešať s predložkou z, ktorá tiež sa síce poji s genitívom, ale značí iné, to čo = ex, aus a nie de, herab. Už Jozef Jungmann (1838) v Slovníku pod s sfažoval si, že „někteří spisovatelé, zvláště novější a nejvíce Slováci toto s (s genitivem pojené) míchají s literou z“. Štúr vo svojej „Nauke“ podal tomu zlovyku akúsi sankciu, keď uviedol predložku s (so) výlučne s inštrumentálom (str. 211), kdežto tam, kde vyžaduje sa s genitívom a s akkusatívom uvádza ju jako z (strany 204., 209)¹, pri tom však predložku s ako predponu slovesnú písal dľa výslovnosti.²

¹ V praxi toto z zamieňal však aj zvúčkou s dľa výslovnosti.

² V poznámke na poslednej strane Nauky takto opravil svoje počínanie: „Nik nezviní, kto i v tejto prípadnosti podľa pôvodného

Inej príčiny niet pre takéto postúpenie, jako že Štúr pribliadal i tu k fonetickej stránke pravopisu. Ale zastavil sa na polovičnej ceste. Je pravda, že Slováci práve tak ako Poliaci predložku *s* vyslovujú jako *z* (*zo*). Je pravda, že vyslovujeme: vták *z*letel *zo* stromu, boio nás tam *z* (*zo*) desať. Ale túto predložku tak vyslovujeme nielen s genitívom a s akkusatívom, lež aj s inštrumentálom a preto zavádzal-li fonetické písanie v pojení s genitívom a s akkusatívom, foneticky mal ju písať aj v pojení s inštrumentálom.¹ Ako Slovák povie: *z*ohnať *zo* stráně ovce, práve tak povie: *z*ohnať do hromady ovce, ktoré sa byly rozišly. Lutovať treba, že v tejto veci na prešporskej konferencii nestalo sa usnesenie straniva toho, aby sa písalo dôsledne už či etymologicky či foneticky. Českí pravopisci verní etymologickej zásade svojho pravopisu zdarne domáhali sa etymologického písania u predložky *s*. Možno pod týmto vlivom odhodlal sa konečne aj Martin Hattala² r. 1864. vo svojej mluv. jaz. slov., že uviedol predložku *s* v jej skutočnej etymologickej platnosti (§. 283.) a že vyriekol „nesluší *z* a *zo* m. *s* a *so* písať“ (§. 370.). Hodža v Prvej Čit. (1860.) písal takto: „Niekde padá potok alebo rieka dolu s vrchu, *so* skaly lebo *s* iných vysočin s velikým hukotom . . . to sa volá vodopád“, „len čo sa vrátil otec s poľa“ (str. 127.),

skladu písať bude, tým viac, že sa na tento spôsob dvojsmyselnosti aspoň v písme vyhne, nezviní teda, keď bude písať miesto tam hore vyloženého spôsobu: *svazok*, *složif*, *snášať*“.

¹ Je povšimnutia hodné, že náš jazyk neštíti sa na pr. skopeniny *sv*: *svitať*, *svojský*, *svižný*, *sviňa* atď. a predsa vyhybuje jej tam, kde povstala složením z prípony *s* a *zo* slovesa, počínajúceho sa s *v*, vyslovujeme totiž: *svázať*, *sviazat*, *svíjať*, *svalif* m. *svázať*, *sviazat*, *svíjať*, *svalif*.

² M. Hattala r. 1857. vo svojej srovn. mluvnici hovoriac o predložke *s* s genitívom a akkusatívom na str. 46. ešte sa takto vyslovil: „V obojím tomto případě užívá Slovák předložky *s*“. Ale či ozaj len v týchto dvoch pádoch a nie zároveň aj v inštrumentáli?

„deti nestihnúť ujsť s pôjda, shoreli tiež tam“ (129.) Ale foneticky písal s jako predponu u sloviess, znamenajúcu pohyb s hora na dol.

Hattalovu opravu v mluvnici z r. 1864. prijal síce aj Mráz, ale proti zakorenelému zlozvyku v ten čas ničoho nezmožly teoretické pravidlá. Spomínaný zlozvyk nielen prijal, ale aj vo zvláštne, ovšem samovoľne zrobené neetymologické pravidlá zostavil A. Černiansky vo svojom Slov. Pravopise, jako som už narazil na to na 20. strane tohoto spisu. Že on práve najobširnejšie rozhovoril sa o ňom a jediný „dôvodami“ ujímal sa ho, i ja pri tejto príležitosti prehovorím o ňom obširnejšie. Černiansky píše (1869.) na str. 45. svojho Pravopisu: „Hovoria daktori, že predložky s užívať sa má aj tam, kde sa má naznačiť smer z hora na dol, na pr.: spadol so strechy, toto pravidlo ale, ktorého sa Česi držia a má základ v staroslovančine, je u nás nepraktické, lebo dľa toho písať by sa mali aj složené slová, na pr. složiť = componere, zusammenlegen — a složiť = deponere, niederlegen . . . a nebolo by rozdielu. My píšeme složiť = componere a složiť = deponere“. A na str. 60. opakuje: „Nemôžeme sa držať toho nesprávneho a zbytočného pravidla z českého pravopisu vzatého, že sa i vtedy písať má predložka s keď značí smer z hora na dol, bo mnohé nesprávnosti a nesrozumienia povstaly by v písme z toho, na pr.: snosiť, neviem či doviedna snosiť a či z hora na dol znosiť a mnoho podobných príkladov. — Pravidlo o s, z jako som ho tu uviedol, je jednoduché, isté a v slovenskom pravopise významu zodpovedajúce a dôsledné“. Etymologické písanie pri predložke s (nielen s inštrumentálom, ale aj s genitívom a s akkusatívom) stojac pod mocou zvyku možno snáď pomenovať „nepraktickým“ alebo „zbytočným“ jako to robí pán Černiansky, ale ho nemožno pomenovať „nesprávnym“ v etymologickom pravopise; keďže je práve ono písanie

etymologickým. Celky falošné dôvody privádzal pán Černiansky za svoje, vlastne za ustálené zlozvykom pravidlo. On hovorí, že pre odstránenie dvojsmyselnosti musíme písať: složiť = componere a složiť = deponere, snosiť dovedna a znosiť z hora na dol . . . On k vôli tomu, aby odstránil dvojsmyselnosť vo složiť = componere a složiť = deponere, hotový je narušiť etymologickú zásadu. Myslel snáď, že skutočne odstráni tým spôsobom dvojsmyselnosť, že zaviedol do pravopisu dačo praktického podržiavajúc zlozvyk? Ako to mohol myslieť? On chtiac pravopis pozbaviť dvojsmyselnosti s narušením etymologickej zásady pomáhal vnášať sám dvojsmyselnosti. Prvé nemôžu byť na škodu nášmu pravopisu, majú ich temer všetky slovanské pravopisy, ale dvojsmyselnosti, ktorým pomáhal on vznikaf, sú rovno ku škode a k haňbe nášmu pravopisu, lebo organicky náš pravopis odtrhol sa od príbuzných pravopisov. Predložka *s* (m. s), značiaca smer s hora dolu, pojená s genitívom, vo svojom význame i pojení splýva teraz s predložkou, ktorá značí *ex*, *aus*, čím zapríčiňuje sa mnoho ráz skutočný dvojsmysel. Je zaiste iné: *s* kasne vziať dačo, čo bolo *na* nej a iné: vziať to *s* nej, čo bolo *v* nej. Človek mohol padnúť *s* trojského koňa, ktorý bol z dasák a vnútri ľuďmi naplnený, my padnúť môžeme len *s* koňa, nevieme-li sa nosiť. Kvapká-li komu *s* nosa, to môžu byť súčasti dažďa alebo pot alebo i krv, ale ak mu kvapká *s* nosa, to už musí byť krv alebo „čosi“, čo z nosa kvapká. V takýchto a podobných príkladoch skutočne môže povstať dvojsmysel, lebo *s* (m. s) = *de*, pojí sa práve tak s genitívom ako *s* = *ex*, kdežto v tamtých prípadoch: ‚s hora‘, ‚s ním‘ jedna a tá istá predložka má dva rozdielne pády. Čo sa týče predložky *s* ako predpony: složiť dolu a složiť spolu, tu pravý význam vždy nám vysvetľuje *v* eta. A preto zlozvykom, že predložku *s* raz píšeme etymologicky a druhý raz foneticky neodstraňujeme dvojsmysly, ba skorej zavádzame také

V terajšom pravopise, žiaľbohu, na posmech etymologickosti ujalo sa pravidlo, dľa ktorého píše sa *s* len s inštrumentálom, naproti tomu *s* genitívom a *s* akkusatívom *s* sa píše zaň. Ovšem žiadúcej dôslednosti niet ani pri tomto „pravidle“. Mali by sme totiž písať: *s* koňa *s*ňal kantár, *s*ťali mu blavu, *s*krájal z jablka šupinu, *s*klonil svoju šiju, *s*oskladal z pleca nástroje, fotografický *s*nímok, *s*sutiny (tak ako *s*rúcaniny) atď., ale píše sa: *s*ňať, *s*ťat, *s*krájať, *s*kloniť, *s*oskladať, *s*nímok, *s*sutiny. Spisovatelia, ktorí majú vliv na pravopis, tomuto preukázali by dobrú službu, keby napomáhali jeho etymologický rozvoj i v tejto veci. Za to primlúva sa k nim povšechná povaha nášeho terajšieho pravopisu a iné dôležité jazykové zájmy, ktoré isteže nie sú skryté pred ich očima. Zbavme sa posledného zbytku z doby fonetickej a nešťitme sa poslednej podstatnej opravy, keďže ňou, jako výš podotknuto, vyhovieme tomu, čo vyžaduje pre seba povaha nášho pravopisu a napomôžeme aj zájem spisovného jazyka. Aj v českom jazyku ujatý bol zlozvyk, ktorý u nás panuje, aj tam odhodlali sa k jeho vykoreneniu.

O predložke *s* (= *izъ*), pojenej s genitívom a vyznamenávajúcej to, čo lat. *ex* alebo nem. *aus*, poznameuaf sluší, že ona jako predpona slovíes vo slovenčine nemáva toho významu, ktorý by jej náležal dľa pôvodu. Ona všade tam, kde bolo by jej zastávať značenie lat. *ex*, nem. *aus*, nahradzuje sa príponou *xy*, na pr. *vy-viesť* m. pôvodného: *iz-vesti*.

Tomuto poznaniu odporuje Mráz v Mluv. 186., hovoriac: Predpona *s* má sa užívať tam, kde sa má vysloviť pochop vývodu či odstranenia, vybierania, vychádzania atď. a kde sa predpona táto *s* snadno dá zameniť predponou *vy-*, na pr.: *zviešť* (= *vyviesť*), *zpyťat* (= *vypýťat sa*), *zpráva* = *nachricht*, *výprava*, *vypravovanie*), *svolať* (*evocare* = *vyvolať*).“ Ale Mrázovo istenie nemá žiadneho reálneho základu. Vidzme príklady, ktoré uviedol. Či nezasmial by sa Slovák, keď by niekto hovoril: *sviedol* (m. *vyviedol*) ma von z

izby, spýtal (m. vypýtal) ma od otca na prechádzku, zvolal (m. vyvolal) ma z domu na ulicu. V slovách správa a výprava nachodím len nahodilú sbodu; predpony pri obú tých slovesách majú len zástoj perfektivovací, tak ako vo slovesách: zdoľeť—odoľeť, zviest—oviest („ovedel som kameň, ovedem aj vodu a teba devenka o tvoju slobodu“ Pis. Slov. 218.—219.). Tohoto času vôbec neviem prípadu v slovenčine, žeby *s* (= izъ) ako predpona javila sa v našom jazyku v priamom význame lat. *ex* alebo nem. *aus* a žeby sa v takomto smysle s príponou *vy-* zamieňala. Nakolko som ja rozličné príklady prebral, našiel som, že hľadíme-li na to, čo slovo značí, predpona *s* (= izъ) vo slovenských slovesách má už len perfektivovacia moc; ňou totiž stáva sa význam slovia z nedokonaného dokonaným. Príklady: hasiť—zhasiť, hubiť—zhubiť, robiť—zrobiť, hotoviť—zhotoviť, horeť—zhoreť, lámať—zlámať, ničiť—zničiť, močiť—zmočiť, vábiť—zvábiť, viesť—zviest, mýliť—zmýliť, odpovedať—zodpovedať, držať—zdržať, starať sa—zostarať sa, šediveť—zošediveť, slabieť—zoslabieť, hriať—zohriať, mútiť—zmútiť, sineť—zosineť, nevážiť—znevážiť atď.

V takýchto prípadoch Černiansky z pravidla kázal písať *s*: mizernieť = zmizernieť, divieť = sdivieť, hotoviť = zhotoviť atď. Takto učí písať v podstate aj Wenzlov „Pravopisný Ukazateľ“, vydaný od Fr. Bílého a Júl. Rotha v Prahe 1886., ktorý je napísaný a prijatý pre školy v Čechách. Ale takého pravidla nepridržajú sa prisne ani v Čechách ani u nás. My máme množstvo slov, v ktorých miesto tohoto *s* alebo vedľa neho píšeme dľa výslovnosti *s*: sklamať sa, spôsobiť, spreneveriť, speňažiť, skamenieť, skryť, skrátiť, skutiť, spáliť, spáchať, skropiť, skrčiť, skresať, skrižovať (ruky), spariť, špotrebovať, sprostiť sa, sprevádzať, spýtať sa, spraviť, schudnúť, schodiť, schladieť, skysleť, skrušiť, sprevracať, skopať, skostnateť, skriviť, skrotiť, skrútiť, spustnúť, spyšnieť, stíchnuť, stenčieť, stíšiť, stučnieť atď.

Napišeme-li: vták slietol so stromu, človek spadol s veže, sišiel sa s bratom, soznal sa so susedom atď., tu máme do činenia s prípady, v ktorých nezabudli sme na pôvod slova, v ktorých i menej šikovný pisateľ bez ťažkostí s vedomím pravého významu dovedie zachovávať etymologické písanie; ale nie je tak s tými prípady, ktoré sú hore vyššie uvedené.

Preto pre obľahčenie pravopisu mali by sme písať predponu *s* (= *iz*) foneticky *ta*m, kde ona má jedine perpektívovaci význam. Navrhnuť takéto pravidlo pohýna ma to, že predpona *is-* už za starodávna pred temnými spoluhláskami nielen znela, ale aj písala sa dľa výslovnosti: *is-*, (o čom vidz Mikl. Vergl. IV., str. 210. a nasl., 530.) a že táto predpona i v naše dni píše sa foneticky aj v najzávažnejšom jazyku slovanskom, v ruskom totiž: *iskusatъ, ispachatъ, isplestъ, iscélitъ, isplutatъ* atď. Niet veru príčiny, aby sme my viac mali šetriť pôvodu slov, než to robila stará slovančina a než to robí ruština.

Predložka *vz* ako rozlučiteľná prichodí u nás len vo slovách *vozvýš, vozvysoky*. Ako predpona sloviess významnáva 1. pohyb alebo činnosť s dola na hor, 2. pri slovesách, ktoré neoznačujú žiadon pohyb alebo činnosť s dola na hor: buď zodpovedá a) gréckemu *ἀνά* vo význame lat. *red, re* buď b) len perpektivuje sloveso, Mikl. Gram. IV. 199. Terajší pravopis natoľko pokročil vo fonetickom písaní, že píše foneticky aj slová, tvorené predponou *vz*, ktoré majú význam pod 1. spomenutý, tedy ľahko rozoznávateľný. Tak na pr.: *splála, k nebesám starec spína ramenami* (Vaj. Tatr. 11., 72.), *spupnosť* (Slov. Pohl. 1884., 162.), *lan zide* (tamže 64.), *sopiať* (Paul. Bes. III. 49.) atď. V prípadoch pod 2. z pravidla píšeme foneticky, proti čomu ničoho nemožno namietat, lebo v týchto prípadoch beztak sme zabudli na etymologiu. Hodno by však bolo rovnako písať takéto slová: keď žitko *zide*, tedy aj *zchodí* m. *vzide*—*vzchodí*, keď sviest (= *svodca*) tak aj *svábit*, tvorenie je jedno a to samé,

kdežto písavame: schodí vedľa *zide* a svodca vedľa *zvábif*. V poslednom prípade mali by sa vlastne foneticky písať oba prípady, ač sviest ustálené je už vlivom českým. V mnohých prípadoch z predpony *vs* zachováva sa *s* (často len vedľa fonetickej formy): *skriknúť*, *zpomenúť*, *zpakruky*, *zniknúť*, *skriesiť*, *zdvihnúť*, *zbudif*, *zbúrif*, *zbujneť*, *zoprieť sa*, *ziskriť sa*, *zmáhať sa*, *zmužiť sa*, *zvolať atď.* — Za *vs* len v pišeme v slove: *vstať* m. *vzstať*.

Pri *vs-* nech nám je zásadou: Predponu *vs-* treba zachovávať v pôvodnom znení alebo aspoň v otrelej podobe *s* všade tam, kde je etymológia na prvý pohľad zrejmá, totiž kde *vs* či *s* značí smer s dola na hor; v ostatných prípadoch, kde zabudli sme na etymológiu, pišme foneticky. Ale načím prisne zachovávať rozdiely v prípadoch, kde je etymológia nie zabudnutá, jako na pr. vo slovách: *vzrastať* (do výše) a *srastať* (spolu), *vztiahnuť* (ruku na koho) a *stiahnuť* (obruče na súde) atp.

Ešte dačo z etymologie slov.

Mimo tie prípady, ktoré sú už uvedené, v smysle vyloučených zásad šetríme pôvod aj pri týchto slovách:

aže m. ač, pri opakovaní dajakej výpovede, na pr. „veru ja ta pojdem, *aže* (m. ač) pojdem“, ač užívajú vo Zvolenskej; etymologickú formu (z a-že) užívajú v Liptove nakoľko vystihol som to z reči tamojších obyvateľov; — *azda* (dľa Mikl. Gram. IV. 169.): z „*aza, za*“; dľa Hattalu, mluv. jaz. slov. 252, zo skrátenej vety „a zdá sa to, že . . .“; v obecnej mluve mimo *azda* (Slov. Pov. 216.), *ažda* (Pov. Proston. III. 44.), prichodí aj *ada* (Pis. Slov. 29.); — *bohďajže* m. *bodajže*; — *bošk* m. *bosk* podľa slov. *bozaf*; *božkať* m. *božkať*, *boškaf* a *boskaf*; — *bez* m. *brez* (Pis. Slov. 364.) a *prez* (priezočivý, Slov. Pohľ. 1884., 213.); — *cez* a *čes* m. *ces*, *čes* podľa domácej etymologie: *cezeň*, *čezeň*, *sem patri*

aj *skrz*, *kroz* m. *skrs* podľa našej etymologie: *skrze*. Miklosich kladie tu za koreň *kersü*: stsl. *črěsz* daneben *črězъ*, ale prevažná väčšina slovanských jazykov má v takýchto prípadoch *s* a nie *š*; — *ctnosť* (*ctený*) m. *cnost* zo *ctiť*, čo zo *čstif*; keď *ctiť*, tedy *ctný*—*ctnost*; — *država* m. *deržava*, forma so vsuvkou pozostatok z *dōb* pravopisného *habkania*: *deržavný* (Sl. Pohľ. 1851., Diel. II. 42.); — *hla* m. *la*, ale v zopätovanej forme nemožno odporúčať etymologické písanie *hlahla* ti *ho*, lebo v takomto prípade fonetická forma *la* ztratila by mnoho zo svojho známeho významu; — *hodváb* m. *hodbáb*: stsl. *godovablъ*; — *choc* (*choci*, *chocaj*, *chofa*, *chofas*), m. *hoc* (*hoda*, *hodas*, *hodza*) od *checf*, Mik. Vergl. IV. 156.; formy *s d̄*, *dz*, *ds* nie sú správne, nepíš tedy *choďa* (Pis. Slov. 19., 213.); — *jaternica* m. *jadernica* od *jetro*, č. *játra*, pol. *jętrznicza*; — *kto* m. *kdo* (vo výslovnosti *gdo*) stsl. *кѣто*. V češtine dávnejšie tiež užívali *kto*, ale teraz výlučne píšú *kdo*, aj Hattala z počiatku písal *kdo*, ešte i v prešporskej vyjednanej mluvnici, ale pozdejšie prijal formu *kto*, o čom vidz vo Viktorinovej Gram. II. vyd. 258.; — *kosorec* m. *sokorec* (*kosorce* lebo *sokorce* sú skalisté kosmé vrchovce *hôr*, Sokol 1863., 86.): kor. *kosü*; — *krajina* m. *krajna*; — *krk* m. *grg*; — *laskať* m. *hlaskať* (Kal. pov. III. 5., IV. 22.); — *lastovička* m. *vlastovička*, stsl. *lastovica*; — *mäsopust* m. *mäsopōst*, stsl. *mešopustъ*, č. *masopust*, p. *mięsopust*; — *norit* m. *morit* (*zamorila* sa pod vodu, Pov. Proston. I. 77., *zamorená* vo vode *panna*, tamže IV. 67.): etymologicky *zanorit*, kor. *ner*; — *môst* m. *mōct*; — *nech* a *nechat* m. *neh*, *nehať*, *nah*, *nahat*: formy *s ch* vyžadujú sa srovnaním s inými jazyky slovanskými; — *návštevenka* m. *navštivenka*, od *návštevny* (*návšteva*) a nie od *navštivený*; — *odvtedy* alebo *odtehdy* m. *odtedy*. Zo stsl. *тъгда*, *тогда* povstalo u nás *tehda*, ale ponevác vymizelo časom *h* z tohoto slova, jazyk pre odlišenie tejto príslovky od spojky „tedy“ počal užívať tvaru *vtedy*; pridáme-li k tomuto ‚od‘, obdržime nové slovo *odvtedy*; — *ozajstný* m. *ozajšný*, *ozajsný* (Hodž. Vět. 52) od *o-za-iste*; — *od nova* alebo *s nova* m. *oznova*, *oznov* (Paul. Bes. I. 160), čo je s dvojitými predložkami utvorené: *od-z-nova*; — *o sebe* m. *osve* (Paul. Bes. I. 135); — *pomsta* m. *pomstva*; — *poplamok*, *poplamúch* m. *poplanúch*, (Sl. Pohľ. 1885, 121), *poplanok* („ulútiť sa jej tuláka a vyniesla mu kúsok po-

planka, Sl. Pohľ. 1884., 53.): od plam-eň; — *postat* m. *postad'* (tam na *postadi* v kolibe valaskej syra . . ., (Sl. Pohľ, 1887., 262.): z po-sta-tъ; — *povesno* (Loos III.): stsl. pověsno; — *prez* m. pres: stsl. přezъ, pol. przez, rus. Perez, malor. през atď.; české přes uvodí Mikl. v Etym. pod osobitým kmeňom persü, dokladajúc ovšem: vergl. perzŭ; v slovenčine má závažie to, že hovoríme: prezeň a nie preseň, Štúr písal pres a ces a v Nauke 209 hovorí: „ces sa uživa obyčajne o príchode vnútornom, pres povrchnosťou“, ja som nikdy nespozoroval takého rozdielu medzi oboma predložkami; — *preddomie* alebo *preddom* m. predomie a priedom; — *schovať sa* m. skovať sa; — *si* m. či v takýchto prípadoch: „či by nemohli sme ju odtiaľ vymôcť? — prečo nie, len či ja a moji bratia dáme sa na to“ (v povestfah často); — *sberba* m. zberba, zgerba; — *všepleta* m. šepleta; — *učilište* m. učelište; — *váčšmi* m. vätšmi, väčmi: od väčš-i, staroslovansky veštšiiimi, Mikl. Vergl. II. 235; — *včasnejšie* m. včasšie: od včasný a nie od včasý tak ako masnejši od masný a nie mašši, ačpráve máme príklady na podobné nepravidelné tvorenie: krásny, krásnejši, krašši; za toto posledné vyslovuje sa krajši; — *vezmem* m. veznem; — *vrh* m. vrch vo výpovedi: naprosil sa aj vo tri vrhy; — *vzácnny* m. vzáctný, jako nachodime ho často písané, lebo slovo nepochodí od *ctit* ako si niekto myslí, ale od koreňa *jem*: vzácnny ist Wohl vřz-em-tř Mikl. Etym. — *za času* m. zavčasu, lebo včas je prislovkou, ktorú tedy: nemožno skloňovať: včas, včasü, včasom atď., zavčasu je práve tak nesprávne, jako keby sme riekli: dovčasu, navčas m. do času, na čas; ovšem dobre je: *zavčas*, kde predložka *za* predložená je prislovke včas bez toho, aby menila jej smysel; — *vzlášte* m. vzlášte; — *železo* m. zezezo, Hodža v Čit. 211. povedal sice „železo či zezezo vpravd je oboje dobré“, ale aby sa vyslovil jeho vlastnými slcvmi, „pravopis nezáleží len na pravej výslove, ale aj na pravom kladení litier“ (Větín 174) a tu pravé etymologické kladenie litier vyžaduje písať jedine: železo, stsl. želězo; — *žltnúť* m. žlknút (Paul. Bes. III. 191.); *žrec* m. žrete.

Zle píše sa *vřásky* (Kal. pov. III. 28), lebo „asl. vřaska beruht Wohl auf mraska“, Mikl. Etym. Z toho citátu i to nasleduje, že škoda nám pôvodnejšie slová (mraštif) zavrhovať k vóli novejším, u ľudu menej známym. Je lepšie

pisaf: *umiestiť* než *umiestniť*, *zamestnať* než *zamestknaf*, *ustarostený* m. *ustarostnený* atď., ale slovo *veličenstvo* písaf by sme mali dľa výslovnosti a nie: *veličestvo*, veď nepíšeme *človečestvo*, ale *človečenstvo*, to vsuté *n* patri už ku slovenskej forme slova.

Už na strane 66. bolo rečeno, že Hattala kázal písaf *ziem*, *zieš*, *zie*, *zieme*, *ziete*, *zedia* dľa *viem*, v protive s týmto v Sokole (1863., 167.) nachodí sa učenie pravdepodobne od V. Paulinyho, že „sloveso *jest* časovať sa má in *präsenti* tak, ako sa vyslovuje: *jiem*, *jieš*, *jie*, *jieme*, *jiete*, *jedia*.“ Vyznám, že neviem o podreči v strednej slovenčine, — ba ani vo východnej ani v západnej nie, — v ktorom vyslovovala by sa dvojhĺaska *ie* po *j*.¹ A v terajšom pravopise predsa prevahy nadobúda takéto posledne spomenaté písanie. Formy *jiest*, *jiedlo* atď. sú bez odporu napodobením českých *jísti*, *jídlo*. Ničím nevyžaduje sa tá dvojhĺaska, ona je mimo to nevysloviteľná vo strednej slovenčine a preto niet príčiny, aby sme ju v pravopise zachovávali. Píšme: *jedlo*, *jest*, *jem*, *ješ*, *jeme*, *jete*, *jedia* a podrobujúc sa zvyku: *zjem*, *zješ*, *zje*, *zjeme*, *zjete*, *zjedia*, *zjedol*, ač v týchto dvoch posledných prípadoch bolo by prihodnejšie písaf foneticky: *zedia*, *zedol* lebo beztak máme aj iné cele fonetické formy: *obed* m. *ob-jed*. Dvojhĺasku ponechajme výnimkou pre 3. osobu jedn. počtu *jie* na rozlíšenie významu od *je* (= *est*, *ist*). Takéto pravidlo ospravedlňuje sa v našom pravopise i svojou jednoduchosťou a hláskoslovnou primeranosťou i tým, že sú dvojsmysly naskrze znemožnené, keďže 3. osoba jedn. počtu *jest'* ukončená je tvrdým *t* proti infinitívu *jest'*.

V smysle vyložených zásad dľa výslovnosti písme tieto slová:

bárs vedľa *bár*, čo pochodí z maď. *bár*; — *bezgat* z *būzykъ* v Etym. Miklosichovom; — *clivý* z *tsklivý*, čo z *tesklivý*; — *cofať* či *cúfať* m. *čúvať*; — *debnár* m. *bednár* a *zadebnit* m. *zabednit* z nem. *büttner*; dľa Mikl. Slováci

¹ O tom, že vo strednej slovenčine po *j* čo sa robí s nasledujúcou dlhou samohláskou (*á* = *ia*, *é* = *ie*), vidz aj Príspevky 54—55.

hovorí *bodnár*: tak hovoria len v blízkosti Maďarov, po maďarsky *bodnár*; — *eržat* vedľa *hržat* a *rehtat* (kôň *erží* Pov. Proston. III. 83., *zaeržal*, tamže 84., *zahrž* koničku, Pis. Slov. 217., *kone* *zarehotajú*, Kal. pov. III. 58.). Staroslovansky: *ržati*, v prvých dvoch formách za *ž* nekladme *dž*, ako je na pr. v Sl. Pohľ. 1887., 252.: (*kone*) *neraz hrđšavaly* za ním, lebo je ono neústrojné; — *fúzy* m. *vúsy*, č. *vous*, p. *vas*, r. *usъ*, starosl. *asъ*. Pre nás hodí sa rozhodne lepšie forma fonetická, lebo forma etymologická je príliš odchodná, pri čom miestné *búzy* (traja sú *belobúzi*, Pov. Proston. II. 41.) mohli by sme obchodiť; — *hmla* m. etymol. *mbla*, Česi tiež píšu *dla* výslovnosti, ovšem *dla* svojej: *mlha*, lebo aj Čechom *tažko* je vysloviť formu neetymologickú, srovn. Gebauerovo Uved. do ml. č. 26.; — *iba* m. *chyba*, ostatne i táto posledná forma zjavuje sa v živej reči, ale pri tom neužívame zbytočných krajomlúvov *imä* (Pov. Proston. II. 47.), *ibák* (= *iba* ak? v Orle Tatr. 689.); — *lala*, *lalat* pri *zadivení* m. etym. *hlahlat*; — *nechet* m. etym. *nehel*, stsl. *nogъtъ*; — *nozdry* píšme preto neetymologicky, lebo tak píšu to slovo *všetky* príbuzné *pravopisy*, stsl. *nozdrí* z *nos-t-rъ*; — *oblek*, *obliecť* sa m. *obvlek*, *obvliecť* sa, týchto fonetických kmeňov držíme sa však pevne *trebas* pri ďalšom tvorení zachovávame etymologiu *predpôn* a *prípon*. Píšme tedy *sobliecť* sa (N. N. 1886., č. 169., str. 3., stlp 1.). Ale *jestliže* *nenapíšeme* *preobliekať* sa, *napíšme* *presvliekať* sa a nie *jako* na pr. v Sl. Pohľ. 1881., 160.: *presvliekať* sa; — *ponevác* *naproti* č. *peněvadž* a p. *ponievaž* (v iných slov. jazykoch *neprichodí*); — *riečica* *naproti* tvaru *riedčica*, ktorý aj Mikl. v Etym. *privodí* pod *rêd*; *skviet* sa, *skvelý*, *skvostný* *nielen* preto píšme *dla* výslovnosti, že *dost* je *tažko* vysloviť formy *stkviet* sa, *stkvelý*, *stkvostný*, ale aj preto, že je *ich pôvod* nie na čisto *vyložený*. Mikl. v Etym. *píše*: „*man denkt an cvisti, cvětu* (= *kvitnúť*): *die bedeutung und die laute sind jedoch dagegen*“; — *Dla* *môjho vedomia* *české tvary* *třeba* a *trebas* *nie sú* *známe* *v živej reči slovenskej* (myslím *ovšem* *bez ř* českého) a *pokladám*, *prichodiace* *v osnovách* *národného jazyka* *za českosti*, *tak* *na pr.* *trebas* *vo Slov. Pov. 302.*, *naproti* *tomu* *v češtine* *neznajú* *našich tvarov*: *trebár*, *trebárs*. Píšme *svoje tvary* *dla výslovnosti*, *lebo určite* *nevedet*, *z čoho* *pochodia*. *Hattala* *vo svojej* *mluv. jaz. slov.* *na str.*

263. vysvetľuje ich síce, ale to vysvetlenie nemožno prijať! Hovorí tam: „*treba, trebas, trebárs* najskorej dľa jest-li z *treba*-li je toho, *treba*-li je asi toho — aby. Jest-li to pravda, vzniklo *r* v *trebars*, znejúcim ináč i *trebar* a bez *tre* i *bárs* a *bár*, z *l* tázavej spojky *li*. Srovn. Partnek Beitr. 145. Tu však sotva môže byť o tom pochyby, že *bár* a *bárs* je z maď. *bár* a že u nás české *treba, trebas* slúčily sa jakým-si zvrhlým zvykom so spojkami prvej menovanými,¹ podobnú maďarsko-slovenskú slúčeninu máme aj vo *vola*-kto, *vola*-kde, maď. *vala*-ki, *vala*-hol, ktorú uznal aj Mikl. za takú; — *vták* m. etym. *pták*; — *vziať* m. etym. *vz-jať*, ktoré odporúča sa ešte aj v prešporskej mluvnici (str. 2.); už v starej slovančine písalo sa: *vzętzь*; — *žmúriť* m. etym. *mhúriť*, koreň *mig*, bolo už v stsl. *mzati*, prešmyknutím slovenský tvar: *žmúriť, žmúrať*, ale nepíšme za *ž* neústrojné *dž*, ako v týchto prípadoch: ani oko neza-*džmúriť*, Slov. Pov. 197., *zadžmúriť* oko, Pov. Proston. II. 65., alebo práve *zamrúžiť* oči, Paul. Bes. IV. 111.

Dľa môjho náhľadu správne postupovali tí, ktorí slovo *sloboda* písali dľa výslovnosti, menovite M. M. Hodža, S. Chalupka, V. Pauliny- Tóth aj iní, lebo slovenský národ úplne z a b u d o l na to, že *sloboda* pochodí od koreňa, ktorý je v námetke *svoj* a v takomto prípade každý pravopis snaží sa písať dľa výslovnosti. Slovenská forma prebijala sa na povrchie od samých prvých počiatkov. Už v mestskej knihe Rajca z r. 1485., tedy pri počiatkoch československého pravopisu prichodí: „tu rolu oraczu *slobodne* kúpil . . .“ Že v starej slovančine (vedľa *svobota*!), v ruštine, v češtine píšú *svoboda*, to je odtiaľ, že v týchto jazykoch to slovo t a k s a v y s l o v u j e v o s k u t o ě n o s t i, p o f a ž n e t a k s a v y s l o v o v a l o. Ale pozrime si na iné národy. Poliaci vyslovujú

¹ Je podivu hodné, že maďarská spojka *bár* nenachodí sa v historickom slovníku jaz. maď., ktorý vydáva sa pod názvom „*Magyar Nyelvtörténeti szótár*“ pod redakciou G. Szarvasa a Ž. Simonyiho. (Budapest 1890).

i svoboda i sloboda a preto vo spisovnom jazyku obe formy majú právo. Horvati vyslovujú sloboda a preto, acpráve ich pravopis nenie fonetický, píšú sloboda . . . Prečo práve my máme pred národom zatemňovať význam slobody? Lebo že ho v tomto prípade zatemňujeme, o tom nemôže byť v pochybnosti, kto uváži, že *l*, ktoré v tomto prípade zjavuje sa vo skutočnosti miesto *v*, nazjavuje sa obdobne. Slová: *mal*, *dal*, *vzal* atď. môžeme smele písať etymologicky *m. mau*, *dau*, *vzau*, lebo táto obmena hlások je riadna; kto pozná niekoľko podobných prípadov, pri ostatných sám si zrobí etymologickú formu, ale pri *sloboda* m. *svoboda* práve tak ťažko je domysleť sa abstrahovanej etymologie, jako na pr. pri východoslovenskom slove *bárs*, *nebárs*, vždycky foneticky písanom, oproti etymologickému *bársz*, poľ. *barzo*, *bardzo* = veľmi, zo stsl. brъzъ. Formy *svoboda-svobodit* prichodiace v osnovách národného jazyka (Pov. Proston. I. 36., 77.), zdá sa mi, s právom pokladám za podstrčené. — Citošlovku *hja* nepísať s dvojhĺaskou: *hia* (Chal. dram. I. 24.)

V prípone *-ený* často zdvojujú spisovatelia *n* v *nn*, na pr. v *drevenný* (od *drev-o*), *srstenný* (od *srsť*) atď. Mnoho príkladov jest pre toto chybné zdvojovanie u Paulinyho (Besiedky), ktoré pouvádzal som v Prispievkoch na str. 43. a 44. privlastňujúc takéto zdvojené *nn* ruskému vlivu. Treba mi tu doložiť, že so zjavom práve spomenutým stretáme sa už aj pred Paulinym. Už Hodža má vo Větine: *medenný* (5.), ba, čo je veľmi divné, prichodia aj vo Slov. Povesťach takéto prípady: *medenný* (344.), *sklenný* (tamže), ktorý zjav ma však nepomýli v presvedčení, že je zdvojovanie spoluhlások proti duchu slovenčiny, a že tedy takéto slová písať treba s jedným *n* i vtedy, keby sme nehladeli na zásadu etymologie.¹ Chyby zdvojovaním *n* v prípone *-ený*

¹ Ostatne hodno spomenúť, že Indová osnovu, v ktorej prichodia slová so zdvojeným *nn*, písal P. Dobšinský, ktorý medzi inými russismy

robia sa aj za našich čias : koženný (Vaj. Tatr. 82.), izbenný (Kukuč. Bes. I. 71.) atď. Chybne sa písava aj slovo panenka s dvojím *nn* : pannenka (Slov. Pohľ. 1885., 82.), pannenský (Vaj. Tatr. 71.).

Ako šetri sa etymologia v cudzích slovách.

Už za fonetickej doby slovenského pravopisu badať snahu, aby cudzie slová v jazyku slovenskom písaly sa pokiaľ je možno etymologicky. So zavedením pravopisu etymologického otužela snaha, aby aj cudzie slová písaly sa etymologicky, ale pri tom všetkom vedľa etymologických foriem nachodíme z husta formy fonetické, mnohokrát u jedného a toho samého spisovateľa, v jednej a v tej samej knižke, na jednom a tom samom liste. Hneď čítaš : talentóсны, Мúса, próса, hneď talentóсны, Мúса, próса ; tam : sympathyа, bibliothéка. inde : sympathyа, bibliotéка ; raz *philosophia*, druhý raz *filosofia* atď. atď. Na veci nemení, či sa daktoré slovo napíše tak alebo inak, ale pri tom všetkom vyžaduje to sriadenosť pravopisu, aby jedno a to isté slovo nepísalo sa dľa nahodilosti, ale aby oku javilo sa vždy nakoľko možno v jednej a tej samej podobe. Násilne ovšem nedá sa nikomu natisnúť taký alebo onaký spôsob písania. V českej alebo maďarskej literatúre dosť sa pohovorilo za etymologické písanie cudzích slov a proti nemu. Vyslovily

aj vo svojich „Obyčajoch“ má podobne zdvojevané tvary : plstenný (9.), slamenný (9.), atď. Dľa môjho vedomia národná mluva, v podrečiach, zdvojuje spoluhlásky len vtedy, keď prvá zdvojenej skopeniny assimiláciou povstala ako v Proston. Pov. V., v povesti písanej bošáckym hovorom : uhánnete m. uhádnete, neuhálli m. neuhádli jelli m. jedli, žánný m. žiadny.

svoje dobrozdania učené sbory, a pri tom všetkom písanie cudzích slov ani v tých jazykoch nenie ustálené a píše každý spisovateľ, ako za dobré uzná. Jedno však treba mať povždy na mysli: zásadu. Píšeš-li foneticky, zásadu fonetiky preveď svedomite v medziach všeobecne ustálených odchýlok. Píš potom: *gimnásium*, a nie *gymnásium*, alebo *gimnásium* atď. proti etymologickému *gymnásium*. Daktori spisovatelia označujú dĺžku cudzích slov, — pri fonetickom písaní je to nevyhnutne potrebné, — iní to nerobia. V Čechách nachodia sa i taki ľudia, — a to vážni, ktorí označujú kvantitu cudzích slov, odporúčajú i kvantitu pôvodnú. Dá sa ufať, že sa u nás nevyskytnú podobné premrštené žiadosti. Požadovať, aby terajší Slovák daktoré latinské alebo grécke slovo vyslovil a písal tak, ako ho vyslovovali starovekí Rimania a Gréci, je žiadosť neskromná. —

Pri písaní cudzích slov pozorovať vo slovenčine istý prúd, ktorý nekloni sa výlučne ani etymológii ani fonetike cudzieho slova, kloniac sa obom, pokúď srovnáva sa to so zvukoslovím jazyka slovenského. Ten prúd vykoreňuje všetky tie písmená cudzie, ktoré jazyku slovenskému nie sú známe, nahrádzuje ich odpovedávkami slovenskými, potiaľ dopúšťa sa teda písanie fonetické, — naproti tomu ponecháva všetky pôvodné písmená také, ktoré i v slovenčine spisovnej v tej samej platnosti miesto majú, a tu podržiava sa zásada etymologie.

V II. časti spisu tohoto stanoviac pravidlá o tom, ako načim písať cudzie slová, postupoval som dľa zásad práve spomenutých. Nech mi je dovoleno doplniť ich ešte nasledujúcimi vecmi.

Pri písaní cudzích slov najväčšie kolísanie pozorovať u „s“, ktoré medzi dvoma samohláskama vyslovuje sa

u nás ako „z“. Spisovatelia nedôslední sú bez výnimky. Ani v češtine niet ustálenosti. Ale keď človek zo spisov lepších spisovateľov soberie náležité príklady, presvedčí sa o tom, že etymologická zásada predsa má prevahu. Viac ráz potkávame sa s tvary: *Asia*, *apprehensia*, *konversia*, *prósa*, *opposícia*, jako s tvary zvukoslovnými: *Azia*, *apprehenzia*, *konverzia*, *próza*, *opposícia*. To samé spozoroval som v prospech etymologie u *s*, ktoré v násloví prichodí: *system*, *sesóna*, podobne u toho *s*, ktoré prichodí v prípone: *-ism*, *-ismus* *-ósný*, *-ósnost'*: *humanism* alebo *humanismus*, *barbarism* alebo *barbarismus*, *nervósný*, *nervósnost'*.

Z tejto príčiny spravujme sa pravidlom: Cudzíe *s*, trebárs ono znie jako *z*, medzi dvoma samo hláskama píše sa etymologicky. Podobne etymologicky píše sa na počiatku slova a v prípone *-ism*, *-ismus*.¹

Litera *x*, ktorá v slovenčine znieť môže jako *ks* i *gz* (*praxis* = *praksis*; *exámen* = *egzámen*) nenie vyobcovaná

¹ Skopenina *st*, v násloví (často i v medzisloví) vyslovuje sa jako *št*. — To deje sa po istú mieru aj v českej výslovnosti, ale tu pravopis v takých prípadoch drží sa etymologie objavujúc tvary: *stát*, *student*, *konstituce*, *studie*. V slovenskom pravopise vládne zmätok. V martinských spisoch, aspoň v podaktorých slovách má prevahu etymologia, ale etymologia v tomto prípade nesvedčí slovenčine, aspoň nie dľa mojeho náhľadu. Medzi zvukom *s* a *z* je o veta menší rozdiel čo do vyslovenia, než medzi *s* a *š* a preto tam jazyk snesie ľahko etymologické písanie, ale medzi *s* a *š* je rozdiel veľký; dľa môjho náhľadu v tejto veci má sa postúpiť miesto fonetike. Každý Slováč vyslovuje tie slová *s š* takto: *štát*, *študent*, *konštitúcia*, *štúdium*. Slováč vyslovuje: *štátua*, *reštaurácia*, *štátúra* a etymologickú výslovnosť: *státua*, *restaurácia*, *statúra* z *fažka* prijme za svojú, šetríme pôvod slova, ale nebudme macošskí naproti tomu, čo stalo sa naším telom. — Skopeniny *sp* a *sk* v cudzích slovách niekedy vyslovujú sa tiež ako *šp* a *šk*, na pr.: *rešpekt*, *inšpektor*, *rešpicient*, *reškrípt*, *škandál*. Zo zásad vyš rozložených plynie, aby dľa výslovnosti písaly sa i také a podobné slová.

zo slovenského pravopisu. Z tej príčiny, že *x* dovoľuje dvojakú výslovnosť vo slovenčine, a že nie je hodno držiať sa prísne fonetiky písať jednu a tú samú literu dvojakými sprežkami (*ks*, *gz*), odporúčam, aby *x* dôsledne zachovávalo sa tým viac, lebo z mnohých príčin nevyhynie nikdy z nášho pravopisu. Píšme teda: *praxis*, *exámen*, *exekútor*, *excellencia*, *experiment*, *extra* atď. a nie takto so sprežkou *ks* (sprežky *gz* vo spisoch tlačených nikdy sa neužíva): *praksis*, *eksámen*, *eksekútor*, *ekscellencia*, *eksperiment*, *ekstra*.

Nemecké vlastné slová, vychodiace na *-burg*, *-berg*, tvoria-li sa z nich prídavné mená príponou *-ský*, pred touto neutrácajú zvučku *g*. Treba teda písať: *magdeburgský*, *luxemburgský*, *habsburgský*, *württembergský*, *gleichenbergský*, atď. a nie: *magdeburský*, *luxemburský*, *habsburský*, *württenberský*, *gleichenberský*. Týmto posledným spôsobom píšu — Česi, nenávidiaci zvučku *g*, u nás obľúbenú. Ďalej neslobodno zamieňať nemeckú zvučku *g*, zvučkou *k*, jako stáva sa často za príkladom českým. Neslobodno teda písať: v *hófburku*, v *Luxemburku*, v *Gleichenberku* atď. Kto v takýchto prípadoch nešetří pôvodnosť hlásky *g*, ten hreší proti svojmu jazyku, lebo umele natiska mu takú hlásku, jakú nerád trpí v cudzích slovách. Slovenčina natoľko ľúbi zvučku *g*, že skutkom vyslovuje ju aj tam, kde vyžadovalo by sa *k*, na pr. vo slovách: *trungu* m. *trunku*, *grajciar* m. *krajciar*, *gaštan* m. *kaštan*, *grieda* m. *krieda* atď.

Napriek tomu, že cudzie dvojslabičné *ia*, ktoré píše sa prosto *ia*, dá sa čítať vo slovenčine i jednoslabične jako dvojhĺaska, pravopis neruší biát medzi oboma samohláskama a nakladá písať takto: *Mária*, *biblia*, *diurnum* a nie: *Márija*, *biblija*, *dijurnum*. Niet príčiny, aby zpod tohoto pravidla vynímalo sa slovo: *lalia*, ktoré posledne mnohí písali výlučným spôsobom takto: *lalijs*; i sám Štúr, zástupca fonetického pravopisu, písal *lalia* (Nauka 143).

V cudzích, menovite v nemeckých slovách prichodiace

„l“ slovenský pravopis striedave bere tu za tvrdé tu za mäkké. Nebudem zkúmať príčiny tohoto zjavu, len konštatujem, že mäkkenie nemeckého *l* v našom pravopise zakladá sa na čiastočnej výslovnosti slovenskej. Je však žiadúce, aby sme v tejto veci poznali, či nemecké *l* vo všetkých prípadoch vyslovuje sa u nás mätko a či len v podaktočných. Sosbierav náležitý počet slov, spozoroval som, že v istých určitých prípadoch mäkkenie zjavuje sa dôsledne, v niektorých iných určitých menej dôsledne. Všade tam, kde Nemci príslušné *l* vyslovujú jako nevlastnú samohlásku, s vynechaním predchádzajúceho alebo nasledujúceho *e*, Slováci zamieňajú ho mäkkým „l“. Príklady sú: šabla, núdla, pantofla, piksla, rašpla, škatuľa, štíbla, štrúďla, táfľa, zemľa, fakľa atď. z nem.: säbel, nudel, pantoffel, büchsel, raspel, schachtel, stiefel, strudel, tafel, semmel, fackel. Ďalšie príklady: šindel, šniceľ, štopeľ, vechsel, bajteľ, gápeľ, handeľ atď. z nem.: schindel, schnitzel, stoppel, vechsel, bentel, göpel, handel. Príklady v slovesách: pigľovať, maľovať, šmajchľovať atď. z nem.: bügeln, malen, schmeicheln.

Na základe shody, ktorá v týchto prípadoch javí sa medzi výslovnosťou (tej čiastky slovenskej, ktorá mäkké „l“ zná) a medzi pravopisom, dovoľujem si vysloviť pravidlo:

V cudzích, z nemeckého do nášeho jazyka vniklých slovách, mäkkíme to „l“, ktoré Nemci vyslovujú čo nevlastnú samohlásku.

Tam, kde Nemci vyslovujú *l* jako spoluhlásku, Slováci skutkom píšu buď tvrdé buď mäkké *l*. Na príklad tvrdé v slovách: falošný, flanel, šelma; mäkké v slovách: šľak (ho trafil), fľak, fľaša. Hľadiac na to, že v tejto druhej kategórii v jednotlivých slovách vyslovujeme výlučne tvrdé *l* (jako v falošný, flanel, šelma), kdežto v slovách „šľak“, „fľak“, „fľaša“ mäkké „l“ zamieňa sa s tvrdým (= šľak, fľak, fľaša), pre dôslednosť navrhujem toto pravidlo:

V cudzích slovách, pošlých z nemčiny,

pišeme tvrdé „l“ tam, kde ho Nemci jako spoluhlásku vyslovují. Pišeme tedy nielen falošný, flanel, šelma, ale aj: šlak, flak, flaša atď.

Niektorí spisovatelia používajú mäkkého *l* v slovách z latinčiny pošlých. To deje sa menovite u slov ženského pohlavia, vychádzajúcich na *-a*: tabuľa, fabuľa, reguľa, bakuľa, atď. V tomto prípade čeština príslušné *l* za mäkké pokladá, lebo po ňom prehlasuje *a* v *e* takto: tabule, fabule, regule, bakule. Ale tu nemôže byť smerodajnou čeština. Je neodškiepna vec, že spomenuté slová prichodia aj s tvrdým *l* v podobe: tabuľa, fabuľa, reguľa, bakuľa a tvrdosť tohoto *l* v slovenčine ukazujú aj príbuzné slová, na pr. regulárny. Tu *l* nikdy nenie mäkké, trebárs sa v príbuznom „reguľa“ kde-tu aj mätko vyslovuje. Opierajúc sa o toto a hlavne o to, že vo všetkých ostatných, inak tvorených a do slovenčiny vniklých latinských slovách vyslovuje sa tvrdé *l*, vyslovujem pravidlo, aby sa *l* v latinských slovách nikdy nemätkčilo. Aby sa teda písalo nielen: artikul, škrupul, titul, júl, generál, chorál, ideál, regál, princípál atď., ale aj: tabuľa, fabuľa, reguľa, bakuľa, áno tomuto pravidlu podriadif treba aj slovo: fiškál, ktoré v poslednú dobu tak radi pišu s mätkým *l* na konci.¹

Martin Hattala vo svojej mluvnici jaz. slovenského piše :

¹ Rozdiel medzi tvrdým a mätkým „l“ mali by sme robiť vo slovách z tých jazykov, ktoré rozoznávajú spomenuté dvojaké „l“, menovite vo slovách, pošlých z jazyka maďarského. Etymologicky mali by sme písať: guláš, váľov, voľa-kto, fáteľ, temľov atď., ale naproti tomu veľmi často stretáme sa s formami: guláš, váľov, voľakto a zas: fáteľ, (Slov. Pohl. 1881., 355.) temľov (Pov. Proston. IV. 83.). Etymologie v takýchto slovách mali by sme sa držať tým viac, lebo výslovnosť sotva je možno postaviť za smerodajnú. Na východe mätkčia každé *l*: felyelyovac (Sokol 1867., 56. b.), vo stredisku stvrdia ho až na „ú“: pougár (Pov. Proston. II. 80.) a na západe nerobia vôbec rozdielu medzi tvrdým a mätkým „l“.

instrumentaľ, lokaľ. Vzal to z ruštiny. Akoby veru ruské „l“ v cudzích slovách svojou výslovnosťou a povahou rovnalo sa cudziemu „l“ v slovenčine. Je v tých slovách „l“ neprirodzené obmäkčené. Či by sa nevysmiali tomu, kto by dľa obdoby počal hovoriť a písať po slovensky takto: generaľ, principaľ, juľ, ideaľ? ... Každý Slováč vyslovuje: inštrumentáľ, lokáľ, generáľ, principáľ, júľ, ideaľ atď. Preto slová tieto i písať treba takto.

Zdvojené spoluhlásky z pravidla vypisujeme v medzi-sloví tak ako v zásloví. Píšme: *summa*, *kontrollór*, *kommissár*, *duell*, *paškvill*, *protokoll*, *nulla*, *pávilon*, *sessia*, *kommentár*, *parallelný*, *parcella*, *flanell*, atď., atď.¹

Tie cudzie slová, ktoré vnikly do jazyka Ľudového a tam zovšeobecneli, zdomácneli, nech sa ovšem píšu foneticky, nakoľko to už zvyk zaviedol do pravopisu. Takéto sú na pr. krstné mená: *Jozef*, *Zusa*, *Róza*, slová: *muzika*, *mizerák* atď. Vždy foneticky nech sa píšu slová hláskoslovne poslovenčené, také, ktoré dostaly slovenskú príponu: *penzlík*, *kimelica*, m. *pensl*, *kümmel*. Konečne foneticky nech sa píšu takéto a podobné nemecké slová: *kamarát*, *pant*, *rapant*, *grunt*, atď., lebo *t*, ktorým končia sa m. pôvodného *d*, podržujú v skloňovaní.

Složeniny *au*, *eu* nám nesluší zamieňať složeninami *av*, *ev*. To robia tie slovanské jazyky, ktorým tamtie cudzie složeniny k duhu nejdú, pre nás sú ony jako stvorené, my vo svojich vlastných slovách tak radi vidíme tupé *u*, že nielen *v*, ale aj tvrdé *l* ním zameňujeme (*zábavka*, *nechau*, *šieu*, *mysleu* atď.) Preto píšme: *autonómia*, *autentický*, *autor*, *Europa* atď. a nikdy nie: *avtonomia*, *avtentický*, *avtor*, *Evropa*.

¹ Takémuto pravidlu vymykajú sa jednoslabičné poslovenčené: *bál*, *cól* m. *ball*, *coll*.

O dlhých a krátkych slabikách.

Pri dlhých a krátkych slabikách pravopis nemôže sa opierať o starú slovančinu. Kto interessuje sa o slovanskú kvantitu, nech si prečíta rozpravu Miklosichovu, ktorá pod názvom „Über die langen Vocale in den slavischen Sprachen“ vyšla v Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien 1879., 75—140. Náš pravopis v tejto veci spravovať sa mal stredoslovenskou výslovnou. Lenže pravopis pre nedostatok spoľahlivých a vyčerpavých prác o stredoslovenskom nárečí čo do dlhých a krátkych slabík hneď pri svojich počiatkoch nemohol stanoviť pevných pravidiel. Náš spisovný jazyk vytvára si teraz pravidlá o kvantite slabík, podliehajúc pri tom vlivu spisovného jazyka českého a vlivu nárečia západoslovenského.

Podávam nasledovný rozbor hlavných prípadov z nauky o dlhých a krátkych slabikách vo spisovnom jazyku slovenskom.

a—á—ä—ia.

1. Hláska *a* dlží sa v *á* a *ia*, hláska *ä* len v *ia*. Dlhé *á* neprichodí po *č, š, ž, ds, dš* — ale rozkladá sa vo dvojhlásku *ia*: *čiar*a, *košiar*, *kožiam*, *bryndziar*, *gundžiach*. Pre zachovanie stredoslovenského rázu a pre dôslednosť pravopiseckú mali by sme sa prísne držať toho pravidla. V terajšom pravopise po *č, š, ž, ds, dš* zamieňa sa dlhé *á* s dvojhláskou *ia*. Čiastočne preto, lebo zámena javí sa aj v nárečí a čiastočne hádam aj z tej príčiny, že naše grammatiky nepodávaly v tej veci určitého pravidla. Že v strednom nárečí prevláda *ia* m. *á* po *č, š, ž*, to zistil aj Pastrnek z prameňov národného jazyka (Beiträge 73 a nasl.). Dlhé *á* rozkladá sa v *ia* aj po mäkkých *c, s, z*,

ale len v príponách¹ ohýbacích alebo slovotvorných: myšacia, husia, kozia koža; vajciam, husiam, refaziam, krajciar, husiar, refaziar; — po tvrdých ostáva *á*: kosám, kassám, kozám, kobzám, kolesár, vozárik. Po pravde mali by sme rozkladať *á* v *ia* po všetkých mäkkých spolubláskach, teda aj po *ď, t, ň, l, m*. V nárečí hovorí sa totiž *hodia, tratia, honia, volia, kfmia, hadia* koža, *tretia časť, rania* hodina, *sobolia* koža, *medvediar*, *nitiarsky* obchod, *tiahnuť, sniakať, pniak, Poliak, zemiak, mediam, smetiam, kostiach, dlaniam, daniach, pištoliam, poliach, zemiach* atď., ale vo spisovnom jazyku vyvinuly sa odchylky. V skloňovacích príponách *ám, ách* po *ň* podržuje sa dlhé *á*: *dlaňám, stajňám, dlaňách, stajňách*, (*paniam, paniach* stiahnuto z *panijam, panijach*), podobne po *ď, t*: *meďám, meďách, kostám, kostách*. Po *ď, t* v príponách týchto ujalo sa v poslednej dobe písať krátké *a*: *meďach, loďam, kostach, štvrtam*. Toto krátenie vkradlo sa do spisovného jazyka zaiste českými formami *kostem, kostech*. Po mäkkom *l* nikdy nemôže stáť dlhé *á*, ale vždy *ia*: *poliam, roliam, pištoliam, pišteliam, kúdeliam* atď. a nie *polám, rolám, pištolám, pištelám, kúdelám*. — Dlhé *á* po *j* nikdy neprichodí vo strednej slovenčine a preto vyhybovať mu treba vo spisovnom jazyku, čo spisovatelia nerobia dôsledne. Ono po *j* rozloží sa totiž v *ia* a prvá časť tejto dvojblásky zanikne následkom súrodnosti s predchodiacim *j*: *stojá = stojia = stojja = stoj'a*. Hattala nechcel vedieť o tomto zjave stredného nárečia, prečo robil mu už Štúr výčitky vo Slov. Pohľ. z r. 1851., 219. Skutkom je, že v západnej slovenčine dlhé *á* môže stáť po *j* a z tejto príčiny

¹ Tomuto neprotiví sa výrok Pastrnkov, dľa ktorého „Nach c, s, z, wird dagegen stetz á geschrieben: cápať, cápovitý, cár, cárať, cán; sánka, sápať; die zahlreichen Composita mit za-zákon.“ (Beiträge 79.) V predponách a v kmeňoch dlhé *á* skutočne nemení sa po *c, s, z*, ale v príponách *áno*.

mnohí spisovatelia žičili mu miesta aj vo spisovnom jazyku, tak na pr. Pauliny, jako som to uviedol v Príspevkoch na str. 54., v slovách: *járók, stojá, strojá* nerozdvoják, *voják* atď., alebo Kalinčák: *voják* (pov. IV. 53), *zabiják* (IV. 34.), oba to *šuhajia* mladí (III. 23.), v Bottových Spevoch (101.) *jásot* proti *jasotne* vo Vaj. Tatr. 85 atď.

Niet príčiny aby sme tu narušovali hláskoslovné zákony strednej slovenčiny a preto píšme nielen: *jarok, stoja, stroja, hoja, jasot, vojak zabijak*, ale aj pl. nom. *oja*, pl. gen. *jam* (v obecnej mluve *dľa chlap* = *jamov*, alebo *dľa duša* = *jamí*), pl. lok. *stajach* atď.

Dlhé *á* mení sa niekedy vo dvojhlásku *ia* aj po tvrdých spoluhláskach: *driapat, kaviareň*; v niektorých slovách strieda sa oboje dĺženie: *rásť* — *riast*, *zahráknúť* — *zahria-knúť*. Vo spisovnom jazyku prichodiace *porád* — *poriad* je poslovenčené z č. *pořád*; v strednej slovenčine povie sa buď *naporad* buď *ustavične, neprestajne*. V slove *voliak* oprávnená je dvojhláska stiahnutím z *volajaký* Pov. Proston. VI. 34., inde písano *voljakosi* I. 72.

2. Zanedbáva sa dĺženie v nasledujúcich dôležitejších prípadoch:

V príponách množného datívu a lokálu *ám, ách*. Vedľa dlhých prípon *ám, ách* v terajšom spisovnom jazyku často vidavame krátké *am, ach* v jedných a tých samých prípadoch. Kolísavosť v pravopise samy mluvnice spôsobili. Štúr v tejto veci nemal pevného názora. Pri vzore *ryba* („ruka“) učil, že má množný datív z pravidla dlhú príponu a lokál tiež dlhú; pri vzore *ulica* na opak, že datív a lokál majú prípony krátké. Pri vzore *cirkev*: „Datív a lokál majú krátké privesky, bo za starodávna koncová hláska mäkká bývala.“ Pri vzore *noc* kladie krátké a dlhé prípony, tieto posledné v závorke v podobe dvojhlásky (= *ja*) a poznamenáva: „Po daktorých spoluhláskach, ktoré sa ešte ako mäkké vyslovujú, stáva v datíve a v lokáli

ia (= ja) miesto dlhého á, na pr. *radostiam* — *radostiach*; *jabloniam* — *jabloniach*, *obručiam* — *obručiach* atď. Ostatné býva v týchto pádoch koncovka až do cela krátka na pr. *nocam* — *nócach*, *radostam* — *radostach*, *koľajám* — *koľajach* atď. a toto je lepšie slovensky“... Štúr nepodal nám v tejto veci žiadnych dôvodov pre svoje istenia. Skutkom je, že rečené prípony v strednej slovenčine prichodia i jako krátké i jako dlhé. Práve tak počut hovoriť o *rybach*, *pršach*, *dverach*, *čelach* atď. ako o *rybách*, *pršách*, *dverách*, *čelách*; práve tak o *vecach*, *očach*, *Mošovcach* atď. ako o *vecách*, *očách*, *Mošovcách*; práve tak o *cirkvach*, *stajňach*, *dlaňach* atď. ako o *cirkvách*, *stajňách* atď. atď. A čo je tu uvedeno o lokáli, to všetko hodí sa aj pre dativ. Pri vzoroch pre stredné mená Štúr z pravidla podával dlhé prípony *ám*, *ách*, kdežto aj v týchto prípadoch v strednom nárečí panuje zámena. Jedno je isté, že v živej mluve prevažujú majú prípony dlhé¹ a preto postaviac sa na stanovisko stredného nárečia nemôžeme riecť, že to je lepšie po slovensky, kde sú prípony krátké. Tento výrok nedá sa odôvodniť ani etymologiou, lebo veď tu so stanoviska etymologického vôbec nič kladneho povedať nemožno, najviac možno by bolo opierať sa o domnenky jednotlivých srovnávacích jazykozpytcoŧ, vidz uvedené Miklosichovu rozpravu v *Denkschriften*, XXIX., 113. Hattala Štúrovo učenie natoľko zmenil, nakoľko spomínané prípony jako dlhé uviedol až na vzory *cirkev-kost* („*dlaň-kost*“), v ktorých podával krátké prípony. Mráz konečne vyslovil sa za dôslednosť a hovejúc živému jazyku

¹ Z prameňov národného jazyka toto samé zistil Pastrnek hovoriac: „Was die Quantität betrifft, so ist *om*, *och* stetz kurz; *am*, *ach* dagegen, bis auf die i-Stämme, — lang; daher . . . *rybám*, *dušiam*; *delám*, *znameniam*, *poliam*; *semenám*, *kuratám* aber *kostam*. Genau die gleichen Quantitätsverhältnisse gelten im plur. loc.“ (Beitr. 82.)

z pravidla podával ich ako dlhé vo všetkých prípadoch. Vo spisovnom jazyku ustáluje sa také pravidlo, dľa ktorého prípony *ám, ách* dlhé sú z pravidla, pričom dopúšťajú sa výnimky pri slovách, vychodiacich na *t* a *ď*, ktoré vo spisovnom jazyku terajšom po príklade českých foriem *kostem, kostech* rady prijímajú krátké prípony *am, ach*. Samo sebou sa rozumie, že táto výnimka je výnimkou terajšieho spisovného jazyka, pridržujúceho sa i v tejto veci češtiny; v živom jazyku takéto slová zamieňavo s krátkymi prijímajú aj dlhé prípony: *kostiach* (Pov. Proston. I. 51.), *štvrtiach* (Slov. Pov. 223), *pečadiam* (tamže 247) atď. I dľa nových mluvníc i dľa toho čo prevahou javí sa vo strednom nárečí, chybné je tedy písať: po *ulicach, na čelach, v Mošovcach* a tomu podobne.

V slovách, tvorených príponou *janъ*, pravidelne dľži sa táto prípona, jestliže od nich tvoríme ďalšie slová príponami *-ka, -ský, -stvo*. Chybno je tedy písať: *Kláštorčanka* (Paul. Bes. IV. 102), *brežňanský* (Chal. dram. I. 54), *občianstvo* atď. m. *Kláštorčianka, brežňanský, občianstvo*. Dľa *nitriansky* mali by sme písať aj *tatrianský* (slovo neužívané od Iudu) a *Kalinčák* skutočne zachoval pravidlo dľženia, keď napísal: „*vetry tatránske*“ (pov. III. 122).

Zanedbáva sa dľžka v prirovnaní k výslovnosti vo slovách *car-caríř* (Vaj. Tatr.: *carí* 16, *cáril* 41). V novej dobe celkom neodôvodnene píše sa voskrz *car, carský, carstvo*; to deje sa z naívnej príčiny, lebo veď vraj slovo to je ruské a Rusi nedľža v ňom kmeňové *a*. Pravdaže ho nedľža, keď dľžky nemajú vo svojom jazyku. Česi píšu dľa svojej výslovnosti *cář*; prečo by sme si mali robiť násilie my? — Často píšu *preklatý* m. *prekliaty* od *prekliat*; piš *prekliaty* jako *zohriaty* od *zohriať*. Nie je správna výpoveď v *Sokole* (1865, 77): „*vziaty* m. *vzatý* je chybné.“ — Nesprávne je pokanie (Vaj. Tatr. 14, 62) napriek tomu, že prichodí aj v *Pov. Proston. I. 58*: „*zaveriu sa, že sa*

dá na pokania“ (= Sv. Ján v Liptove, teda blízko ku hranici východoslovenského nárečia, v ktorom niet dĺžky): pokanie stiahnuté z pokajanie. Nesprávne je aj napadať dakoho („napadá Pankráca, Kal. pov. III. 85): napadnúť — napádať ako obkradnúť obkrádať.

Niet žiadnej príčiny zanedbávať záslovnú dĺžku v príslovkách: *dueská, dnúká, semká, vonká, nikdá; onehdá*. Nevieť, či možno zo strednej slovenčiny odvodzovať formu *nikda*, prichodiaču často v Slov. Pov. 231, 299 atď.

3. Nesprávne dĺži sa v týchto dôležitejších prípadoch:

V prípone množného inštrumentálu — *ami*. Už Štúr napísal bol v Nauke 142 pri vzore *ryba*, že inštrumentál mn. počtu v koncovke má obe slabiky najviac krátké, on vyslovil sa síce iným spôsobom, nie dosť zrejším, ale z kontextu nemôže vzniknúť pochybnosť, že myslel tak, ako som uviedol. Vedľa pravidiel („najviac krátké“) dopúšťal síce aj výnimky, hovoriac že u dakto-
rých „Slovenov“ je predostatná slabika mn. inštrumentálu dlhá na pr. *rukámi, motykámi*, kdežto u „inších je dlhá ostatná na pr. *rukami, motykami*“. Skutkom je, že v strednej slovenčine počť inštrumentálovú príponu *ami* i v podobe práve napísanej, i v podobe *ámi* i konečne v podobe *amí* (túto poslednú zvlášte v Liptove). Príklady pre *ámi* z Pov. Proston.: *poveštiami* (I. 3), *poliami* (I. 11), *viselniciami* (I. 34) alebo zo Slov. Pov.: *myšiami* (267), *slzámi* (298) atď. Pre príponu: *amí* podáva príkladov viac než treba sám Štúr a jeho posebníci, ktorí vlastne túto príponu uvádzali v písomnom jazyku. Opierajúc sa o to, čo o prípone *ami* povedal Štúr, znateľ strednej slovenčiny, ďalej o to, čo zavádzali slovenskí grammatikári pravidlom a konečne o to, čo predpisuje nám historický rozvoj jazyka, musíme písať túto príponu tvarom — *ami* a nie tvarom — *ámi*, ktorý často vidieť vo spisoch.

Nesprávne dĺži sa posledná slabika v slove *zajtra*,

lebo v tomto slove záslóvné *a* je genitívnou príponou, ktorá je vždy krátka; slovo pochodí totiž zo: za jutra. Ostatné formy zajtra prichodia i v prameňoch národného jazyka na pr. v Slov. Pov.: 254, 299. Podobne chybne dĺžime predposlednú slabiku v slove neskonále adv. (Vaj. Tatr. 66). Máme písať neskonale, neskonalý, dokonale, dokonalý z čin. príčastia minulého: neskonal, dokonal. — Chybne dĺžime ďalej vo slovách: pomáli m. pomaly (Slov. Pohľ. 1885, 370) vedľa pomali (tamže 376), lebo po-maly je inštrumentál od malý s predložkou po jako v po-slovensky; — od málička z maličký a nie od máličko; — slečná (Paul. Bes. IV. 96), dobre slečna; chvála Bohu (Chal. dram. I. 15) prieči sa živej výslovnosti, Slovák hovorí chvalabohu, srovn. srb. хвала = vďaka; — *stát'* veľmi často píše sa m. *stat'*, príčina tohoto zjvu je v samom živom jazyku, ktorý prestáva robiť rozdiel medzi slovesami *stát'* — *stanem* (stslov. stati — stana) a *stát'* — *stojím* (stslov. stojati — stoja). Čítame v Slov. Pov.: *ostát'* (209, 275) vedľa *ostat'* (339), *ostal* (Pov. Proston. I. 72), čítame v Slov. Pov.: *nedostál* (307), *predstál* (333), *pristál* (262), *vstál* (268) atď. m. *nedostal*, *predstal*, *pristal*, *vstal*. Zapamätajme si toto: Infinitív krátko znie v slovese, ktoré má v 1. osobe prítomného času—*nem*: *ostanem* — *ostat'*, *nedostanem* — *nedostat'*, *predstanem* — *predstat'*, *pristanem* — *pristat'*, *vstanem* — *vstat'*; naproti tomu infinitív dĺžime, keď má 1. osoba prít. času—*jím*: *stojím* — *stát'*, *postojím* — *postát'*, *odstojím* — *odstát'*, dľa tohoto je chybné: „hneď ako sobáš *odstal'*“ (Pov. Proston. I. 66) m. *odstál*. S mojím vedomím v strednom nárečí v tomto smysle ani neprichodí od *odstojím*: *odstat'*, ale vždy *odstát'*. V mojom rodisku ľud správne šetri rozdielu medzi *stát'* a *stat'*; v prvom, ako je vedomo povstala dĺžka stiahnutím: *stát'* zo *stojati* ako *pás* z *pojas*. — Zdá sa mi, že mládnúť, slábnuť, chládnúť cudzie sú strednej slovenčine, napriek tomu, že ony

kde-tu prichodia v prameňoch národného jazyka, na pr. v Pov. Proston. III. 22 : slábli, v Slov. Pov. 310 : slábnul. Podobne neslovenskými sa mi zdajú *hládkat'* (Kal. pov. III. 35) ač i toto prichodí m. stredoslovenského *hladkat* v prameňoch národného jazyka, na pr. v Pov. Proston. III. 25, v Slov. Pov. 256. — Lepší spisovatelia radi pišu : tovar m. továr, zdať sa zdalo sa m. zdát sa zdálo sa.

4. V niektorých slovách vo spisovnom tak ako v živom jazyku prichodia jedny a tie samé slabiky raz dlhé raz krátké : ráno-rano, slávnosť-slavnosť, mriavkať-mravkať, šiarkan-šarkan, fašiangy-fašangy. V takýchto prípadoch zámenu dlhých a krátkych slabík nemožno pokladať za nedostatočnosť alebo nedôslednosť pravopisnú dotiaľ, pokiaľ vo spisovnom jazyku neustálila sa jedna lebo druhá forma.

e—é—ie.

1. V strednom hovore slovenskom hláska *e* dži sa vo dvojhlásku *ie*. Dlhé *é* v živom jazyku stredoslovenskom vôbec nikdy neprichodí v domácich slovách, len v cudzích : šéf, céruzka, planéta, kométa, komédia atď. a vo vniklých z češtiny : dcéra (m. dievka) a péča (m. starosť). Vo spisovnom jazyku ujalo sa však písať dlhé *é* vo skloňovaní prídavných mien : dobré dieťa, dobrého dieťaťa, dobrému dieťaťu. Ale poznamenať sluší, že aj toto dlhé *é* po mäkkych spoluhláskach pravidelne rozpúšťa sa vo dvojhlásku : cudzie dieťa, cudzieho dieťaťa, cudziemu dieťaťu. Dľa tohoto nesprávne je : cudzému chleba dopriať (Chal. dram. I. 18) a ešte nesprávnejšie stojaceho (Kal. pov. IV. 3). Po spoluhláske *j* nikdy nepočuť dvojhlásku *ie* (jiedlo = jedlo), táto zanikne totiž tak ako *ia* po *j*, vidz na str. 117. A preto dvojhlásku *ie* po *j* netreba ani v písme označovať. Paulinyho pravopis je zastaralý, on písal v Bes. : jiedlo

(II. 43), *zajedený* (I. 23), *ujieždat* (I. 202), *prejieždat* (I. 195) atď. Prípád v Pov. Proston. III. 16 „*nech mu trebars uši objiedia*“ pokladám za taký, ktorý nezakladá sa na výslove. Slovo *prikrajie* v Loosovom Slov. III. 447 je prestrojené z českého *prikrají*, v slovenčine takého slova niet. V slove *anjel* stredná výslovnosť rozoznáva dvojhlásku *ie*, čo je zrejmé z toho, že v odvodenom *anjelsky* nedlíži sa prípona *-ský*; jako by bolo *aniel-sky*. Podobný prípad je v *pranier* z *pranger*. Dvojhláska *ie* často zamieňa sa s *eje*, z ktorého stiahnutím povstala; *šereje* sa — *šerie* sa, *vyvetreje* — *vyvetrie* atď. V pravopise rovnako sú dobré obe formy. Obdoba s inými jazyky slovanskými žiada, aby sme západoslovenskú formu *není* pisali formou *nenie*, nakoľko vôbec tohoto slova užijeme. Miesto foriem s dvojhláskou *io*, bežných v strednom hovore, ujaly sa vo spisovnom jazyku formy s *ie*: *dievča*, *polievka*; výslovne jako lepšie odporúčané sú v Sokole z 1865. 116/a.

2. Zanedbáva sa dlženie v týchto dôležitejších prípadoch :

V predpone *pre* v podstatných slovách tvorených od sloviac, ako : *prehľad*, *prevrat*, *prehra*, *prepasť* m. *priehľad*, *prievrat*, *priehra*, *priepasť*. V niektorých slovách zanedbávanie dlžky pod vlivom českých tvarov tak sa upevnilo, jako na pr. vo slovách : *prehľad*, *preklad*, že už ani pomysleť nemožno na znovuzavedenie dlžky. Tu prichodí len na toto upozorniť: Od *preložiť*, *prebrať*, *prevrátiť*, *prepadnúť*, *prehliadnuť*, *prehrať*, *premysleť*, *presadiť* atď. v živej reči počujeme takéto podstatné mená : *prieloh*, *prieber*, *prievrat*, *priepadisko*—*priepasť*, *priehľad*, *priehra*, *priemysel*, *priesada*. Je tedy v zájme slovenskosti nášho jazyka nerozmnožovať prípady, v ktorých zanedbáva sa dlžka.— Dlženie často zanedbáva sa v slove *hvezda* naproti stredoslovenskej výslovnosti a naproti *zviežda*.

3. Nesprávne dlží sa v týchto dôležitejších prípadoch :

V slovách, tvorených zdrobňovacou príponou—*ec*. V strednom nárečí táto prípona v niektorých slovách zamieňa sa s príponou *-iec*: koniec — koniec, venec — veniec, hrniec — hrniec, otec — otec (v okolí oslianskom). I v jednom a tom samom podrečí zamieňajú sa tvary spomenutej prípony, jako na pr. v Pov. Proston. II. 88: „a tá krava mala zvonec, už je tej rozprávke koniec.“ Vo väčšine slov prichodí len krátka prípona: chlapec, klepec, vranec, štenec, honec atď, a z tejto príčiny pre dôslednosť píše sa s krátkou príponou i tie, ktoré v živéj i v spisovnej mluve javia sa dvojakými tvarmi. Dľa tejto zásady nesprávne sa dŕží v slovách: koniec, Turiec, veniec, otec atď.

4. Vo spisovnom jazyku striedajú sa tvary *neкто* — *nieкто*, *neкторый* — *nieкторый*. Vo strednej slovenčine počul len tvary s *nie-* až na slovo *nejaký*, ktoré, (Hodža vo Vět. 127, 133, písal *nieaký*), ztratilo dĺžku v prvej slabike pre snadnejšiu výslovnosť; *nejaký* alebo *nieaký* obyčajný ľud často stahuje v *niaky*. V poľštine píše sa *niektóry*, *niekedy*, v ruštine: *нѣкоторый* a nie *некоторый*. — Forma *pero* zamieňa sa s tvarom *piero*, kvietnik s formou *kvietnik*, prvé je pôvodnejšie. — Hláska *e*, ktorú užívame pri tvorení prítomného času: *mrem*, v jedných a tých samých slovách prichodí i krátka i dlhá vo dvojhlásku *ie* rozložená, na pr.: *načrem* — *načriem*, *zoderem* — *zoderiem*, *zomrem* — *zomriem*, *vystrem* — *vystriem*, *zovrem* — *zovriem* atď. — Grammatikári, menovite Hattala, pri časovaní slovies na príslušných miestach podávajú síce pravidlá, ale tie nie sú dost jasné a jednoduché a na spisovný jazyk nemaly vlivu. Ja som sa nepresvedčil o tom, čo napísal Pastrnek, že „Hattala fixirte den Gebrauch von *e* und *ie* und seiner Lehre folgen die slovakischen schriftsteller seither ziemlich genau“ (Beiträge 12). Spisovný jazyk v tejto veci dôsledný je naproti sebe len natoľko, nakoľko živý jazyk nespáda k nedôslednosti. O tomto presvedčil som sa z príkladov nasbíraných zo živej i zo spisovnej mluvy.

i—i—y—ý.

1. Hláska *i* dlži sa v *í*, *y* v *ý*.

2. Zanedbáva sa dlženie v týchto dôležitejších prípadoch :

V miešanej deklinácii, dla ktorej idú prídavné a niektoré námesťky. V týchto prípadoch zanedbávanie deje sa dla čiastočnej, ovšem nie smerodajnej výslovnosti. Vo spisovnom jazyku neslobodno teda skloňovať takto: gen. jedných (m. jedných, Slov. Pov. 241), ide jednými horami (Slov. Pov. 253), prednyma (inštr. duál., Pov. Proston. III. 21), dotym, kym (Paul. Bes. III. 58, 101). Veľmi často zanedbáva sa dlženie v množnom inštr.: *tými*; je nesprávne písať *tymi*. — V slove popoludní (Paul. Bes. III. 141, IV. 24 atď.), lebo je to lokál od poludnie. — V príučka (Vaj. Tatr. 41), ktoré prichodí síce v tejto podobe aj v Pov. Proston. III. 63 vedľa správneho príučka (Pov. Proston. I. 31, III. 62), ale „der vocal des Präfixes wird gedehnt, wen aus dem präfixierten werbum ein Nomen wird“ (Mikl. Dekschriften 114.) ako v prítvrdka (Slov. Pov. 206). — V slovách otvorim, otvoríš, otvorí m. otvorím, otvoríš, otvorí dlžka zanedbáva sa v daktorych krajoch stredoslovenských preto, lebo predposledná slabika *vo* bere sa za dlhú (vo = ô). — Niet žiadnej príčiny zanedbávať dlžku v horkýže.

3. Nesprávne dlži sa v nasledujúcich dôležitejších prípadoch :

V predpone *pri*, v slovách tvorených od trp. príčastia minulého, na pr. *prívrženec* (Kal. pov. III. 32); od *prívržený* musí byť *prívrženec* ako od *príbehnúť*, *prístahovať* sa: *príbehlec*, *prístahovalec* (z čin. prič. min.) Slúži-li *pri* za zdôraznenie prísloviak ako: *priveľmi*, *prídobre*, *prituho* atď., tam je ono vždy krátké, ale v slovách príhodne (od príhodný), *príležiť* (od príležitý) je ovšem dlhé, lebo

je také už v samom prídavnom mene : príhodný, príležitý. Je zrejmy rozdiel medzi príhodne a príhodne.

V prípone *-in*, ktorou tvoríme privlastňovacie prídavné mená, ač v pospolitej reči v takýchto prípadoch aj dlhé „*i*“ prichodí (Srovn. moje Príspevky 51.). Nepíšme teda *Marinkín* (m. *Marinkin*; Paul. Bes. III., 13), *vdovín* (m. *vdovin*, tamže IV. 193) atď. Od tejto prípony rozoznávať treba príponu *-in* vo *včelín*, *zverín*, *kurín* a podobných.

Dľa súhlasného učenia našich grammatikárov, srovnávajúceho sa s tým, čo javí sa vo spisovnom jazyku českom, nesprávne dĺžime v množnom čísle pri skloňovaní námestiek *náš*, *váš*, *môj*, *tvoj*, *svoj*; — máme totiž písať v nom. *naši*, *vaši*, *moji*, *tvoji* rodičia a nie *našt*, *vašt*, *mojt* *tvojt*, v gen. a lok. : *našich*, *vašich*, *mojich*, *tvojich*, v dat. : *naším*, *vaším*, *mojim*, *tvojim*, *svojim*, v inštr. *našimi*, *vašimi*, *mojimi*, *tvojimi*, *svojimi*. Len v jednotnom inštrumentáli je prípona dlhá : *naším*, *vaším*, *mojím*, *tvojím*, *svojím*. Toto samé počahuje sa na skloňovanie námestky *on*, *ona* *ono*; i tu máme písať v jednotnom inštr. *ím* (*ním*), — ale v množnom počte všade : *ich*, *im*, *imi* (*nimi*).

Nesprávne je dĺžiť inštrumentálovú príponu *ami*, *mi*, *ými* takto *ami*, *mi*, *ými*. Chybné sú tedy : *rybami*, *ľuďmi*, *dobrymi* („s vylúpenými očami, s odfatými rukami“, udajne vo Zvolenskej, Pov. Proston. III. 49). Dľa smerodajných mluvníc chybne dĺži sa aj inštrumentálová prípona *y* (*i*) pri mužských, trebárs javí sa dlhou v nárečí : *syný* (Slov. Pov. 291), *tichými večerý* (Slov. Pov. 318); zpočiatku spisovateľov dĺžil ju Samo Chalupka, vidz *Aimanach ml. slov. I. 166.* — Miesto *vlaní* (Slov. Pohľ. 1884, 58) píš *vlaně*, lebo tu máme lokálovú príponu *i*.

4. Niektoré slová prichodia vo spisovnom jazyku i s dlhými i s krátkymi slabikami, jako : *dým* — *dym*, *výšina* — *vyšina*, *nížina* — *nižina*, *młyn* — *mlyn*, *išť* — *išť*.

o—ó—ô.

1. Hlávka *o* dlži sa vo strednej slovenčine v *ô*. Vo spisovnej reči, opierajúcej sa o stredoslovenskú výslovnú, v domácich slovách (až na citoslovce *ó*, *óh*) nemôže prichodiť *ó*; toto prichodi len vo slovách cudzích aké sú: trón, gróf, nóta atď. V strednej slovenčine kde-tu i v takýchto počut vyslovovať *ô*: trón, gróf (z maď. gróf) nóta, ale niet príčiny, aby sme vo spisovnom jazyku v *ô* menili cudzie *ó*. — V domácich slovách *ô*, je-li v slabike prízvúčnej, znie jako *vo*: *kvoň*, *vvož*, *čvo* atď. Následkom toho vo Zvolenskej často pokladajú za dvojhlávku aj skopeninu hlávok *v-o*, tak robia na pr. v slovách *otvori*, *otvoriš*, *otvorim*: krátac poslednú slabiku pre domnele dlhú predposlednú (str. 126). Dvojhlávka *ô* vo svojom plnom znení môže nasledovať aj po *v*, tak vo slovách: *vôňa*, *vôľa*, *vôkol*, *vôjst*, *vôz* (Slov. Pov. 311), *vôjsk*. Dľa toho možno písať aj pl. g.: *novôt*, *mrtvól*. Ačpráve vo Slov. Pov. 326. nachodi sa aj *svôj*, dvojhlávka v tomto slove zdá sa mi byť preda napodobením českého tvaru *svůj*. Niektorí domnievajú sa, že *ô* jako dvojhlávka nemôže stáť na počiatku slova. Tak už v Orle Tatr. 540, b. čítať *v u o k o l* vo smysle nem. rolle, čo je z planej češtiny úkol. Pri *ô s m y* i noví spisovatelia vyhybujú náslovnému *ô* tým, že píšu *o s m ý*; slovo toto v obecnej mluve znie jako *vôsmy*. Pauliny v Bes. (II. 17, 86) písal *ôsmy*, toto samé slovo má aj Loos III., a Hodža vo Větine 106 tiež napísal pl. g.: *uos* od *osa*. Z tohoto ide na javo, že *ô* skutočne trvá aj v násloví a preto treba ma i tu poskytnúť právo vo spisovnom jazyku.

Dvojhlávka *ô* môže stáť aj po mäkkých: pl. g. *ma-cóch* (Chal. dram. II. 11), *cól*, *č. coul*, nem. *zoll* a preto zbytočno je zanedbávať dlžku vo slovách aké je *gulóčka* (Nár. Nov. 1886., 83, str. 2. c) m. *gulócka*. — Vajanský v Tatr. má *milón* (13) vedľa *million* (34); tvar *s ô* v básni tým viac ujde, lebo on žije aj v nárečí.

2. Zanedbáva sa dĺžka vo slovách, tvorených zdrobňovacími príponami *ькъ, ька, ько*: *statočok* (Paul. Bes. I. 161) *prstočky* (tamže 206), *prstočkom* (Vaj. Tatr. 54) atď. m. *statôčok*, *prstôčky* — *prstôčkom* primerane k týmto a podobným: *ostrôžkami* (Kal. pov. III. 43), *nezabudôčka* (Vaj. Tatr. 103), *šatôčky* (Slov. Pov. 334). V podstatných menách, tvorených od slovies počínajúcich sa predponou *po*, také sú *požitok* (Paul. Bes. 112), *požička* (Vaj. Tatr. 106) atď., lebo *der Vocal des Präfixes wird gehent, wenn aus dem präfixierten Verbum ein Nomen wird.*

3. Nesprávne sa dĺži dľa terajšieho zvyku: *živôt* (Kal. pov. III. 124), ačpráve toto slovo v tejto podobe prichodí v Slov. Pov. 216, 273.; podobne tvarôh. Teraz píše sa: *život*, tvaroh. Slovo *lôno* (Paul. Bes. IV. 247) je z č. *luno*, slovensky povie sa *lono*.

4. Dľa živého jazyka dlhé i krátké slabiky majú v terajšom pravopise: *vôz — voz*, *Bôh — Boh*, *môhol — mohol*, *pôjdem — pojdem*, *dôjdem — dojdem*, *pôlnoc — polnoc*.

Na koniec podávam k uváženiu toto. Čítame v Slov. Pov. 267.: *zožato*, *poviazano*, *posväžano* a *vymlátено* alebo na str. 300: *obtiahnutо*, alebo v Pov. Proston. II. 91: *všetko bolo vymlátено*, *pomerano*.

Zdá sa mi, že je tu zanedbaná vyslovovaná dĺžka a že m. *o stáf* má *ô*, v duchu terajšieho spisovného jazyka *é*?

u—ú—iu.

1. Hláska *u* dĺži sa v *ú* a *iu*. V dvojhlásku *iu* dĺži sa v skloňovaní prídavných pri vzore *boží* po mäkkých *c, s, z, č, š, ž, dz, d, t, ň, l*: *husáciu*, *psiu*, *koziu*, *človečiu* kožu; *krajšiu*; *božiu* vôľu; *cudziu*, *hadiu*, *labutiú*, *baraníu*, *soboliu* kožu atď. Vo všetkých týchto prípadoch dvoj-

hláska *iu* vyslovuje sa čiste, bez splynutia s predchádzajúcou spoluhláskou. Neznám v strednej slovenčine podrečia, v ktorom ona čiste vyslovovala by sa aj v týchto slovách, nachodiacich sa v Slov. Pov. : sing. akkusativy : *niu* (m. ňu, 192, 198), *haniu* (m. huňu, 228), *košeliu* (m. košelu, 197). Ovšem akk. *paniu*, stiahnuté z *paniju*. Vo Zvolenskej po *j* nevyslovuje sa dlhé *ú* v 3. os. mn. v prít. čase ; tam hovoria *miluju*, *bohujú*, *kraľuju* atď. m. *milujú*, *bohujú*, *kraľujú*. Vo spisovnej reči správne treba však i tu označovať dĺžku ; zvolenská krátkosť slabiky vysvetľuje sa hláskoslovným zákonom spomenutým na str. 117.

2. Zanedbáva sa dĺženie často v slovách : *sused*, *horúčosť* m. *súsed*, *horúčosť*. Niekedy v infinitívoch II. triedy : *ponuknúť*, *šuchnúť*, *zabudnúť* atď. m. *ponuknúť*, *šuchnúť*, *zabudnúť*.

3. Nesprávne dĺži sa v časovaní sloviess II. triedy, menovite v prechodníku *min.* a v čin. i v trp. prídastí minulom. Tieto slovesá z pravidla dĺža známku svojej triedy, slabiku *nú* (*mi-núť*), ale ináče temer v celom časovaní krátkou je táto slabika. Piš tedy : *minúť*, ale *minuv*, *minul*, *minutý*. Toto je platné pre spisovný jazyk. Čo sa týče živého jazyka, tu panuje kolísanie. Nachodíme tu síce i správne tvary : *hrnuly* sa (Slov. Pov. 269), *stanul* medzi nich (Pov. Proston. IV. 40), *kvitnul* (Slov. Pis. 25) atď., ale je viac nesprávneho dĺženia : *zvädnúl* (Slov. Pov. 215), *chmatnúť* (tamže 240), *kopnúť* (tamže 242), *sa hrnúť* (tamže 262) atď.

4. Slov, v ktorých dlhé zamieňajú sa s krátkymi slabikami, jest veľa ; tu spomeniem len daktoré : *krúpy* — *krupy* (Iadovec), *úfaf* — *ufaf*, *pústovník* — *pustovník*, *slúha* — *slúžka* — *slúžobník* a *sluha* — *služka* — *služobník*, *trúchlivý* a *truchlivý*, *zmúdreť* a *zmudreť* atď.

r—r—l—l.

1. Hlásky *r l* džia sa v *r l*.
2. Zanedbáva sa dĺženie v plur. gen. : *vln, slz, prs* (všetky vo Vaj. Tatr. 74, 91, 44). Zanedbávanie dĺžky v pl. g. môže se dovoliť v básni z príčiny ľubozvučnosti, ale v próse nech sa to nikdy nedeje. Ďalej v slovách: *hrba, vrba, krdeľ, trň* (všetky v Chal. dram. I. 39, 21, 55, II. 37).
3. Nesprávne sa dĺži dľa terajšieho zvyku dlho (Kal. pov. IV. 38), ačpráve uznať treba, že takéto dĺženie prichodí aj v prameňoch ľudového jazyka, na pr. v Slov. Pov. 301 : dlho ; 302, 331 : dlhý atď.
4. Dlhé slabiky vymieňajú sa s krátkymi v podaktorých slovách ako : zapľiľ sa a zaprliť sa, zavřšíť a zavřšíť, utřziť a utřziť, mlčky a mľčky, křmiť a křmiť.

Prehovorim ešte o dlhých a krátkych slabikách vo všeobecnosti. Naši grammatikári neprestávajú učiť, že slovenčina nesnesie v jednom slove po sebe idúce dve dlhé slabiky. Hattala hovorí: Slovenčina dvoch dlhých syláb jednu vedľa druhej pravidelne netrpí, krátac vždy druhú z nich. Je pravda, že v strednej slovenčine na takom zákone spočíva dĺžka a krátkosť slabík, to deje sa však v jazyku ľudu, obmedzenom na malú zásobu slov a na obkaličenú kostru slovenskej grammatiky. Rečený zákon treba považovať za prežitú stanovisko v terajšom spisovnom jazyku, ktorý túžiac po dokonalosti, musí prijať podmienky svojho rozvitiu i na úkor stredoslovenskému hláskoslovniu. Náš spisovný jazyk prijav ústrojný pl. g. básní, piesní musí snášať dve dlhé slabiky v jednom slove po sebe a je tak lepšie, než aby mal skloňovať s obecnou výslovnou : básňov, piesňov. Tenže jazyk prijav prechodník v celej platnosti, musí schvaľovať

slová: *poľúbiac*, *vstúpiac* a podobné, jakým jazyk Iudu vyhybuje. Už som vo svojich Príspevkoch na str. 50. poukázal na to, že vo spisovnej slovenčine po sebe nasledovať môžu nielen dve, ale aj tri dlhé slabiky a uviedol som príklady. Je vždy lepšie, keď máme pravidlo trebas výnimkami obťažené, jako keď ho máme síce čisté, ale len v predpise, kdežto v praxi prehrešujeme sa proti nemu. Majúc toto na očiach za potrebné pokladám pri známom základnom pravidle o dlhých a krátkych slabikách vo spisovnom jazyku slovenskom určite vysloviť jednotlivé v ý n i m k y.

V jednom slove po sebe viac dlhých slabik môže nasledovať v týchto prípadoch :

1. V podstatných, tvorených príponou *ie* (-ije), keď je predchádzajúca slabika dlhá : *okrianie* (Slov. Pohľ. 1884, 228), *súhviezdie* (tamže 1886, 40. a), *prútie* (Paul. Bes. I. 48) alebo *siatie*, *viatie*, *hriatie*, *liatie* atď. Obecná mluva v takýchto prípadoch zbavuje sa po sebe idúcich dvoch dlhých slabik tým, že skrakuje príponu *ie* vlastne *ia* v príslušnú krátku samohlásku. Príklady: sing. nominatívy: *prúta*, *siata*, *viata*, *hriata*, *liata* atď. z *prútia*, *siatia*, *viatia*, *hriatia*, *liatia* m. *prútie* *siatie*, *viatie* *hriatie*, *liatie*. Z príčin jasnosti a srozumiteľnosti spisovný jazyk nemôže napodobovať obecnú mluvu kráťac príponu a preto radšej snáša dve po sebe idúce dlhé slabiky. Kráťac príponu po príklade obecnej mluvy spisovný jazyk musel by zaviesť takéto formy : *siate*, *viate*, *hriate*, *liate* atď. z *siatie*, *viatie*, *hriatie*, *liatie*, čím zaviedol by sa zmätok, lebo oné formy úplne shodujú sa s niekoľkými pády trpného prístia min. od príslušných sloviess. V slovách *lista*, *skála* od *list*, *skala* obecná mluva patrne prešmykla dĺžku s poslednej na predposlednú slabiku, vyslovujúc formy *listia*, *skália*, — miesty ešte vždy slyšateľné, — jako *lista*, *skála*. V takýchto prípadoch spisovateľ ovšem prednosť dá formám prvotným: *lístie*, *skalíe*. Ba snád by obišly aj tvary *raždie* od *rázga*, *trnie* od *trň*; len

dvojhlasčky nestrpia skrátania v žiadnom prípade. Ponevác vedľa hviezda v živom jazyku prichodí aj hvezda, možno písať súhvezdie, a slová *okrianie*, *kvietie* nachradzovať treba domácimi: občerstvenie, kvety; pranie, okrianie, kvietie nie sú slová slovenské. — Samo sebou rozumie sa, že nominatívnu dĺžku zachovávať netreba v celom skloňovaní. Poviem-li *siatie*, nemusím rieť aj *siatím*; poviem-li však *skalie*, musím rieť *skálím*, — *skálím* (Vaj. Tatr. 43) je od nemluvnického *skála*.

2. V prechodníku prítomnom, trebas je predposledná slabika dlhá, nekráti sa prípona *iac*, na príklad vo slovách: *vábiac*, *lúpiac*, *kfmiac*, *dáviac* *brúsiac*, *hrdúsiac*, *vláčiac* *strážiac*, *drážiac* atď. Predchodí-li prípone *iac* zubnica, prvý živel môže splynúť s ňou obmäkčív ju, čím predpona stane sa krátkou, ale to sa nemusí stať. Príklady: *súdiac* i *súďac*, *blúdiac* i *blúďac*, *smútiac* i *smúfac*, *mlátiac* i *mláfac* atď.

3 Napišem-li „mimoriadne valné shromaždenie“, neviem či je to mimoriadne príslovkou či prívlastkom, či shromaždenie bolo mimoriadne valné a či to valné shromaždenie bolo mimoriadne. Vo výslovnosti máme síce rozdiel medzi takými formami, lebo v príslovke obmäkčuje *e* predpostavenú spoluhlásku, kdežto v prívlastku nie, — ale podobné formy ľahkým spôsobom dajú sa rozlíšiť aj v písme. Nekrátme skloňováciu príponu prídavného mena v takých prípadoch, kde by dostalo formu príslovkovitú.

Pre určitosť vo spisovnom jazyku, jako narazil som už na to v Prisp. na str. 50., píšme krásné (pl. nom. v ženskom a strednom rode) a krásne (príslovka), hriaté (čo prídavné a podstatné meno) a hriate (príslovka).

4. V časopisoch videl som aj slová: *článkár*, *stávkár*; je-li tu možno skrátiť jednu slabiku bez toho, aby slovo nezдалo sa byť cudzím v našom spisovnom jazyku?

Máme niekoľko prídavných mien vo spisovnom jazyku v ktorých slabiky zamieňajú si dĺžku. Takéto sú: číry — čírý, ľubý — ľubý, ľúty — ľutý, mŕtvy — mŕtvý, púhy — puhý, rýdži — rydži, rýchly — rychlý, sýty — sytý, slávny — slavný, šíry — šírý, štihlý — štihly, švárny — švarný, trápny trapný. Dľa toho aj: slávnosť — slavnosť, rýchlosť — rychlosť, rýdzosť — rydzosť atď. V prameňoh národného jazyka, niekoľko tieto slová prichodia tam, dĺžka len výnimočne javy sa na prípone, dľa čoho v duchu živého jazyka mali by sme dávať prednosť slovám s dĺžkou na prvej slabike. Slabiky zamieňajú si dĺžku aj v týchto slovách: mohútny — mohutný, slovútny — slovutný, pošmúrny — pošmurný. Miesto monotónny (Paul. Bes. IV. 166), nebotýčny (tamže II. 33) je lepšie: monotónny, nebotýčny. Rovnako dobré sú suchopárny (Vaj. Tatr. 20) od suchopár a suchoparný (tamže 104) od suchopar, vidz Kottov Slov. Významom líšia sa: stály = beständig a stalý = geschehen.

Z tohoto historického nástinu dostatočne ide na javo, že náš emytologický pravopis vo svojom rozvoji ku zdokonaleniu málo čo postúpil za posledných štyridsať rokov. Máme v ňom, ako na predku preukázano, na stá zásadných protiv, nedôsledností, nesrovnalostí. Jedine ten ich nevidí, kto nesrovnal jazyka ani vo svojich vlastných spisoch.

Sú ovšem i také prípady, v ktorých je zbytočno, ba nerozumno úzkostlivo domáhať sa dôslednosti. Keď viac tvarov obsahuje živý jazyk, menovite stredné nárečie, všetky môžeme šetriť v medziach prijatých zásad. Za rovnako dobré načíť pokladať: zas-zase, krem-okrem-kreme-okreme, hra-ihra, dnes-dneská, rásť-riásť, ukázať-ukiazať, jeden-jeden, aj i, ako-jako a veľa podobných. Rozmanitosť tvarov využít možno takým spôsobom, aby napomohla sa ľubozvučnosť

jazyka, o čom prehovorim v III. časti tohoto spisu. Všetky živé formy sú tedy oprávnené nakoľko v pravopise neodporujú zovšeobecneným požiadavkám logiky a krásotiv. Cele opačné stanovisko zaujímam však straniva rozmanitosti pri formách mrtvých, trvajúcich jedine v pravopise. Pri formách neživých, od pravopisca viac-menej ľubovoľne tvoriteľných, menovite pri slúčenom písaní viac samostatných slov, pri skratkoch alebo pri kladení veľkých litier, prihliadať máme prísue k tomu, aby sme boli dôslední. Pišeme-li: dodnes, podnes atď., nemáme písať do včera, do teraz atď., lebo i v jednom i v druhom prípade rovnakým spôsobom poji sa predložka s prislovkou. Pišeme-li z pravidla, z jari, za rana atď., písať máme aj na raz, na poludnie pod večer atď., lebo v oboch prípadoch rovnakým spôsobom poji sa predložka s podstatným menom. Pišeme-li nedôsledne, i jedny a tie samé slová raz tak raz inak, vzbudíme v čitateľovi domnenku, že sme vo svojom pravopísaní nedospeli k logickej, vedomej dôslednosti, že s prípadu na prípad kníšeme a kolišeme sa. A pozná-li takúto slabosť u spisovateľa menej vzdelaný čitateľ, on pre seba, nespisovateľa, falošne odvodí z toho právo neučiť sa vôbec pravopisu. Pri písaní veľkých litier, pri slučovaní slov pismom a pri skratkoch potrebné je stanoviť pravidlá príhodné, ktoré v stave sú vyhoveť nielen vecnej zreteľnosti, ale aj logickým a ästetickým požiadavkám vzdelaného človeka.

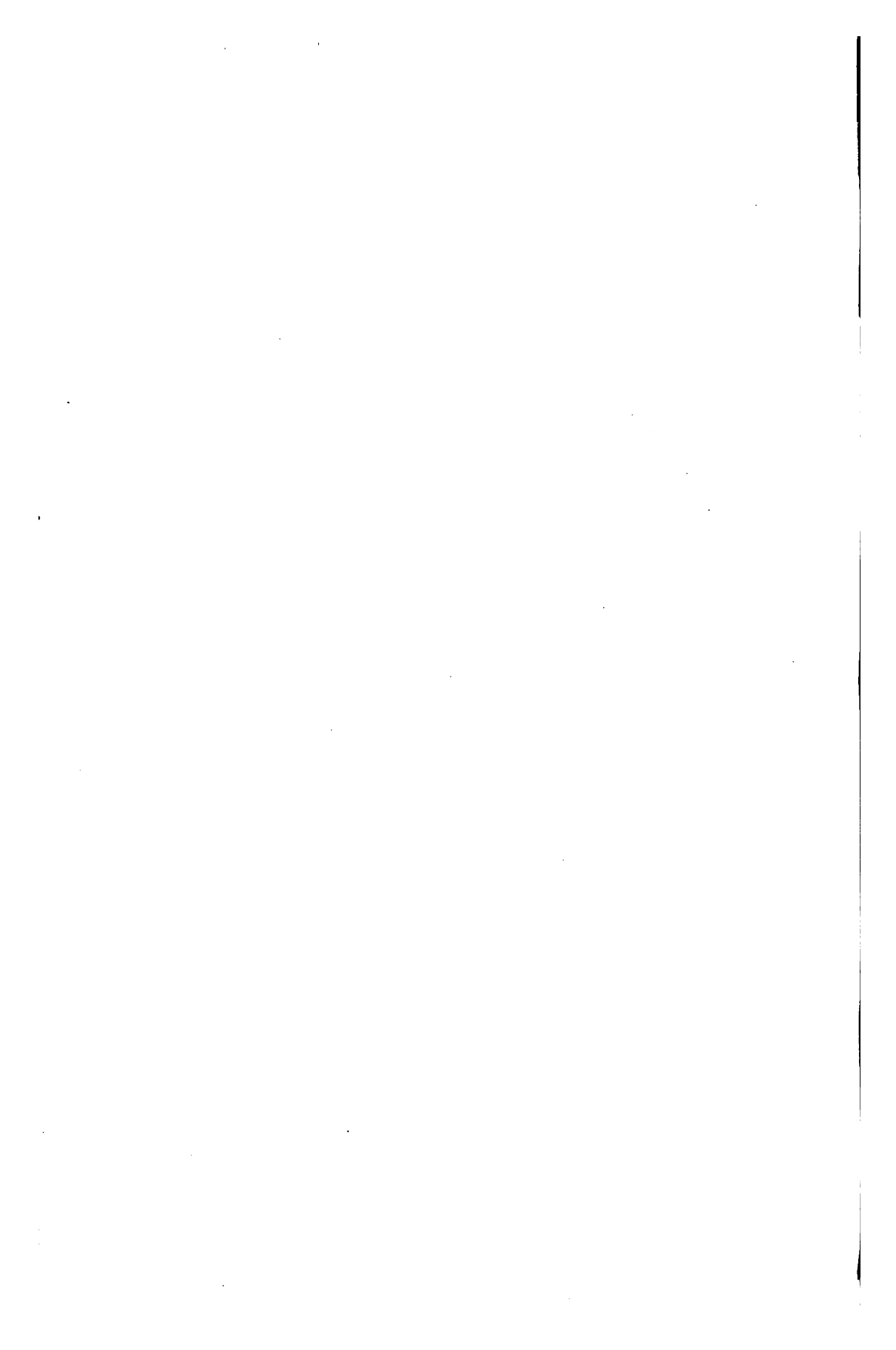
Pri skratkoch dovoľujem si upozorniť na niektoré nedostatky, ktoré javia sa v terajšom pravopise. Skratok „kr.“ znamená = krajiar, ale nejedon tomu skratku prívlastnuje aj význam „kráľovský,“ a najnovšie aj význam „krajinský.“ Zreteľnosť káže nám krátiť: kr. = krajiar, kraj. = krajinský, kráľ. = kráľovský. Skratkom „b. r.“ často označujú: „bežiaceho roku,“ ale nedostatočne, lebo ten skratok môže mať aj význam: „budúceho roku.“ Miesto b. r. (bežiaceho roku) vždy piš t. r. (= tohoto roku). Konečne

zmienim sa aj o skratku *dr* (= doctor). Vlivom cudzích jazykov ešte vždycky krátíme starosvetským spôsobom: „*dr.*“. Na čo je bodka po tom skratku? A na čo je ona zvlášte tam, kde ho skloňujeme: *dra, dru?* Či tu nahradzuje dačo tá bodka? Či je skloňovacia prípona nie celá? Je to archaismus, ktorého zbavujú sa všetky nové pravopisy, menovite nášemu príbuzné, skloňujúce ten skratok. Mali by sme písať: *dr, dra, dru, drom*. Bodkou opatríme skratok, kde by ešte litery mali nasledovať, ale v *dr* nemáme ten prípad. Tu chybujú litery z prostriedku slova a preto, ak by sme už chceli nahradzovať, museli by sme chybované litery naznačiť vprostred slove: d-r.

Pri slučovaní slov písmom kláti sa nielen náš, ale aj český pravopis, hlavne u prísloviak. Klátenie zamedziť možno len pevnými, dôsledne prevedenými zásadami. Držíme-li sa toho, že dvojčlenné príslovky, složené z predložky a z podstatného mena, pišu sa vždy rozlúčeno, naproti tomu dvojčlenné príslovky, ktorých posledný člen je už sám sebou príslovkou, vždy spolu, vzdelený pisateľ nikdy nemôže chybiť v takých prípadoch. Novovekí pravopisci veľkých národov z pravidla spolu kážu písať všetky členy prísloviak, ale rozvoj slovenského pravopisu protiví sa tomu. Možno síce napísať: zrazu, naraz, vskutku, ale divno sa vyjíma: napoludnie, vlete, najar, ač je tvorenie to samé. Možno napísať: zprava, zľava, zhruba, zväčša, ale divno sa vyníma: zamala, začerstva, zastara, načisto atď. ač je tvorenie to samé. Tu treba vystihnúť prúd, akým berie sa terajší pravopis a tak stanoviť pravidlá.

Kolisanie javí sa aj pri písaní veľkých litier. Vlivom pravopisu maďarského prijato u nás malou literou počínať prídavné od miestnych názvov, na pr. *myjavský, brezniansky*. V češtine i v ruštine počínajú v takých prípadoch veľkými literami.

II.
SÚSTAVNÉ
PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU.

V etymologickom pravopise jednotlivé slová z pravidla označujeme takými hláskami, jaké vyžadujú sa etymologiu čiže pôvodom slova a etymologia veľa rás vyžaduje, aby sme písali slovo takými hláskami, jakými ho nevyslovujeme. Hlavné prípady etymologie a odchýlok od nej uvedú sa pod nasledujúcimi záhlaviami:

Spoluhlásky, ktoré sa inak vyslovujú a inak pišu.

Kde sa piše „y“.

Kde sa piše „ä“.

Kde sa pišu mäkké „d“, „t“, „ň“, „l“.

O príponách „ský“, „stvo“.

O predložkách „s“, „z“, „vz“.

Poznámky o daktorých kmeňoch.

Ako písať cudzie slová.

Mimo prípady, o ktorých bude reč vo spomenutých ôsmich záhlaviach, máme ešte také, v ktorých buď len slabo opierame sa o etymologiu, jako pri označovaní dlhých a krátkych slabík, buď vôbec neopierame sa o ňu. Toto posledné deje sa pri písaní veľkých litier, pri slučovaní slov písmom a konečne pri delidlách a skratkoch. Pri posledne uvedených prípadoch pravopis jedine o to dbá, aby napísané javilo sa oku na prvý pohľad jasným, zreteľným a úhľadným.

Po uvedených ôsmich budú teda ešte nasledovať štyri záhlavia :

O dlhých a krátkych slabikách.

Kde písať veľké litery.

O slučovaní slov.

Delidlá, rozdeľovanie slabík. Skratky.

Prijmeme li zásady, vyložené a odôvodnené v I. časti tohoto spisu, príjme nám písať tak, ako to stanovujú nasledujúce pravidlá pravopisné.

Spoluhlásky, ktoré sa inak vyslovujú a inak píšú.

I. *Na konci slov a pred temnými jasné spoluhlásky b, d, ď, dz, dž, g, h, v, z ž tak znejú jako zodpovedavé temné p, t, ť, c, č, k, ch, f, s, š.*

Príklady: holub ako holup, had ako hat, mokraď ako mokraf, vidz ako vic, batoh ako batoch, refaz ako refas, krádež ako krádeš atď. alebo obchod ako opchot, odechod ako otechot, mokriadka ako mokriafka, retiazka ako retiaska, kočka ako koška atď.

Etymologickú či pôvodnú hlásku, potrebnú pre správne písanie, vzdelaný pisateľ najde ľahko, keď patričné slovo ohýba alebo na pôvodné čiastky rozloží. Príklady: Budem písať: holub, had, mokraď, vidz (m. viď), batoh, refaz, krádež, lebo z ohýbania slov vidieť, že je tu napísať treba takúto hlásku; ohýba sa totiž: holuba, hada, mokrade a nie holupa, hata, mokrate; povie sa ďalej viďim, videl, viď-vidz a nie vitím, vitel, vic; povie sa konečne: batoha, refaze, krádeše a nie batocha, refase, krádeše. Pri slovách obchod, odechod, mokriadka, retiazka, kočka a podobných vzdelaný pisateľ vzpomene si na složenie slova: ob-chodiť

a obíšť (nie opíšť), odchodit od odíšť, mokriaď-ka od mokraď-mokraďe, retiazka od refaz-refaze, kož-ka od koža atď.

Treba dať pozor pri písaní predložiek a predpôň *ob, od, nad, pod, pred, bez, roz, cez, skrz*, ktoré pred temnými spoluhláskami vyslovujú sa jako *ot, nat, pot, pret, bes, ros, ces, skrs*, ktoré neslobodno však nikdy takto písať. Píš tedy: odtrhnúť, odfat, nadpriať, nadpis (nadvísať) podkladať, podkopať, predplatiť, predpovedať, bezsenný, bezpečný, rozpovedať cez cestu, bez seba atď. a nie dľa výslovnosti: otrhnúť, ofat, natpriať, natpis, potkladať, potkopať, pretplatiť, pretpovedať, bessenný, bespečný, rospovedať ces cestu, bes seba.

II. *Na konci slabík spoluhláska v tak znie v strednej slovenčine jako polovičaté u*, na pr. stávaka, slika, premávaka, stouka, postau, chlapou, atď., ale vždy piš: stávka, slika, premávka, stovka, postav, chlapov atď.

Poznámka. V jedn. inštrumentáli ženské mená podstatné i prídavné dostávajú za príponu dvojhlasku *ou*: s dobrou, kravou, so starou, ženou, s planou hruškou atď., za túto dvojhlasku na Západe vyslovuje sa dlhé *ú* takto: s dobrú, kravú, so starú ženú, s planú hruškú atď. V takýchto prípadoch vždy treba písať *ou* a nikdy nie ani *ov* ani *ú*. Píš tedy s dobrou kravou a nie s dobrov kravov ani nie s dobrú kravú.

III. *Temné spoluhlásky pred jasnými tiež utrúcajú svoj pôvodný zvuk znejúc ako zodpovedavé jasné.* Pisateľ tedy i tu si musí vyhľadávať pôvodnú hlásku spôsobom vyš uvedeným. Neslobodno písať svadba, mladba, kosba, prozba atď., ale svataba, mlataba (od mlátiť), kosba (od kosiť), prosba (od prosiť).¹

¹ Niektoré kmene, pri ktorých zabudli sme na etymologiu, pišeme dľa výslovnosti, jako tchor, zdejší, vždy atď., ale o takýchto výnimkách nepotrebné vedieť tomu, kto neí sa pravopisu, lebo jeho etymologické známosti beztak nesahajú tak ďaleko, aby došiel do

IV. *Temná hláska k* čo predložka *nielen pred jasnými* vyslovuje sa jako zodpovedavá *jasná hláska g*, ale aj *pred l, m, n, r*, ba aj *pred samohláskami*, ale ani v takýchto prípadoch nesmie sa písať *dľa výslovnosti*, lež *dľa pôvodu*, t. j. vždy *k*. Nepíš tedy: *g Iudu, g mestu, g nebu, g ruži, g išpánovi, g ovciam, g úvozu atď.*, ale vždy: *k Iudu, k mestu, k nebu, k ruži, k išpánovi, k ovciam, k úvozu*.

V. *Tvrdé l v činnom prítčasti minulého času vo strednej slovenčine napospol tak znie jako polovičaté u*, na pr. *hádzau, bou, sedeu, kúpiu*, atď. Chybne bolo by v takýchto prípadoch písať *u* alebo *v*; vždy treba písať *tvrdé l*, teda: *hádzal, bol, sedel, kúpil* atď.

Kde sa píše „y“.

Hláska „y“ píše sa po *tvrdých spoluhláskach*: *b, d, f, g, h, ch, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z*; naproti tomu po *mäkkých spoluhláskach*: *c, č, d, dz, dž, j, l, ň, š, t, ž* nikdy nepíše sa v *domáciach slovách*. Že kedy je treba napísať „y“ po *tvrdých spoluhláskach*, o tom podávajú sa nasledujúce pravidlá:

I. *Po k, g, h, ch z pravidla píše sa „y“* na pr. *kyjak, kytká, burgyňa, hyd, hýbať, chytrý, chyža* atď. — Od slov *kylavý, kylavosť* rozoznávajú cudzie slovo *kila* (= istá miera, predtým v užitku).

Výnimky: V *onomatopoetických slovách* píše sa *i*: *chichotať sa, kikirikať, hí, hjo, zhiknúť*. Ďalej píše sa *i* po *k, g, h, ch* v *príponách in, ina, ino*, ktorými tvoríme pri-

protivy s pravidlami pod I. a III. V prípadoch, kde pisateľ nevie si poradiť tým, čo je tu rečeno, nech pozrie do *Pravopisného ukazovateľa*, v IV. časti tohoto spisu. Tam slovo uvedené je tak, ako ho písať treba.

davné mená privlastňovacie, jako: matkin chlieb, strigin domec, Zuzkina šatka, mladuchina sestra atď. Konečne *i* píše sa po *k, g, h, ch* v nominatíve množného čísla prídavných mien: vrtki chlapi, úbohí ľudia, tichí starci atď. — Samo sebou rozumie sa, že prvý člen dvojhlások *ia, ie*, ani pred *k, g, h, ch* nezmení sa, píšeme totiž: ukízať, okien, giat a nie ukyzať, okyen gyat.

II. *Po ostatných tvrdých spoluhláskach píše sa y len v podaktorých určitých prípadnosťach, a síce:*

1. V nasledujúcich častejších domácich a udomácných koreňoch a od nich odvedených kmeňoch:

Po *b*:

by, bych, aby	byť (sein, lenni; a odvedené:
býk,	bývať, bydlo, obývať, oby-
bylina,	vateľ, príbytok, zbývať, na
bystrý,	zbyt, ubývať, dobývať, do-
byvol,	bytok, prvobytný, staro-
odbydnúť,	bylý atď.),
kobyľa,	obyčaj.

Po *d*:

dych (dýchať, dychtiť),	dyňa,
dým,	v príslovkách: kedy, vtedy,
dýmať (nadýmať, rozdýmať	oňahdy, všahdy, vo spojke:
iter. od dmúť sa),	tedy.

Po *l*:

lyhať (zlyhala puška),	mlyn,
lyko,	plytký,
lysý (lysina),	polynka,
lýtko,	slycha (slych, slychať),
lyžica,	vplyv (vplývať).
blýskať sa, blyšťať sa,	

Po m :

my (nem. wir, maď. mi),	myť (mydlo, pomyje),
mykať (zámyk, pomykov),	mýto (mýtovnica),
mýliť sa (mýlka, omyl),	čmýriť — hmýriť sa,
mysleť (myšlienka, myseľ,	hmyz,
smysel, úmysel, priemysel),	šmýkať sa (šmyknúť sa).
myš,	

Po p :

pýcha (pyšný),	pyteľ,
pýr (zapýriť sa),	kopyto,
pysk (pyskatý),	kopytce (kopyce, kopycia).
pýtať (spýtať sa, prepytovať),	

Po r :

ryba,	ryža,
rýdzi,	bryndza,
rýchly,	bryzgať (bryzgnúť),
rychtár,	hrýzť,
ryk (ryčať, obrykovať sa na	kryť(ukryť,prikryvka,skryša),
koho),	prýštiť sa,
rým (vo verši),	trýzniť,
rynok (ryng),	koryto,
rýpať (rypák),	strýc (stryná),
rysý (ryšavý, Rysula),	staryga,
ryť (rylo),	tovaryš.
rytier,	

Po s :

sychravý,	sypať (nasypať, násyp, sýpka,
sýkať (syčať),	osýpky, sypanice, sypký),
sýkorka	syseľ,
syn,	sýty (nasýtiť, do sýta).
syr (syrovátka = srvátka),	

Po t:

ty, (tykať),	motyka,
týkať sa (týčka, styk, potyk),	styd (stydieť sa, stydnúť),
tylo,	štyri,
tyť (= tučnieť),	svätyňa,
týždeň,	ostýchať sa.
motýľ,	

Po v:

vy (vykať),	výheň,
vy-, jako predpona sloviac	vysoký (vyšší, vyšina, povýšiť),
piše sa vždy s y, znamená	výskať,
najúť to, čo nem. aus,	vyť (zavýjať, pes zavýja, po-
heraus, maď. ki-, na pr.:	vyk),
vydať, vyhnať atď.	zvyk.

Po z:

na-zývať, (po-zývať, vy-zývať, jazyk,
pre-zývať).

Daktoré korene (kmene) vo výslovnosti celkom alebo aspoň veľmi sa podobajú jedno-druhým a len pravopisom nadobúdajú určitého významu. Také sú:

s y:	s i:
byť (sein, lenni)	biť (schlagen, verni)
nábytok (Möbel, bútor)	nábitok (Ladung des Gewehres; töltény)
bydlo (Wohnung, lakás)	bidlo (Stange, rúd)
lyhať (= luháť, lügen, hazudni)	líhať (sich niederlegen, lefeküdni)
my (wir, mi)	mi (mir, nekem)
obecní (gemeinde-, községi)	obecný (gemein, köz, községes)

pysk (= ústa Lippe, ajk)	pisk (Piff, fütty)
spytovať sa, (fragen, kér- dezni)	pítvať (seziren, boncolni)
zpytovať (forschen, kutatni)	
obryknúť (od ryk, ryčať)	obkriknúť (od krik, kričať)
ryť (graben, ásni)	rif (Arsch, seg)
rým (vo verši)	Rím (mesto)
skryša (od skryť, Versteck, rejthely),	skriňa (Kasten, szekrény)
trýznit (peinigen, gyötörni)	trizna (Begräbnisfest, halotti tor)
syn (Sohn, fiu)	siný (schwarzblau, sötét kék)
sypať (schütten, tölteni)	sipeť (zischen, sziszegni)
syr (Käs, sajt)	sirý, osirelý (verwaiset, el- árvult)
sýty (satt, jóllakott)	sito (Sieb, szita)
ty (Du, te)	ti (Dir, noked)
výr (meno istých sôv)	vír (Wirbel, örvény)
vysoký (hoch, magas)	visieť (hangen, függni)
vyť, zavýjať (heulen, vonítani)	viť (flechten, fonni)
(na)zývať (nennen, nevezni)	zívať (gähnen, ásítani)
(pre)zývať (Spitznamen ge- ben, gúnyneveket adni)	

V smysle toho, čo je rečeno na str. 80. a nasl., nemá sa písať „y“ v týchto kmeňoch:

korisť,	obída (obídef),
lígotať sa,	oska,
lísknúť sa,	skriňa,
pířf,	striga,
pítvať,	osobitý (osobitný),
sipeť,	podvíky
bríditiť sa,	štyri
krídlo,	varito.

2. Hláska „y“ píše sa ešte aj v iných, hlavne cudzích kmeňoch, ktoré v obecnej mluve z riedka prichodia. Takéto kmene obsažené sú v Pravopisuom ukazovateli.

3. V skloňovaní podstatných píše sa „y“:

a) Na otázku „s ktorými alebo ktorými?“ odpovedáme množným inštrumentálom. Podstatné mená mužského a stredného rodu, jako chlap, dub, slovo, semä (semen-), kurča (kurčat) atď. dostávajú v takomto prípade príponu -y, na pr. s tými chlapy, s tými duby, tými slovy, s tými semeny, s tými kurčaty atď. (Samo sebou rozumie sa, že možno užiť aj mn. inštrumentálov bez -y, teda takéto: s tými chlapmi, s tými dubmi, tými slovmi, s tými semenmi, s tými kurčatmi atď.)

b) Na otázku „ktoré tam boly alebo ktoré ste videli?“ odpovedáme množným nominatívom a akkusatívom. Neosobné mená mužského a všetky ženského rodu jako dub, strom dom, zvon, žena, stodola, straka, fajka atď., dostávajú v takomto prípade príponu y, na pr.: Boly tam tie duby, stromy, domy, zvony, ženy, stodoly, straky, fajky atď. alebo: Videli sme tam tie duby, stromy, domy, zvony, ženy, stodoly, straky, fajky, atď.

Takéto slová -y dostávajú aj vo vokatívne, t. j. pri oslovení, na pr.: Počujte vy ženy, straky atď. Alebo v bájkach, básňach a povestach, v ktorých aj k neživotným veciam prihovárame sa: Počujte vy stromy, duby, domy, zvony, stodoly, fajky, atď.

c) Na otázku „Od koho, od čoho?“ odpovedáme jednotným genitívom. Ženského rodu mená (ovšem tvrdého kmeňa, dľa ryba), jako žena, straka, stodola, fajka, atď., dostávajú v takom prípade príponu -y. Príklady: Od ženy, od straky, od stodoly, od fajky, atď.

Poznámka 1. V kmeňoch ženského rodu, jaké sú: cirkev, krv, obrv, obuv, krm, tvár, jar, mater, hus, Rus (= država), retaz

pôvodne mäkké byly koncové spoluhlásky a preto v celom skloňovaní svojom nedostávajú prípon ypsilonových. Piš tedy uvedené slová vždy bez „y“ v akomkoľvek páde by stály, sing. datívy: cirkvi, krvi, obrvi, obuvi, krmí, tvári, jari, materi, husi, Rusi, refazi alebo sing. genitívy: refazi, Rusi, husi, materi, jari, atď.

Poznámka 2. Nemá sa písať „y“ v nasledujúcich slovách : za mladí, vari, veľmi, vnútri.

4. V skloňovaní prídavných, námestiek a čísloviek píše sa „y“ :

Prídavné mená, ovšem tvrdého kmeňa, z pravidla zachovávajú svoje nominatívne „y“ v celom skloňovaní. Pišeme totiž: to je dobrý, hodný človek, vypil za dobrý, hodný pohár, šiel dobrým, hodným krokom, je ta dobrých, hodných päť hodín, daj tým dobrým, hodným chlapcom chleba, chodil v dobrých, hodných čizmách, bavil sa s dobrými, hodnými ľuďmi. Práve tak skloňujú sa prídavné mená privlastňovacie, doktoré číslovky a námestka *ten (tá) to*.

Pre obľahčenie vyslovujem tedy takéto súhrnné pravidlo :

Z pravidla „y“ majú v celom skloňovaní :

prídavné mená tvrdého kmeňa jako : dobrý, hodný, krásny, pekný, hlavný, národný, pozdný, zvláštny, spodný¹ atď. atď. ;

prídavné mená uživané za podstatné jako : slúžny, hájny, hostinský, zlatý atď. ;

¹ Príponou -ný zakončujem z pravidla všetky prídavné mená nehladiac na to, či pochodia od podstatných mien a či od prísloviek. Pišem tedy nielen : národný, hlavný, ročný atď., ale aj pozdný, zvláštny, spodný atď. Ako mi je známo, tohoto pravidla po prvé počal sa pridržovať A. Pietor a niet podstatnej príčiny vrátiť sa ku pravidlám grammatikárov. V názve „Národné Noviny“, nakoľko mi známo, trpí sa *é* m. *é* z príčin nie pravopisných, ale zo zvláštnych ohľadov. Ináče i vo spomenutom časopise z pravidla uživa sa *národný* a nie *národní*.

prídavné mená, užívané za priezviská alebo príméná: Jesenský, Vajanský, Lehotský, Nosický atď.;

prídavné mená privlastňovacie jako: otcov, synov, matkin, dcérin atď.;

príčastia trpné min. času jako: robený, strovený, hodený, podaný, odfatý, natiahnutý atďatď.

poriadkové čísla: prvý, druhý, štvrtý, piaty, desiaty, sedemdesiaty, stý atď. atď.;

číslovka *jedon* (-a), *jedno* a konečne:

ten, (tá), *to*.

Výnimkou zpod tohoto pravidla je množný nom. a vok. pri osobách. V týchto pádoch píšeme totiž *i*: *tí dobrí otcoví a matkiní priatelia*; *jední prišli, druhí odišli*; *desiatí poddaní hodení boli do rieky* atď. atď.

Poznámka. Dľa prídavných mien skloňujú sa len poriadkové čísla: prvý, druhý, štvrtý, desiaty atď.; naproti tomu základné čísla od päť hore skloňujú sa bez *y* takto: *päť-šesť, piatich-šiestich, piatim-šiestim, piatimi-šiestimi* atď. Poriadkové čísla sú prídavnými menami svojou formou i svojou akostou, čím ľahko sa dajú rozoznať od základných, ktoré sú i formou i akostou podstatnými menami. Príklady pre čísla poriadkové: „žijeme v deväťdesiatych rokoch“ = v rokoch 1890., 91, 92, 93. atď. až 99., jedným slovom žijeme v desaťročí 1890—1899. Príklad pre čísla základné: „nebojí sa štiridsiatich ľudí“ = 40 ľudí; „došiel s deväťdesiatimi chlapmi“ = s 90-imi chlapmi. Ešte príklad: zomrel v päťdesiatych rokoch (v dobe od 50—59 počítaného letopočtu) a zomrel v päťdesiatich rokoch (keď mal 50 rokov); človek silný je v tridsiatych rokoch (v dobe od 30.—39. roku) a silný je v tridsiatich rokoch (keď má 30 rokov). Základné čísla *päť, šesť, sedem, desať* atď. (v skloňovaní ktorých nepíše sa „y“) aj tým sa rozoznávajú, že zväčša obstoja v obecnej mluve aj nesklonené, môžem povedať na pr. aj: zabil *piatich, šiestich, desiatich* ľudí aj: zabil *päť, šesť, desať* ľudí.

5. V časovaní slovíes píše sa „y“:

V množnom počte činného príčastia minulého prípona „i“ náleží osobám mužského rodu: chlapi boli *prišli, jedli*,

pili, rúbali, kosili atď., naproti tomu prípona „y“ osobám ženského a stredného rodu jako aj mužským menám neživotným: ženy alebo deti *boly* prišli, jedly, pily, praly, hovorily atď.; stromy *rástly*, pučily, kvitly atď.

Kde sa píše „ä“.

Písmeno *ä* píšeme jedine po spoluhláskach *b, m, p, v*; po iných nikdy. Po spomenutých spoluhláskach píšeme *ä* v nasledujúcich prípadoch:

1. V týchto koreňoch alebo od nich odvodených kmeňoch:

Po *m*:

mädliť,	zmätok, (pomätený, mätež-
mäkký,	ník),
mäso,	pamäť (pamätať, pamätlivý),
smäd,	najmä.

Po *p*:

päť (pätero)	opäť (vzpäť, nazpäť)
päta (opätok)	pripäť (zapäť, zapätý).
päšť (zapäšťky)	

Po *v*:

väčši (väčšmi),	deväť,
vädnuť (zvädlý),	hovädo (hovädzi),
väzy (položiť na väzy)	svätý (svätosť, posvätný, svä-
väzba (záväz, väzenie, uväz-	tiť atď.)
niť, odväzovať atď.)	rukovať.

2. V slovotvornej príponě *et* (=ät): žriebäta, žriebäta, žriebätom, žriebäci, v nom. žriebä. Touto príponou nepravidelne odvodené sú aj: rybäci, volováci.

3. V slovotvornej príponě me (≡ mä): semä, plémä, vemä, ramä, bremä, písmä, temä, znamä. Takéto slová vo svojich rozšírených kmeňoch utrúcajú hlásku *a*. Piš tedy: semeňa, semeňu (semeno-semena-semenu), plemeňa, plemeňu (plemeno-plemena-plemenu) atď. — Chybně písalo by sa tedy: semänisko m. semenisko; plemäno, vemäno, ramäno m. plemeno, vemeno, rameno atď.

4. V 3. osobe prítomného času ukazovacieho daktóri príponu *ia* skracujú v *ä*. pišuc m. lúpia, vstúpia, kúpia atď. lúpä, vstúpä, kúpä, čo je síce správne, ale odporúča sa radšej podržovať dvojhlásku *ia*; v tých prípadoch piš tedy: oni lúpia, vstúpia, kúpia a podobne.

5. V príponě prítomného prechodníka dvojhláska *ia* (*iac*) tiež sa skracúva následkom predchádzajúcej dlhěj slabiky v *äc* (*e* = *nt*), na pr. lúpäc, kúpäc, vstúpäc, trápäc atď. Ale kladme radšej *i* v takomto prípade *ia* a pišme: lúpiac, kúpiac, vstúpiac, trápiac; podobne: lúpiaci, kúpiaci atď. Srovn. str. 133.

Poznámka. Nemä sa písat „ä“ v nasledujúcich slovách: meď veža, teba, seba, primät, krome, spomenút; v rozprávät, stavať, skrúpať, krúvať a pod.; v stupaj, kropaj a pod.; v Ríman, zemaň, Detvan, Šalkovan a pod.

Kde sa pišu mäkké d', t', ň, l'.

Pred *e*, *i*, *ia*, *ie*, *iü* mäkké d', t', ň, l' neoznačujeme mäčkěňom. Pišeme tedy: telo, tehla, divý, divät sa, diabol, požehnanä, diefa, niesol, pohodliu, noseniu atď. a čítame: telo, tehla, divý, divät sa, diabol, požehnanä, diefa, niesol, pohodliu, noseniu. Inokedy mäkké d', t', ň, l' vždy označuj obmäčkovacím znakom. Poneväč v obecnej výslovnosti nie vždy počúť uvedené mäkké spoluhlásky tam, kde vyžaduje ich etymologia, pisatelia opierajúci sa o výslovu ne-

vedia klásť rečené spoluhlásky na pravom mieste. Z tej príčiny tu podávajú sa pre nich najpotrebnejšie pravidlá v smysle zásad v I. časti rozložených:

Mäkké d, t', ň, l píšeme v nasledujúcich hlavnějších prípadoch:

1. V nasledujúcich častejšie prichodiacich slovách:

dialeký	aspoň
dosavád	Viedeň
kmet'	
ľad	kľuka
ľadník	kľuvať sa
ľadvie	mľaskaf
ľahký (zľahčiť)	plasknúť
ľahnúť	plúca
ľakaf	pluhavý
ľan	plúšť
ľavý	pluť
ľúbit (ľúbezny)	pluzgier
ľud (ľudský, vľúdny)	sľab
ľúty (ľutovať)	šklabit sa
bľabotať	tľapkať
bľachať	tľaskať
bľady	zľab
čľapotať	zľaza
čľupnúť	beľmo
dľa (vedľa)	poľovať (poľovník)
hľa (hľadeť)	tolký
hľaza	ointľavý
kľachať	dengľavý
kľavý	chudorľavý
kľúč	krikľán (krikľavý)
kľud (kľúdiť)	križľovatý

prhlava	kašel
piohlavý	košela
smradlavý	kúdeľ
ziblava	maštal
mrmľat	mysel
bôľ	motýľ
cieľ	nedeľa
diaľ (diaľka)	roľa
kráľ	pištal (pištala)
soľ	sysel
ziaľ	veľa (veľký)
guľa	vyvrhel
chvíľa	vôľa (voľný, nevoľa)
jedľa	vatrál.

Viac kmeňov uvedie sa v Ukazovateli. (O mäkkom *l* vidz aj na str. 113—115).

Nemá sa obmäkčovať v nasledujúcich prípadoch: medveď, bubon, bocian, blázon, do korán (č.), dohán, popoľ, živel, zápola.

Náležite treba rozoznávať tieto slova:

s mäkkým *l*:

ľad (Eis, jég)
 ľahodny (gering, kicsinyes)
 ľak (Schrecken, ijedség)
 ľan (Flachs, len)
 ľavica (linke Hand, Seite,
 bal kéz, oldal)
 ľúbit (lieben, szeretni)
 pľuť (spucken, köpni)
 roľa (Acker, szántófield)
 uhoľ (Kohle, szén)
 hruď (Brust, mell)

s tvrdým *l*:

lad (Harmonie, összhang)
 lahodný (angenehm, kellemes)
 lak (Lack, fénymaz)
 laň (Hirschkuh, szarvastohén)
 ľavica (Bank, pad)
 ľubit (wölben, boltozui)
 pľuť (schwimmen, úszni)
 rolla (Rolle, szerep)
 uhoľ (Winkel, szeglet)
 hruda (Scholle, rög).

Podobne rozoznávať treba slová tvorené od podstatného mena *mysel*: *dobromyseľný*, *zlomyseľný*, *lahkomyseľný* atď. a tvorené od slovesa *myslieť*: *priemysel*, *úmysel*, *zámysel*, *mysel*, *úmyselný*, *dvojsmyselný* (Vidz str. 90.), atď. od *premyslieť*, *umyslieť*, *zamyslieť*, *smyslieť*, *umyslieť*, *dvojiť* a *mysel*.

2. V prípone *teľ*, vždy je *l* mäkké: *učí-teľ*, *vodi-teľ*, *mučí-teľ*, *hosti-teľ* atď.

3. V príponách *-ňa* (-eň), *-ovňa* (-oveň), *-árňa* (-áreň), *-izňa* (-izeň), ktorými tvoria sa mená ženského rodu, píšeť treba mäkké *ň*: *stajňa* (*stajeň*), *knihovňa* (*knihoveň*), *snemovňa* (*snemoveň*), *pekárňa* (*pekáreň*), *drevárňa* (*dreváreň*), *ustanovizňa* (*ustanovizeň*), *bielizňa* (*bielizeň*), *dedovizňa* (*dedovizeň*) atď.

4. V prípone *-eň*, ktorou tvoríme podstatné mená mužského rodu, správne je mäkké *ň*: *sťažeň*, *osteň*, *prsteň* atď. V takýchto posledne uvedených a podobných slovách *ň* nepozbude mäkkosti ani v skloňovaní, píš tedy: *sťažňa*, *sťažňu*, *šťažňom*, *ostňa*, *ostňu*, *ostňom*, *prsteňa*, *prsteňu*, *prsteňom*, atď.

5. Pri ďalšom tvorení slova kmeňové *d*, *t*, *ň*, *l* podržuje svoju mäkkosť pred príponami. Píš tedy: *žrdka*, *lôdka*, *hľsfka*, *jablôňka*, *remieňka*, *prstieňčok*, *košielka*, *postielka*, *nedielka*, *viedeňský*, *radvaňský*, *baňský*, *loďník*, *dáždnik*, *nedeľný*, *dialny* atď. atď. Mäkkosť utráca *t'* a *ň* pred príponou *-ný*: *radostný*, *žalostný*, *povestný*, *denný*, *kamenný*, *jasenný* atď. *z radost*, *žalost*, *povešť*, *deň*, *kameň*, *jaseň*.

6. Pri tvorení nedokonaných slovík od dokonaných kmeňové *l*, *ň* obmäkčuje sa :

streliť — strieľať

deľiť — udieľať

ďalej:

rozmysleť — rozmyšľovať

povoľiť — povoľovať

podpáliť — podpaľovať

honiť — uháňať

skloniť — ukláňať

roniť — ráňať.

V tom prípade *d'*, *t'* prechodia v *ds*, *c*:

nahraďiť — nahrádzať

odpúďiť — odpúdzáť

hodiť — hádzať

utrátiť — utrácať

podplátiť — podplácať

ukrátiť — ukrácať.

7. V rozkazovacom spôsobe vždy mäkkíme: nemýľ, nemýľte, nemýľme, zapáľ, zapáľte, zapáľme, naval, navalte, navalme, vyroň, vyroňte, vyroňme, nakloň, nakloňte, nakloňme, nahraď, nahraďte, nahraďme, vyhoď, vyhoďte, vyhoďme, odveď, odveďte, odveďme, podpláť, podpláťte, podpláťme, ukráť, ukráťte, ukráťme atď.

V takýchto prípadoch v niektorých slovách *d'* a *t'* prestrojuje sa aj v *ds* a *c*: vidz, vidzte, vidzme, jedz, jedzte, jedzme, rapoc, rapocete, rapocme atď. Pravopisne dobre je aj takto písať.

Pri obmäkčovaní treba je ešte vedieť to, čo nasleduje:

V slovách, tvorených príponou *-ba*, neobmäkčujeme pred touto príponou *d*, *t*, *n*, *l*. Piš tedy hudba, súdба, modlitба, siatба, hanба, honба, ženба, volба, strelба¹ atď.

¹ Na str. 91. tohoto spisu slúbil som síce, že budem mať v tejto veci zreteľ k tomu, čo javí sa skutkom v terajšom pravopise. Predsa však odstrašený súc výnimkami, bez ktorých nebolo by bývalo možno pravidla postaviť, odhodlal som sa za jednotné pravidlo a to za pravidlo, ktoré nehovie etymológii, ale prúdu pravopisnému, jaký prišlo mi zistiť z posberaných príkladov.

V slovách: *hudec*, *mlatec*, *hostec*, *hostinec*, *baranec*, *strelec* a iných podobne tvorených, vyslovuje sa kursívou tlačene *d*, *t*, *n*, *l* mäkko ale táto mäkkosť prestane vo skloňovaní, keď po nich vypadne *e*. Vyslovuj a píš tedy: *hudca*, *mlatca*, *hostca*, *hostincea*, *baranca*, *strelca*, *hudcovi*, *mlatcovi*, *strelcovi* atď.

Nesprávne obmäkčujú sa na konci podstatné mená, tvorené od sloviac, ako: *údel*, *výstrel*, *rozdiel*, *priemysel*, *účel*, *účet*, *počet* atď., čo jasne vysvitá zo slov analogicky tvorených, majúcich na konci *d* a *n*: *rozchod*, *východ*, *výhon*, *výron*. Samo sebou rozumie sa, že príslušná hláska mäkkou nestane sa ani pri ďalšom tvorení. Píš tedy: *zápaľka*, *údelok*, *útulok*, *útuľňa*, *úchyľka* od *zápal*, *údel*, *útul*, *úchyl* ako: *odhodok* *úhrnok* atď. z *odhod*, *úhra*.

V slove *desať* a v složeninách *dvadsať*, *tridsať*, *štyridsať*, je posledná hláska mäkká; naproti tomu tvrdá je v složeninách: *päťdesiat*, *šesťdesiat*, *sedemdesiat*, *osemdesiat* a *deväťdesiat*.

O príponách -ský, -stvo.

Keď tvoríme slová príponami *-ský*, *-stvo*, (*-stvie*), z pravidla nezmenejú sa hlásky kmeňa i prípony. Na pr. *pastier-sky*, *horár-stvo*, *zem-ský*, *otčim-stvo*.

Pôvodné hlásky kmeňa i prípony v písme zachovávame aj vtedy, keď by sa ony buď o sebe buď splynuté inakšie vyslovovaly. Píšeme tedy: *babský*, *babstvo*, *rabský*, *rabstvo* ačpráve vyslovujeme *bapský*, *bapstvo*, *rapský*, *rapstvo*, (Vidz o jasných a temných spoluhláskach na str. 140); píšeme: *lehoť-ský*, *hrochoť-ský*, *prievidz-sky*, *priechoď-ský*, *hortobád'-sky* atď., ačpráve vyslovujeme: *lehocký*, *hrochocký*, *prieviský*, *priechocký*, *hortobácky*.

Sú však aj daktoré odchýlky od pravidla. Aby sme ich náležite poznali, prehovoríme vôbec o *sykavkových* skopeninách *čs*, *cs*, *šs*, *ss*, *žs*, *ss*.

I. Slová, ktorých kmeň vychodí pôvodne na *č*, pišu sa etymologicky: hasičský, haličský, levočský, pytačstvo, nosičstvo. Naproti tomu tie, v ktorých kmeňové *č* vzniklo z *c* alebo z *k* vždy píšeme podľa výslovnosti: bystrický, chlapectvo, nemectvo atď. m. bystričský, chlapečstvo, nemečstvo z kmeňov Bystric-a, chlapec, Nemeč a z náležitej prípony; ďalšie príklady: turecký, ráztocký, zbojníctvo atď. m. turečský, ráztočský, zbojníčstvo z kmeňov: Turek, Ráztočka, zbojník.

II. Slová, ktorých kmeň vychodí pôvodne na *š*, pišu sa etymologicky, na pr.: rákošský, pajtášstvo, almášsky atď. z kmeňov: Rákoš, pajtáš, Almáš. Naproti tomu slová, v ktorých kmeňové *š* vzniklo zo *s* alebo z *ch* z pravidla pišu sa sice tiež etymologicky, jako: sasský, elsasský, mamlasstvo, tisský, mnišsky, macošský atď. z kmeňov: Sas, Elsas, mamlas, Tisa, mnich, macocha, ale s výnimkou nasledujúcich slov: ruský, valaský, hajdúsky. Tieto posledné tri slová výnimočne pišu sa dľa výslovnosti m. ruský, valašský, hajdúšsky.

III. Slová, ktorých kmeň vychádza pôvodne na *ž*, pišu sa etymologicky: mužský, mužstvo, cudzoložstvo atď. z kmeňov: muž, cudzoložie. Podobne vypíše sa pred príponami nielen *ž*, povstale z *h*, ale aj kmeňové *z*. Piš tedy etymologicky: mátožský, pražský, motožstvo atď. od mátoha, Praha, motoh. Konečne piš: kňasský, kňasstvo, peňasstvo, francúzsky, vífasstvo. Takéto pravidlo zvykom vyvinulo sa v pravopise.

Poznámka. Tvoríme-li slová príponou *ský* z nemeckých kmeňov, vychodiasich na *berg*, *burg*, vypísať treba toto zázlovné *g*. Piš tedy: habsburgský, württembergský, oderbergský atď. a nie: habsburský, württemberský, oderberský. V cudzích vlastných menách kmeňové *k*, *g*, *h*, *ch* vôbec nech sa nerozlišuje pred príponou *-ský*. Piš: bruck-ský, münich-ský, beregský, súmegský, atď. V takýchto prípadoch dobre je použiť spojovník aspoň keď sa v texte prvý raz uvedie to slovo.

O predložkách s, z, vz.

A) s, z, vz ako predložky.

I. Predložka *s* poji sa s tromi pády: genitívom, akkusatívom a inštrumentálom, v každom páde meniac svoj význam.

1. Predložka *s* pojená s *genitívom* označuje: smer s hora na dol a vôbec pohyb s povrchia, nem. *herab, herunter* maď. *ról, ről*. V takomto prípade je predložka *s* protivou toho, čo značí predložka *na*. Dľa toho piš: vták sletel *so* stromu, keď sedel *na* strome; tesár spadol *so* strechy keď bol *na* streche; sišiel *s* vrchu dolu, kto bol *na* vrchu; vzal som nôž *so* stola, ktorý bol *na* stole; vzal balík *s* kasne, keď bol *na* kasni; kvapká *so* suda vlaha, ktorá usadila sa bola *naň*; sňať prsteň *s* prsta, ktorý bol *na* prste; vstal *so* zeme ten, kto stál *na* zemi; ženci idú *s* poľa, keď boli *na* poli; seno sváža sa *s* lúk, keď bolo *na* lúkach; slúžka ide *s* trávy, *s* trhu, *s* hostinky *s* modlitieb, keď bola *na* tráve, *na* trhu, *na* hostinke, *na* modlitbách; človek prišiel *s* mlatby, *s* kosby, *so* slávnosti, *s* rýb, *s* poľovačky, keď bol *na* mlatbe, *na* kosbe, *na* slávnosti, *na* rybách, *na* poľovačke.

Ďalej: Kto bol *na* Breznianskom Mýte, ide *s* Brezn. Mýta; kto bol *na* Zámčoku, ide *so* Zámčoku. Čo stalo sa *na* Balkáne, to padávame vo zpráve *s* Balkánu. Vôbec kladie sa tam predložka *s*, kde opakom zodpovedá predložke *na*. Príklady: *na* jakom stanovisku stojím, *s* takého posudzujem vec; vec posudzuj *s* tej strany, *na* ktorej je váha; oka *s* nej nespustil, ktoré *na* ňu upieral; idť mi *s* očí, poviem tomu, kto mi bol *na* očiach; ide *s* nohy *na* nohu; *so* dňa *na* deň; v noci *s* piatku *na* sobotu; *s* 15. *na* 16. mája atď.

Poznámka. Dľa tohoto pravidla a dľa etymologie mali by sme písať aj tam predložku *s* m. *z*, kde ona znamená *počiatok istej doby*, jako v týchto príkladoch: *s* počiatku, *s* poludnia, *s* rana, *s* polnoci,

s jasene, s jari, s razu atď. (Srovn.: na počiatku, na poludnie, na rano, na polnoc, na jaseň, na jar, na raz.) Ale zo *zvláštnych* príčin v takýchto príslovkách nateraz zachovávajú *s* a *piš*: *s* počiatku, *s* poludnia, *s* rana, *s* polnoci, *s* jasene, *s* jari, *s* razu atď.

2. Predložka *s* (*so*), *s* *akkusatívom* znamená *asi* (nem. *ungefähr*, maď. *mintegy, körülbelül*). *Piš*: Bolo nás tam *s* desať, vypil *s* liter vína, ostal dlžen *s* osem zlatých atď. Sem prináleži: kto *s* koho, ten *s* toho, *s* toľko že neprišiel.

3. Predložka *s* (*so*) *s* *inštrumentálom* označuje pochop slúčenosti, hromadnosti spojitosti, súhrnu, nem. *mit* maď. *-val, -vel*. Príklady: otec *so* synom, matka *so* slúžkou prišli, víno *s* vodou dávali, zemiaky *so* soľou jedli, suché *s* mokrym zhorí, jedno *s* druhým predá sa to, utekal aj *so* svojimi vecmi, spokojný je *so* svojim synom atď. Tomuto *s* (*so*) opakom významu často zodpovedá predložka *bez*, na pr.: otec *so* synom, matka *so* slúžkou, zemiaky *so* soľou atď. nie *bez* syna, *bez* slúžky, *bez* soli.

II. Predložka *s* pojí sa *s* *genitívom* a vyznamenáva:

1. Pochop východu vyberania, vymáhania, vývodu, nem. *aus*, maď. *-ból, -ből*. V takomto prípade znamená opak predložky *v*. Príklady: ide *s* domu, kto bol *v* dome; *so* školy, kto bol *v* škole; *so* zeme vyviera voda, ktorá nalezala sa *v* zemi; *s* rieky vytiahli hada, ktorý bol *v* rieke; vzal knihu *s* kasne, ktorá bola *v* kasni; kvapka *so* suda, čo je *v* sude atď. Alebo: prepustili ho *so* služby, *s* úradu, vypovedali ho *s* krajiny, vyhodili ho *so* spoločnosti atď.

2. vydelenie z celku, z počtu: on je *so* všetkých najhodnejší, *so* dvoch jedon, *s* nás ani jedon, dal mi *so* svojho majetku atď.

3. pôvod veci alebo osoby: tanier *s* hlíny, pohár *so* skla, retiazka *so* striebra, človek *s* vysokého rodu, pochodí *s* Košíc, jeho deti pochodia *s* Čiech atď.

4. spôsob, akým sa čo deje alebo pohnútku, z ktorej

sa čo deje : *s* radosti, *so* závisti, *s* milesti, *s* husta, *s* cela, *s* hlboka, *s* pelovice, *s* púhej dobroty, *s* dobrej vôle, *so* žartu, *so* srdca mu je lúto, *s* rozkazu kráľovho, *s* vyššej moci, *s* naloženia stoličného atď.

5. Sú aj daktoré slovesá, ktoré vyžadujú genitív s predložkou *s*. Takéto sú na pr. tešiť, radovať, smiať sa *s* dačoho; viniť *s* dačoho. Také sú menovite, ktoré majú význam pozbavovací, jako: olúpiť, očistiť, opleť, odrať (*s* kože; ale svliecť kožu *s* človeka!), obrat, liečiť, spovedať sa a iné.

Rozdiel medzi predložkou *s* a *s* je patrný aj z týchto príkladov: prikrývka *s* vlny (prikrývka, ktorou bola vlna prikrýta) a prikrývka *s* vlny (z vlny robená); žena šla *s* trávy, keď bola *na* tráve a šla *s* trávy, keď bola *v* nej.

III. Predložka *vs* ako rozlučiteľná z pravidla neprichodí.

B) *s*, *z*, *vz* ako slovesné predpony.

I. Predložka *s* (*so*) ako predpona sloves mení význam slovesa vo dvojakom smere dľa toho svojho dvojakého významu, ktorý má jako rozlučiteľná predložka *s* genitívom a *s* inštrumentálom.

Máme tedy slovesá *s* príponou *s* (*so*) dvojakého významu:

1. Slovesá *s* predponou *s* (*so*), ktoré znamenajú smer *s* hora *na* dol alebo *v* ôbec *s* površia, nem. *herab*, *herunter*-, maď. *le*-. Príklady: *sostúpil so* schodov, kto bol *na* schodoch, vták *sletel so* stromu, *spadnúť, svaliť sa so* strechy, *svážiť s* poľa, *sraňal všetky jablká so* stromu, *veža srútila sa* dolu, bol *sronený* (skleslý), *soskočil s* voza atď.

2. Slovesá *s* predponou *s* (*so*), ktoré značia pochop sbromažďovania, slučovania, spojovania, súhrnu, nem. *su-*

sammen-, maď. *össze-*, k nim zväčša možno priložiť „spolu“. Prikklady: *sobrať, složiť, svolaf, sohnaf, smiesiť, sniesť, sklásť, shádzaf (s polu); usniesť, usrieť, ushovoriť, smluviť, shodnúť sa (spolu); shováraf, snášaf, svadiť, srozumieť sa s dakým atď.*

Poznámka. Samo sebou rozumie sa, že slová, ktoré pošly od týchto sloviess, píšu sa tiež s etymologickým *s (so)* m. prichodia- ceho v obecnej mluve *s (so)*: *svážanie (s poľa), srážanie (jablk so stromu), srúcanie (múrov)*; ďalej: *smluva, shovor, sloh, svada, shoda atď.*

II. Predložka *s (zo)* ako predpona sloviess má per- fektívovaciú moc; ňou totiž stáva sa dej sloviess z nedo- konaného dokonaným. Predponu túto vždy piš dľa vý- slovnosti, kde znie jako *s, zo*: piš *s, zo*, kde znie jako *s, so*: piš *s, so*. Prikklady :

Slovesa dej nedokonaný :	Slovesa dej dokonaný :
hasiť	zhasiť
hubiť	zhubiť
robiť	zrobiť
hotoviť	zhotoviť
dokonaliť	zdokonaliť
otročiť	zotročiť
orať	zorať
utekať	zutekať
siliť	zosiliť
slabiť	zoslabiť
úžiť	zúžiť
hrbiť sa	zhrbiť sa
hrýzť	zhrýzť
lomiť	zlomiť
močiť	zmočiť
mýliť	zmýliť
odpovedať	zodpovedať

obecněf	zobecněf
opakovať	zopakovať
organizovať	zorganizovať
hriať	zohriať
vriať	zovriať
mriať	zomriať
horeť	zhoreť
hniť	zhniť
sineť	zosinať
bládnúť	zbládnúť
silneť	zosilneť
šediveť	zošediveť
modreť	zmodreť
stareť sa	zostareť sa
beleť	zbeleť
dražeť	zdražeť atď. atď.

Ponevác predpona *z zo* pred temnými spoluhláskami tak znie jako *s so* m. prvých píšme posledne spomenuté tvary. Píšme tedy:

černieť	sčernieť
čliapkať	sčliapkať
čariť	sčariť
šediveť	sšediveť
sineť	ssineť
pôsobiť	spôsobiť (spôsob)
peňažiť	speňažiť
kryť	skryť
krátiť	skrátiť
krčiť	skrčiť
plniť	splniť
páriť	spáriť
kropiť	skropiť
kriviť	skriviť

krotiť	skrotiť
pastnúť	spustnúť
tišiť	stišiť
pyšnieť	spyšnieť
chrúmať	schrúmať
praviť	spraviť
tučnieť	stučnieť
kamenieť	skamenieť atď. atď.

Samo sebou rozumie sa, že i vtedy dľa výslovnosti píšeme, keď daktoré dokonané sloveso, zachovajúc predložku, význam svoj opäť zmenilo v nedokonaný. Píšme tedy od skrútiť, skropiť, splniť atď. : skrúcať, skrúpať, splňať a podobne.

III. Predložka *vs* ako predpona sloviess naznačuje pohyb alebo činnosť s dola na hor; inokedy má len perfektivováciu moc ako predpona *s* (*so*). V prvom prípade z pravidla píše sa etymologicky, v druhom dľa výslovnosti práve tak ako predpona *s* (*so*).

1. Z pravidla etymologicky píšme predponu *vs* všade tam, kde ona jasne naznačuje pohyb alebo činnosť s dola na hor. Dľa terajšieho rozvoju pravopisného predponu *vs* píšme v týchto častejšie prichodiacich slovesách :

vzbudiť	vzkázať
vzbujneť	vzkypeť
vzbúriť	vzkriesiť
vzdať sa	vzleteť (vzlet)
vzdeľať sa	vzmáhať sa
vzdychnúť	vzmužiť sa
vzdialiť sa	vzňať sa
vzduť	vznášať sa
vzhliadnuť (na dakoho)	vznietiť
vzchytiť sa	vzniknúť
vzchopiť sa	vzplanúť
vziať	vzpriamiť sa

vzpružiť sa	vztiahnuť ruku (na da-
vzrásť (vzrast)	koho ; vzťah na dačo).
vztýčiť	

Predpona *vs* dľa výslovnosti píše sa teraz asi v nasledujúcich slovesách :

zdráhať sa	m. <i>vzdráhať sa</i>
zdvihnúť	m. <i>vzdvihnúť</i>
zjačať	m. <i>vzjačať</i>
ziskriť sa	m. <i>vziskriť sa</i>
zmieniť sa	m. <i>vzmeniť sa</i>
zopísať sa	m. <i>vzopísať sa</i>
zoprieť sa	m. <i>vzoprieť sa</i>
vstať	m. <i>vzstať</i>
skričať	m. <i>vzskričať</i>
spamätať sa	m. <i>vzspamätať</i>
splašiť	m. <i>vzplašiť</i>
spierať sa	m. <i>vzspierať sa</i>
spomínať	m. <i>vzpomínať</i>
spolíhať sa	m. <i>vzpolíhať sa</i>
spracovať	m. <i>vzspracovať</i> a v iných.

2. Dľa výslovnosti píšeme predponu *vs* vždycky, keď jasno nenaznačuje pohyb alebo činnosť s dola na hor.

Spoločné poznámky o predponách *s*, *z*, *vs*.

Pre jasnosť a priehľadnosť zopätávajú a doplňujú sa pravidlá o predponách *s*, *z*, *vs* nasledujúcim spôsobom :

Etymologicky píšeme :

1. Predponu *s* vždy bez ohľadu na to, či sa ona vyslovuje jako *s* či jako *z*. Ona pri slovese naznačuje :

a) smer s hora na dol alebo vôbec s površia, nem. herab-, herunter, maď. le-;

b) pochop shromažďovania, slučovania, spojovania, súhrnu, nem. zusammen-, maď. össze-.

2. Predponu *vs*, keď ona značí pohyb alebo činnosť s dola na hor, až na niektoré výnimky, píšeme etymologicky, bez ohľadu na to, či sa ona vyslovuje jako púhé *s* alebo jako púhé *s*.

Fonetický píšeme:

Predponu *s*, ktorá perfiktívuje slovesá, a predponu *vs*, keď nenaznačuje pohyb alebo činnosť s dola na hor, z pravidla píš dľa výslovnosti. Piš: sprevracať, spreneveriť, spotrebovať, spievať sprevádzať, znenávidieť, znecítiť, znečistiť atď. atď.

Výnimky: V protive s výslovnou rozvoj pravo-
pisný káže písať:

skaziti (m. skaziti; zkaza),
ztratiť (m. stratiť; ztrata),
zkúšať (m. skúšať, prüfen, vizsgálni);

ďalej:

sblížiť sa (m. zblížiť sa),
soznať niečo (m. zoznať niečo),
shoveť (m. zhoveť; shovievavý),
slutovať sa,
smeriť (m. smeriť; smer, smerovať),
smysleť (m. zmysleť; smysel, smýšľať),
sveriť komu čo,
svodiť (m. zvoditiť; svodca, svádzať),
sriadiť (m. zriadiť).

Prijavše zásadu fonetického písania u predpony *s* a čiastočne u *vs*, dľa výslovnosti máme písať tieto predpony aj vtedy, keby sa v jednom a tom samom slove, hlásko-

slovne zmenenom, dvojako vyslovovaly, na k o l k o t ý m nepovstáva dvojmysel. Piš tedy: *zosinef*, *zošedivef*, *zošalef*, *zopieraf sa*, *zotmiť sa* a zároveň aj: *ssinef*, *sšedivef*, *sšalef*, *spieraf sa*, *stmiť sa* atď.

Niektoré rovnako vyslovované slová jedine pravopisom rozlišujú svoj význam. Takéto sú :

<i>sbeh</i> (Flüchtling, szökevény)	<i>sbeh</i> (Zusammenlauf, össze-futás),
<i>sbíjať</i> (rauben, rabolni)	<i>sbíjať</i> (zusammenschlagen, összeüttni),
<i>znášať</i> (krivdy, útržky)	<i>snášať</i> (sa s dakým ; dačo do hromady alebo s hora na dol),
<i>srezať</i> (sečku, dej dokonaný)	<i>srezať</i> (prútik so stromu, otlak s nohy),
<i>sriecť sa</i> (dačoho)	<i>sriecť sa</i> (s dakým o dačo),
<i>zpytovať</i> (forschen, kutatni)	<i>spytovať sa</i> (fragen, kérdezni),
<i>zpráva</i> (Nachricht, jelentés)	<i>správa</i> (Verwaltung, igazgatás),
<i>súžiť</i> (verengen, megszükiteni)	<i>súžiť</i> (plagen, gyötörni),
<i>vzrastaf</i> (žito <i>vzrastá</i> , človek <i>vzrastá</i>)	<i>srastaf</i> (rana <i>srastá</i> , stromky spolu <i>srástly</i>),
<i>vztiahnuť</i> (ruku na koho)	<i>stiahnuť</i> (opasok),
<i>vzpínať sa</i> (kôň sa <i>vzpína</i>)	<i>spínať sa</i> (spina sa, aby bola tenká).

Poznámka. Významom líšia sa aj slovesá: *vzchodiť-vzísť* (slnko, žito *vzchodí*, *vzíde*) a *schodiť-sísť sa* (spolu) a toto nemali by sme s očú spúšťať aspoň v knihách literárne cenných. Dľa terajšieho zvyku píše sa v prvom prípade dľa výslovnosti: *schodiť*, *zísť* žito *schodí*, *zide*.

Poznámky o daktorých kmeňoch.

Jest dakoľko slov, o ktorých nedalo sa prehovoríť v doterajších hlavách. Všetky tieto zahrnieme v jedinú osobitnú hlavu. O daktorých kmeňoch (a slovách vôbec) poznamenáva sa ešte :

I. Etymologicky pišu sa tieto slová :

azda (m. ažda)	prez (m. pres)
bez (m. brez)	schovať == popratať (m. skovaf)
bozk, bozkať (nie: bosk, boskať, a ni nie: boškať!)	svatba (m. svadba)
ctnosť (m. cnosť)	týžden, týždňa, týždňom atď.
krk (m. grg)	(nie: týdeň, týdňa, týdňom atď.)
kto (m. gdo a kdo)	učilište (m. učelište)
lastovička (m. vlastovička)	väčšmi (m. vätsmi, väčmi)
mäsopust (m. mäsopest)	vezmem, vezmeš atď. (m. veznem, vezneš)
mestský (m. meský)	vzácný (m. vzáctný)
moditba (m. modlidba)	za času (m. za včasu)
návštevenka (m. navštívenka)	zväčša (m. zvätša)
odvtedy (m. odtedy)	zvlášte (m. vzlášte, zlášte)
pomsta (m. pomstva)	železo (m. zelezo)
pošta (m. počta)	žltnúť (m. žlknúť)
predsa (m. preca, predca)	žmúriť (m. džmúriť).
preddom preddomie (m. predom, predomie)	

Piš: jedenásť, dvanásť, trinásť atď. a nie: jedonásť, dvanásť, trinásť. Piš ďalej: dvadsať, tridsať, štyridsať a nie: dvacať, tricať, štyricať ani nie: dvadcať, tridcať, štyridcať. Piš konečne: päťdesiat, šesťdesiat, deväťdesiat a nie: pädesiat, šesdesiat, devädesiat!

II. Dľa výslovnosti piš tieto slová: *hmla* (m. mlha, mhla); — *skviet sa, skvelý* (m. stkviet sa, stkvelý); *skvostný* (m. stkvostný); *poneváž* (m. poneváž).

III. Dvojité *nn* je len vtedy správne, keď povstalo pripojením prípony *-ný* ku kmeňu vychodiacemu na *n*. Správne je na pr. v slovách: kamenný, plamenný, vápenný od kameň, plameň, vápno; ale nesmie sa písať dvojité *nn* v týchto slovách: drevený, izbený, kožený, medený, olovený, plstený, sklený, slamený, srstený, lebo kmeň nevychodí na *n*: drevo, izba, koža atď. — V slove: zákonný píše sa zdvojené *nn*, ale v slove: zákonitý len jedno *n*. Piš pl. gen. panien a nie: pannien, piš: panenský a nie: pannenský.

IV. Nepiš skopeninu *šě* alebe *šē* za *št*, nepiš tedy: ščastie, ešče, ščekat, ščebotat, ščedry atď. m. pravých: šťastie, ešte, štekat, štebotat, štedry. — Nepiš české formy: odpustenie, krštenie, zkušenosť, zkušeny, ztraceny, zarmúcený, osvíceny, unešeny a pod., ale našské: odpustenie, krštenie, zkušenosť zkušeny, ztratený, zarmútený, osvieteny, unesený.

V. Upotrebuji príponu *-teľný* m. *-teľný* a *-teľný*. Piš tedy: viditeľný, premožiteľný, zreteľný atď. m. viditeľný, premožiteľný, zreteľný, viditeľný, zreteľný, premožiteľný.

VI. Piš: zamestnať a nie zamestňnať, piš: umiestiť, speňažiť a nie: umiestniť, speňažniť.

VII. Doktoré slová možno písať aj s úzkymi aj so širokými samohláskami, na pr.: bledy-bľady, bolest-boľast, sneh-sňah, stehovať sa a sťahovať sa, báječný-bájočný, ratovať-ratovať, úškleb-ušklab, Peter-Petor, Pavel-Pavol atď. Kto by chcel byť dôsledným, nech sa odhodlá buď za úzké buď za široké samohlásky. Stredná slovenčina obľubuje hrubšie samohlásky. Slová *ďaleký* a *šťastie* vždy piš takto a nikdy nie dialekticky: deľaký, štestia.

VIII. Významom lišia sa: *viest'* (föhren, vezetni) od *vodiť* a *viezt'* (fahren, kocsizni) od *vozit'*.

Poznámka. Vyslovujeme: vyšší, nižší, dážnik, svečiť, rošíriť atď. a píšeme: vyšší, nižší, dáždňik, svedčiť, rozšíriť; etymologické písanie takýchto a iných v pravopisných pravidlách neudaných slov najde čitateľ v Pravopisnom ukazovateli.

Ako písať cudzie slová.

Majúc ohľad na to, čo javí sa v terajšom pravopise a zároveň na to, čo je potrebou srozumiteľného slovenského pravopisu, cudzie slová písať budeme dľa nasledujúcich pravidiel:

I. Kde by pôvodné litery cudzie slovenského čitateľa sviesť mohli k nemiestnemu čítaniu, tam ony dľa slovenskej výslovnosti zamenia sa náležitými literami slovenskými, menovite budeme písať:

1. Miesto *ph*, znejúceho jako *f*, túto posledne menovanú literu: *filosofia*, *fantásia*, *filolog* atď. miesto *philosophia*, *phantásia*, *philolog*;

2. Miesto *th*, znejúceho jako slovenské *t*, túto posledne menovanú literu: *katedra*, *katolik*, *apatia*, *sympatia* atď. m. *kathedra*, *katholik*, *apathia*, *sympathia*.

3. Miesto *t*, kde znie jako *c*, píše sa toto posledné: *organisácia*, *kondícia*, *inštancia*, *kvitancia*, *promócia* atď. m. *organisátia*, *kondítia*, *inštantia*, *kvitantia*, *promótia*;

4. Miesto *c*, kde znie jako *k*, píše sa *k*: *konto*, *kontrakt*, *konvent*, *konštitúcia* atď. m. *conto*, *contract*, *convent*, *conštitúcia*;

5. Miesto francúzskeho *g*, kde znie jako *ž*, piš *ž*: *ženiálny*, *žirovať*, *ženantný*, *ženerósný* atď. m. *geniálny*, *girovať*, *genantný*, *generósný*. — Niektorí pišu: *geniálny*, v ktorom prípade oné slovo nepokladá sa za požíčané z francúzštiny;

6. Miesto francúzskeho *ch*, znejúceho jako *š*, a *j*, znejúceho jako *ž*, piš *š*, potažne *ž*: *šampaňské*, *šiffrovať*, *šarmantný*, *šarlatán*, *šarža* atď. m. *champaňské*, *chiffrovať*, *charmantný*, *charlatán* *charge*; *žargon*, *žaket*, *žurnál*, *žalusie* atď. z týchto: *jargon*, *jaquet*, *journal*, *jalousie*;

7. Miesto francúzskeho *c*, piš *s*: *fasáda*, *garsón* atď.;

8. Miesto *gn*, znejúceho jako *ň*, lepšie je písať túto poslednú literu, z dôvodu výšuvodeného; teda: *siňorina*, *vineta*, *šampaňské* atď. m. *signorina*, *vignetta*, (*champagne*);

9. Složka *sch*, píše sa dľa výslovnosti: *š*, na pr.: *šematismus* m. *schematismus*, *šisma* m. *schisma* atď;

10. Cudzia sprežka *qu* v slovenčine z pravidla zamieňa sa sprežkou *kv*: *kvitancia*, *kvantum*, *kvartál*, *sekvester*, *kvadrát* atď. m. *quitancia*, *quantum*, *quartál*, *sequester*, *quadrát*;

11. Miesto *y*, zastupujúceho naše *j*, piš toto: *lojálny*, *royalista* atď. m. *loyálny*, *royalista*;

12. Miesto francúzskych *oi*, *ai*, *ou*, keď znejú jako *oa*, *é*, *u*, piš tieto posledné litery, aby sa vyhlo nemiestnej výslovnosti: *toaletta*, *remontoárky* (hodinky), *memoáre*, *afféra*, *žurnál*, *túra* atď. m. *toiletta*, *remontoírky*, *memoire*, *affaire*, *journal*, *toura*.

Poznámka. V predchádzajúcich 12-ich bodoch uvedené ústupky zásade fonetickej nepofahujú sa na písanie vlastných mien (osobných mien a rozličných zemepisných názvov). Pri písaní vlastných mien šetríme etymologiu natolko, nakoľko postačuje k tomu sústava latinských písmen. V cudzích vlastných menách zachováme teda nielen výš uvedené, ale aj takéto a podobné litery: *cz*, *cs*, *gy*, *ö*, *ő*, *ü*, *ű*, *w* atď. — Náleží podržovať vo vlastných menách aj ruské *-ov*, *-skij*, poľské *-ski*, *-icz*, horvatské *-ié* miesto pripodobených ku slovenčine: *-ský*, *-ič*, poľské m. *-off*. Diať sa to má aspoň vo spisoch literárne cenných. — Etymologicky mali by sme písať aj tie obecné mená, ktoré povstali z vlastných mien na príklad: *chauvinismus* od *Chauvin-a*, *wertheimka* od *Wertheim-a*, *lutherán* od *Luthera*, *calvín* od *Calvina*, *draisina* od *Draise-a*, ale zovšeobecneli výraz taký v živote, dopúšťa sa i fonetické písanie: *šovinizmus*, *verthajmka*, *luterán*, *kalvín*, *dresína*. Tu hlavnou vecou je však, aby patričný spisovateľ alebo redaktor neplietol spolu oba spôsoby pravopisecké, ale dôsledne zostával pri jednom.

II. Pôvod šetríme pri tých písmenách, ktoré vo svojom jazyku v tej samej platnosti užívame. Tu vyzdvihnúť nám treba písmeno „y“, „ä“ a složky „au“, „eu“. Všimnime si ich výš uvedeným poriadkom.

1. „y“ píšeme všade, kde v cudzom slove prichodí, teda i po takých spoluhláskach, v akých ho slovenčina vo svojich vlastných slovách nesnesie, na pr. po *c*: *cylinder*, *cymbal*, *cyklus*, *cynismus*, *cyprus* atď. Prijímajúc toto pravidlo o dôslednom zachovávaní pôvodného „y“ v cudzích slovách, nebudeme písať s Čechmi: *pranostyka*, *tytul*, *grammatyka* atď. Česi v poslednú dobu obľubujú si takéto písanie, po spôsobe Poliakov, sblížujú sa v tejto veci zvukoslovnému pravopisu. My nemôžeme však odvolávať sa na výslovnosť jako oni, lebo národ *d*, *t*, *n* pred „i“ vyslovuje mäkko aj v cudzích slovách. — Ani za nemecké *ü* nekladie sa *y*; písať treba: *vínšovať*, *kímlica*, *Kincelová* atď. a nie *vynšovať* (mnohokrát u J. Chalupku), *kymlica*, *Kyncelová*, ktoré pošly z nem. *wünschen*, *kümmel*, *Günzelsdorf*.

Poznámka. Slovenský pravopis prejal od Čechov „y“ v týchto vlastných menách: *Tyrolsko*, *Štýrsko*, *Londýn*. Naproti tomu píšeme etymologicky: *Kájev* (mesto v Rusku), *Kyjov*, (mesto na Morave), *Krym*. V zemepisných názvoch, spotvorených z maďarského, m. *ő*, *ö* často píše sa po hrdelniciach *y* takto: *Kysek*, *Kyreš* m. *Kószeg*, *Körös*. Je toto pozostatok z doby československej. Je však primerano maďarské mestá a dediny písať pravopisom pôvodným. — Vlastné mená *Šariš*, *Spiš*, *Liptov* a všetky ostatné, o ktorých nevie sa s istotou, z čoho pochodia, nech sa píšú foneticky, bez „y“.

2. Písmeno *ä* píšme všade, kde to žiada pôvod slova; na pr.: *prälát*, *präliminár*, *präparandia*, *präses*, *jubiläum* (vedľa poslovenčeného: *jubilej*, *jubilejný*), *präparát* atď. Ale musíme užívať vždy nášho znaku „ä“ a nie cudzieho *ae*, ktorý by sviedol Slováka nesprávne čítať. Nepíš tedy: *praeliminár*, *praeparandia* atď., lež *präliminár*, *präparandia*.

3. Písmeno *s* zachovávame v starých i novotvorených lat. a gr. slovách trebas ho vyslovujeme jako *z*. Píšme tedy: *Asia*, *apprehensia*, *konversia*, *prósa*, *oppositia*, *systém*, *sesóna*, *humanismus*, *barbarismus*, *nervóсны*, *talentóсны* atď.

O dlhých a krátkych slabikách.

A) Všeobecné pravidlá o dlhých a krátkych slabikách.

Slabiky sú rovnako dlhé či je v nich daktorá dlhá samohláska *á, é, ó, ú* alebo týmto zodpovedáva dvojhláska *ia, ie, ô, iu*. Rovnako dlhými hláskami sú v slabike aj *i* a *y*.

Tu podáva sa len málo pravidiel o takých prípadoch dĺženia a krátenia, v ktorých pisateľ snadne by mohol chybiť následkom nedôslednosti v jazyku živom a následkom neslovenského učenia podaktorej mlavnice.

I. Dlhé slabiky píšeme v nasledujúcich prípadoch:

1. V slovách, tvorených príponou *-janъ*, dlhou je táto prípona ak od nich ďalšie slová tvoríme príponami *-ka, -ský, -stvo*, na pr.: Kláštorčianka, Breznianka, turčiansky, občiansky, nitriansky, peštiansky, zemiarsky, občianstvo, zemianstvo atď. Dľa toho je chybné písať: Kláštorčanka, Brežňanka, turčanský, občanský, peštanský atď.

2. V podstatných menách, tvorených od slovíes, ktoré sa počínajú predponou *pre-*, toto *pre* vždy sa predlži v *prie-*, na pr.: príloha, príber, príemer, príenos, príepasť, príemysel atď. Historicky ujalo sa písať výnimočne: preklad, prehľad ač toto posledné v živej mluve aj teraz ešte prichodí formou: príehľad, (tiež prechodník v mluvnici).

3. Tvrde zakončené stredné mená v množnom nom. akk. a vok. dostanú z pravidla dlhú príponu *á*. Piš tedy: delá, semená, kuratá atď. a nie dľa chybného učenia istej mlavnice: dela, semena, kurata atď.

4. Keď utvoríme množný genitív od tvrdo zakončených ženských a stredných mien, posledná slabika je z pravidla *dlhá*. Piš tedy nielen: rýb, diel (od delo), kuriat,

semien atď., ale aj stodól, mrtvól, vójsk, strnísk, kapúst atďatď.

5. Prípomy množného datívu a lokálu *-ám, -ách* zpravidla sú dlhé: rybám, dušiam, nohám, robotám, uliciam, rybách, dušiach, nohách, robotách, uliciach atď. (Obširny výklad o tom na str. 118—120). — Dľa toho je chybné písať: rybam-rybach, dušam-dušach, noham-nohach robotam-robotach, ulicam-ulicach atď.

6. Hláska „*y*“, ktorá prichedí v príponách sklonených prídavných mien, námetiek a číseloviek, vždy je *dlhá*. Pištedy v množ. počte nielen dobrých, dobrým, dobrými, pekných, pekným, peknými, predných, predným, prednými, ale aj: jedných, jedným, jednými, tých, tým, tými!

7. Slabika *nú* z pravidla je dlhá v infinitívoch i v prít. prechodníkoch slovíe II. triedy: minúť, ponukuť, zabudnúť, šuchnúť, padnúť, minúc, ponuknúc, zabudnúc, šuchnúc, padnúc atď. — Naproti tomu slabika *nu* bez výnimky krátka je v min. prechodníku, jako aj v činnom i trpnom prídastí minulom. Trebárs tedy pišeme v infinitíve: minúť, ponuknúť, zabudnúť atď., v min. prechodníku a vo spomenutých prídastách minulých predsa pišeme: krátke *nu*.

Prieľadné príklady :

infinitív	prít. prech.:	min. prech.:	č. príč. min.:	trp. príč. min.:
minúť	minúc	minuv	minul	minutý
zhynúť	zhynúc	zhynuv	zhynul	zhynutý
padnúť	minúc	padnuv	padnul	padnutý

8. Osoba 3. mn. počtu v prítomnom čase ukazovacom pri slovesách VI. triedy dostáva dlhú príponu *-ú*: kupujú, milujú, kraľujú. Je chybou zanedbávať túto dĺžku.

Poznámka. Dľa zákona stredoslovenského nárečia nemôžu po sebe nasledovať dve dlhé slabiky v jednom slove. Kde by sa mal tvorením (ohýbaním) slov taký prípad vyskytnúť, živá mluva vypomáha si krátením jednej slabiky a síce vždy prípony. Tento hláskoslovný zákon rovnako pofahuje sa na prípony kmeňo-

tvorné i ohýbacie. Príklady: Prípona *-ský* je dlhá (= dunajský, pohronský, materský, slovenský), ale hneď ztratí dĺžku, pridá-li sa ku kmeňu dlhou samohláskou zakončenému: stolársky, krajčírsky, horársky atď. Prípona množ. dat. a lokálu *-ám, -ách* je tiež dlhá (rybám, rybách), ale razom ztratí svoju dĺžku, pridá-li sa ku kmeňu dlhou slabikou zakončenému: váham, váhach, vieram, vierach atď. (Ako rečeno, prípona podrobuje svoju dĺžku kmeňovej dĺžke; je tedy chybné: katolícky m. katolícky.) — Výš uvedeného zákona stredoslovenského spisovný jazyk spúšťa sa veľa ráz snažajúc i viac dlhých slabík po sebe v jednom a tom samom slove. V protive so základným pravidlom vo spisovnom jazyku slovenskom i viac dlhých slabík môže nasledovať po sebe v nasledujúcich prípadoch: a) v podstatných tvorených príponou *ie* (= *íje*), keď sú predchodiacie slabiky kmeňa dlhé, na pr.: prútie, siatie, hriatie, liatie atď. (Srovn. na str. 182. pod 1.); — b) v množ. gen. (prípona *-í*) ženských i stredných mien mäkko zakončených, keď sú predchodiacie slabiky kmeňa dlhé: básní, piesní, siatí, liatí atď.; — c) v 3. osobe mn. prítomného času ukazovacieho: lúpi*a*, vstúpi*a*, kúpi*a* atď.; — d) v prítomnom prechodníku: lúpiac, kúpiac, vstúpiac atď.; — e) v skloňovaní prídavných všade tam, kde by prídavné meno skrátením skloňovacej prípony dostalo formu príslovkovitú (v sing. i pl. nom. akk. vok.). Piš tedy: krásné, zvláštne dieťa (deti) m. krásne, zvláštne dieťa (deti), aby vyšlo sa vo vete možnému dvojmyslu. (Vidz str. 133.)

II. Krátké slabiky píšeme v nasledujúcich prípadoch:

1. Prípona *-in* je krátka v takýchto a podobných slovách: strig*in*, vdov*in*, macoch*in* dom, a krátkou zostane i v skloňovaní: strig*in*ho, strig*in*mu atď.

2. V prípone množ. inštrumentálu *-ami* krátké sú obe slabiky. Piš tedy: rybami, motykami, slovami, rolami, dušami atď. Nikdy nedlž túto príponu a nepiš ju formami: *-ámi, -amí*.

3. Dľa mluvnice a dľa ujatého zvyku, v protive s obecnou výslovnou, krátka je prípona množ. inštrumentálu „y“ („i“), piš tedy: s tými šiatry, tými meči, tichými večery atď. Samo sebou rozumie sa, že dľa ľúbosti užij možno aj iných inštrumentálov s príponami *-mi, -ami*; možno písať

aj: s tými šiatrami, tichými večermi, tými mečmi atď. — Takéto a podobne tvorené prislovky: (po) slovevsky, (po) latinsky, (po) chlapsky atď. tiež sa pišu s krátkym *y* na konci preto, lebo je to „y“ tou samou inštrumentálovou príponou, ktorú sme vyššie uviedli jako krátku.

4. O skloňovaní námestiek treba vedieť: Námestky *môj, tvoj, svoj, náš, váš* v celom množ. počte majú prípony krátké, piš tedy:

nom. (vok): *moji, tvoji, svoji, naši, vaši*

gen. (akk.): a lok. *mojích, svojích, našich, vaších*

dat.: *mojím, svojím, naším, vaším*

inštr.: *mojimi, svojimi, našimi, vašimi*.

Naproti tomu v jednotnom inštrumentále všetky spomenuté námestky majú príponu dlhú, na pr.: (s) *mojím, svojím, naším, vaším* vedomím. Medzi jednotným a množným počtom práve taký rozdiel je aj pri námestke *on, (ona), ono*. V množnom čísle krátké sú slabiky: *ích, im, imi (nimi)* a v jednotnom dlhé: *ím (s ním)*.

5. V nasledujúcich slovách slabiky kursívou naznačené pišu sa krátko: *tovar, tvaroh, život, lono, zajtra, slečna* (gen. *slečny, nie slečnej!*). — V slovách živého jazyka slovenského, na pr. v týchto: *vojak, stojak, zabijak, jarok, stoja, stroja* atď. majú ohľad na stredoslovenskú výslovnosť nemá sa dĺžiť kursívou tlačené etymologicky dlhé *á*; naproti tomu smie sa dĺžiť v slovách umelého (spisovného) jazyka na pr. v týchto a podobných: *vejár, strojár (-áreň), lejáreň* atď. — Všimaj si rozdiel medzi infinitivami *stáť* a *stať*. Infinitiv krátko znie v slovese, ktoré má v 1. osobe prítomného času ukazovacieho *stanem*: *ostanem-ostať, predstanem-predstať, pristanem-pristať* atď.; naproti tomu dlho znie infinitiv, keď má 1. osoba prít. času ukazovacieho *stojím*: *stojím-stáť, postojím-postať, odstojím-odstať* atď. (vidz na str. 122).

III. *Dlhé i krátké slabiky zároveň objavujú sa v mnohých slovách.* I jedny i druhé formy pokladaf načim za správne. Dlhé slabiky s krátkymi zamieňajú sa na pr. v týchto slovách: ráno-rano, šarkan-šarkan, dým-dym, mlyn-mlyn, íst-íst, nížina-nížina, ponížený-ponižený, odchýlka-odchylka, Bóh-Boh, pólnoc-polnoc, vóz-voz, slúžka-služka, úfat-ufat, zmúdreť-zmudreť, završíť-završít, krmít-krmit, mlčky-mlčky, mriet-mreť, driet-dreť, vriet-vreť, triet-treť atďatď. Podobných dvojtvarov je veľa vo slovenčine, i v spisovnej; ich volným užívaním dá sa napomáhať lubozvučnosť jazyka.

B) Zvláštné pravidlá o dvojhĺaskach.

I. Za dlhé samohlásky *á, é, ú* po mäkkých spoluhláskach z pravidla pišu sa dvojhĺasky *ia, ie, iu*, ale len natoľko, nakoľko tieto dvojhĺasky i počut vo výslove. Ne-
piš tedy: *ľubiť, niadra* a tomu podobne, lebo v takých prípadoch vyslovuje sa len: *ľúbiť, ňádra*. Častejšie kmene, v ktorých javia sa tieto dvojhĺasky miesto náležitých dlhých samohlások, uvedú sa v Pravopisnom ukazovateli. Tu postačuje nateraz povedať toľkoto:

a) V skľoňovaní prídavných mien mäkko zakončených po mäkkých spoluhláskach dlhé *á, é, ú* z pravidla rozkladá sa v zodpovedavú dvojhĺasku *ia, ie, iu*. Piš tedy: *ovčia-ovčieho-ovčiemu m. ovčá-ovčého-ovčému, nižšia-nižšieho-nižšiemu m. nižšia nižšieho-nižšiemu, hovädzia-hovädzieho-hovädziemu m. hovädzá-hovädzého-hovädzému, cudzia-cudzieho-cudziemu m. cudzá-cudzého-cudzému, labutia-labutieho-labutiemu m. labutá-labutého-labufému atďatď.* — Podobne nakladáme s tvorenými od prítomných prechodníkov a síce: *stojacia-stojacie-stojacieho-stojaciemu (od stojaci)* atď.

b) Dlhé *á* po *č, š, ž, dž, dž* rozkladá sa vo dvojhĺasku *ia* v prípone množ. datívu a lokálu *-ám, -ách*. Piš

tedy : *očiam, rozkošiam, kožiam, hrdziam, gundžiam, očiach, rozkošiach, kožiach, hrdziach, gundžiach* atď.

c) Pišeme : *dievča, dievka, polievka, šiel* m. *diovča, diovka, poliovka, šiol*; pišme : *nenie* m. *není, nielen* m. *nelen*; *niekto, niektorý, niekde* m. *nekto, nektorý, nekde* (slovo nejaký výnimočne piše sa bez dvojhlásky *ie*).

Poznámka. Dvojhlásky *ia, ie, iu* neslobodno smiešať so skopeninami *ja, je, ju*. Pre rozoznanie prvých od druhých treba je vedieť toto : Dvojhlásky *ia, ie, iu* nikdy neprichodia na počiatku slabiky (nauku o rozdeľovaní slabík vidz nižšie na str. 194) alebo slova a samy o sebe nemôžu byť samostatnou slabikou : *pria-tel, pria-zeň, ria-diť, za-pria-h-nuť, via-zať, u-mie-ra-nie, vl-čia tma, du-šiam, u-šiam, niž-šiu, pa-niu, po-ko-le-niu* atďatď. — Naproti tomu skopeniny *ja, je, ju* z pravidla stoja na počiatku slabiky alebo slova a bývajú osobitými slabikami aj samy o sebe, na pr. : *ja-viť, jed-lo, ja-bl-ko, ja-ze-ro, mi-lu-jem, ho-tu-jem, ža-lu-jem, bi-jú, mi-lu-jú, vo-la-jú* atď. Jedine vtedy nestoja skopeniny *ja, je, ju* na počiatku slabiky alebo slova, keď je dajaká jednoslabičná predpona predložená slovám, nimi sa počínajúcim. Príklady : *zja-viť sa* (od *ja-viť sa*), *zja-čať* (od *ja-čať*), *zjar-čiť* (od *ja-rok*), *vja-chať* (od *ja-chať*), *sjed-no-tiť* (od *je-don*), *zja-lo-veť* (od *ja-lo-veť*), *zja-ra-bieť* (od *jarabieť*) atď.

II. Dvojhláska *ô* (vyslovuje sa jako : *uo* jedným dúškom) je predĺžením samohlásky *ó*. Nemá sa písať v slovách : *svoj, tvaroh a život*. — V jednoslabičných slovách znie *ô* jako *vo*, na pr. : *nvož, stvol* atď. m. *nóž, stól*. Ak by niekto nevedel v takýchto prípadoch, či má písať *ô* a či *vo*, nech obýba patričné slovo; zo sklonených : *noža, stola* vidieť jasne, že tu písať treba dlhé *ó*, tedy dľa stredoslovenskej výslovnosti *ô*.

III. Dvojhláska *uo* prichodí len v inštrumentále ženského skloňovania na otázku „ktorou, s ktorou?“, na pr. : *s tou ženou, dobrou dušou*. V skloňovaní mužských, v mn. gen. (akk.), na otázku „od ktorých alebo ktorých“ kladie sa *-ov*, na pr. : *od tých chlapov, od tých mužov, od tých stromov* atď.

Kde písať veľké litery.

V staršej dobe písali a tlačili celé riadky, áno celé strany veľkými písmenami, hlavne preto, aby vyzdvihli obsah písanej či tlačenej osnovy. Pri písaní alebo tlačení mien a titulov užívalo sa veľkých písmen na znak úcty. V novej dobe pozorovať prúd, vyhľadávajúci jednoduchosť. Veľké písmená celými riadkami nepíšu sa nikdy, nanajvýš v hádkach a v tlači na titulnej strane.

Snaha po zjednodušení pravopisu zavláda veškerými pravopisy. Medzi Nemci našli sa už aj takí spisovatelia, ktorí veľkých písmen neužívajú iba pri započatí odseku (Grimm, Miklosich).

Slovenský pravopis poznenáhle obmedzoval kladenie veľkých písmen. V minulom stolytí z pravidla začínal veľkou literou každé podstatné meno. V Bernolákovej mluvnici (v nemeckom vydaní z roku 1817. str. 291.) nachodí sa ešte tiež také pravidlo, že každé obecné podstatné meno písať načím veľkým počiatočným písmenom, na pr.: *Dom, Zem!* Ba aj v štyridsiatych rokoch takéto slová: *Slovenčina, Nemčina* atď., písaly sa veľkým začiatočným písmenom; teraz to už nejde. Uprostujúci prúd obmedzoval kladenie veľkých písmen pokiaľ len netrpela tým všeobecná srozumiteľnosť a jasnosť významová.

V našej dobe veľké litery kladú sa v prípadoch nasledujúcich:

I. Na počiatku každého odseku v próse.

Poznámka. Predošle veľkým písmenom počínali aj každý riadok v básni, ale vkus premenil sa. Teraz veľké písmená i v básňach kladieme len tam, kde to vyžadujú pravidlá prósy.

II. Na počiatku každej samostatnej vety. Ďalej po otázniku, výkrikniku a po dvojbode, keď po nich samostatná veta nasleduje. Na pr.: *Pýtaš sa, že kedy príjdem?*

Prijdem zajtra. — Bratku! Ďakujem za list, ktorý si mi poslal. — Porekadlo hovorí: Babka k babce, budú kapce!

Poznámka. Samo sebou rozumie sa, že nie písať veľké písmeno, ak podriadená veta nasleduje po otázniku, výkričníku alebo po dvojbode. Na pr.: „Či mám ísť k susedovi?“ pýtal sa Verný. — Kričal „horí!“ a utekal na miesto nešťastia. — Chvalitebná vec je: neprekračovať pravidlá miernosti.

III. Meno *Boh*, keď myslíme na bytosť najvyššiu. Veľkým písmenom píšeme zároveň všetky prídavné a podstatné mená, podobne zámená, ktoré zastupujú meno Boha, bytosti najvyššej, teda: *Pán, Hospodin, Stvoriteľ, Pánov, Hospodinov, Stvoriteľov, Všemohúci, Všadeprítomný, Vševedúci, Najvyšší, On*, ktorý je na nebi, *Jeho Spravodlivého* boj sa atď. atď.

Podobne veľkým písmenom počínajú sa prídavné a podstatné mená jako aj zámená, pofahujúce sa na *Krista* a *Pannu Máriu*: *Pán, Vykupiteľ, Spasiteľ, Boh-Človek, Boh-Syn, Pán Kristus, On*, ktorý nás vykúpil, *Jeho Ukrižovaného*; *Matka Božia, Rodička Božia* atď. atď.

Poznámka 1. Keď je reč o bohu pohanskom, akých je viac, slová *boh, bohovia* píšu sa malými počiatocnými písmenami. Bude-li teda potrebné, budeme písať o bohu *Perúnovi, Svätovítovi* atď. a nie o *Bohu Perúnovi, Svätovítovi*.

Poznámka 2. Malou začiatocnou literou píšeme slová *boh, boží*, keď vyslovujúc ich nemyslíme na najvyššiu bytosť Boha. To stáva sa na príklad vo slovách a výrazoch, a) vyznamenávajúcích niečo zemskeho, na pr.: *boží dar* = chlieb; *pánbožtokova kravička* = istá muška; b) *boh* vie kedy, *pán boh* vie kedy, *pán boh* nebeský vie kedy, *každý boží deň, každý bohovitý deň, každý od boha deň*; c) vo slovách slúčených a vo vetách skrátенých: *chvalabohu, bohumilý, bohaprázdnny, neznaoh, nazdarboh, bohďaj*. Je ovšem pravda, že i tieto a takéto slová a výrazy pošly pôvodne z viet a výrazov, v ktorých myslelo sa na najvyššiu bytosť Boha, ale obecným užívaním a so slovníckym alebo mluvníckym zakrpatením meno *Boh* ztratilo svoj vznešený vzťah. Teraz už rozhodne rozlišujeme pravopisom takéto slová a výrazy: *boží dar* (chlieb) — *Boží dar* (čokoľvek od

Boha dané); boh vie kedy sa to stalo — Boh vie, kedy sa to stalo; bohumilý človek — Bohu milý človek; bohďaj by prišiel — Boh ďaj, by prišiel atď. Kedykoľvek myslíme však na najvyššiu bytosť Božskú, počíname slovo Boh veľkým písmenom. Teda i v takýchto: prezreteľnosť Božia, riadenie Božie, v mene Božom, služby Božie, z milosti Božej, ostaň s Bohom. Medzislovce „bože-prebože“ zaiste každý napíše spôsobom uvedeným, lebo z nich máme už aj sloveso „božekať“, ale nemôžeme klásť malú literu v medzislovciach: „pre Boha!“ „pre Pána Boha!“ „pre živého Pána Boha!“ Zakazujú nám to analogicky tvorené tieto medzislovčia: pre Kristove rany, pre Kristove umučenie, pre Krista Pána. Srovnaj i „pre Pána Jána!“ Týmto činom povstane síce dvojsmysel vo vetách: „pýtal pre Boha o pár krajiarov“, „pre Boha žiadal o nocľach“, — ale ten dvojsmysel je len domnelý, lebo i „pre Boha“ i „pre boha“ značí jedno a to samé: „pre milosť Božiu.“

Poznámka 3. Zjavujú sa i slúčeniny: Pánboh, Bohčlovek, Kristus-pán, u ktorých v tomto prípade píšeme len začiatkové písmeno veľké, ale v týchto pri skloňovaní ožijú opäť súčiastky jako samostatné slová a píšú sa o sebe veľkými počiatočnými literami: Pána Boha, Boha-Človeka, Krista-Pána.

IV. Mená sviatkov počínajú sa veľkou literou: Vianoce, Turíce, na Ducha, Božieho Tela, Všetehsvätých, Nový rok, Veľká noc, Starý rok atď. Všimni si rozdielu medzi týmito: Nový rok — nový rok, Starý rok — starý rok, Veľká noc — veľká noc. Slovo *nedela* píše sa len malým písmenom ako meno dňa. Mená dni totiž píšú sa len malou literou: utorok, štvrtok, nedela atď.

V. V titulatúrach ba aj v osnovách listov alebo prosbopisov veľkým písmenom začíname *mená* (podstatné, prídavné, zámená), pofahujúce sa na osoby, ktorým píšeme, na pr.: Veľactený a Vysokoučený Pane! — Drahý a Milý Priateľu! — Vaše Cis. a Kráľ. Veličenstvo! — Zostávam priateľom Vaším... dovoľujem si obrátiť sa k Vám... ako som *Ťa* už upovedomil... atď. atď. Veľkým písmenom začína sa v titule či v osnove listu alebo prosbopisu aj slovo „Vašnosť“, taktiež všetky iné podobné výrazy, poťa-

hujúce sa na osobu, ktorej píšeme: na pr.: *Vaša Laskavosť, Dobrotivosť, Urodzenosť, Velkomožnosť, Osvietenosť* atď.

Poznámka. Slová „*Jeho Veličenstvo*“ píšu sa bez výnimky veľkým začiatočným písmenom; tak treba ich teda písať aj mimo listy a prosbopisy, už či v osnove kníh či v osnove časopisov.

VI. Veľkou literou počíname vlastné mená, menovite:

1. **Vlastné mená osôb** (krstné mená, priezviská a prímená), na pr. *Jano, Jozef, Ďuro; Bernolák, Šafárik, Hattala; Lojko-Tisovský, Kellner-Hostinský, Hurban-Vajanský* atď. — U panujúcich rodín často je obyčajou užívať len krstného mena, ale neraz je potrebné užiť aj mena rodinného pre istejšie určenie. V takomto prípade vlastné mená rodinné poslovenčujú náš jazyk príponou *-ský* a takéto vlastné meno počínať načím veľkou literou: *princ Ferdinand Hohenzollernský, princ Alexander Battenbergský, princ Ferdinand Koburgský*.

Poznámka 1. Historické prímená vynikajúcich ľudí píšu sa tiež veľkým písmenom: *Kráľ Ľudvik Veľký, Koloman Knižník, Ivan Hrozný* atď. Podobne veľkým písmenom treba písať tie prímená, ktoré dostávajú obyvatelia v dedinách a mestechách buď po odkúpenom dome buď iným spôsobom pre rozoznávanie od obyvateľov rovnakého priezviska, na pr.: *Ďuro Kostrba Ondříkeje (Ondříkovie), Ján Slimák od Matisov (Matiseje)* atď. Rozoznávacie prímená „starší“ „mladší“, skrátene „star.“ „ml.“, podľa bežného zvyku píšeme malým začiatočným písmenom. Toto kladie sa vždy na koniec celého mena. Na pr.: *Ján Slimák starší, Ďuro Kostrba mladší*. — Prímeno svätý dľa bežného zvyku píše sa malým začiatočným písmenom: *sv. Cyrill, sv. Augustín*, atď.

Poznámka 2. Doktoré vlastné mená bezo zmeny tvarovej stávajú sa menami obecnými a jako takéto píšu sa malým začiatočným písmenom. Na pr.: *Vlastné mená: Mäcen, Kalvin; obecné mená: mäcén, kalvín*. Podobne malým písmenom počínajú sa všetky obecné mená, odvodené od vlastných príponou podstatných alebo prídavných mien. Príklady: *chauvinista, bernolákista, bernoláčina, hurbanista, štúrovčina, husita, jesuita, mahomedán, franti-*

škán, atď. od vlastných mien: Chauvin, Bernolák, Hurban, Stúr, Hus, Jesus, Mahomed, František. — Priponou *-ský -ovský* od vlastných mien často odvádzame prídavné mená, majúce význam o b e c n ý c h mien. Takéto obecné mená počínajú sa malou písmenou. Na pr.: *plátónska láska, cicerónska výrečnosť, bismarckovská politika, bachovská vláda, sisyfovská práca* atď. t. j. láska jakú znal Plato, výrečnosť akú mal Cicero, politika jakú sprevádzal Bismarck, vláda jakou bola Bachova, práca jakou bola Sisyfosova. Ale prídavné mená, utvorené spôsobom výš uvedeným, ktoré svojím významom i naďalej ostávajú meny vlastnými, píšú sa veľkým začiatočným písmenom, na pr.: Rešetkovská knihovňa (= ktorá náleží alebo náležala Rešetkovi), Čaplovičovská knihovňa (ktorá náleží alebo náležala Čaplovičovi), Popperovská pila (ktorá náleží alebo náležala Popperovi), Révayovský dom, statok (ktorý náleží Révaymu) atď. V takých prípadoch, keď veľkým písmenom treba začínať prídavné, tvorené od vlastných mien priponou *-ský -ovský*, tieto prídavné z pravidla dajú sa použiť aj v podobe prívlastňujúcich prídavných: *Rešetkova knihovňa, Čaplovičova knihovňa, Popperova pila, Révayho dom, statok*.

2. Vlastné mená bytostí bájoslovných: Jupiter, Zeus, Svätovit, Perún, Venuša atď.

3. Vlastné mená hviezd a súhvezdí: Rak, Blíženci, Býk, Medveď, Mliečna cesta.

4. Vlastné mená zvierat; koní: Fako, Vraník, Kešo, — kráv: Rohaňa, Strakula, Rysuľa, — oviec: Kornuta, Bakeša, Muška, — psov: Dunčo, Lapaj, Pozor atď. atď.

VII. Veľkou literou počíname vlastné mená národov (politických alebo národopisných): Uhor, Francúz, Maďar, Nemeč, Slovák, Slovan, Poliak atď.

Poznámka 1. *Žid* a *Cigán* píše sa obyčajne malým počiatočným písmenom, ale písať treba i tieto vlastné mená veľkým písmenom, kedykoľvek spomínajú sa národopisne. Starý národ Židov zajiste každý píše veľkou literou. Terajší názov *žid* považuje sa za vierovyznanský: *kresťan, katolík, evanjelik*.

Poznámka 2. Keď sa vlastné meno spojí v jediné slovo s predchádzajúcim určitejším označením, veľkou literou píše sa len prvá litera slúčeniny, na pr.: *Mladočech, Staročech, Staroslovák, Lžinemeč, Nemaďar, Neuhor*, atď.

Poznámka 3. Keď sa utvorí prídavné meno od mena národného, píšeme ho vždy malou počiatočnou literou: *národ uhorský, maďarský, slovenský, nemecký, francúzsky.*

VIII. Veľkým písmenom počíname názvy (firmy) podnikov, jednôt, klubov, kassín, besied, ústavov, obchodov, podnikov. Jestli takéto názvy (firmy) zavierajú v sebe slová dve, tri alebo viac, píše sa len prvé slovo veľkou literou, na pr.: Uh. kraj. slov. vzdelávací spolok, Svätovojtešský spolok, Kníhtlačiarско-účastinársky spolok atď. Slovo „spolok“ v takýchto prípadoch pokladá sa len za doplnok názvu a netreba ho písať veľkou literou ani vtedy, keďby predchodilo v osnove samému názvu. Píš teda: spolok Uh. kraj. slov. vzdelávací, spolok Svätovojtešský, spolok Kníhtlačiarско-účastinársky. Podobne: spolok Červeného kríža. Vo firmách: „pod Korunou, pod Korunu“, „k Hviezde, pod Hviezdu, pod Hviezdou“, „u Zlatého jeleňa, ku Zlatému jeleňu, pod Zlatým jeleňom“, predložky nenačím pokladaf za súčasť firiem, jako to robia niektorí českí pravopisci (na pr. Frant. Bačkovský, vidz: *Nové výzkumy a návrhy ve příčině č. mluvnické*, str. 27., 28.), ale len za doplnky. Že sú nie súčasťami firiem podobné predložky, videt i z toho, že sa neprestajne menia: *u Jeleňa, k Jeleňu, v Jeleni* atď.

Poznámka 1. Jestliže sú v mnohočlennom názve i mená vlastné, ktoré samy pre seba musia byť počaté veľkou literou, v názve treba veľkú literu položiť nielen u prvého slova, ale u každého, ktoré ju samo pre seba vyžaduje, na pr.: Slovenský spolok v Budapešti.

Poznámka 2. Uvádzame-li názvy (firmy) vo vedeckom spise, je najsprávnejšie, nemajúc ohľadu na bežné pravidlá, uviesť ich v tej podobe, v akej značia sa pôvodne.

IX. Zosobnené pojmy, na pr. v básni „Sôvety v rodine Dušanovej“ od Ondreja Sládkoviča: Blud, Poésia, Fantásia, Miséria, Smrt, Ctnota. V bájkach zosobnené zvieratá alebo veci alebo úkazy prírodné píšu sa tiež veľkým začiatčným písmenom.

X. Uvodiac názvy časopisov a kníh takto postupujeme. Názvy o jednom slove píšeme veľkou začiatočnou literou: Sokol, Orol, Lipa, Nevädze. V názvoch, obsahujúcich dve slová, počínáme obe slová veľkým písmenom: Katolícke Noviny, Cirkevné Listy, Slovenský Letopis. Ak sú dve slová názvu spojené spojku, táto píše sa malým písmenom: Vlast a Svet, Dom a Škola. Má-li spis vo svojom záhlaví viacej slov, píšeme len prvé veľkou literou: Dejiny slovenskej literatúry, Nauka reči slovenskej, Dejiny kráľovstva uhorského atď.

Poznámka. Uvodiac názov časopisu alebo iného tiskopisu v diele učenom je najsprávnejšie uviesť ho tak, ako javí sa v pôvodine, trebárs by sa to protivilo bežným pravidlám o písaní veľkých písmen.

XI. Názvy zemepisné počínajú sa veľkou literou, menovite:

1. mená, ktorými označujeme vodstvá a horstvá (morá, rieky, potoky, plesá, vrchy, vrcholce, hory, doly, lesy, hole) a v nich rozoznávané ostrovy, jaskyne, na pr.: Čierne more, Tichý oceán, Červené more, Dunaj, Hron, Váh, Biely potok, Morské oko, Štrbské pleso, Tatry, Magura, Lomnický štít, Kolbašská dolina, Kráľova hoľa, Madagaskar, Island, Baradlanská jaskyňa, Demanovská jaskyňa atď. Pri vlastných menách, ktoré prichodia nerozlučne s náležitým obecným menom, toto posledné môžeme klásť dľa potreby aj pred určujúcu časťku vlastného mena. Môžeme totiž písať: more Čierne, v oceáne Tichom, na polostrove Balkánskom, s hole Kráľovej, z doliny Kolbašskej atď.

Poznámka. Prídavné od uvedených mien píšu sa malým písmenom: čiernomorský obchod, dunajská voda, hronské ptiarstvo, balkánske národy, tatrianske plesá atď. Samo sebou rozumie sa, že stanú-li sa tieto prídavné mená prvou časťou firmového názvu, píšu sa na tomto základe veľkou literou, na pr.: Čiernomorská paroplavebná spoločnosť, Dunajská paroplavebná spoločnosť.

2. mená, ktorými označujeme osady a v nich rozoznávané časti (mestá, dediny, zámky, samoty, ná-

mestia, ulice), na pr.: Budapešť, Nitra, Trenčín, Krpelany, Lúžna, Príboj a Zlámanec (samoty), Maginhrad, Muráň, Budínsky zámok, v hlavnom meste: Vacovská ulica, Hatvanská ulica, Kerepešská cesta, na Hrbčoku (v B. Bystrici), na Huštáku (v B. Bystrici, v L. Sv. Mikuláši aj inde), on býva v Hornom, v Dolnom konci (dediny lebo mestečka; „konec“ znamená tu toľko jako „ulica“ alebo „čiasťka“).

Poznámka. Prídavné od uvedených mien píšu sa malou počiatčnou literou. P. J. Šafařík svojho času vystúpil bol proti tomu, aby sa malým písmenom počínaly prídavné od miest (dedín), lebo vraj „povstáva z toho prečasto dvojsmysl veľmi nemilý a zmatečný, jestliže taková adjektiva rovněž od jiného jak od vlastního jména odvoditi a vykládati se dají jakož: lidský (Lida město v Litvě, řecký Řeka = Fiume), horský (Hora, Kutnáhora), mostský (Most, Brtix), novoměstský (Novéměsto) a nemálo tomu podobných.“ (Rozpravy z oboru vied slovanských. V Praze 1865., 323.) Z tej príčiny odporúčal, aby sa všetky adjektíva, pošlé od vlastných mien, vyjmúc mená národov na pr.: český, nemecký atď., písaly veľkou písmenou. Ba toto odporúčal aj pri takých prídavných od mien národov, ktoré v sebe obsahujú nejaký titul či názov a ktoré kladú sa „miesto latinského genitívu“, jako: král Český = rex Bohemiae! Mnohí českí pravopisci a spisovatelia pridržujú sa prísne Šafaříkovho návrhu. V slovenčine málokto si ho všíma. Dvojsmyslom, ktoré Šafařík uviedol, vyhýbame sa tým, že spisovateľ prípadne nepoužije tvaru prídavného lež podstatného mena, povediac miesto: obyvateľ novomestský = obyvateľ z Nového Mesta, v Novom Meste. Ale pri tom všetkom neškodilo by niekedy písať prídavné od miestnych mien veľkou literou, vyhlo by sa tým dvojsmyselnosti. Podám tu niektoré prípady, v ktorých povstať môže dvojsmyselnosť. Také sú: „v politickom okrese zvolenskom, vo volebnom okrese nitrianskom“ môže sa rozumieť tak, že v ktoromkoľvek „politickom okrese zvolenskej stolice“ a v ktoromkoľvek „volebnom okrese nitrianskej stolice“; naproti tomu môže sa rozumieť aj takto: „v politickom okrese mesta Zvolena a vo volebnom okrese mesta Nitry.“ V tomto poslednom prípade mohlo by sa teda písať v politickom okrese Zvolenskom, vo volebnom okrese Nitrianskom. Podobne rozlišiť sa dajú na pr.: cirkev zvolenská (ktorákoľvek), cirkev nitrianska (ktorákoľvek) — a cirkev Zvolenská, cirkev Nitrianska (cirkev v meste Zvolene, v meste Nitre) atď. Pri tom všetkom pre určitosť je lepšie

použiť vlastné meno vo forme podstatného než vo forme prídavného mena, aspoň po prvý raz v osnove. Totiž po prvý raz píš: „volebný okres mesta Nitry, kat. cirkev v meste Nitre;“ potom už dostatočuje aj „volebný okres nitriansky, kat. cirkev nitrianska“ a súdny čitateľ bude vedieť, že o ktorý volebný okres a o ktorú kat. cirkev ide v nitrianskej stolici. Je škoda množiť prípady, v ktorých význam slova rozlišuje sa len pravopisom, lebo tým daromne obťažuje sa pamäť, daromne usloňuje sa nauka pravopisná.

3. Veľkou literou počíname názvy zemepisného podelenia zeme, menovite mená častok sveta, krajín (cisárstvi, kráľovstvi, republik, kniežatstvi atď.), stolíc, na pr.: Európa, Afrika, Uhorsko, Rakúsko, Nemecko, Francúzsko, Bulharsko, Gemer, Spiš, Trenčianska atď.

Poznámka 1. Prídavné mená od uvedených mien počínajú sa malou literou: európsky, africký, uhorský, rakúsky, nemecký, francúzsky, bulharský, gemerský, spišský, trenčiansky atď.

Poznámka 2. Mená častok sveta, krajín, stolíc, označujeme často názvom rozloženým, ktorého druhá časť je obecné meno; v takomto prípade veľkým písmenom nepočína sa ani určujúca časť príslušného názvu. Píš teda nielen európejská, asijská časťka sveta, ale aj uhorská krajina, rakúska ríša, nemecké cisárstvo, zvolenská stolica, spišská stolica, trenčianska stolica atď.

Pri zemepisných názvoch ešte si povšimnime tohoto: Mnoho ráz jednými a tými istými meny označujeme viac rôznych zemepisných predmetov. Aby sme ich určitejšie označili používame rozličné prívlastky k menám, ktoré stávajú sa nerozlučiteľnými časťami názvu píšeme všetky veľkým písmenom takto: *Baňská Bystrica, Považská Bystrica, Horná Lehota, Dolná Lehota, Turčiansky Svätý Martin, Liptovský Svätý Mikuláš, Dolné Rakúsko, Horné Rakúsko, Severná Amerika, Južná Amerika, Severné Ladové more, Malá Asia*. To stáva sa však len vtedy, keď prívlastok skutkom stal sa menom vlastným. Preto chybne by boli písané veľké písmená začiatočné v takýchto prípadoch: *Severná Európa, Južné Uhorsko, Severné Nemecko, Južné Rakúsko* atď. Tu prívlastky nie sú časťami vlastných mien,

lebo len tieto vlastné mená poznáme: Európa, Uhorsko, Nemecko, Rakúsko, ktoré ovšem majú rozličné strany: severné, východné, západné, južné, severovýchodné atď.

XII. Konečne veľkými začiatočnými písmenami píšeme mená obyvateľov, utvorené od jednotlivých častok sveta a krajín (cisárství, kráľovství, kniežatství atď.), na pr. Afričan, Američan, Uhor, Rakúšan, Španielčan atď., podobne mená obyvateľov, utvorené od stolíc, miest, dedín ako aj od všetkých tých zemepisných názvov, ktoré počínajú sa v smysle týchto pravidiel veľkou literou, na pr.: Zvolenčan, Spišiak, Šarišan, Košičan, Brežňan, Mošovčan, Turanec, Hájničan, Slatinčan; Islandčan, Černomorec atď.

Poznámka. Keď takémuto menu obyvateľa prechodí bližšie určenie a toto s tým úplne splýva v jedno slovo, píše sa len prvá litera veľká, takto: Severoameričan, Maloasijčan, Malohončan, Hornolehočan, Veľkorevúčan, Dolnokubínčan. Pre obľahčenie písania dovoľujú sa takéto skratky: B.-bystričan, Sv.-mikulášan, Sv.-martinčan, D.-lehočan, R.-sobochan. Ale je lepšie napísať: obyvateľ z B. Bystrice, v B. Bystrici, zo Sv. Mikuláša, vo Sv. Mikuláši atď. a keď čitateľ vie už o ktorom Bystričanovi alebo Mikulášanovi je reč, užij možno smele jednoduchého: Bystričan, Mikulášan. Skratky beztak nie sú možné vo všetkých prípadoch.

XIII. Názvy, jako Pohronie, Považie, Horniaky, Dolniaky, podobne mená obyvateľov, tvorené od týchto a podobných názvov: Považan, Hronec (obyvateľ u Hrona), Horniak, Dolniak, — dľa zvyku píšú sa veľkým počiatočným písmenom. Je-li takýto názov rozložený a druhou časťou názvu je obecné meno, počína sa malou literou určujúca časť takého názvu, na pr.: pohronský, považský, horniacky, dolniacky kraj atď. V názve „Dolná zem“, ač nesprávne, je veľká počiatočná litera jako v názve Čierné more.

XIV. Názvy roľníckeho podelenia zeme, menovite názvy honov, grúňov, píšú sa tiež veľkým počiatočným písmenom: na Kope, na Zábřeží, pod Skalou, v Kúte atď.

XV. Mimo uvedené prípady súdny spisovateľ smie klásť veľké písmená všade, kde pre väčšiu určitosť alebo zo zvláštnej úcty vyzdvihnúť chce slovo nad jeho obecný význam.

K pravidlám, ktoré sú vyš uvedené, ešte poznamenať treba nasledujúce veci:

Skratky: *Gr.* (= Gróf), *B.* (= Barón), *Kn.* (= Knieža), *P.* (= Pán), *Dr.* (= Doctor) veľkou literou počínajú sa len na počiatku vety. Vo vete písať ich naším malým začiatočným písmenom, na pr.: „Pánu Skalickému písal som list“, a „Písal som list pánu Skalickému“. Čo je rečeno o *dr* to má platnosť aj o týchto: *phil. dr.*, *theol. dr.*, *jur. dr.*, *med. dr.*, t. j. veľkou literou počínajú sa len na počiatku vety; inokedy nie.

Skratky, označujúce mieru a váhu, uprostred vety nech sa tiež píšu malým začiatočným písmenom, na pr.: železnica je dlhá 100 kilometrov, kúpil obilia asi 200 hlitrov, zjedol klobásy s 2 dgrammy, kávy kúpil jedon kgramm.

Mená mesiacov: január, február, marec atď. píšu sa malým počiatočným písmenom.

Nakonec nech je spomenuté, že názvy politicko-a cirkevno-správneho podelenia (názvy dištriktov, okresov, okoli, ochodzí, obvodov, diecéz, seniorátov) počíname literou malou, na pr.: dištrikt preddunajský, sadunajský, politický okres brezniansky, kežmarský, volebný okres sliáčsky, diecéza ostrihomská, seniorát turčiansky atď. Srovnaj to, čo je rečeno v poznámke k 2. bodu v odseku XI. tejto hlavy.

O slučovani slov.

O slučovani slov podávajú sa nasledujúce pravidlá :

I. *Neohlebné čiastky reči : predložky, spojky, príslovky a citoslovky z pravidla dovedna píšeme.* Prebovoríme o nich osobite :

1. Často spoja sa dve aj tri *predložky* tým cieľom, aby určitejšie naznačovali pomer hlavnej predložky k menu. Takéto predložky majú svoj vlastný určitý význam a píšu sa jedným slovom. Piš tedy : poza, zpoza, pomedzi, zpomedzi, ponad, zponad, popod, zpod, zpopod, popri, zpopri, napred, vopred, zpopred, zpred, prostred, zprostred, uprostred, naprostred, podľa, povedľa, pokonča, nakraj, pokraj, uavreh, zavreh, namiesto, pouiže, zponiže, zniže, povyše, navyše, naproti, popriek, napriek, navzdor, počas, včas atď. atď. — Výnimkou o sebe sa píšu : *k vôli, v oči.*

2. Dvojčlenné *spojky* píšeme jedným slovom : nakoľko, natoľko, jestli, aknáhle, zčiasťky, nato, zato, preto, prečo, potom, zatým atď. — Ale jakonáhle prestanú byť spojkami ich členy, píšu sa osobite. Príklady : *na koľko čiastok deli sa svet, — na toľko ; jest-li v tom krčahu vody ? — na to myslel, čo mal na srdci, na to sa pýtal, čo ho zajímalo ; pre to prišiel, čo mu slúbili ; po tom, ako zomrel ; za tým vzdychal, za čím túžil atď. atď.* Píšeme : *z väčšej čiastky pravdu hovorí (dvojčlenne : zčiasťky privolil, zčiasťky nie) ; — „by“ sa píše spolu so spojkami aby, akby, keby, keďby, jestliby ; ináče sa píše o sebe.*

Poznámka. Spojky *pretože* a *takže* nemáme slúčeno písať práve tak ako na pr. nepíšeme slúčeno : lebože ; pred poslednou časťou (pred *že*) mali by sme vôbec čiarku klásť, ale keď ju už v istých prípadoch pred prvú časť kladieme, aspoň píšme rozlúčeno obe spojky takto : *preto že, tak že ; „takže“* toľko je čo „tiež“.

3 Príslovky slučujeme a rozlučujeme dľa toho, či je ich posledná časť už sama sebou príslovka alebo skloniteľné meno.

a) Prislovky, ktorých posledná časť je už sama sebou prislovka, bez výnimky píšú sú dovedna s predložkami, jako: odteraz, doteraz, nateraz, podnes, dodnes, odvtedy, dovtedy, odvčera, dovčera, tuvon, tavon, tamvon, ztamvon, ztade, zkade, odkade, onedlho, zanedlho, pozvoľna, poznova, poznovu, pozajtra, pohotove, napohotove, pochytre, napochytre atď. — Predložka *po* odlúčeno sa píše od prisloviek, vychodiacich na koncovku *sky, cky*, na pr.: po slovensky, po chlapsky, po panský, po nemecky, po turecky atď., ale slučuje sa s prislovkami týmito: podobrotky, potichúčky, pomaly, potichy, pokradomky, poštvornožky.

b) Dvojčenné prislovky, ktorých posledná časť je sklonené podstatné meno (prvá predložka), z pravidla o sebe píšeme: z počiatku, z večera, z jasene, z jari, za dňa, za noci, za tmy, za rana, za mraku, za svitu, v uteky, vo výcvaly, v jaseň, v lete, v zime, na jar, na večer, na poludnie, na podzim, na mraku, na rano, na svite, po pravde, po chvíli, po kuse, pod večer, pod jaseň, o samote, o palici, o polnoci, o hlade atď.

Poznámka 1. Spolu sa píšú: *predvčerom, zavčerom, dozaista, dovedna, vovedne, nazepamäť, pozajtri, vozvých, (voz-vých ako v č. vz-hůru)*, lebo tu máme prípady zabudnutej etymologie.

Poznámka 2. Akže predložka so skloneným podstatným menom mocou zvyku takého zvláštneho určitého významu prislovkovitého nadobudla, ktorý bárs len jemne líši sa od významu prvotného, nepríslovkovitého, — píšeme ju spolu so skloneným podstatným menom. Takéto prípady slúčeného písania máme na pr. v prislovkách: *zrazu, naraz, odrazu, zaraz, včas, naskutku, vskutku, naporad, navrchu, nahlas, naveky, potme, nakonec, napokon, naostatok, pozadku, nazadku, napredku, popredku, predodňom, ponečase, dokonca a viac iných*, ktoré súdny pisateľ rozozná ľahko. Nech je tu položené niekoľko prípadov na objasnenie rozdielu medzi prislovkovitým a nepríslovkovitým významom: *zrazu* vhodili sieť do vody, ale *z razu* nemali nič a vhodili ju po druhé; — *naraz* vyvolal pán meno sluhu, ale ten *na raz* sa neohlásil a pán vyvolal ho po druhé; — *vstal včas*, aby *v čas* došiel na stanicu; — počujúc šramot v bočnej izbe,

naskutku bežal som ta, a zlodēja prichytil som *na skutku*; — on *vskutku* odpustil mi, — *v skutku* jeho zračí sa veľkodušnosť; — *naporad* vysmieval iných pri zkuške, ale keď on prišiel *na porad*, z neho sa smiali; — X. a Y. sa bili, X. dostal sa *navrch*, X. ostal *navrchu*, X. vyšiel *na vrch* Choč, sedel *na vrchu* Choči; — *nahlas* odvolával sa *na hlas* počutý; — ľudia *navěky* sa budú rozpomínať *na věky* minulé, Božská moc bude trvať *na věky*; — *potme* vošiel do izby, zažal sviecu a bolo *po tme*; — za nimi vliekol sa *pozadku*, za nimi vliekol sa *po zadku* atď.

c) Dvojčlenné príslovky, ktorých posledná časť je sklonené prídavné meno (prvá predložka), v písme z pravidla rozlučujeme až na jedinú predložku *s*, ktorá spolu sa píše so skloneným prídavným menom. Piš tedy: od dávna, od malička, od stara, od nova, za dávna, za starodávna, za tepla, za horúca, za živa, do cela, do hola, do naha, do ista, vo slep, v náhle, v blízku, v pravo, v lavo, na blízku, na ďaleku, na ďaleko, na modro, na bielo atď. atď. — Naproti tomu slučuj predložku *s*: zväčša, zťažka, znova, ztuha, zrovna, zrezka, zhruba, zkriva, zhola, zčerstva atď. Vloží-li sa ešte slovo medzi predložku a prídavné meno, vypíšu sa o sebe všetky časti: z čista-jasna, z veľmi tuha, z veľmi ďaleka atď.

4. Citoslovky z pravidla, spolu sa pišu: hahaha, ejha, horsa, hopsa atď., ačpráve možno ich písať aj oddelené spojovníkom alebo bodkami na označenie ich pretrhovanej alebo pozvoľnej výslovy.

II. *Ak literami vypisujeme čísla, pridržíme sa týchto pravidiel:*

a) Spolu píšeme číslice od 21—99, na pr. dvadsaťjeden, tridsaťdva, štyridsaťosem, osemdesiatdeväť atď.

b) Spolu píšeme všetky čísla, ktoré sú zatvorené číslou *sto* alebo *tisíc* alebo *million*, na pr.: jedensto, dvesto, tristo atď., alebo jedontisíc, dvetisíc, tritisíc, dvadsaťtisíc, stotisíc, jedenmillion, dvamilliony, dvadsaťmillionov, tisícemillionov.

c) Desiatkové čísla podriaďujú sa stotinovým, na pr.: desaťsto, dvadsaťsto, štyridsaťosemsto; stotinové tisícovým: stotísic, stopäťdesiatísic, dvestoosemdesiatdeväťtisic; tisícové millionovým: tisícmillionov, päťtisícmillionov, stodvadsaťpäťtisícmillionov atď. Dľa tohoto summa 125.635,423 píše sa v právnych listinách (zvlášte v zákonoch) takto: stodvadsaťpäťmillionov šesťstotridsaťpäťtisíc štyristo dvadsaťtri; alebo: tisíceho osmístého deväťdesiatehoprvého roku.

Ešte poznamenať treba toto. Pišeme spolu: päťnásobný, šesťnásobný, päťročný, šesťročný, päťčlenný, šesťčlenný alebo: šročný, šročný, šnásobný, šnásobný, ščlenný, ščlenný atď. — Skloňujeme: 5-ich, 5-im, 5-imi atď.

Od číslic oddeľuj *raz* (*rás, razy*), tedy: jedon raz, dva, tri, štyri razy, päť, šesť desať ráz atď. alebo viac ráz, niekoľko ráz, veľa ráz, prvý raz, druhý raz, po prvý raz, po šiesty raz, do piateho razu, na tri razy atď. — Naproti tomu *-krát* (*-krát'*) ako slovo neskloniteľné v tomto prípade píše sa vždy spolu s predchádzajúcou určitou a lebo neurčitou číslovkou: jedonkrát, dvakrát, trikrát, päťkrát, stokrát, po dvakrát, po päťkrát, po stokrát, na dva-, tri-päť-, stokrát atď. Konečne oddeľuj predložku *po* v prislovkách po prvé, po druhé, po tretie atď.

III. *Složené slová a tak rečené shluky z pravidla píšú sa dovedna.*

1. Pri složených slovách všimni si tohoto: Spojí-li sa, viac prídavných mien, treba ich oddeliť spojovníkom, na pr. červeno-bielo-zelený, nemecko-anglicko-belgická smluva atď. Je však hodno spojovníkom oddeľovať aj dvojčlenné složeniny, zvlášte sú-li členy dlhé, — tým forma nadobúda úhľadnosti, na pr. slovensko-vzdelávací, uhorsko-kráľovský, rimsko-katolícky, rakúsko-uhorský atď. Toto posledné pre jasnosť a zreteľnosť nech sa píše bez spojovníka v takomto a podobnom prípade: „trojčlenný spolok nemecko-italsko-

rakúskouhorský“. Takýmto spôsobom správne naznačí sa pomer, v akom je rakúskouhorská ríša k tomuto spolku.

2. Niektoré shluky (nevlastné složeniny slov) píšu sa od dávnej doby spolu jako: okamženie, všemohúci, všadepřítomnost atď., niektoré možno však písať dvojako, i slúčeno i neslúčeno. Takéto sú: pokojamilovný, mierumilovný, pravdymilovný, tajuplný, hořespomenutý, výšspomenutý, takrečený, takzvaný. Shluky, ktoré uzavierajú celú vetu alebo celé vety v jediný pochop, nech sa oddelia spojovníkom medzi hlavnými časťami: to je len taký „zkaderuka-zkadenoha.“

IV. *Zakrnělé vety, ktoré mocou zvyku nadobudly zvláštneho určitého od prvotného jemne rozdielného významu, píšu sa jediným slovom, na pr: nazdarboh, chvalabohu (= Ďaka Bohu), nemilobohu, bohužial, žialbohu, poručenobohu atď., alebo príslovky: naveľa (= na veľa prosenia), zakaždým (= za každým razom) atď.*

V. *O slučovaní slov treba nám ešte vedieť nasledujúce veci:*

1. Priklonné *-že*, spolu sa píše s príslušným slovom: ktože, akože, kdeže, pravdaže, horkýže, pracujmeže, podmeže, bolaže to za radosť! atď. atď. Toto priklonné *-že*, ktorým nemení, len zdôrazňuje sa smysel slova, dobre náčim rozoznávať od spojky *že*, ktorá ovšem píše sa vždy o sebe. Iné je, keď poviem: „aleže príď k nám“ a iné: „ale že prišiel, to je div!“

2. K námetkám (trebárs skloňovaným) a príslovkám pridávané *-si* a *-kolvek* nikdy sa neoddeľuje: ktosi, ktoľvek, čokoľvek, kohosi, čohosi, čohokoľvek, kdesi, kdekoľvek, kadesi-kadekoľvek atď. Podobne piš: koľkosi, koľkokoľvek.

3. K námetkám (trebárs skloňovaným) a príslovkám pridávané *-to* nikdy sa neoddeľuje: tento, tohoto, tomuto,

takýto, takéhoto, takémuto; tuto, tadeto, tadiaľto, takto, potiaľto, tamto atď.

4. Zdôrazňujúce *pri-* spolu sa píše s prídavnými alebo príslovkami: priveľký, primalý, primúdry, priveľmi, pričasto, prihodne atď.

5. Spojovníkom slučuj také slová, ktoré doplňujú sa, aby význam hlavného alebo oboch zdôraznel: naraz-narazučky, teraz-terazučky, zle-nedobre, dobre-predobre, múdre-premúdre, rad-porad, voľ-nevoľ, volky-nevolky, beda-prebeda, bože-prebože, bože-nebože, z čista-jasna, novučičký-nový, tak-netak, len-len, už-už, skedy-neskedy, hore-dolu, chodi kade-kde, dochodí konca-kraja, konečným-koncom sa pohnevali, keď už ničoho-nič nemáte atď.

Delidlá, rozdeľovanie slabík. Skratky.

I. O *delidlách* učí každá mluvnica. Tu vyzdvihujem len tieto veci:

1. Tázacie *-li* pripájajú ku slovu spojovníkom; píš: povieš-li, pôjdeš-li, pravda-li je to, má-li, máš-li atď.

2. Vo vete nikdy neoddeľujú sa čiarkami: „vraj“, „reku“, „veru“, „zaiste“; nepíš tedy: „. . . ako sme poznamenali niet, reku, reči, ktorá by v toľkom priestranstve sa . . . ozývala“ (Vět. 65).

3. Vkladáme-li cudzie vety do citovanej osnovy, treba je citovanie zavrieť pred nimi a obnoviť po nich. Píš tedy: „Je pravda“, hovoril X., „že bola zima“.

II. Osobitú slabiku tvorí každá samohláska, dvojhláska a polosamohláska (*l, r*) na pr. mak, vek, bič, žiak, liek, yôl, vlk, krm atď. Chtiac *deliť na konci riadkov viacslabičné slová dľa slabík*, pridržujeme sa týchto pravidiel:

1. Keď je len *jedna spoluhláska* medzi samohláskami, dvojhláskami alebo polosamohláskami, ona *sa prirazi ku*

slabike nasledujúcej, jestliže sa tomu zrejmo neprotiví pôvodný sklad slova. Rozdeľujeme tedy: vo-da-vý, že-na-tý, ko-li-sať, sto-do-la, ve-li-ký, po-ma-ly atď.; rozdeľujeme: o-be-te, o-be-do-vať, o-be-siť, o-bo-jok atď., lebo v takýchto prípadoch zabudli sme už na pôvodný sklad nepíšuc etymologické tvary: ob-ve-te, ob-je-do-vať, ob-ve-siť, ob-vo-jok. — Jestli je však pôvod slova *zrejmy* delíme dľa toho, jako on vyžaduje, na pr. nad-u-žiť (ale na-du-riť!), pod-u-jať (ale po-lo-žiť), roz-um atp.

2. Keď je *viac spoluhlások medzi samohláskami, dvojhláskami alebo polosamohláskami, tieto sa všetky prirazia ku slabike nasledujúcej, jestliže sa tomu zrejmo neprotiví pôvodný sklad slova.* Tak delíme: se-stra, lá-ska, o-kno, hnie-zdo, hli-sta, vrá-ska atď.; tak delíme aj slová: o-blie-kať, o-bra-cať, ne-me-cký, tu-re-cký, chla-pe-cký, va-la-ský, če-ský, ru-ský atď., lebo v takýchto prípadoch zabudli sme už na pôvodný sklad slova, nepíšuc etymologické tvary: ob-vlie-kať, ob-vra-cať, ne-meč-ský, tu-reč-ský, va-laš-ský atď. — Ale jestli je pôvod slova *zrejmy*, delíme dľa toho, jako on vyžaduje, na pr.: po-znať, roz-po-znať, roz-mie-siť, roz-niesť, nad-ho-diť, nad-žu-pan-ský, od-ho-diť, od-vráť-me, traš-me, poď-me, trias-li, nies-li, priad-li, od-hoď-te, za-maž-te, viaz-nuť, krad-núť, hrab-le, sed-lo, sed-lár sky, vo-jen-ský, naj-väč-ší, naj-mil-ší, krot-ší, in-ší, hor-ký, slad-ký, veľ-ký (od veľí) ža-lost-ný, vlasť-mi, ra-dosť-mi, chlap-mi, hriť-mi.

Poznámka. Slová *predsa, dvadsať* a podobné rozdeľujeme takto: pre-dsa, dva-dsať. — Jestli sa počína spoluhlásková skopenina spoluhláskou *j, n*, prirážame posledne spomenutú spoluhlásku ku predchodiacej slabike v slovách cudzích alebo takých domácich, v ktorých etymologické tvary nevypisujeme, na pr.: vaj-da, haj-dúch, (ale: za-jmi, za-jmul!), pon-de-lok, uň-ho, preň-ho, doň-ho atď. m. po-ne-de-lok, u-ne-ho, pre-ne-ho, do-ne-ho. Také rozlúčenie spoluhláskových skopenín ku dvom slabikám, napomôže-li sa tým výslova slabiky, dopúšťa sa aj v prípadoch iných tým viac, lebo v novej dobe pre obľahčenie pravidiel ujíma sa v tej veci náhľad

slobodomyselný, dla ktorého vôbec dvojako môžeme deliť slová, ktorých pôvod je nie zrejmý: buď prirazením celej skopeniny k nasledujúcej slabike buď rozlúčením jej ku dvom susedným slabikám.¹

III. *O skracovaní slov* treba nám hľadať na veci na sledujúce:

1. Skrátime-li prvú časť alebo prvé časti složeniny, zavierajúcej v sebe dve alebo tri prídavné mená, — po skrátených časťach mimo bodku položíme aj spojovník, na pr.: b.-bystrický, r.-katolícky, turč.-sv.-martinský atď.

2. Vo vlastných alebo nevlastných složeninách, ak je posledná časť jedna a tá istá, krátime pomocou spojovníka takto: tu- i cudzo-zemské časopisy (m. tuzemské a cudzozemské č.), horno- i dolno-lehotský chotár (m. dolnolehotský a hornolehotský chotár) atď. — Ale takýmto spôsobom neslobodno skracovať složeniny, ktorých prvá časť je predložka, nikdy nepíš tedy takto: „kto neverí, nech o- vy- pre- po- dopáči“ (Vět. 94), ani takto: „nám je hlavne treba seba samých v povinnosti slovenskej neod- a nezaznávať“ (tamže 125). V takýchto prípadoch spolu vypísať treba druhú časť složeniny pri každej predložke: neod- znávať, nezaznávať atď. — Skracovať neslobodno ani tie složeniny, ktoré sa končia na *-pis*, nepíš tedy: zeme- a deje-*pis*, ale *zemepis* a *dejepis*.

3. V neurčitých výpovediach „päť *alebo* šesť, päť *až* osem ľudí tam bolo“ vypúšťame slová *alebo až*, ale vždy nahradzujeme ich vodorovnou čiarou („—“), na pr.: „päť—šesť, päť—osem ľudí tam bolo“; „piatich—šiestich, piatich—

¹ Takéto slobodomyselné stanovisko prvý vyriekol dr Ján Gebauer vo svojej „Mluvnici České“ (v Praze a ve Vídni 1890, 45—46) kážuc deliť buď: lá-ska, vla-sti, afri-cký, če-ský buď: lás-ka, vlas-ti, afric-ký, čes-ký. Jeho slovo má tým väčšiu váhu, lebo svojho času veľmi obšírne a dôkladne rozobral pravidlá o delení slabík (Hláskosloví 40—43); ku svojmu terajšiemu náhľadu musel tedy drijsť dôkladným poznaním a uvážením veci samej.

ôsmich ľudí zabilo“; dva—tri razy, päť—desať ráz, dvaja—štyria, v troch—štyroch vodách sa umývať atď.

4. Za poriadkovými číslami kladieme bodku a nepri-
dávame k nim skloňovacích prípon, piš tedy: „to stalo sa
30. júla, 24. marca“ m. „to stalo sa 30-ho, 24-ho marca“;
„roku 1890.“ m. „roku 1890-eho“: „na 1. mája“ m. „na
1-ho mája“ atď. Napíšem-li: 1., 2., 3. a 4., to už znamená:
prvý, druhý, tretí a štvrtý, nepíš tedy: 1-vý, 2-hý, 3-tí,
4-tý atď.; napíšem-li: 1, 2, 3 a 4, to znamená: jeden, dva,
tri a štyri.

5. Keď skrácujeme dátum (deň a mesiac), mesiac
označujeme rímskym a deň naškym (arabskym) číslom, lebo
inak povstať by mohol dvojsmysel, pišme teda: 5./II. (= 5.
februára), 12./X. (= 12. oktôbra) a nie: 5./2. alebo 12./10. —

6. Slovenčina živá neskracúva *si* (2. osobu od *som*)
v *s* ako čeština. Nakoľko v piesňach či básňach predsa pri-
chodí skrátene *s'*, pripojené k predchodiacemu slovu, kladme
po ňom znak odsutia: *bols'*, *videis'*, *robils'*, *tys'*, *ty bys'*
atď m. *bol si*, *videl si*, *robil si*, *ty si*, *ty by si*. — Ačpráve
je iného pôvodu, z tejže príčiny práve tak naložíme so
skrateným *si*, pridávaným k námestkám, príslovkám alebo
neurčitým číslovkám (vidz na str. 193. bod. 2. pod V.),
pišuc zaň *s* s odsuvníkom: *ktos'*, *kohos'*, *komus'*, *kdes'*,
koľkos', atď. m. *ktosi*, *kohosi*, *komusi*, *kdesi*, *koľkosi*. —
Celkom nesprávne je písať po príklade ruskom skrátene *s*
za vzťažné *sa*, jako často sa deje u Paulinyho, nepíš tedy:
dokonalas (Bes. 35.) m. *dokonala sa* atď.

7. Slová, ktoré často prichodia, skrácujeme tým spô-
sobom, že

a) vypíšeme len počiatočnú hlásku slova alebo slov
a skrátenie označíme bodkou buď po každej napísanej
hláske o sebe buď, — sú-li stiahnuté, — len po ostatnej.
Príklady: p. = pán, m. = miesto, m. r. = minulého

roku, t. r. = tohoto roku, t. j. = to jest, atď. = a tak ďalej, atp. = a tomu podobne atď.;

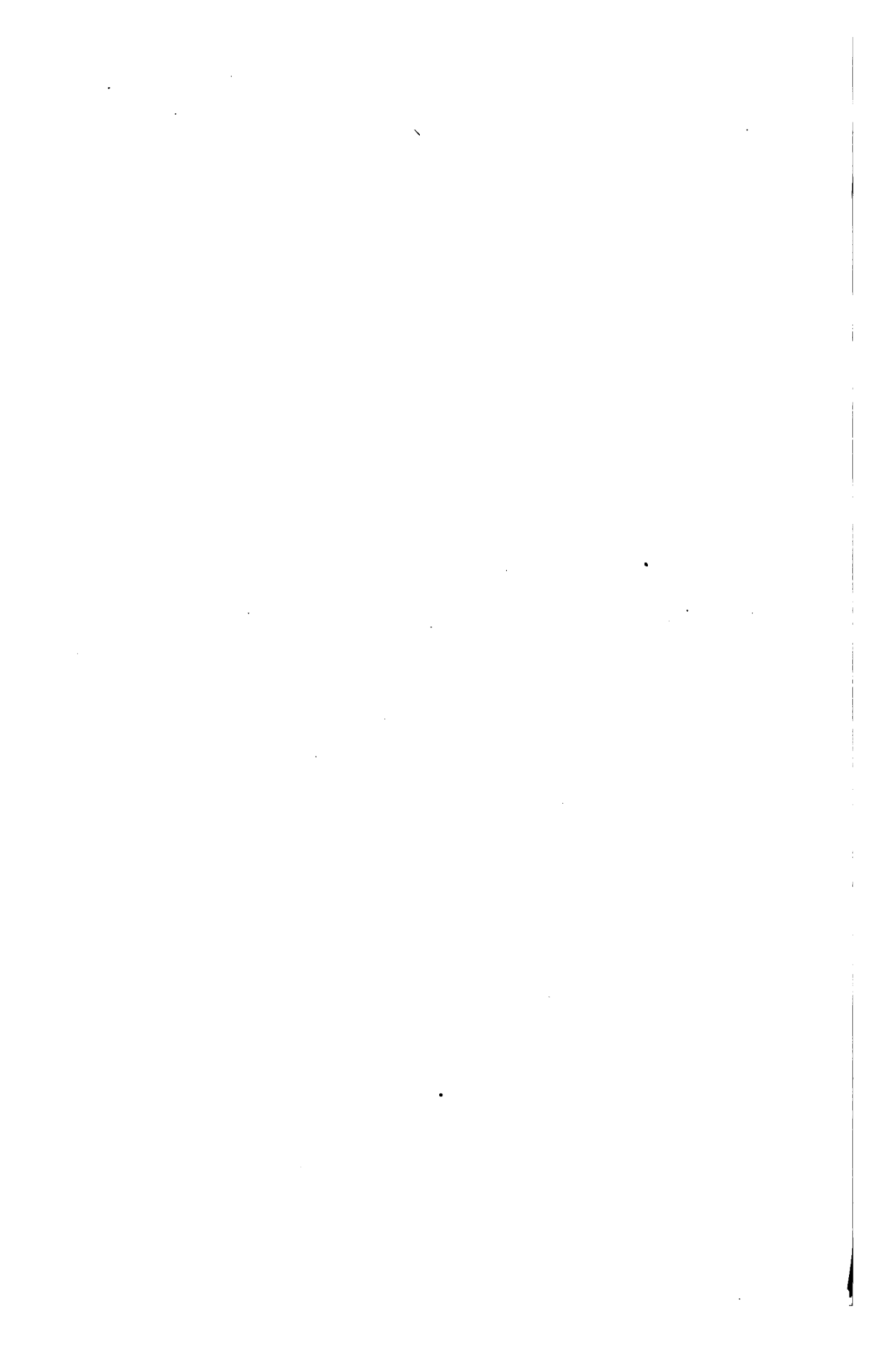
b) ak je na počiatku slova viac spoluhlások, tieto sa všetky vypíšu a skrátenie označí sa po nich bodkou, na pr.: sv. = svätý, *kr.* = krajciar, gr. = gróf, t. zv. = tak zvaný, ku pr. = ku príkladu, na pr. = na príklad atď.;

c) akby sa nedal skratok označiť zreteľne a presne uvedením hlások z prvej slabiky, dla potreby priberú sa hlásky zo slabík nasledujúcich, tak na pr. mená mesiacov krátime: jan., febr., mar., apr., aug., sept., okt., nov., dec.; iné príklady: uh. = uhorský, kraj. = krajinský, král. = kráľovský, kat. = katolícky, ev. = evanjelický, srov. = srovnaj, nar. = narodený atď. V skratku *dr* máme prvú a poslednú literu. Tento skratok líši sa od iných (gr., kr.) tým, že sa dá skloňovať: dr, dra, drovi, drom.

Poznámka. Ponevác užívame slovo „iný“ a nie „jiný“, musíme krátiť: „a i.“, „a i. v.“ miesto: „a j.“, „a j. v.“ (a iní, a iných viac). Za skratok *král.* môže sa napísať aj *kr.*, jestli mu predchádza skratok (*uh.*, tedy: uh. kr.) = uhorsko-kráľovský; ale inak *kr.* znamená: krajciar.

III.

ZVLÁŠTNÉ POKYNY PRAVOPISECKÉ.

Ako napomáhať ľubozvuk pravopisom.

Ľubozvuk napomôžeme na pr., keď bez potreby nekladieme po sebe viac samohlások, keď nehromadíme spolu hlásky, keď po sebe nekladieme slabiky s rovnakými alebo príbuznými hláskami atď. Nemožno tajiť, že veľa ráz len na pisateľovi zaleží, aby ľubo a mile znelo to, čo napíše. Tu poukázať chcem na daktoré dôležitejšie prípady, v ktorých ľubozvuk napomáhať môžeme pravopisom.

1. Máme vo slovenčine slová, ktoré majú viac oprávnených foriem. Rovnako dobre je hovoriť: kolo-okolo, proti-oproti, snáď-asnáď, hra-ihra, hneď-ihneď, zvlášť-zvlášte, ináč-ináče, krom-krome, teprv-teprve, zas-zase, jest-je, výš-výše, nač-načo, kdes-kdesi, ktos-ktosi, ležiac-ležiaci, bežiac-bežiaci, prosiac-prosiaci, kľačiac-kľačiaci naň-naňho, doň-doňho, celkom-celky, var-vari, kaviareň-kaviarňa, knihoveň-knihovňa, i-aj alebo: išiel-šiel, ako-jako, obzvlášte-zvlášte, opýtať sa a spýtať sa atď. Slová takéto, zamieňavo užívané v živom jazyku, zamieňajú sa aj vo spisovnom. A tu bedlivý pisateľ rozmanitosť tvarov mohol by využiť k vyhladeniu onej prietrhliny hlasu, ktorá povstane vyslovením po sebe dvú samohlások. (Vyslovíme-li po sebe viac samohlások, musí hlas na krátko zastať po každej a len po malej zastávke pohne sa k druhej.) Iné jazyky rozmanitosť tvarov tiež vykorisťujú k napomôženiu ľubozvucnosti tak, že užívajú slov spoluhláskami počatých po slo-

vách samohláskami zakončených. To jest, dľa toho, či sa nasledujúce slovo počína spoluhláskou a či samohláskou, užívajú formy vychodiacej buď na samohlásku (dvojhlásku) buď na spoluhlásku. V češtine už r. 1571. učil Blahoslav, aby sa nepísalo: „nebo on nebo já“, lež „neb on nebo já“ atp., a v novej češtine z pravidla píše sa pl. gen. na -*ův* pred slovami samohláskou, a pl. gen. na *ů* pred slovami spoluhláskou započatými. Podobne píše sa v češtine: *dosti* daleko a *dost* učený, *kteřý* přišel a *kteřýž* odešel atď. V maďarčine: *én se mentem* a *éu sem éreztem*, *az ember* a *a fiu* atď.

Dľa toho, čo je hore povedano, mali by sme teda písať: *šla* kolo mňa a *šiel* okolo mňa, *íde* proti nemu a *ídem* oproti nemu, *volášte* sa mi páči a *páča* sa mi *zvlášť* oči tie pekné, *ináče* preč idem a *ináč* idem preč, *zase* prídem a *zas* odidem, *krome* mňa nebolo tam nikoho a *krom* učiteľa nikoho tam nebolo boľasť umierniť m. boľasť *smierniť* atď. atď. Formy *jistý*, *ještě*, *jich*, *jim*, *jimi* nie sú oprávnené vedľa foriem *istý*, *ešte*, *ich*, *im*, *imi* a preto ne-načím ich užívať ani po slovách samohláskou zakončených. Z tejto príčiny nehladiac na výš uvedené pravidlo píšeme: *neistý*, *poistiť*, *zaistiť*, *uistiť*, *zaiste*, do *ista* atp. a nie: *nejistý*, *pojistiť*, *zajistiť*, *ujistiť*, *zajiste*, do *jista*. Naproti tomu oprávnené sú, lebo v živej mluve zamieňajú sa, formy *aký-jaký* a preto obe tieto slová klásť budeme dľa pravidiel hore spomenutých i v složeninách slovných: *da-jaký*, *všelijaký*, *volajaký*, *nejaký*, *nijaký* atď. m. *daaký*, *všehaký*, *volaaký*, *neaký*, *niaký*. Spojky *ni-ani*, *by-aby* nezamieňajú sa v živej mluve, prvé formy zamieňavo prichodia len z riedka v podrečí, a preto sa nepokladajú za oprávnené dvojtvary. Spojky *ulebo* a *lebo* majú rozdielny význam (alebo = *entweder*, *vagy*; lebo = *weil*, *mert*) a preto nie sú dvojtvarami jedného slova (jako v češtine *aneb-neb*) lež osobitými slovami. V slovese *isť* (*isť*) s predložkami otvo-

renými rušíme hiat: *prejst*, *najst*, *prijst* (alebo *príst*) atď., nepíš tedy: *preíst*, *naíst*, *priíst* (ani nie: *prijst*!). Dvojtvary *aj-i* (= auch, is) sú oprávnené a pre dosaženie ľubozvuku mohli by sa užívať tak, aby *i* z pravidla kládlo sa medzi spoluhlásky, na pr.: *zaraz i* vstal, *hneď i* prišiel, kdežto *aj* z pravidla medzi samohlásky a pred samohlásku, na pr.: on to *aj* urobil, už sa *aj* obrátil, *snáď aj* oplakali, veď som *aj* utekal, *hneď aj* odišiel, čas už *aj* uchodí, *zaraz aj* odpálil, atď. Keby sme písali: on to *i* urobí, už *sa i* obrátil atp., po sebe museli by sme vysloviť po tri samohlásky; v iných prípadoch po dve: *snáď i* oplakali, veď som *i* utekal atď. Dvojtvary na počiatku vety užívajú sa dľa ľubovôle: *Snáď-Asnáď*, *Okrem-Krem*, *Ako-Jako* atď., ale *Aj* lepšie znie na počiatku vety než *I*: *Aj* uňho boli, *Aj* pri ňom boli, *Aj* v zahrade bol atď.

2. Stredná slovenčina, na ktorej zakladá sa jazyk spisovný, rada má slabiky s polosamohláskami *l*, *r* a preto niet príčiny k tomu, aby sme vokalisovali také slabiky, píšme nielen *hĺboký*, *tľstý*, *dĺhý*, *jabĺčko* atď., ale *aj krv*, *krvnatý*, *država*. Spisovnej slovenčine je ľubozvučnejšou slabika so samohláskovým *l*, *r*, lebo je ona prirodzená. Slová, utvorené príponou *-stvo*, v množ. genitíve skloňuj takto: *kráľovstvi*, *kniežatstvi* a nie dľa učenia podaktorých grammatikov: *kráľovstv*, *kniežatstv* alebo *kráľovstiev*, *kniežatstiev*!

3. Bedliť načim, aby nakoľko možno nenasledovali po sebe slabiky znejúce buď rovnako buď podobne. Lebo neokrašľujú mluvu poetickú takéto alebo podobné výrazy: „*a veľiká je sieť jej ciest*“ (Slov. Pohľ. 1884, 166), „*pripríliš prišielš* naposled“ (Živ. II. 72) atď. Bedlivý pisateľ zmenou slovosledu, niekedy použitím iného slova, snadno sa vyhne neľubozvuku. Poviem: „*iste počuli ste už*“ m. „*iste ste už počuli*“, „*šiel pozdejšie*“ m. „*pozdejšie šiel*“, „*ale je lepšie*“ m. „*ale lepšie je*“, „*to je vlk, ak nie dačo horšieho*“ m.

„to je vlk ak *nie niečo* horšieho“, „hrom ju zadržuje v izbe“ m. hrom *zadržuje ju* v izbe“ atď. Hlavne máme na to hľadeť, aby nejavilo sa po sebe viac sykavých spoluhlások. Pišme: „stáva sa často“ m. „často *sa stáva*“, „vláda splnomocňuje sa“ m. „vláda *sa splnomocňuje*“, „bude sa o to starať“ m. „bude *sa starať* o to“, „to skutkom stalo sa“ m. „to stalo *sa* skutkom“, „radšej by sa bavil s ňou“ m. „radšej by *sa* s ňou bavil“, „stalo sa tak“ m. „tak sa stalo“, „tu sa podržiava zásada etymologie“ m. tu podržiava *sa* zásada etymologie“, „snáď sa teraz dozviem“ m. „teraz *sa* snáď dozviem“, „nech sa pošle“ m. „nech *sa* zašle“ atď. atď. V tejto veci ovšem nemožno podať pevných pravidiel, tu pomáha len vycvičený sluch pisateľov. Vyšné príklady chcú teda byť púhymi pokynami. Mne zdá sa, že ľubozvuk neporušuje tak ani hiát ani shrknutie dvú sykavých spoluhlások ako to, keď po sebe nasledujú dve rovnako alebo aspoň podobne znejúce slabiky. Z tejto príčiny zdá sa mi byť ľubozvučnejším: „*ja* ako človek“ než „*ja* jako človek“, prišiel 1. mája ako slúbil“, než „prišiel 1. mája jako slúbil“, „*zas* sa derú“ než „*zase* sa derú“ atď. Po *j* nerado stojí *i*, preto je krajšie: „aby jej šli poradiť“ než „aby jej išli poradiť“. V slovách: uspokojujúci, zahajujúci, opojujúci atď. snadno napomôžeme ľubozvuk, keď ich užívame formou zmenenou: uspokojovací, zahajovací, opojovací (aj: opájací!) atď. K vôli ľubozvuku nikdy nesieme však porušiť prirodzenosť slohu alebo foriem. Nesieme preto skracovať slová „vychovávať“ a „vychovávateľ“ vo „vychovať“ a „vychovateľ“, lebo tvary takéto majú dvojaký, v jazyku presne rozoznávaný smysel. Slovo „vychovávať“ a z neho tvorené „vychovávateľ“ značí dej nedokonaný, kdežto „vychovať“ a z neho utvorené „vychovateľ“ značí dej dokonaný. Práve tak ako je iné utlačovateľ a utlačiteľ, ukazovateľ a ukazateľ, vyučovateľ a vyučiteľ, iné je vychovávateľ a vychovateľ. Preto, lebo na-

rušila by sa pôvodná forma, nesmieme písať: čary vedomkyne (Slov. Pov. 316) m. vedomkynine. Ani nesmieme písať v datíve: Lomonosovi, Gončarovi miesto Lomonosov-ovi, Gončarov-ovi. V takomto prípade veci, aj oku, dobrú službu preukazuje spojovník.

O mluvnickej shode slov.

1. Vokativu „pane“ len vtedy užívajme, keď jedine ním oslovujeme osobu. Keď ju oslovujeme aj iným slovom (určitejšie), i toto slovo načíť položiť do vokativu. Piš tedy buď „Pán Kresák!“ buď „Pane Kresáku“, buď „Pán Priateľ!“ buď „Pane Priateľu!“ buď „Pán Rychtár!“ buď „Pane Rychtáru!“ atď. Nepiš tedy: „Pane Kresák!“, „pane farár!“, „pane pravotár!“ atď.

Inštrumentálová prípona *ama*, *ima* patrí dvojnému, naproti tomu prípona *ami*, *mi* množnému počtu. K inštrumentálom dvojným: *rukama*, *nohama*, *očima*, *ušima* dávaj prívlastky v dvojnóm počte takto: *peknýma rukama*, *slabýma nohama*, *čiernyma očima*, *dlhýma ušíma* atď.; naproti tomu k inštrumentálom množným: *stolami*, *ženami*, *chlapmi*, *vecmi* atď. dávaj prívlastky v množnom počte: za *vysokými stolami*, s *dobrymi ženami*, so *silnými chlapmi*, *peknými vecmi*. Nikdy nemiešaj tedy prípony dvojného počtu s príponami množnými a nepiš: s *planýma ženami*, *peknýma slovami* atď.

Priezvisko alebo primeno javiť sa má v tom samom páde, v ktorom stojí krstné meno. Nepiš tedy: syn Jána Kresák, tlačiareň Jozefa Hubka, písal som Jurajovi Lanský atď., lež takto: syn Jána Kresáka, tlačiareň Jozefa Hubku, písal som list Jurajovi Lanskému. Takéto sklonené priezvisko alebo primeno za jediné, nerozlúčné slovo treba

pokladať: v písme a v tlači. Z tej príčiny, chceme-li ho vyzdvihnúť už či v písme či v tlači, vyzdvihnúť musíme všetky litery skloneného mena: *Blaškovi* (nie: *Blaško-vi!*), *Dohnánymu* (nie: *Dohnány-mu!*) atď. Takto vyzdvihujeme hlavne pre úhľadnosť.

Skratok *dr* skloňuj spolu s menom: dra *Žiaka*, drovi *Žiakovi*, s drom *Žiakom* atď.

Shodovať sa má svojím pádom aj slovo, vložené do závorok ku vysvetleniu predchádzajúceho slova. Píš tedy: „nazývajú sa písmenami (literami)“ a nie jako v ml. Mrázovej (3): „nazývajú sa písmenami (litera).“

2. Hovoríme: *ten* psisko a *to* psisko, *ten* chlapisko a *to* chlapisko, *ten* šelma a *tá* šelma („ty šelma stonohá“) (Pov. Proston. II. 86), *to* dievča i *tá* dievča („uvilo dievča venečok, z tej krutej maty srdiečok, zavalila ho pod stoly, svojmu otcovi pod nohy“ Zpiew. I., 137) atď. Z tohoto vidieť, že niektoré slová užívajú možno vo dvoch rodoch a to v rode mluvnickom: *to* psisko a v rode logickom: *ten* psisko (= pes). Čoho sa tu má držať spisovný jazyk? Či rodu mluvnického či logického? V tejto veci nemožno prijať výklad Štúrov o tom, ako povstal dvojaký rod pri slovách vychodiacich na *sko* (Nauka 42/43); naproti tomu zasluhuje povšimnutia táto poznámka Krátkej mluvnice (10): „Zväčšené a potupné na *-ina*: chlapina, dubina a na *-isko*: chlapisko, dievčisko, psisko a *knieža* je najsprávnejšie v pohlaví zakončením určenom v ženskom a nijakom“. — Je bez odporu najprirodzenejšie užívať také slová v mluvnickom rode.

3. Doktoré podstatné prijímajú v pl. nom. i prípony životných i prípony neživotných; prisudok shodovať sa musí s nimi. Píš: *psi brechali* alebo *psy brechaly*, *vtáci švitorili* alebo *vtáky švitorily* atp.

4. Keď je reč o osobách rozličného rodu, majúcich jediný prisudok, tento stojí v rode najprednejšom, mužskom.

Píš tedy: brat a sestra bolí doma, otec a mat shováralí sa, on a ona jako deti vždy spolu bolí atď.

4. Spisovný jazyk prejal dvojenie či vykanie v tom spôsobe, jako ono javí sa u Čechov. Pisalo sa: kde ste bol alebo kde ste bola, či ste robil alebo či ste robila atď. Ale proti tomuto určite vystupovali už na počiatku šesťdesiatych rokov, tak na pr. v besednici Pešťb. Vedomostí z r. 1862, v č. 87. Tu verejne napadol istý nemenovaný I. vydanie mluvnice Viktorínovej pre český spôsob vykania. Ale Viktorín v druhom vydaní svojej mluvnice (r. 1862) už zavrhol onú pozostalú z češtiny neslovenskosť, čo takto ohlásil v slove záverečnom:

„V oslovení osôb jednotlivých, kde Slovania zo zdvorilosti sloveso množného počtu druhej osoby upotrebujú, odstúpil som od toho pravidla českého, dľa nehož v tomto páde účastie činné minulého času do jednotného počtu kladené býva; a prijal som i u nás i u Rusov i u Juhoslovanov bežný spôsob hovorenia s účastím činným v počte množnom.“ Dľa II. vydania Viktorínovej mluvnice prijato tedy písať: vy ste boli, robili, nosili atď. m. vy ste bol, robil, nosil.

Hattala v ml. z r. 1864. pokročil ďalej. On totiž, rieknuť: „mimo prítastia všetky ostatné sklonné čiastky reči zostavajú . . . v čísle jednotnom“ (184), dovoľoval písať nielen: vy ste bolí, robilí, nosilí atď., ale aj: vy ste zavrhnulí, poranení, zachorení atď. (lebo aj tieto posledné sú prítastia!) Veru keď už tak ďaleko pokročil, mohol ísť aj ďalej. Prečo položil výnimku pre „ostatné čiastky reči“? Prečo by sme nemali písať aj: vy ste laskaví, dobrí, hodní, vy sami a nikto iný atď? Rusi takto hovoria a píšu: Будьте добры, хороши, свободны, вы слабы, несчастны atď.; tu je prídavné meno všade v množnom nominative. A práve takto hovoria po dedinách slovenských, kde je reč zachovalá. Odporúčajú

nižšie položený náhľad neujímam sa russismu na úkor historického spôsobu českého, ale ujímam sa toho, čo skutkom trvá v živom jazyku slovenskom.

Zachovávajúc mluvnickú shodu slov a to, čo sa javí v živom jazyku slovenskom,¹ mali by sme sa držať tohoto:

Keď dvojíme, nielen prídavia ale všetky ostatné sklonné čiastky reči užívajú sa v množnom počte, tedy: „Pane, vy ste boli sami pristihnutí pri krádeži a preto vy sami ste uestatoční, zlodejskí“ atď. Pri tom prídavia a ostatné sklonné čiastky reči vždy kladieme do prednejšieho rodu, tedy do mužského, píšuc: „Pani moja, vy ste boli sami pristihnutí pri skutku a preto buďte tak laskaví a dobrí, neskladajte vinu na druhého atď.

¹ Hattalom uvedený jediný vážny doklad „čo vy, mamko, na to dbáte, keď vy sama muža máte“ vzatý je z počestných Zpiewanôk Kollárových; doklad „vy ste starý zkusený“, vzatý zo Slov. Pov., tiež ničoho neznamena, lebo vieme, že „Slov. Povesti“ naskrze nie sú prameňom pre ypsilon vo slovách slovenských.

IV.
PRAVOPISNÝ UKAZOVATEL'.

- = Na prvom mieste tlačené sú tak slová, jako ich písať treba v smysle zásad a pravidiel v tomto spise vyložených.
- = V zátvorkách položené sú tak slová, jako ich chcú písať niektorí pravopisne vlivní spisovatelia. (Vidz aj str. X.)
- = Pre jasnosť ku niektorým krstným menám priložená je forma nemecká a za ňou maďarská tohože krstného mena slovenského.
- = Litera „y“ vždy nasleduje po „i“.
- = Číslice, pripojené ku niektorým slovám, označujú stranu, na ktorej napísano je dačo pravopisne dôležitého o týchže slovách.
- = Skratky g., d. označujú genitív a datív.
- = Hviezdičkou * značená forma je síce obvyklá, ale menej správna.
- = Každé slovo piš tými istými literami, ktorými je ono vytlačené v tomto Pravopisnom ukazovateli. Kde sú litery čiarkované *ä, ñ, l, á, é, ó* atď., piš čiarkované, kde nie sú čiarkované, ani ty nepiš také. Kde je čiarka dlhá : *í, ý, i* ty piš dlhú, kde je krátka : *i*, piš krátku. Kde sú dvojhlasý : *ia, ie, iu, ô*, i ty piš dvojhlasý.

A Ä Á

a i. = a iné	za ačak piš avšak,	Afrika
a i. v. = a iných	však	aggressívny
viac	ačkoľvek	agitátor
apr. = apríl	za ada piš azda	aj alebo i, 203
atď. = a tak ďalej	addícia	ak i jak
a t. p. = a tomu	administrácia	akby i jakby
podobne	admirál	akcia
aug. = august	adresa	akcionár
aby	adresovať	akciový
abonment	afektovať	akiste
abonovať	afféra	aký i jaký, 202
absolutismus	africký	akkord
absolútny	Afričan	ako i jako

aktívny	áno	arreštant
akuratessa	anomalia	arreštovať
akvárium	anonymný	arrogancia
äkvátor	anticipovať	arsenál
alebo aj abo	antikvár	arsenik
Alexander	antikvariát	artikul
alchymia	antipatia (antipa- thia)	artilleria
allegoria	antipatický (anti- pathický)	Asia
alliancia	antišambrirovať	a sice
almanach	antologia (antho- logia)	asijský
Alojs	Anton	asyl
alumneum	antropologia (an- thropologia)	asnád i snád
Alžirsko	apatieka	aspoň
amalgam	apokalypsa	aspekcia
Amália	apokryfický	assessor
americký	apoštol	assignácia
Američan	apparát	assistencia
Amerika	appellácia	assonancia
ammoniak	appetit	ästetický (ästhe- tický)
amortisácia	appetitórium	ästetika (ästhe- tika)
analyzovať	applaudovať	astma (asthma)
analogia	applaus	astronom
anarchia	applicirovať	ateismus (athe- smus)
anatom	approbácia	Athény
anatomický	approximativný	atmosfära
za anjel piš anjel	april	attentát
za andelský piš	ärár	audiencia
anjelský	árenda	auktor aj autor
anekdota	za archandel piš	auktorita aj auto- rita
anglický	archanjel	Austrália
Anglicko	archäolog, -ia	autentický (au- thentický)
Angličan	archiv	avisovať
angličtina	archivár	ažda, nie ažda
za anis piš onajs	aritmetika (arith- metika)	Azovské more
anjel	arranzovať	
anjelský	arrešt	
anketa		
Anna; ale Anička, Anka, Anulka!		
annexia		
annonca		

B

- b. = barón
b.r., tohoto skratku
neužívaj, lebo je
dvojsmyselný, zna-
mená aj bežiaceho
aj budúceho roku;
to samé platí o
skratku b. m. =
mesiaca
Babylon
za bablna píš ba-
vlna
babský
bagaria
bagážia
bagún
bájka
bájočný
bajúz, bajúzy
bakula, (bakula)
bál
baldachýn
balkón
ballada
ballet
balón
balsam
balsamovať
bampel
baňa
Banát
banátsky
bandérium
baňský (banský)
baraní, -ia, -ie
bár by
Bardijov
baryton
barla
- barón
barrikáda
báseň
basilika
batallion
batoh
batteria
bavlna
Bavorsko
beh
Belehrad Stolný
aj Srbský
belmo, nie belmo
Berlín
Bessarábia
befah
Bethlehem
bez i bezo; nie
beze, na pr. bezo
mňa a nie beze
mňa
bezenný
bezcestý
bezcitnosť
bezgat
bezočivý, nie prez-
očivý!
bezpečit
bezpečnosť
bezplatný
bezplodný
bez pochyby
bezpochybne
bezprostredný
bezúhonný
bezzákonný
biblia
bibliotéka (biblio-
théka)
- bibliotekár(biblio-
thekár)
bič
bičiak
bidlo = Stange,
rd
bieda, biedif
biely, bielif
bielok
bigottný
biharská stolica
bíreš
birinček
birka
birokracia
biskup
biť = schlagen,
verni
bitka, bitva
by, 189
bydľef
bydlisko
bydlo = Wohn-
stätte, lakhely
býk
byľ
byľka, bylina
Bystrica
bystrý
byt = Wohnung,
lakás
byť = sein, lenni
Bytča
byťovať
bývalý
bývanie
byvol
byzantismus
bľabotaf, bľabtaf

hľadať	bodnúť	bravčiar
hľadá i hľadá; zle: hľadá!	Boh i Bôh, 179	bravčový
hľahý	bobatier	bravúra
hlahobyť	bobatstvo	brbľaf
hlahočinný, -osť	bohyňa	brbľavý
hlahodarný	bohužiaľ	bremä, g. breme- ňa, d. bremeňu atď.
hlahosklonný	boj	bremeno, g. bre- mena, d. bremenu
hľak, hľakot	bojazlivý	za brez piš bez za brezočivý piš
hlánka	bojište	bezočivý
blankyt	bojsa	brezniansky
blázinec	bôľ	Brezno
blázneť	bolačka	brezuľa, brezuľka
blázniť	boľasť i bolesť	briadka
blázon	boľasný i boľestný	brička, istý vozík
blbec	boľavý	bridíť sa
blbý	boľasť i boľasť	bridky = huusný
blbotaf	boľeť; nie: boľaf!	brieždiť sa .
bledý i hľadá; zle: hľadá!	bôľny	brigáda
blízky	borg, -ovat	brillinat
blížny	borievka	britký = ostrý
blížší	boršodská stolica	Britania
blížšie	bosý	britva
blýskať sa	bosky	bryndza (brindza)
blýskavica	bôta	brloh
blýskavý	bozať	bronz, bronzový
blyšťať sa	bozk	broskyňa i bro- ska
blud	bozkať	Brussel
bludný	boženik	brutto
bo i lebo	Boži, -ia, -ie, 179	bubon i bubon
bôb	bôžik	bubenník
bobkový list	Božieho Tela	bubennický
bobuľa, bobuľka	Božský, 179	buď — buď
bobuľatý	braček	Budapešť
bocian	branný	Budatín
bôček	brat	Budín
ôd	bratanec i bratra- nec	budínsky
ôdka	bratský	
ôdka	bratstvo	
ôdľač	brav	
ôdľavý	bravčí	

buditeľ
budovateľ
buchnúť
bujak
bulla
burgyňa

huričský
huričstvo
bursa = Börse
tózsde
bursovní
za buť piš byť

buzogán
bzdef
bzdocha
bzučať

C

c. a kr., jasnejšie :
cis. a kr. = cisársky a kráľovský v Uhrách ;
c. k. = cisársko-kráľovský len v Austrii
cm. = centimeter
cár, cársky; nie car, carský
cárit
cárovič; rusky: carevič
cárovna, -á
časúra
cedula (ceduľa)
celibát
celičký, celučký
celý
celky
cella
cement
cendžaf
ceng
cengaf
cenník
cenný
cennosť
censor
censúra

centigramm
centrálny
za céra piš dcéra
certifikát
ceruza
za cesnak piš česnak
cestovateľ
cez nie ces; pred spoluhláskovými skopeninami cezo, nie ceze: cezo mňa a nie ceze mňa; ovšem: cezeň
cibuľa, cibulka
cibuľovaty
cicerónsky
cicľaf
cieľ
cieva, cievka
cigán, cigánča
cigánka
cigáňsky, cigánstvo
cigória
cimer
cink, cinkový
cintľavý
cinz, g. -u
cirkel

cirkev
cirkulár
cirkus
cisár
Cislajtánia (Cislajthánia)
citadella
citara
citeľný
citrón
citrónovitý
citrónový
civilisácia
civillista
cyklus
cylinder
cymbal
cynismus
cyprus
Cyrill
clo
clouif, nie slonif
cmúľaf, cmúľok
colný
ctený
ctihodný
ctiť
ctiteľ
ctižiadosť
ctný

ctnosť (cnosť)
ctnosťný (cnosťný)
cucľaf
cudzí, -ia, -ie
cudzinec

cukrárňa
cukrovka, repa
cumel
cumľaf
cval

cvalom
cvičba
cvičiť
cvik
cvikla

Č

čaj
čajový
za čak piš však
čakan
čakateľ,
čakateľka
čákov
čalún
čalúnnik
čanádska stolica
čarodejnica
čarodejný
časť
častý
Čech, Česi
Čechy, g. Čiech
čelaď, čeladnik
čeliadka
čelust

čerešňa
čerstvý
červ, červik
červenejší, nie čer-
venší
český
česnak
česť, g. cti
čestný
čez, nie čes vidz
cez
čiahaf
čiapka
čiara
čiasťka
Čierna hora, čer-
nohorský, Černo-
horec
čierny, ale černejší

za čil piš včil
činný, -osť
čiry
číslo
čistý
čitateľ
člupkať
člupnúť
človečí
človečina
čľup, čľupkať
čomýriť sa
čo; nie: čo, čo
čosi-kamsi
čongrádska stol.
črevo
črieda i čerieda
črievice
za čul piš včul

D Ď

dec. = december
dr = doktor; dra,
drovi, drom
ďaka
ďakovaf
ďalej
ďaleký, nie: de-
laký)

Dalmácia
Dalmatínek
dalmatínsky
ďalší, VII
ďámon
ďaň
Dániel
ďaňový

dánsky
Dardanely
Đarmoty
darobnýi daromný
darobník i darom-
ník
darovateľ
ďas

jasná, nie jasná
datel
datelina
datľa
dátum
Dávid
dávka
dávno
dážď
dáždnik
dbať
dcéra, nie céra
dcérin, nie cérin
dcérsky, niecérsky
debatta
decentralisácia
decigramm
decko, ale detský
ded
definitívny
dejiny
dejinný
deklamácia
deklarácia
deklinácia
dekorácia
dekrét
delba (deľba)
delikatessa
delikvent
deliteľný
delník
delo
delostrelba (delo-
strelba)
Demanovská ja-
skyňa
demokracia
demonštrácia
deň
dengľavý

dennica
denník
denný
deputát
deravý
desať
desiaty
desiatka
desiatník
designovať
desinfekcia
despotismus
dessert
destilovať
defaci
detektív
detinný
detinský
deväť
deväťdesiat
devätnásť
deviaty
diabol
diadém
diaľ, diaľka
dialekt
diaľny
diamant
diať sa
diecéza
diel
dielňa
diera
dieťa
dievča, nie dievča
dievka, nie dievka
diferencia
diferenciálny
diktátor
dilemma
dilettant

dimensia
Diudeš
diplom
direktíva
disciplína
disharmónia
diškrécia
diškurs
dišponibilita
dišposícia
dišputa
dištancia
dištrikt
dištriktuálny
diurnista
diurnum
div
divísia
divný
dych
dýchaf
dychťif
dýka
dym i dým
dymif
dyňa
dynamit
dynastia
ďľa
ďľaba i ďľapa
ďľabaf
ďľañ
ďľazba
ďľážif
ďľh, nie ďľuh
ďľhý, nie ďľuhý
ďľho, nie ďľhuo
ďľžoba, nieďľžoba
ďľnes, ďľneská
ďľobif = ausprti-
geln, megverni

dobyt = erwerb- ben, szerezni	dôkladný	dôsledný
dobytčí	do kola	dôslednosť
dobytok	dokonale	dôsledok
dobývať	dokonaleť	doslov
dobývateľ	dokonalý i *doko- nály	dosmrtný
dobry	do korán	dospelý
dobrobyt	dôležitý	dospievať
dobročinný, -ost	doliehať	dosť, dostačiteľný
dobrodruh	dolievať	dostaviť
dobrodružský	doliezť	dostih
dobromyseľný	Dolná zem	dôstoj, dôstojný
Dobronivá	Dolniaky	dôstojník
dobronivský	dolný	dôstojnosť
dobrosrdečnosť	dômysel	dostrelenie
dobrovoľník	domýšľať sa	dostriezť = do- striechnuť
dobrovoľný	domýšľavosť	dosiaľ
Dobšiná	dômok	dosvedčiť
dobšinský	domorodý	dotade
do cela	domov	dotaz, dotázka
dočiahnuť i do- siahnúť	doniesť	dotčený
do čista	dopieť	dotiahnuť
dodávka	dopis, dopisovateľ	dotiaľ
dohán	dopytať sa	dotieravý
doháňať	dopytovať sa	dotýčný
dohľad	doplňok	dotýkať sa
dohliadať	do pola, do poly	dotknúť sa
dohliadať	do poludnia	dotknuteľný
dohliadka	dopoludnie	dotrýzniať
Dohviezdny večer	dopomáhať	dovedna
dochytiť	dopriať	dôvera, dôverný
dôchod, dôchodok	dopustenie	dôverovať
do ista	dôraz, dôrazný	za dovica piš vdo- vica
dojem	dorozumenie	doviesť = bis hin führen, oda vezet
dojemný	dosah	doviezť = bis hin führen zu Wagen, oda vinni kocsin
dojesť	dosavád	dovliecť
dojsť, dôjsť; došiel	dosiabnuť	dôvod, dôvodiť
dôkaz	dosiaľ	
dokiaľ	dosypať, dosýpka	
dokým	do syta	
	doska i daska	

dovodzovať
dovoz, dovozca
dovrávať
dôvtip
dozaista
drahý
drahný
drahocenný
drahocenosť
drahší
dresina
drevárňa, -eň
drevený
drevorez
drevorytina
drgľavý
driapať
driek, driečny
driemať
drieň, drieňky
drieňovica
driehať, nie dri-
chnať
drob, drobky

drobisk, drobizg
drobizeň
drobný
drôt drôtový
drozd
droždie
drsný
druh
druhý
drúzgať
drzý
država (država)
dub
dúčela
dudy
dúfať
dúha
duch
Ducha, na Ducha
dukát
za dúkaz pís dôkaz
za dôležitý pís dô-
ležitý
ďumbier

dumný
duplovaný
za dúraz pís dôraz
ďurný
Đuro
za dúvera pís dô-
vera
za dúvod pís dô-
vod
za dúvtip pís dô-
vtip
dvadsať, dvadsiaty
dvadsiatka
dvanásť, dvanásty
dvanásťka
dvierka
dvojejetihodný
dvojíť
dvojíť
dvojsmysel
dvojsmyselný
dvoranin
dvorný

E

ev. = evanjeli-
cký
ev. a. v. = evanje-
licko-augsburg-
ského vyznania
edikt
Eduard
effekt, efektívny
Egypt, VI
egoismus
ekonom
ekonomický

ekstáza
ekvipáža
elaborát
elastický
elektrický
elektrika
elektrisolať
elementárny
elita, -itný
elipsa
elsasský
Elsassko

emancipácia
emigrácia
eminencia
encyklika
encyklopädia
za englický pís an-
glický
za Englicko pís
Anglicko
za Angličan pís
Angličan
enunciácia

epilepsia	evanjelium, nie	exklusívny
episoda	evangelium	exkommunikácia
epiteton (epitheton)	eventuálny	exkursia
eskomptný	evidencia	exotický
eskorta	Europa	expansívny
essencia	European	expedícia
ešte, nie ešte	europský	experiment
etický (ethický)	excellencia	explikácia
etika (etika)	excentrický	explodovať
etiketta	exekúcia	exposícia
etymologia	exekučný	extrakt
etnografia (ethno- grafia)	exekútor	extrém, -ny
evanjelický, nie	exekvovať	exulant
evangelický	exemplár	
	existencia	

F

febr. = február	fascikul	fiškál
fabrický	fása	fiškus
fabrika	fašangy aj fa-	fyšharmonika
fabrikant	šiangy	fysický
fabrikantský	fatalista	fysika
fabrikát	fátel	fysiognomia
faeton (faethon)	fazuľa	fysiologia
fakľa	federalismus	flak, -ovitý
fakt	fendalismus	flaša
faktický	fiala, fialka	flauta
faktor	fideikommiss	flinta
faktum	figel	flór
faloš, -ný	figliar	fonograf
falsifikácia	figúra	formálny
famózný	za fiľalka piš fiľalka	formát
fanatismus	Fiľakovo	formula
fantázia	filantrop (filan-	fortiel
fantastický	t/rop)	fortifikácia
farba	Filip	fórum
farbiar	filolog, -ia	fosfor
farbit	filosof, -ia	fotografia

frajer
frakcia
fraktúra
Francúz
francúzsky
Francúzsko
francúzština
františkán

frappantný
frása
fraseologia
fregatta
Fridrich
frisér
frivolnosť
funebrál

funkcia
fúra
futráľ
fúz, fúzy; nie búz,
búzy
fuzatý
fúziská

G

gr. = gróf
Gábiel
gáfor, nie káfor
gajdy
gajdoš
gallimatias (gal-
limathias)
galvanismus
garancia
garbiar
garnisóna
garnitúra
garsón
garsónny
Gašpar
gaštan
gate, g. giat
gavalier
gáz

gáza
gemerská stolica
generál
geografia
germanisácia
germanismus
za girant piš žirant
za giro piš žiro
gymnasiálny
gymnásium
gymnastika
gyps
gladiátor
glycerin
glóbus
golier
za grajciar piš
krajciar
grammatika

grauatier
grandiósny
grécky
Grécko, VI
Gregor
zagrieda piš krieda
za grg piš krk
grobiansky
gróf
grunt
gruntovný
gubernátor
guľa, guľka
guľáš
gumma
gummový
gubernantka

H

habaf, habkat
had
hádka
hádzaf
hachľovať

hajdúch
halena
Halič
haličský
halier

haluška, -y
haluz
halúzka
hämorrhoidy
hanba, VII

hanbiť sa, VII	hypotéza (hypo- théza)	horeznak
handra	hysterický	horizont
handrár	hyzdif	horkýže, horkáže
hanobný	hja, nie hia	Horniaky
hárem	hľa, hľadeť, 103	horný, -á, -é
haring	hľad, hladný, hla- dovitý, hľadoveť	horúcosť
harmónia	hladiť	Horvat
hasič	hladký, hladkosť	horvatský
hasičský, hasičstvo	hlásateľ	Horvatsko
haf	za hláskať piš lá- skať	hostiteľ
háveď	hlávka	hotovizeň
baviar	hlavný	hovädo, hovädeť
heglavý	hlbať, hľbka	hovädzí, -ia, -ie
Hernád	hlboký, nie hlu- boký	bráč, bráčsky
heslo	hlbší	hrad
hí	hľadka	hradská cesta
hiart	hloh, hlohyňa	hraničiar
bierarchia	hlomoz	hrba
bieroglyf	hľuza	hrdina
bikať	hmýriť sa	hrdinný, -osť
hippodrom	hmyz	brdlo
história	hmla	brdomyseľný
historický	hneď aj ihneď	brdopyšný
historiograf	hnev, hnevný	hrdza, nie zrdza
hyacint	hniezdo	hrdzavý
hyb	huťefný, -osť	hrebeň
bybaj	hoc i hoci, VI	hriadka
hýbať	hodváb	brianka
hybký	hoľa	hriaf
hybkosť	holba	hriaté pálené = hriaté
hybný	holič, holičský	hriab
hyd, -ina	holofúz	hriech
hydra	holub	hriešny, hriešnik
hýl	homola, homôľka	hriva
hymna	homolovitý	hrýzť
hyntať sa	honba	hrnčiar
hyntov	hontianska stolica	hrnec
bynút		hrobitov
hypochondria		hrobka
hypotéka (hypo- théka)		

bromádka
bromobitie
bromosvod
Hron, hronský
hrozný
hrst
brúbka
hrud=Brust, mell
hrvoľ, -atý
hržať aj eržať
za bu pís ju: videl,

prosil, ľúbil som
ju; nie hu
huba, hubka
hudba, hudobník
hudobný
humenný
humoristický
husi, -ia, -ie
busiar, -ka
husita
husle, husliar

husľový
húžovateľ
húžovitý
húžva
hviezda
za hviezdár pís
hvezdár
hviezdnatý
hviezdny
hvizd, hvizdat
hvižďať

Ch

chalúpka
chamäleon
charakter
chceť; nie keeť,
sceť
chichot
chichotať sa
chimára
chyba
chýbať i chybeť
chybiť
chybný
chýliť sa
chýr
chystať

chytíť, chytľavý
chytrák, chytrý
chyža
chlapä, chlapček
chlieb
chliev
chlipať, chlipný
chlp, chlpatý
chlúba, chlúbiť sa
chmeľ
chmuľo
chod, nie choj
chodba, chodník
chôdza
cholera

chopiteľný
chorý, chorľavý
za Chorvat pís
Horvat
za Chorvatsko pís
Horvatsko
chov, chovať
chudorľavý
chuť, chuťka
chutný
chvalabohu
chvalitobný
chvíľa, chvíľka,
chvíľočka
chvost, chvostík

I Í

iba, nie ima
idea
ideál, -ny
idiotikon
idiotismus

idylla, idyllický
ihneď aj hneď
ibra aj hra
ich, im, imi; nie
jich, jim, jimi

illegálny
iluminácia
illúzia
ilustrácia
Ilýria

illyrsky	indorsát	intabulácia
imitácia	infámny	intelektuálny
immatrikulácia	infekcia	intelligencia
immunita	infinitív	interessantný
Imrich = Eme- rich, Imre	influenca	intermezzo
imperatív	iniciatíva	internacionálny
impertinencia	iný aj inší	interpellácia
imposantný	inkognito	interregnum
improvisátor	inkvizícia	intrigy
inač aj ináče	inserát	intrigovať
inak aj inakšie	insurrekcia	investícia
inakade	inšpektor	inžinier
index	inštalácia	ist aj ist'; nepíš: icť, íť, icit'; on ide, nie on idie!
Indián, indický	inštancia	iteratív
indifferentný	inštinkt	izbený
indich	inštitúcia	izbica
indirektný	inštitút	izbietka
indiškrétny	inštruktor	
	inštrumentál	

J

jan. = január	jakokoľvek aj ako- koľvek	jaseuný
ja, nie já	jakosi aj akosi	jaskyňa
jablko	Jakub = Jacob,	jasmin
jabloň	Jakab	jasný
jablôňka	jalovka, ovca	jastrab
jačmeň	jalša i jelša	jastrabí, -ia, -ie
jačmenný	Ján = Johann,	jaternica
jadierko	János	jazda, jazdec
jadrný	janičiar, -sky	jazero i jezero
jahôdka	jarab	jazyčít, jazyk
jak aj ak, 202	jarmok	jazykozpyt
jaký aj aký, 202	jarný	jed
jakýkoľvek aj akýkoľvek	jarok	jedálna
jakýsi aj akýsi	jas, jasot	jeden i jedon
jakmile aj akmile	jasaf	jediniatko
jako aj ako, 202	jaseň i jeseň	jediný
		jedľa, jedľový

jedlo	jeme, jete, jedia	joviálny
jednateľ	jestliby	jubilárny i jubi-
jednomyseľný	jestliže	lejný
jednostranný	jež	jubiläum i jubilej
jednotvarný	ježatý	jub
jedon i jeden	Ježibabín	juchta
jedonásť	Ježiš	júl, nie július
jedonásty	jho	jún, nie június
jelen	za jich, jim, jimi	Juraj = Georg,
jelení, -ia, -ie	píš ich, im, imi	György
jeľša i jaľša	Jozef = Josef,	jurisdikcia
ješ; jem, ješ, jie;	József	jurista

K

kat. = katolícky	kachel	kancellista
kg. = kilogramm	kajuta	kancionál
km. = kilometer	kakao	kandidát
kn. = knieža	kalamár	kandisový cukor
kr. = krajiar	kaľavný	kánon = pra-
kraj. = krajinský	kaleráb	vidlo, predpis
kráľ. = kráľovský	Kalifornia	kanón = delo
ku pr. = ku prí-	kalligrafia	kapitál
kladu	kaluž	kapitáň
k i ku; k menu,	kalvária	kapitola
ku menu a nie g	kalvín	kapitula
menu, gu menu!	kamarát	kapitulácia
kabinet	kamarátsky	kaplán
kaďa	kamarilla	káplnka
kade	kameň	kapráľ
kadečo	kamenný	kapucín
kadejaký	kameňolom	kapún
kadekde	kamsi	kapusta
kadenáhle	kanafas	kapustnica
kadere	kanál	kapustník
kadét	kanárik	kapustný
kadidlo	kancel	karabin
kadif sa	kancellár	karafiát
za káfor píš gáfor	kancellária	karanténa

karavána	kdesi	klam
karbunkul	keby	klasa
kardinál	kečka (kážka)	klassický
karfiol	keď, keďby	klásť
karíka	kedy	kláštor
karikatúra	kedysi	klát
karmelitán	kepeň	klaf
karmín	Kežmarok	klátif
Karol = Karl,	kežmarský	klausula
Károly	kiahne	klaviatúra
karovať, nie ká-	Kijev, v Rusku	klavier
rovaf	kikirikaf	klb
kartún	kila, istá miera	klbása i klobása
kartusián	kilogramm	klbčif sa
kasárňa, -eň	kitla	klbko
kassa, kassier	kydaf	klebeta
kassino	kýchať	kliaf
kašeľ, kašľať	kyjak	kliatba
za kaštan piš gaš-	Kyjov, na Mo-	kliatie
tan	rave	kliešte
kaštieľ	Kykymora, 74	klietka
katedra, (katho-	kylavý	klík
dra)	kým	klin, -ec
katechéta	kynožiť	klystier
katechismus	kynút	klobása i klobása
katolícky, (katho-	kypeť	klobúčnik
lícky)	kypiaci	klobúk
katolíctvo, (katho-	kyprý	klúč
líctvo)	kyptavý	klúd, -ný
katolíik, (katholík)	kysnúť	klúka, klúčka
kavalleria	kyslina	klus, klusaf
kaviarňa, -eň	kyslý, nie kyselý	klúvať sa
kavka	kysť	klzat sa
kazateľ	kýška	klzký
kazateľňa	kytka	klzkof
kázeň	kývať	kmen, VII
každý	kyvot	kmenný
každodenný	kláčať	kmenový
za keť piš chceť	klada	kmitaf sa
kde, nie gde	kladivo	kmotrovský
kdekoľvek	kladka	kmotrovstvo

kňahyňa	kolossálny	konvikt
kňaz	kombinácia	kooperátor
kňazský	komédia	koordinácia
kňazstvo	kommandovať	kopa, kôpka
knédla	kommentár	kopaničiari
knieža, -aci	kommissár	kopyto
kniežatstvo	kommissia	kopytce
kníhkupec	kommunismus	kôpor
kníhkupectvo	kompaktný	kopov
knihovňa, -eň	kompetencia	kôra, nie kvora
kníbtlačiarňa, -eň	kompilátor	koráb
knížka	komplex	kordován
kobyľa, kobyľka	komplikovaný	korec
kodifikácia	komposícia	koreň
koketta	kompromiss	korheľ
kôl	kompromittovať	korisť (korysť)
koľaj	koňak, nie cognac	korytnačka
kolár	konflikt	Korytnica
koliba	konfrontovať	koryto
koliesko	konfúzia	kôrka, nie kvorka
kolísaf	kongregácia	kormidlo
koľký.	kongress	kosba
koľkoraký	konkrétny	korrekcia
kolkovať	konkurencia	korrektný
kolkový	konkurs	korrektúra
kollega	konsekvencia	korrepetitor
kollegiálny	konservatívny	korrešpondencia
kollégium	konsignácia	korridor
kollektivny	koňský (konský)	korrupcia
kollisia	konsul	korunný
kolmý	konštitúcia	kosmopolita
kôľňa	konštrukcia	kosorec, nie so-
kolo aj okolo	kontinent	korec 103
kolofónia	kontingent	kost
kolok	kontrakt	kostený
kolomaž	kontrast	kôstka
kolónia	kontrola	kostolník
koloniálny	kontrolór	kôš
kolonisácia	kontroversia	košatý
kolonna	konvent	košela, košieľka
kolonnáda	konversácia	košiar

košťal	kriklavý	ktorýsi
kotál i kotol	krikľún, i *krik-	ktorýže
kov	ľúň	ku aj k ; ku ro-
kováčsky	krívať	dine, k rodine a
kozub	krivda	nie gu rodine, g
koželuh	krivdiť	rodine !
koželužstvo	krivý	kúdeľa
kožený	krivoprisažník	kúdol
kožka	krivoprisažný	kuchyňa
kožovka	krivúľa	kúkoľ
krádež	kríz	kuľhaf
krahnút, nie krä-	križiak	kuľhavý
hnút	križiaty	kunšt
krajciar, nie graj-	križny	kúpať sa
ciar	Krym	kupé
krajina, nie krajna	krypta	kúpeľ
krajinský	kryť	kupón
Krakov	krytý	kura i kurča
král	krk, nie grg	kuracina
kráľov	křmit i křmit	kurátor
Kráľova hoľa	krom i krome	kuráž
kráľovský	kropaj	kuriatko
krápať	krotiteľ	kurin, -ec
krapeň	krov, -ina	kuriosita
-krát i -krát	krst	kurióсны
krava, kravský	krstenie	kuroptva
krb	krstiteľ	kušnier
křě	krstný	kuteľ, kutle
křdeľ	kruh, okruh	kvačať
krehký, krehkosť	krúh	kvadrát
krem i okrem	kružina	kvalifikácia
kremeň	kručň chleba	kvalita
kremenný	krumpľa	kvardián
Kremnica	krupaj	kvartál
za krev piš krv	krupy aj krúpy	kvartetto
krhla	krupobitie	kvetník
krídlo (krýdlo)	kružľovaty	kvitancia
krieda nie grieda	krv, nie krev	kvočka, nie kôčka
kriesiť	kto ; nie gdo, chto	k vůli
krik	ktorý	
krik	ktorýkoľvek	

L E

- l. = liter
labyrinth
laboratórium
labuď i *labuť
labudí, -ia, -ie
lacný, nie laciný
lacnosť, nie laci-
nosť
lad = Harmonie,
öszhang
lad = Eis, jég
Lada = Venuša
ladíť = štimmo-
vať
ladník
ladom ležať
ladovec
ladvie, ladvina
lahčif
lahký
lahkomyselný
lahkosť
lahnúť
lahodíť komu
lahodný = ange-
nehm, kellemes
lahodný = gering,
csekély
lahôdka
lahostajný
lahťikár
laik
lak = Lack, fény-
máz
lak = Schrecken,
ijedség
lakaf
lákať = locken,
csalogat
lakeť i lokať
lakomý
lakota
lala, lalaf; 106,
103
lalia
lámať
lau = Flachs, len
laň = Hirschkuh,
szarvastehén
laňajši, -ia, -ie
laňštiak
lasica
láska
láskaf koho
láskavý
za laský orech
píš vlašský
laskotif, nie jas-
kotif
lastovička, nie vla-
stovička
latinismus
lavý
lavica = lavá
ruka
lavica = na sede-
nie
lavný
laz, lazy
lebka
lebo i bo = weil,
mert
lecičo
lecijak, lecijaký
ledačo
ledakto
ledva i ledvy; nie
ledvou
legalisácia
légia
legionár
legitimácia
lektúra
len-len
lenivý
leňoch
lep, lepiť
lepši, -ia, -ie
let, letieť
letný
leťopočet
lev, levský
lexikografia
lež
ležať, ležiačky
liadkový
liadok
liahnúť
liatina
lice i lico
ličiť
ličňny
liečif
lieb, liehomer
liek
lieska
lietať
lievik
liešť, leziem
liferant
ligot, ligotať sa
líhať
lichý
lichva
Líkava
likér
líknaveť

likvidácia	lýtko	Lučenec
limec	lyžica	lučenský
limonáda	loď	lúčiť
lína	lodyha	ľud
lipa	loďstvo	ľuď, ľudigrôš
lipet, lipnúť	lojálny	ľudmila
Lipták	lokál	ľudnatý
Liptov	lomíť	ľudojed
liptovská stolica	lomez	ľudomil
lis = Presse, sajtó	Londýn	ľudožrút
lisknúť sa	lono	ľudský
Lissabon	lopata, lopatka	ľuh
list, lístok	lopta i ľobda	ľuhaf, lyhaf i ľhaf
listie, nie lista	ľos	ľuľok
lišaj	lov, lovči	ľúpež, ľúpezif
lišif sa	lož	ľupič, ľupičský
liška	ľstivý	za Luptov piš Liptov
lišťaf sa	ľub	
litánie	ľubezný, ľubez-	ľuterán (lutherán)
literát	nost	ľuteránsky (lutheránsky)
literatúra	ľuby	ľúty
lizaf	ľubietová	ľútostný
lyceum	ľubiť = wölben,	ľutovaf
lyhaf, ľuhaf i ľhaf	ľoltozni	ľuxus
lyko	ľúbif	ľuza
lýra	ľúbošť, ľúboštný	ľvov
lyrik	ľubovoľný	ľživý
lysina	ľúč	
lysý	ľučba	

M

m. = meter; miesto	m. r. = minulého roku	Maďar, maďarský
mar. = marec	m. ct. = metrický cent	mädľif
mm. = millimeter	mácén	madonna
m. m. = minulého mesiaca	macochin	magazín
	mačkat	magnét
		mahomedán
		mach i moch

machulatúra	maslo	mentieka
majór	mäso	merič, meričský
makateľný	mäsopust — fa-	messiáš
mäkčeť	šangy	za meský piš
mäkčif	massa	mestský
mäkký	massakrovat	mesto = Stadt,
mäknúť	massivny	város
maliar	masť	mestečko = malé
málocenný	mastný, mastnota	mesto
malomyseľný, -osť	mašľa	mestský, nie me-
maľovať	mať	ský
maľovka	Matej = Mathias,	mešfan
mamlas	Mátyás	meštiansky
mammona	materia dúška, nie	meštianstvo
mandľa	materidúška	méta
manérvy	materiál, -alismus	metafysika
mangel	mätež, mätežník	metamorfóza
mangľovať	Matilda (Mathida)	meteorolog
manier,	matka, matkin	metoda (methoda)
manifestácia	Matúš = Mathäus,	Mexiko
manipulácia	Máté	za mħla piš ħmla
manna	maz, mazat	mıdľikovat
manšetta	mečat i mekotat	miechat i miešat
mantilla	med, medokyš	mieniť
manufaktúra	meď, medený	mienka
manufaktúrny	medallion	miera
manušķript	medicina	mieriť
manžel	meďved	mierny
mappa	medza	mierumilovný
marec, nie marc	medzi	miesiť
mariáš	medzitým	miesť, metiem
Marka	medzník	miestečko i mie-
Markin	mechanický	stočko = malé
márny	mechanismus	miesto
márnomyseľný	Mekka	miesto = Raum,
Marokko	meľħuba	hely
marotta	melón	miestodržiteľ, -ský
maršall	memoáre	mıħ, mıħat
Martin	meno, nie méno	mıħalnica
mäsiar	menoslov	mıħıkaf
mäsity	menši	mıħotaf sa

Michal = Micha- el, Mihály	mysel	mlieko
míjať = pomíjať	myslet	mlyn i mlyn
Mikuláš = Niko- laus, Miklós	mysliteľ	mlynár
míľa, míľnik	mysterióсны	mlynský
milý, milenka	mysterium	mľkvy
milliarda	mysticismus	mľsať
milligramm	mystický	mľuvit
million, nie milón	mystifikácia	mľuvnica
millyová svieca	mystika	mních
milosrdný	mytický (mythi- cký)	mnišsky
milost	mytologia(mytho- logia)	mnišstvo
milostný	myš, mýška	mnohostranný
milovník, -ica	myšiť sa	mnohotvarný
mimo, nie nimo	myšlienka	mnohovážny
mimochodom	myť, mytie	mŕou, so mŕou ; nie: mňou, so mňou
mimoriadny	mýtnik	množitel
mimovoľný	mýtny	mocný
minca	mýto	môcť, VI; môžem, môžeš, môžeatd'; mohol i * môhol
minerálny	mlaď, za mladi	móda, módny
ministerstvo	mláďa, mláďatko	modistka
minulý, -osť	mládenec	modlitba
minúta, nie minút'	mládež	modrý
míša, míška	mláďik	mohyľa
míškár	mladistvý	mohutný
míškovať	mladý	môj, -a, -e; nie môj, -á, -é
Míškovec	mláďka	mokraď
míškovský	mládnúť	mokrý
mizerný	mláďza	moľ, moľa
mizeť, miznúť	mláskaf	momentánný
mydlo, nie mylo	mláťačka	monogram
Myjava	mlatba	monolog
myk, mykať	mlatec	monopol
mýliť	mľeaf	monotónny
mýľka	mľčky aj mľčky	monastier
mýľny aj myľný	mľedzivo	Moravan
myriada	mľef	Moravce
myrrha, -ový	za mľha piš bmla	
myrta	mľiazga	
mys	mľiečny	

moravský
móres, -ný
mosadz
mosaika
moskovský
most, mostné
motiv
motyka
motýľ
motto
motúz
mozol, -ovatý
možný
mrav
mravy
mravčafi mriavčať

mravný
mravopočestný
mráz
mreža, mriežka
mrla
mrmlať i mumlať
mŕtvíť i mrtvíť
mŕtvy i mrtvý
mrzeť
mrzký, mrzko
mrzkosť
mučiteľ
mudrc, mudreky
múdry
mudrlant
multiplikácia

mumia
mumlať i mrmlať
mundúr
munícia
municipiálny
municipium
muriu
museálny
museť, nie moseť
museum
mušľa, mušľový
mušť, nie mošť
muzika
muž
mužský
mužstvo

N

na pr. = na prí-
klad
nar. = narodený
nov. = november
nábeh
nabídnúť
nabiť = palicou;
flintu
nábitok = La-
dung, töltés
nabyť, nabývať =
nadobudnúť, na-
dobúdať
nábytok = Mö-
bel, bútor
nábožný
nábrežie
načať
náčelie
načierať

načim
nácínie
nad i nado; nie
nade, na pr:
nadohnať, nádo
mnou, nado dver-
mi atď' a nie na-
dehnať, nade
mnou, nade dver-
mi atď'. Výnim-
ka: nadeň
naďalej
nadarmo
nadbe
nadbytok
nádej, a
nadejať sa, nade-
jem sa
nádejeplný
nádejný

nádennik, -ička
za nádecha piš ná-
teha
nadehádzaf
nadehnúť
nadiet, -ievať
nadišť
nadýmať
nadnes
na dnešok
nadpis
ňádra
nádražie
nádržka
nadsadiť
nadskočiť
nadsmyseľný
nadstaviť
nadšenie
nadškrknúť

nahý
náhľad
nahlas
nahliadnuť
náhly
nahrýzť
nach = Purpur,
bibor
nachádzať
nachýliť
náchylný
nachyľovať
nachystať
nachyťať
na chvat
najbližšie
najesť sa
najímať
najmä
nájom
najprv
najskôr
najsť; nie naist,
najdúť
najtiaľ
najviac, najviacej
najvyšš, najvyššie
za nak piš nech
nákyp
nakysnúť
náklad
nákladný
náklonný
nakoľko
nakriviť
nakuknúť
nálada
naladiť
nálev, nálevky
nálevňa
nález

nálezca
nálezné
náležitosť
naliat
naliehať
nalievať
naliežť
namaľovať
náместie
náместník
náместný
namiesť
namiesto
namietat
námetka i *ná-
mitka
namietnuť
Nanebevstúpenie
Nanebevzatie
naniest
na nivoč obrátiť
naozaj
naozajstný
nápad
napádať dakoho
napäť i napať
nápev
napliesť, naple-
tiem
napohotove
napochytre
napomenúť
napomínať
naporad
naporúdzi
naposledy
napospol
napred
napriek
naprostý
naproti

náradie
narásť i nariast
naraz
náraz
nárečie
nariadenie; nie:
narídenie, nari-
dzenie
nariadiť, nie na-
ridiť
nárys
náročky
národ, národný
narodzenie i na-
rodenie
narodzený i na-
rodený
násadka
nasbierať
naschvál
nasiať
násilie
násilný
násyyp, nasypať
nasýtiť
za naský piš naš-
ský
naskytnúť sa
naskrz i naskrze
náslav
nasmiať sa
nástenný
nástin
nastydnúť
za ňat piš vňať,
nie vňať
náteha, nie na-
dcha
natiahnuť
natiecť
natierať

za nátká piš ná- tcha	nazpamät	neriad
nätlak	nazpäf, nazpiatok	nerast
natriast	názvisko	nerastopis
näuka i nauka	nažltlý	nerv
nával	nebárs = nevelmi	neshoda
naválat	nebe i nebo	neskonaly
naveky	nebešfan	nesmysel
náveštie	nebezpečenstvo	nesmyselný
náveštný	nebezpečný	nesnádzä
naviat	nebožiatko	nespolahlivý
naviazat	nebožký, -á	nešťastie
navidomoči	nebožtik	nešťastný
naviesť = bere- den, rábeszélni	neboh	netopier
naviezť — auf führen auf Wa- gen, kocsin fel- hordani	nebotýény	neutrálny
návyk	nečas	nevďak
navykat, -núť	nečinný	nevinný
navykly	neďaleko	nevola
navymýšlat	nedeľa, nedeľný	nevoľnica
navit	nedobizeň	nevoľníctvo
navisly	nedôvera	nevšimaf
navliecť	neduh	nezbašný
návod	negatívny	nezbedný
návoz	neglizé	nezbytný
návrh	za neh piš nech	nezdolný
navrch	nehnuteľnosť	neznaboh
navrchu	neh; nie neh, nach, nak	neznabožský
návršie	nechat, nie nehaf	než
návšteva	nechet, VI	nič, nie ništ
návštevenka, nie	nechtiac, nechtia- čky	ničomný
navštivenka	neistý	nie
navštívit	nejaký, nie njaky	niekde
navzdor	nejedon i nejeden	niekam
nazad	nemý	niekto
nazajtra	nemierny	niektory
nazývat	nemiestny	niešť
názov	nemilobohu	nihilismus
	Nemkyňa	nimbus
	nenazdajky	nijak, nijaký, ni- jako
	nenie = nie je	nikade

nikde, nie nigde	nížina i nižina	Nový rok
nikdy, nie nikdy	nymfa	nozdry
nikto, nie nigdo	nyf = túžif	nôž
nit, na šitie	noclah	nožiar
Nitra	nomenklatúra	nôžka
nitrianska stol.	nominálny	núďľa
nivellačný	nominatív	núďza
nivellisovať	norif sa	ňuch
nivoč, nivočiť	normálka	nulla
Nizza	normálny	numismatika
nizky	nóta	nuncius
nizkosť	novella	nuž

0

okt. = október	obed	obklad
oása	obeh	obkladaf, obklásť
ob aj obo; nie obe,	obelisk	obklopif
na pr. : obohnať,	obchádzaf	obkľúčif
obohrať atď. a	obchod	obkradnúť
nie obehnať, obe-	obchodný	obkriknuť
hrať atď.	obyčaj	obkročif
obálka, obálny	obyčajný	obladlý, nie oblád-
obcovaf	obydlie	lý
občan	obída, obidovať	oblek
občianka	obídva, obídvaja,	oblôček
občiansky	obídve	obočie
občianstvo	obílie	obojživeľný
občerstvieť	obílný	obrad
občiahnuť aj ob-	obisť, nie obif	obraňovať
siahnuť	obyvateľ	obraz
obdukcja	objať	obrážkar
obecní = gemein-	objaviť	obrážkový
de-, községi, čo	objedať	obrez
sa obce týče	objednať	obrys
obecný = gemein,	objektívny	obrnený
köz, közönséges,	objem	obrvať, obrva
všeobecný, pro-	objímať, nie ob-	obsadiť
stý	ímať	obsah

obsedef	hnaf, ode mňa	odkopnúť
obsekaf	atď.	odkryť
obsiahnuf aj ob-	od akživa	odkrojif
čiahnuť,	odbeh	odkup, odkúpiť
obsypaf	odbydnúť = od-	odkvitnúť
obskočiť	budnúť	odľahnúť
obslúžiť	odbyt	odmäk
obstaraf	odbyť = odbud-	od mala
obstarný	núť	od malička
obstať, obstanem	odeudzit	odmeňovať
obstať, obstojím	oddanica	odmykať
obstojný	oddaný	od mladí (od mla-
obširny	oddaf	dy)
obšif, obšivka	oddávky	odnikade
obšivkár	oddeliť	odnikiaľ
obtiahnuf	oddialiť	od nova; nie od-
obťažif	oddiel	znova, oznov
obťažný, nie ob-	oddych, oddých-	odovzdať
ťažny	nuť	odpad, odpadok
obťažnosť, nie ob-	odev	odpadnúť
ťažnosť	odhad	odpariť
obtiahnuf	odchylka aj od-	odpečaťif
obuv	chýlka	odpis
obväz, -ok	odehod	odpísať
obväzovať	odchodiť	odplata
obvyklý	odísť; nie odif,	odpluť
obvinif	odejdúť	odpočívaf
obvod	odiv	odpoludnie
obzízaf	odjazd	odpor, -ný
obzvlášte	odjednaf	odpoved
obzvláštny	odjímať	odpraviť
oceán	odkade	odpredaj
oceľ	odkapať	odprisahať
ocielka	odkašľať si	odpustenie, nie od-
ocnúť sa = ocí-	odkaz	puštenie
tiť sa, najst sa	odkázat	odpustiť
od aj odo; nie	odkiaľ	odpustky
ode, na pr. odo-	odkiaľkoľvek	odpúšťať
brať, odohnať,	odklad	odrážka
odo mňa atď. a	odkladať	odrezky
nie odebrať, ode-	odkliať	odrieť, odrieťaf

odsedeť	ohyzda, -ný	opportúnny
odsek, odseknúť	ohľad	oppositia
odsypať	ohrabky	oppositčný
odskočiť	ohrev	optimista
odspievať	ohryzok	opravca
odstahovať i od-	ohryzt	opravdivý aj
stehovať sa	ochladnúť	opravdový
odstavíť	ochranný	oproti
odstrániť aj od-	okamih	Oravan
straniť	okýptiť	oravská stolica
odstrašiť	okkupácia	organ = Orgel,
odstrčiť	okolkovať	orgona
odstúpiť	okolný	organ = Organ,
odstupky	okolo i kolo	közeg, szerv
odsúdiť	okov	organismus
odštiepiť	okruh = kolo	orientálny
odtade	okruh chleba	originálny
odfahovať	oktrojovať	ornamentika
odtajíť	Olga	oršester
odfať	oligarchia	ortodoxný (ortho-
odtekať	olovený	doxný)
odtiaľnuť	omáľať	o sebe (osve)
odtiaľ, nie otiaľ	omeletta	osemdesiat
odtiecť	ominósný	osemdesiaty
odtok	omykať	osemnásť
odtrhnúť	omyl	osemnásty
odviazať	Ondrej = Andre-	osiať
odvislý	as, András	osidlo
odvod	onehdy	osievať
odvoz	opad	osika
odvrávať	opäť	osinely
odvtedy alebo od-	opätný	osirelý, osireť
tehdy	opätok	osýpka
offensíva	opätovať	osla, oslička
offerta	opátsky, -stvo	oslyšať
oficiál, oficiálny	operatér	ôsmý
officier	opýtať sa	osobitý, osobitný
oficiósný	oplevadlo	osobivý, osoblivý
ohyb	opoved	osoh
ohýbať	opponent	ostatný
ohyda	opportunita	ospovedať sa

osteň	osvietený, nie osvi-	otvorit, ím, -ís, í
ostentatívny	cený	atď., 126
ostydnúť	oštíepok	oválny
ostýchať sa	otaz, otázka	ovca, ovčí
ostýchavý	otoov, -a, -o	ovčiar
Ostržhom	otcovský	ovocie, nie obocie
ostrov	otčenáš	ovos, ovsený
ostrován	otčím	ovšem
ostrôžka	otčina	ozaj, ozajstne
osud	otčizna	ozajstný
osvedčiť	otec, nie otec	oziaťat, oziabnúť
osvietiť	ottomanský	ožeh

P

p. a P. = pán a	paläograf	panenka
Pán, 188	palatín	panenský
p. p. a P. P. =	palba (palba)	panenstvo
tentoskratok kla-	páleník, -ický	pani
die sa, keď je reč	pálenka	panna, g. panien
o viac pánoch ;	Palestína, VI	panoráma-
vidz 188	palier	panslavismus
pacifikácia	palissád	pant
pád	palivo	pantoff'a
za pädesiat piš	palládium	pápež
päťdesiat	palloš	pápežský
padlý	paluba	pápežstvo
pädagogický	pamät	papier
padúch	pamätlivý	papierňa i pa-
paholok, pahol-	pamätník	piereň
ský	pamätný	paplon
pahraba, nie pa-	pamätovať	papľuh
hreba	pamfletista	papršlek
pahrb, -ok	pamiatka	papuľa
pach	pampúch	paragraf
pachola, -iatko	pamúk	paralysovať
paječ	pancier	paralela
pakostník	pandrav	paralelný
pal	pandúr, nie bandúr	parasit

parcella	patrón, patronát	pestún
pardon	pausa	pešiak
parez	paušal	Pešf
paripa	páv, páva	peštiansky
Paríž	pavián	Petor i Peter
parížsky	pavillon	petróleum i petro-
parmasánsky syr	Pavol i Pavel	lej
paroh	paznecht	petržleu
parochňa	pažítká	pevkyňa
paroloď	peceň	pevný
paromlyn	pecivaľ	piad
paroplavba	pečaf nie pečad	piaf i pnúť
parovoz	pečatif nie pečadif	piaty
pár ráz	pečatný	piatka i päťka
partitúra	pečiarka	pidlikovať i mid-
pasienok	pečienka	likovať
paskuda	pedál	piecka
passivny	pechorit sa	piecť
passus	pelargónia	pierce, pierko
pášť	pelikán	pieseň
pastier	peň	piesok
páštný	peňazokaz	piest
pastorkyňa	peniaz	piglajzeň
pašie	pensia	pigľovať
pašiovka	pensijný	pichaf, pichnúť
paškrtá, paškr-	Pensylvánia	pichľavý
tif; nie paškrda,	pentľa	pijak
paškrdiť	penzlík	pika
päť	pepsin	piksla
päťá	perfidny	pila, pilif
päťdesiat	pergament	pilier
päťdesiatka	perie	pilka
päťdesiatnik	perioda	pilný
Päťkostoly	perla	pilulka
pätina	perleť	pipeť
pätka i piatka	perron	pipiška
pätnásť, pätnásty	persifáža	piroh
päťoro, násobný	personálny	pisaf, pisár
patriarchálny	personifikácia	pisk = Piff, fütty
patriota	Perún	piskaf
patroľa	pessimista	piskľavý

piskor
piskot
pismeno
pisobný i pi-
sorný
piškótna
pišťať
pišteľ, pišteľa; aj
pišťaľ, pišťaľa
pištoľ
piť
pitomý
pitvať
pitvor
pivnica
pivo
pýcha
pykať
pyramida
pysk = Lippe, ajk
pyskatý
pýšif sa
pyšný
pyštek
pýtať
pytel
plac
plakáť
plameň
plamenný
planéta
plápol, plápolaf
plasknúť
plášť
plátennický
plátennik
plátenný
platónska láska
plavba
pléd
plech i plach

plemá, g. pleme-
ňa, d. plemeňu
atď'.
plemennica
plemenník
plemenný
plemeno, g. ple-
mena, d. ple-
menu atď'.
pliaga
plienka
plieskať
pliesť
plyn
plynný
plynúť
plytký
plyťvať
plný
plod, plodina
plstený
plť
pltný
plúca
plúcnik
plúcny
pluh
pluha, pluhák
pluhavý
pluhavstvo
pluk
plundry
plundrovaf
plušť
pluť = plávať
pluť = pluvať
plúťva
pluzgier
Plzeň
plzeňské pivo
plž

pobídnuť
pobíť, na pr. kla-
divom
pobyť = pobud-
nutie
pobyť = pobud-
núť
pobrežie
pocestný
pocivý
počasie
počať
počesť
počestný
počet
početný
počiatok
za počta piš pošta
počuť
pod i podo; nie
pode, na pr.:
podopref, podo-
zrievať atď. a nie:
podepref, pode-
zrievať. Výnim-
ka: podeň
póda, nie púda
podcudky
poddaný
poddanstvo
poddaf
poddôstojník
Podhradie
podieľ
podielnik
podisť
podistým
podiv
pod jaseň
podkasaf,
podklad

podkladať	podsadnúť	pochopiteľný
podklásť	podšyp	pochvala
podkova, podko- vať	podšypať	pochvalný
podkúpiť	podskočiť	po chvíli
podľa	podstatný	poistenie
podliať	podstav, -ec	poistiť
podliezť	podstiežka	poistné
podložka	podstrešie	pôjd
podlubie	podšif	pojediny
podžien	podšivka	pojesť
podmaslie	podfať	pôjst; pôjdem, pôj- deš, pôjde atď. i
podme, nie pome	podväz	pojdem, pojdeš,
podmienka	podviazať	pojde; pošiel
podmol, -a	podviest	pokade
podmostnica	podvod	pokánie
podnebie	podžupan	pokašľávať
podnet	pogniaviť	pokiaľ
podnikateľ	pohádka	pokiazať i pokázať
podnôžka	pohyb	pokým
podobizňa, -izeň	pohyblivý	pokynu
po dobrote	pohybovať	pokynúť
podobrotky	pohľad	poklad
pôdoj	pohľadávka	pokladať
podožňa	pohlavie	pokolenačky
pôdorys	pohnuteľný	pokonný
podosiaľ	pohnúťka	pokradomky
podpaľok	pohodlie	pokrápať
podperif	pohodlný	pokrik
podpierať	Pohorelá, v Gem.	pokryť
podpis	pohostinný	pokrytý
podpísať, -ovať	pohostinnosť	pokryv
podpora	pohotove	pokryvka, nie po- krievka
podporovaci	pohovka	pokrov, -ec
podporovať	pohrab	pokušiteľ
podpredseda	pohrabky	pól = Pol, sark
podrast	Pohronie	pol i pôl, nie pôl.
podrážka	pohronský	Nesklonné pol ne- píš spolu s číslov- kami, tedy: pol
podrez	pochyba, pochyb- ný	
podryť	pochybovať	
podsaďiť	pochod	

druha, pol trefa, po pol štvrtu atď.	pomiesif	popud
polahčif	pomiešaf	porábat
polahnúť	pomijať sa	porad
polahodif	pomimo, nie po- nimo	poradie
polahučky	pominúť	porásť i poriasť
polaua	pomyje	porastlý
pole, poľný	pomykať	porážka
Poliak, Poľka	pomykov	porcellán
policajný	pomysleť	porfýr
polícia	pomôcka	poriadif
polievka, nie po- lievka	pomôcť	poriadky
politický	pomorie	poriadny
polygamia	pomsta, nie po- mstva	poriadok
polyglotta	pomstif, nie po- mstviť	porisko
Polynésia	ponáhľať sa	poryv
polynka	pónajprv	porotca
polyp	po) našsky	posádka
polytechnika	pondelok	posaváď
polmesiac	ponečase	posbierať
poľnoc	poneváč	po sebe
polostrov, nie polo- ostrov	ponevieraf sa	posed, posedenie
poľovačka, po- lievka	poniže	poshoveť
poľovať	ponúžiť	poschodie
poľovník	poňva	posiaľ
položka	popášať	posícia
polrok	popchýnať	posielka
poľský	popis	posievať
poľština	popýtať	posila
poľúbif = bozkať	poplatník	positivny
poludnie	poplatný	posypať
pomáda	poplietť	posýpka
pomaly, -ičky	popoľ	poskytnúť
pomaranč	poprávka	poskonné konope
pomätenec = cho- romyseľný	popredku	posledný
pomedzi	popriek, poprieč ky	posmievať
pomedzie	poprsie	posmrtný
	popruh	pôsobište
		pôsobif
		pôsobnosť
		posol
		pospolu

pôst	Považie	pracný aj pracný
postaf, nie postad	považský	pradež, pradedo
postávka	povereník	prádestinácia
postel	povešť	prädikát
postelkyňa	povestný	präfektúra
postielka	povetrie	prah, na prahu
postih, postiha	povetrný	Praha
postif	povetrnosť	prähistorický
postranný	poviedka	prälát
postriežka	povinný	prám = práve
postúpať	povif	prameň
posúd	povyk	prämissa
posvätiť	povyše	pranier
posvätný	povýšiť	pränumerácia
posväzať	pôvod	präparát
posviacanka	pôvodca	präsenný
poškvrniť	pôvodný	präservatív
pošmurný	povolný	prasiatko
pošta, nie počta	povoz	präsidium
poštár, nie počtár	povraz	prätendent
poštvoňky	povrch	prätensia
potade	povrieslo, nie pro-	pravda, pravdivý
potápať	vrieslo	pravidelný
potiahnuť	pozajtri	prax
potichy	pozatým	prázdny
po tichu	pozbyť, pozbývať	prázdny
potýčka	pozďaleč, nie po-	prázdnota
potýkať sa	zďelač	pražský
potknúť sa	pozdlž	za preca piš predsa
potme	pozdrav	pred i predo ; nie
potmehúd	pozdvihovanie	prede, na pr. :
potôček	poziably	predo dvermi,
potrimiska	pozyv	predo mnou, pre-
po troche	poznovu	došlý, predostrief
po troške	pozvolna	atď. a nie : prede
potuteľný	požiadavka	dvermi, prede
potutme aj potat-	požiar = oheň	mnou, predešlý,
me	pôžička	predestrief atď.
pôvab	pôžitok	Výnimka: predeň
povaľ, povaľa	práca, nie priaca	za preca piš
povaľovať sa	prácisne	predsa

predčiť	predvčerajší	prezatýmny
predčítovať	predvčerom	prezývať
preddomie	predvečer	prezývka
preddunajský	prehľad i prie- hľad	za prezočivý pís bezočivý
predeň	prehliadať	prhlava
predísť, nie prediť	prehliadka	priadka
predkladať	prechádzka	priadza, nie prädza
predlievať	preinačiť	priať
predložka	prejsť; nie preísť, preísť	priam = bneď
predžiť	prekážka	priamo
predmestie	preklad	priať
predmet	prekliat	priateľ, priateľka
predniesť	prekliaty	priateľský
predný	prelud	priazeň
predodňom	premávka	pribytok
predošlý	premýšľ	pribyvať = pri- búvať
predovšetkým	premôcť	pričuzný
predpis	preň	pričet, -ný
predpísať	preniesť	prieber
predplatiť	prepych	prieceň
predpojatý	prepýtať, prepy- tovať	priečiť
predpokladať	prerážka	prieduch
predposledný	presbyter	prieťah
predpotopný	preslulý	prieťahbina
predpovedať	prestávka	prieťah
predpustiť	prestierka	prieťah
predsa; nie predca,	prestydnúť	prieťah
preca	presvliekať	prieťah, nie prie- hršie
predsavzatie	prešlý	prieťah, -isko
predseda	Prešov	prieťah
predsedať	prešovský	prieťah
predspev	Prešporok	prieťah
predstavenie	prešporský	prieťah
predstavený	preto že	prieťah
predstavíť	prevaha	prieťah
predstierať	prevrátenosť	prieťah
predstihnúť	prez, nie pres	prieťah
predstúpiť	prezatým	prieťah
predsudok		
predtým		
predtucha		

priemyselník	prímať, nie prí- mäť k čomu	procedúra
prienos	princíp	process
priepadisko	principál	processia
priepasť	prípád	produktívny
prieplav	prípovedka	profánný
priepust	prípraž	professor
prieraz	prirábať	professúra
prierez	prirážka	profos
priesada	prírod	prognostikon
priesek	prisaha	programm, -ový
prieskok	prisahať, prisám	progressívny
priesmyk	bohu	proletariát
priestor	prisažný	prolog
priestraň	prislúbiť	promenáda
priestranný	prísť i prísť; im- per. príď i príď,	promessa
priestup	nie príďz, príďz	proporcía
priesvit	prístahovalec i	proporcionálny
prietah	pristehovalec	proposícia
prietrž	pristary	prósa
prievan	pristav	prosaický
prievod	pristávka	prošba
prievodca	pristehovalec i	proselyta
prievoz	pristahovalec	prositel
priezvisko	prísvedčiť	prosódia
prichylný	za príť piš príť	prostý = jedno- duchý; naproti
prichodzí	prítah	tomu sprostý = hlúpy
prijať, prijmem, prijmeš, prijme atď.; nie primem, prímeš, prime atď.	prifaž	prostredný
prijem	pritrž	prostriedok
prijemný	prituľný	protektor
prijsť, nie prijsť	pritulok	protokoll
príkaz	priučka	prototyp
prikazovať	prival	prsteň
príklad	privázok	za príť piš prv
priliš	prívov	prúd, prúdom
priložka	prívrženec i *prí- vrženec	prudký, prudko
primáš	prýštiť sa	pruh
primášsky	próba	pruhovaný
	problematický	prút, prútom

prútie
prv, nie prí
prvý, nie prvni
prvobytný
prvôstka
prvší
psi, -ia, -ie
psiarka

psychologia
psovský
pstruh
pšeno, pšenný
pštros
publicista
publikácia
publikum

puď
puľka
puls
pupeň
purifikovať
purismus
puristický
purpur

R

r. = roku
r. k., jasnejšie rim.
kat. = rímsko-
katolícky
r. m. = roku mi-
mulého
r. t. = roku to-
hoto
rodz. = rodzená
rab, nie rob; rab-
ský
Ráb, rábsky
rabbat
racionálny
za račej pís radšej
rad, radom
rád je
radca
radikálny
radný
radosť, radostný
radovanky; jako
rečňovanka
radšej, nie radnej
raffinovať
rachot
raj, rajský
rakéta, rakéta

rakev = umrlčia
truhla
rakyta i rokyta
ramä; g. rameňa
d. rameňu atď.
ramenný
rameno; g. ra-
mena, d. rame-
nu atď.
raňajky, -ovať
ranhojičský, -stvo
raný = skory;
rané slivky
ranný = rana sa
týkajúci
rano i ráno
rapidny
rapport
rasa = fajta
za rásocha pís rás-
socha
rast
rásť i riasť, nie
rósť
rastlina
rastlinný
rašpla, -ovať
rata i reta

ratifikácia
ratifikovať
ratolest, nie leto-
rast
rás = charakter,
týp
raz; jedon raz,
dva, tri, štyri
razy a od päť
navyš rás: päť
šesť rás, sto rás
atď., 192
rásga
rásporok
rássocha, nie rá-
socha
rásštep, nie rá-
štep
razzia
raš i rož
rašdie
rašeň
rašný
reakcia
reakcionár
realismus
realisovať
realista

reálka	reklamácia	residencia
reálny	rekognoskovať	resignácia
Rebekka	rekomandovať	resolúcia
rebellant	rekomandovať	resonovať
rebellia	rekonštrukcia	ressort
rebierko, rebro	rekonvalescent	resultát
rébus	rekrút	reškrípt
recensent	rekrutírka	rešpiciant
recepiss	rektifikovať	reštaurácia
recept	rektor = vrchný	reštaurátor
recitovať	správca uni-	refaz
rečňovanka	versity	retiazka
redakcia	rekurrovať	za reškovka piš
redakčný	rekurs	reškovka
redaktor	rekviem	rétor
redigovať	rekvirovať	retorika
redkovka, nie reš-	rekvisícia	reuma
kovka, VI	relácia	rev, revat
reduta	relatívny	revanš
regál	relikvie, pl. g. -ii	revír
regatta	remeň	revisor
regenerátor	remenár	revokácia
regiment	remenný	revolúcia
register	remeselnický	revolver
regulatív	remeselník	rez, rezba
regulátor	reminiscencie	rezký
refakcia	remontoárky	režia
referát	remunerácia	režisér
reflex	renessančný	riad
reformácia	renomovaný	riadiť, nie rídif
reformátor	reorganisovať	riadiťel, nie riditeľ
refrén	reparatúra	riadkový
rehoľa, rehoľník	repertoár	riafaf
rehot, rehotaf sa	repetícia	riasa
rehotaf; nie re-	repetírky = ho-	ribizlie
chotaf, kôň rešce	diny	riča = isté jedlo
rehtavý, nie rech-	reportér	rieť, rieknúť
tavý	repräsentant	riečica
rehtor, = nár.	repräsentovať	riediť
učiteľ	repressálie	riedky
reklama	reservoár	rieka

riešiť
rif
rigoróсны
Rím, Rimán
Rimavská Sobota
rimský
rimsko-katolícky
rinčať
rinúť sa
risiko, riskirovať
riša, rišsky
rif = spodná časť
tela
ritus, rituál
rivál
rivalisovať
ryba
rybáci
rybár
rybolov
rýč = rylo
ryčať
rýdzi aj rydzi
rýdzik
rýgel
rýchly aj rychlý
rychtár
ryk
rým = vo verši
rýmovať
Rýn
ryncka
rynok, ryng aj
*rynk
rýpať, rypnúť
rys
ryšavý
ryť = krt ryje
rytier
rytmus (rythmus)
rýzeň, rýžňa

ryža
robieväť
ročný
rod
rodič, -ia
rodičovský
rodinný
rodokmen
rodolub
roh
rohož, -a
rojalismus
rojalista
rokyta i rakyta
rola
rolla
rollovať = šaty
roľník
rosmarín
rôsoľ
rosbif
rov
rováš
roveň
rovný
rovnomyseľný
roz abo rozo; nie
roze, na pr.: ro-
zobrať, rozohnať
atď., a nie: roze-
brať, rozehnať
rozbeh
rozbresk, -núť sa
rozcučať i roz-
čučať
rozčarpiť
rozčertiť
rozčesnúť
rozčulif
rozdiel
rozdielny

rozdmychovať =
rozduchovať, roz-
dúvať
rozdrážiť, i *roz-
dráždiť
rozdrúzať
rozgnaviť
rozhad, rozhádká
rozhlád
rozhlas
rozhlasovať
rozhládka
rozchýriť
rozchytáť
rozehod
rozehodiť
rozísť, nie rozíť sa
rozjesť sa
rozjímať
rozkaz
rozkázať
rozklad
rozkladať
rozkmotriť sa
rozkol
rozkolník
rozkopať
rozkoš
rozkošný
rozkrájať
rozkričať
rozkrútiť
rozkuškovať
rozkuštriť
rozkvet
rozkvitať
rozlad
rozladiť
rozlahlý
rozličný
rozmyšľať

rozmôcť	rozpúšťať	rozvrh
rôznica	rozrad, rozradit	rozvzteklit
rôzny	rozsadiť	rozveviť abo roz-
rozobráť	rozsah	ďaviť ústa
rozohnať	rozsiahly	rozzlobiť
rozopnúť	rozsievať	rozžať
rozopra	rozsypať	rozžehnať sa
rozosielať	za rozsocha piš	rozžialiť
rozoslať	rázsocha	rozžiariť
rozovref	rozsrdiť sa	Rožňava
rozoznať	rozstúpiť sa	rožňavský
rozpačitý	rozsudok	rub, na ruby
rozpad, rozpad-	rozsvietiť	rubel
lina	rozšafný	rubín
rozpadnúť sa	rozšíriť	rubrika
rozpak	rozškľabiť i roz-	ručiteľ
rozpaľovať	škľebiť	rukáv
rozpamätať sa	za rozštep piš ráz-	rukodielný
rozpapať	štep	rukoväť
rozpápať	rozťah	rukoviatka
rozpásať	roztápať	rumádzgať
rozpečatíť	rozťať	rumený
rozpisať	roztiahnuť	Rus, g. -a = oby-
rozplemeniť	roztierať	vateľ
rozplývať sa	roztĺcť	Rus, g. i = kra-
rozpočet	roztok	jina
rozpoltiť	roztomilý	ruský
rozpomenúť sa	roztopiť	Rusko
rozpomienka	roztrhnúť	rusofil
rozpor	roztriasť	rušeň
rozposlať	roztrieskať	rušiteľ
rozprava	roztržitý	ruština
rozprávať	roztržka	rutina, -ovaný
rozprávka	rozumný	ruža, ružový
rozpuklina	rozväzovať	Ružomberok
rozpustilý	rozvod	ružomerský

S

sept. = septem- ber	nepíš sa, vidz „som“	scedit
srov. = srovnaj	sad	scelit
sv., Sv. = svätý, Svätý	sadza	scéna
,s' ako predložka označuje 1) s geni- tívom smer shora nadol, vôbec po- hyb s površia, nem. herab, herunter, maď. -ról, ról, 2)	sádzaf	scenif
s akkusatívom zna- mená toľko čo „asi“, nem. ungefähr, maď. mintegy, körülbe- lül, 3) s inštru- mentálom označuje pochop slúčenosti, hromadnosti, spo- jitosti, súhrnu, nem. mit, maď. -val, -vel (vidz str. 158— 159); ako pred- pona slovíes naznačuje pri tých- to 1) smer shora nadol a 2) pochop súhrnnosti (vidz str. 160—161 a 164— 165).— Predspolu- hláskovými skope- ninami, ktoré sa ťažko vyslovujú, píš so a nie se, na pr. :	sádzka	scestie
sobrať, sohnat m. sebrať, sehnat.	sakristia	za scet píš chceť
sa = seba; biť sa, báť sa; za sú	salaš	scvrknúť sa
	salicin	zasčastný písšťast- ný
	salón	sčernief
	salónny	sčervivief
	samočinný, -ost	sčliapkať
	samočtiac	sdat spolu
	samojedíný	sdelif
	samospráva	sdužiť sa
	samovlastný	sdola, VI, VII
	samovoľný	seba, nie sebä
	samovrah	sebaklam
	sangvinický	sebavedomý, -ie
	sangvinik	sebec, nie sobec
	sankcia	sebeckost
	sankcionovať	sebevoľný
	Sarajevo	sedemdesiat
	sardella	sedemdesiaty
	Sardínia	sedemnásť
	sardínsky	sedemnásťy
	sarkastický	sedlač je názov opovrhavý; inak:
	sarkofag	sedliactvo
	satira	sedliacky
	satirický	sedliactvo
	satisfakcia	sedliak
	sberačka	Sedmohradčan
	sberať, sberateľ	sedmohradský
	sberba	Sedmohradsko
	sbierka	sedmoro
	sbiť spolu	Segedín
	sblížiť, sblížovať sa	sekatúra
	sbor	sekcia
	sborif	

seklavý	shodnúť sa	sibírsky
sekretár	shon	síce
sekta	shora, VI, VII	Siellia
sekundárny	shovárať sa	sicílsky
sekvestrovať	shoveť	sídelný od sidlo
seladon	shovievavý	sidlif
sema, g. semeňa,	shovor	siedmy
d. semeňu atd.	shovorčivý	sieň
semenisko	shrabaf	sieť
semeno, g. semena,	shrnúť	signál
d. semenu atd.	shrknuť	signatúra
semikólon	shromaždiť	signum
sen	schádzať	siblna, VI
senátor	schýliť, schyľovať	sihof
senior	sa	simulácia
seniorát	schytať	sinef
senný od seno	schytiť sa	siný = modrý
sensál	schytralý	sinka = modrina
sentimentálny	schladiť	sila
separatista	schnúť	silný
separátny	schodiť	silozpyt
serenáda	schody, nie skody	sipet
seria	schôdza, -ka	sipot
seriózny	schopný	síra, sirka
servitka	schovať, nie skovať	sirota
sesóna	schudnúť	sirotčí
sessia	schváliť, schvaľo-	sirotčinec
sesternica i se-	vať	sisyfovský
strenica	schválny, schválne	síst dolu
sesterský	schvátiť	síst sa spolu
sestrenec	siaha	Sítno, meno vrchu
sfalšovať	siahať, siahuť	sito, sitár
sfára	siakať sa, nie snia-	situácia
shádzať	kať sa	sivý, Sivko
sháňať	siaknuť	syčať,
shyb	siat	sychravý
shybák	siatba	sýkačka
shliadnuť sa	siatie	sýkať
shluk	Sibir, skloňuj dla	sýkorka
shoda	jar: Sibírsko i	syllaba
shodiť	Sibéria	syllogismus

symbol	skýtať	skryš, skryša
symfonia	skyva	skryť
symmetria	sklad	skrývať
sympatia (sympa- tia)	skladateľ	skrojiť
symptom	sklamať	skromný
syn	sklapiť	skropiť
synagóga	sklaveť	skrotiť, skrotnúť
synoda, -álny	sklený, nie cklený	skrovný
synovec	sklepenie	skrúšený, -osť
synovský	sklesnúť	skrútiť
syntaktický	skliepok	skrvácať
sypanice	sklo, nie cklo	skrz i skrze
sypárňa, -eň	sklonný	skúmať, VII
sypať	skloňovať	za skupiť pís skropiť
sypký	sklopiť	skuf, skovať železo
syř, syrový	sklúčiť	skutok, skutočný
syrovátka i sr- vátka	sklznuť sa	skvely
syrup	skmasnúť	skveľ sa
syseľ	skopiť, nie skupiť	skvost
systém	skôr	skvostný
systematický	skôravier	skvúci
sýtiť	skormútiť	slabika
sýty	skosiť	slabý
sjazd	skostnatieť	slabnúť
sjednať sa	za skovať pís scho- vať; schovám	sladký
sjednotiť	skovať = skut;	slamený
skala	skujem	slámka
skalie	skrahnúť i skre- hnúť	slapať spolu
skamenelý	skrápať	slasť, slasťný
skamenieť	skrátiť	slátať
skapať	skrčiť	sláva, toto slovo ne- načim počínať veľ- kou literou ani
skedy-neskedy	skričať, skríknuť	klásť do uvadza- čov vo vete: pri- volávali mu na
skepticismus	za skriesenie pís	slávu.
skeptik	vzkriesenie	slávny i slavný
skielko	za skriesiť pís	sléčna, g. -y
skizza	vzkriesiť	sled, sledovať
skypref	skriňa (skryňa)	slepý
skysleť	skrivíť	
skysnúť	skrivodlivý	

slepíť, slepnúť	slúčiť spolu	smotať
sletieť dolu	slučka = uzol	smrad
sletieť spolu	za slúp piš stĺp	smradľavý
Slezák	slúpiť, slúpať dolu	smraštiť
sliaf dolu	slušný, -osť	smrť
sliaf spolu	slutovať sa	smrteľný, -á posteľ
sliediť	služka i služka	smrtný
sliepať spolu	slúžny	smrtonosný
sliepka	slúžnovský	smutný
slievať spolu	služobkyňa	smútok
sliezsky	služobník	snáď aj asnáď
Sliezsko	služobný	sňah i sneh
slimák	slza, pl. g. slz i slzi	snášanlivý
slina	smäď, smädný	snášanlivosť
sliva, slivka	smah, smahnúť	snášať dolu
slivovica	smazať dolu	snášať spolu
slizaf dolu	sme, vidz som	snášať sa s kým
slýchať	smelý	sňať, nie soňať
slynúť	smer	sňatok
slyšať	smerodajný	snemovňa i sne-
slnce i slnko	smerovať	moveň
sloboda (i svo-	smiať sa	za snesiteľný piš
boda)	smiech	znesiteľný
slobodný (i svo-	smiechať spolu	za sniakat sa piš
bodný)	smieriť spolu	siakaf sa
slobodomyselny (i	smiesiť spolu	sniesť dolu
svobodomyselny)	smiest dolu	sniesť spolu
sloh, slohový	smiest spolu	sniesť sa s kým
za sloniť piš cloniť	smiešať spolu	snímať dolu
Slovák	smilniť	snubný prsteň
Slovan i Slavian	smysel	sobliecť sa, 106
slovenský	smyselný	sobrat
slovosled	smyselnosť	socialismus
slovozpyt	smyslet	sociálny
slovutný, -osť	smýšľať	sóda
šložiť dolu	smliaždiť	sofista
šložiť spolu	smluva	sohnať
šložity	smluviť sa spolu	sokyňa
šľub, šľuby	smola	za sokorec piš ko-
šľubiť	smotana, smotán-	sorec
šľubovať	ka	soľ, soľný

somnambulismus	spiež	spomienka
som, si, je, sme,	spinať spolu	sporadický
ste, sú; my sme,	spis, spisať	sporiteľňa
oni sú	spisovateľ, -ka	spôsob, nie zpô-
sonáta	Spiš	sob
sonett	spišská stolica	spôsobit
sopel, sopľavý	spíť sa	spôsobný
sosadiť dolu	spyšnieť	spotreba
soskočiť dolu	spýtať sa	spotrebovať
soslanie	splácať	spotvorit
sostaviť spolu	spláknúť	spoved
sostredit	splanieť	spozdily, -osť
sostreliť dolu	splasknúť	spozorovať
sostúpiť dolu	splašiť	spráchnivieť
sostupný	splatiť	sprašiť
sošit = Heft, fúzet	splav, splavný	spratať
sošiť spolu	spliesnieť	správa = Ver-
sotref i stref dolu	spliest spolu	waltung, igaz-
sotva, sotvy	splynúť dolu	gatás
soznam	splynúť spolu	správca = Ver-
soznámiť sa	splnomocniť	walter, igazgató
soznanie	spložiť	spraviť
soznať	spočinúť, spočívať	správny
spád	spočítať	spavodlivý i spra-
spadnúť	spodný	vedlivý
spáchať	spodobiť	spravodlivosť i
spájať	spodok	spravedlivosť
spáľiť	spojovací, nie spo-	spravovať
spamätať sa	jujúci	spreneveriť
spanštieť	spokojný, nie spo-	sprevádzať
spárat	kojený	spfechnúť
spariť	spokutovať	spriahnuť
spárit	spoľahlivý	spríateľiť
spasiteľ	spoľahnúť sa	spríazniť
spatriť	spoločník	sprievod
spečatiť	spoločný	spríjemniť
speňažiť	spolok	sprisahat
spev nie zpev	spomáhať, spo-	sprítomniť
spierať sa	môcť	sprobovať
spievať, nie spiev-	spomenúť, spomi-	sprostíť sa
vať	nať	sprostý = hlúpy;

naproti tomu: pro-	stah, stahovať	stepliet
stý = jednodu-	staja ; stajňa, eň	stiahnuť
chý, všeobecný	sfakde	stiež i *stín
sprotivíť sa	sfakedy	stih, stiha
spfzniť	sfakto	stihnúť
spupný	staly = gesche-	stínať
spustiť, spúšťať	hen, történt	stisk, stiskaf
spustnúť	stály = bestän-	stíšiť
spútať	dig, állandó	stý i. stoty
srast odsrást spolu	starček	stydeť sa
srašť, srašťaf spolu	Staré hory	stydlivý
sraz	stárež	stydnuť
sraziť dolu	starý	styk, stykať
sraziť spolu	Starý rok	stlačíť
sražka	staryga	stlícť
Srb	starobylý	stĺp
srbský	starobylosť	stĺtnúť
Srbsko	starohorský	stoh
srbština	starostlivý	stojak
srdce, srdiečko	staroverec	stól
srez	staroverský	stonaf i. stenaf
srezať dolu	sfať i. sofať	stopíť
srieknuť sa s kým	stáf, stojím	stoty, stotný
srok	stať, stanem	stotník
srovnalý	statôček	stotka i. stovka
srovnaf, srovná-	stotočný	stotožniť
vaf	statok	stožiar
srozumieť	stav	strániť i. straniť sa
srozumiteľný	stavanje	stranný, stran-
srstený	stavať	nický
srstnatý	stavba	strašiak
srsieť	staviteľ	strava
sруб	stávka	stráviť
srúcaniny	sťažeň	stravovať
srútiť dolu	sťažiť	stráž, stráža
srvátka i. syro-	stebelnatý od ste-	strážca
vatka	blo	strebať
ssať = cecaf	stekaf	strečkovaf
ssutiny = srúca-	stelesniť	strečok
niny	stenciť	stred
sšedivieť	stepaf	streda

stredište
stredný
streh
strelba (strelba)
strestaf
streštit
stretnúť sa
strhať
strhnúť
striasť
strieborný
striebro
striedať sa
striedka
striedmy
striechnuť
striekať
strieľať
strieskať
striežlivý
striežka
striga, strigôň
strihať
stryc
stryčovský
stryná
stryžniť
strmeň
strnúť
stroskotaf
strova
strpeť
střpnuť
strúhať
strúchnivieť
stržeň
stržiť
stučnieť
stuhnúť
stupaj
stúpať

stupet
stužka
stvoriteľ
stvrdiť, stvrdnúť
stvrdlý
sú, vidz som i sa
subjektívny
subtilný
súčasník
súčasný
za súčasník piš
účastník
súčet
sud
súd
súdba
sudca
sudcovský
sudcovstvo
Suezský prieplav
suffragán
súhvezdie
suchši
sukcessívny
súkenník, -ictvo
súkenný
sultán
summa
supplikácia
supplikant
surrogát
súsed i *sused
súsedský
súsedstvo
sústrediť i sosteredít, nie sosústredít
sušienka
suverén
súvislý
súžiť, sužovať

svada, svadiť sa
svádzaf
svah, nie zvah
sval
svaliť, svalovať
dolu
svalovitý, svalnatý, svalitý
svarif spolu
svárlivý
svatba (svadba)
svätiť
svätý
svätyňa
svätojanská muška
svätojanský chlieb
svätokrádež
svätosť
sväto svätý
sväzok
sväzovať
svážaf
svážif dolu
svedčiť
svedkyňa
svedoctvo
svedomie
sverif komu dačo
svesiť hlavu
svetský
sviatočný
sviatok
sviatosť
sviazať
svieca, sviečka
sviesť, svediem
svietif
sviezt, sveziem
svieži
sviňa

sviniar
svinút
svislý
svit
svif, svijem
svitať
svliecť
svodca, svodný
svoj, nie svôj

svojho času =
označuje minulosť
na pr.: svojho ča-
su riekol som to
svojím časom =
označuje budú-
nosť na pr.: svo-
jím časom to po-
viem

svojský
svolať spolu
svoreň
svrab, svrablavý
svraštit i smraštit
svrhnúť dolu
svrchovaný
svrchovať
svrchu

Š

šabla
šafár
šafel
šafran i šefran
šafranník
za šak piš však
šakal
šál
Šalamún
šalát
šalbiar
šalvia, -iový
šampaňské víno
šansonetta
Šariš
šaráda
šarišská stolica
šarlatán
Šarlotta
šarmantný
šarpia
šarža
šatrit i šetrit
šatrný i šetrný
šatstvo
šéf
šematismus

za šepleta piš vše-
pleta
šepot
šeptať i šepotať;
aj: *šoptať, *šop-
kať, *šepkať
šest
šesták
sestdesiat
šesťdesiaty
šestinedielka
šesťnásobný
šialif
šiator
šibal
šibký
šidlo, nie šilo
šiel; nie šel, šol,
šiol; vidz isť
šiesty
šiffrovať
šija
šindel, nie šindol
šindliar
šindľovec
šindľový
za šingel piš šindel

širák
širý aj širý
širo-širý
šisma
šišiak i šišak
šišľať i šušľať
škála
škandál
škandinávsky
Škandinávsko
škaredý
škatuľa, škatuľka
škerif zuby
šklabit i šklebit sa
šklbat
škobla
škodca
škôldozorca
škôlka
skorpion
škrídlica
škrídličiar
škrípiť sa
škrípať zubami
škrôb
škrupulósny
škvrna

šlabikár
šlabikovať
šlahaf
šlachetný
šlacha
šlapaj
šliam
šliapaf
šmarif
šmikňa
šmyk
šmýkať
šmykľavý
za šnôra plš šnúra
šnupať tabak
šošovica i šušo-
vica
špagát
Španielčan
španielsky
Španielsko
špehún
špina
špintať
špitál

špunt
šranky
šťastie, nie štestia
šťastlivý
šťastný
šťát
štatistika
Štedrý večer
štempel
štemplovať
Štiavnica
štihly aj štihlý
štipľavý
štyri, nie čtyri
štyridsať
štyridsiaty
štýrsky
Štýrsko
štóla
štôľňa
Štrbské pleso
štrnásť, štrnásť
štrngať
štrúdla
štúdium

štndovať
štvorhranný
štvorylka
štvornožky
štvrtý
štvrt, štvrtka
štvrtkový
štvrtok
šušľaf i šišľaf
šušovica i šošo-
vica
šovinista
Šváb
švábka
švábsky
švagor
švagrína
švagrovstvo
Švajciar
švajciarsky
Švajciarsko
švárny aj švarný
švédsky
Švédsko
švihlý

T Ť

t. j. = to jest
t. m. = tohoto
mesiaca
t. r. = tohtoročku
t. zv. = tak zvaný
tabella
tabellárny
tabla = maď. tábla
tabula (tabula)
tab
tajomník

tajomný
tajomstvo
tajuplný
takt
tak že, 189
talismán
talmud
tamariška
tamojší
tamtade
tamten

tamvonku
tamže
tanier
Tatár, tatársky
Tatry
taxa, taxátor
taxovať
taxovný
ťažkať
ťažký, ťažkosť
ťažkomyselný

té (thé) = čaj
teatrálny (thea-
trálny)
teda i tedy
tehda i tehdy =
vtedy
tehdajši = vte-
dajši
tehla, tehelňa
Tekov
tekovská stolica
Tela Božieho
tela, teliatko
telací, telacina
telegraf
telegramm
telocvik
téma (théma)
temä; g. temeňa,
d. temeňu atď.
temeno, g. teme-
na, d. temenu
temlov
ten; g. toho, d. to-
mu, a. toho, l. tom,
i. tým
tenký
tenór, tenorista
tenórový
tento, tenže
Teodor (Theodor)
teologia (theolo-
gia
teória (theória)
teplý
teprv, teprve
teraz
teraz-terazučky
termín
termometer (ther-
mometer)

terpentín
terrassa
teritoriálny
terrorisovať
tésa (thésa)
Tešín, tešínsky
tetrov
text
tehor
ti = poviem ti t. j.
tebe, dám ti
t. j. tebe
tiecť
tieniť
tiež
tiger, tigrica
tikajú hodiny
Tisa, rieka
tistic
tisk, tiskať
tisaký
Tisovec, tisovský
titul
ty = počuj ty, ho-
vor ty
tyfus
týka, týčka
tykať dakomu
týkať sa dačoho
tylo
tým, nie tím; vidz
ten
tymian (thymian)
typický
typograf
tyrann
Tyrolčan
Tyrolsko, tyrolský
týždeň, nie týdeň
týždenuý, nie tý-
denný

tlačiar, -eň
tľapkať i tľapkať
tľapkavý
tľaskať i tľiaskať
tľeť
tľehuba
tľk
tľistý, nie tľustý
tľstnúť, nie tľustnúť
toaletta
toho, tomu; nie:
teho, temu; vidz
ten
tolerantný
tolký, tolko
Tomáš = Tho-
mas, Tamás
tón
tôňa = tieň
topografia
topol
torpédo
tortúra
totiž, totižto
tovar
tovaryš (tovariš)
tovaryšský
tovaryšstvo
tradícia
tragédia
tragický
traktier
Translajtánia
(Translajthánia)
transversálny
trápny i trapný
traslavý
trebárs i *trebár
trenčianska stol.
Trenčín, mesto
trenčínsky

tretí, -ia, -ie
 tretíak
 trh
 tri
 za tria piš traja
 triafať
 triasť, triaška
 tribunál
 tribút
 tridsať, tridsiaty
 tridsiatka
 trieda
 za triezniť piš trý-
 zniť
 trieska
 triezvy
 trimať
 trinásť, trinásty

tri razy
 triumf
 triumvirát
 triviálny
 trizna
 trýzniť
 trň
 Trnava, trnavský
 trnie, nie trňa
 trojica
 trojjediný
 trón, tróniť
 trstený
 trubiroh
 trúbka
 trud
 trúd
 trúchly aj truchlý

tunnel
 turčianska stolica
 Turec
 turecký
 Turecko
 Turek, nie Ľurek
 Turice
 tuto
 tužka
 túžobný
 tvar = forma
 tvár = obličaj
 tvaroh
 tvoj, nie tvôj
 tvoriť; tvorím, tvo-
 ríš, tvorí atď.
 tvoriteľ
 tvrdz, tvrdza

U Ú

uh. = uhorský
 uh. kr. = uhor-
 sko-kráľovský
 úbeh
 úbel = alabaster
 ubezpečiť
 úbyt, úbytok
 ubytovať
 ubývať
 ublížiť
 účastník
 účastný
 účastníť sa dačoho
 účel
 učeň, učeník
 učenie
 účet = konto
 účinný

učiteľ, učiteľka
 úd
 udalý
 udalosť aj *údalosť
 udatný
 udavačstvo
 údel, údelný
 udelovať
 úhľadný
 uhliar
 ublie
 uhniesdiť sa
 uhol = Winkel,
 szög
 uhoľ = Kohle,
 szén
 uhorka i uharka
 Uhor, uhorský

Uhorsko
 Uhry, Uhár
 úchyľka, úchylok
 úchylný
 uchytiť
 uistovať
 ujarmit
 ujsť
 úkaz
 ukázať i ukiazať
 ukážka
 úklad
 úkol
 ukradky
 Ukrajina
 ukrivdiť
 ukryť
 ukryvačstvo

ulán	upriasť, upradiem	úškľabný aj
úlava aj úleva	úprimný	úškľebný
ulaviť aj uleviť	úrad	úškľabok aj
uliať	úraz	úškľebok
úlisník	urážka	ušľachtif
úlisný	úrez	ušľapaf
umelecký = künst-	úryvok	utiereň
lerisch; művészi	urodzený, -ost	útržky
umelý = künst-	úsad	útuľ, útuľok
lich, mű-, mester-	úsilie	útuľňa
kélt; umelé víno	usilovať sa	útuľný
umyť sa	usilovný	uvädnúť
úmysel, úmyselný	úsmev	úväz, úväzok
umyt	usmiať sa	uväzniť
unavíť	usnesenie	úvod
universita	usnieť sa	úvoz
úpad	usporiadať	územie
úpaľ	usozumieť sa	úzky, úzkosť
úpätie	ustanovizeň	úzkoprsý
úpek	ustarostený	úzkostlivý
úplný	ústav	uzol
upomenúť	ústny	už
upomienka	ústredný	úžeh
uprázdniť	usvedčiť	úžitok aj *užitok

V

v. = vidz	väčšif nie väčšif	váľov, -ovec
v abo vo; nie ve,	väčšmi (väčmi)	vaňa
na pr.: vo tme,	vädnuť	vápenník
vo škole, votre-	vádzka	vápenný
lec atď. a nie ve	Váh	vari
tme, ve škole,	vajce i vajco	varito
vetrelec atď.	vajčiak	varovkyňa
váb, vábca	vakácie	Vatikán
Vacov, vacovský	valach, valasi	vatrál
vaček	valaský	vatta
väčšina, nie vět-	válka = vojna	vážba, väzenie
šina	valný	väzeň

vážet
vážy
vážky
vážsky
vbeh
včas, včasný
včasnejšie je lepšie než včaašie
včera
včil i včul, nie :
čil i čul
vďačiť sa
vďačný
vdovica, nie do-
vica
vdovin
vdovský
vdovstvo
večer, večerný
večiereň
veď
vedľa, vedľajši
vedomie
vegetarián
veľa
velezrada
Veličenstvo, tak
ako človečenstvo
(Veličestvo) 105
veličižný
velikán
veliký aj veľký
velínový
Veľká noc
Veľký piatok
veľkodušný
veľkolepý
veľkomožný
veľkonočný
veľmi
veľmoc

veľmore
veľmož
veľryba
vemä; g. vemeňa,
d. vemeňu atď.
za ven i venku piš
von i vonku
za venkov piš
vonkov
venný od veno
vepor
verejný
veriaci
veriteľ
verný
verthajmka
veru aj ver'
ves = dedina
veselie
veštba
vetev i vetva
vezír
vezmem, vidz vziať
veža, vežatý
v hod prišlo
vchod
viac i viacej
viac ráz
viacej ráz
viadukt
Vianoce
viať
viazať
viaznuť
viďeť, vídať
vidieck
vidly
vidný
Viedeň
viera
viest, vedíem

viator i vetor
viest, vesiem
víchor, víchrica
vika = krma
vikár
viklať sa = hý-
bať sa, srov. vy-
klať
viko = vrebňák
vila
Vilhelm
villa
vilný = bujný
vina, vinif
vinetta
vinný, vinnik
víno, vinica
vinšovať
vínúť sa
viola
vír = Wirbel, ör-
vény
virtuós
višeť
višňa
viť, povíjať
vítat
vífaz, vífazstvo
vitriol
vy, vykať
vy-; táto predpona
prislovesách ozna-
čuje dej alebo smer
znútri na vonok,
na pr.: vyhnať,
vyložiť atď., nie-
kedy len perfektí-
vuje dej: vyhoto-
viť, vypracovať
atď.; vždy sa píše
s ypsilonom

výbava	výkrik	výpomoc
výbeh	výkup	vypomstít sa, nie
vyblabtať	výkvet	vypomstviť sa
výčitka	výlet	výprah
vydaj	výlev	výprask
výdavok, výdav-	výložka	vyprávať
ku	vymädlit	vyprávka
vydobyť, vydobý-	výmaz	vyprázdniť
vať	výmel	vypredaj
vydra	výmenný	výr, meno
vydrigroš	výmer	istých sôv
výheň	výmet	vyrábať
výhyb, výhybka	výmienka i *vý-	výraz
výhľad	minka = Be-	vyrážka
vyhláška	dingung, feltétel	výrobca
výhosť	vymydliť	výrobok
výhra	výmysel	výrok
vyhrážka	výmluva	výsada
vychádzka	vymôcť	výsev, výsevok
východ	výmol, výmola	vyschnúť, nie vy-
výchova	vynajst', nie vy-	skuúť
vychovávateľ	naist'	vysielaf
vychovávateľský	vynález, vynálezca	výsyp
výjav	vyňať; vyjmem,	výskaf = kričať
výjazd	vyjmeš vyjme	od radosti
vyjmem, vidz vy-	atď.; vyňal	výskum
ňať	výnimka = Aus-	vyskúmať
vyjst', nie vynst';	nahme, kivétel	výsluha
vyjdem, vyjdeš	výnimočný	výsluch
atď. a nie: vyn-	výnos	vysoký
dem, vyndeš atď.;	za vynst' piš vyjst'	vysokomyseľný
vyšiel	výpad	vystehovať i vy-
výkal	výpal, výpalky	stahovať sa
výkaz	výpar	výstraha
výklad	vypäť i vypiať	výstredný
vykladaný	výpis	výstreľ, výstrelok
vyklať = ausste-	výplatca	výstrižky
chen, kiszúrni,	výplatok	výstup
srov. viklať	výplav	vysvätiť
výkon	výplyv	vysvedčenie
výkop	výplod	vysvedčiť

vysvetlivka
výše, predložka na
pr.: výše toho
domu; aj povyšše
výška, vyšný
vyšmýkať
vyššie, príslovka
na pr.: vyššie
leží od zeme
vyšší
vyť; zavýja pes
výťah
vytápať
výťažok, výťažky
výtisk
výtrzný
výtvárný
výtvor
za vyvázovacie
úpisý pís vy-
vadžovacie úpisý
vývin
vyvýšif
vyvlastniť
vývod
vývoj
vývoz
vyza = Hausen,
viza
vyzývať
význam
výživa
vyžla
vjazd
vklad
vládca
vladyka
vládkyňa
vľaní
vlastenecký = pa-
triotisch, hazafias

vlastenský = va-
terländisch, ha-
zai
vlastnictvo
vlastný, vlastník
vlbký
vľaf
vľieť, vľečiem
vľiezť, vľeziem
vľiv abo vľplyv
vľk
vľožka
vmiestif sa i*vmie-
stif sa
vnada
vnadiť
vnadný
vňaf; nie vňad, ňaf
vnikaf
vníaf, nie vnif;
vnišiel
za vnivoč pís ni-
voč
v nivoč obrátiť
vnútorný
vnútri
vnútrok
vôbec
v oči
vodca
vodcovstvo
vôdka
vodne
vodopád
vodovod
vodstvo
vohľady
vojak, vojenský
vojaf; vojdem, voj-
deš, vojde atď.;
vošiel

vojvodský
vojvodstvo
vôkol
vôľ
vôľa
volajaký
volakde
volakto
volaktorý
volba (voľba)
voličský, voličstvo
voľkať
voľky-nevoľky
voľný
von, vonku; nie:
ven, venku
vôňa, voňaf
za voňahdy pís
oňahdy
vonkoncom
vonkov, -ský
za vonný pís vo-
ňavý
voskrz
vospolný
vovedne
voz i vôz
vozvýš
vpád
vplyv abo vľiv
vplývať, vľivaf
vrabčí
vrah
vraj, nie praj
vráska
vrašťif i mrašťif
vred
vrh
vrch
vrchný
vrchnost

vrchol
vrkoč
vrub
vrz, vrzom
vskutku
vssaf
vstaf, vstanem
v stave byť
vstúpať
vstupné
všadeprítomný
všadeprítomnosť
však, nie šak
všakový, nie ša-
kový
za všecok i vše-
cek piš všetok i
všetek
Všechsvätých
všeličo, nie šeličo
všelijaký
všelikto, všelikde
všemohúci
všeobecný
všepleta
všestranný
všetek i všetek ;
nie šetek i šetek

všeučelište
vševetúci
všimaf si
vták
vtip, vtipný
vzácný, vzácnosť
vzájomný, -osť
vzbudif
vzbujnieť
vzbúrif
vzdať, vzdávať
vzdelávať
vzdialený
vzdialif sa
vzdych, vzdychať
vzdor, vzdorovať
vzduch
vzdušný
vzhliaďnuť na da-
koho
vzchytif sa
vzehodif, vzísť 166
vzehopif sa
vziať; vezmem,
vezmeš, vezme,
vezmete, vezmú;
nie veznem, ve-
zneš atď.
vzývať

vzkaz, vzkázat
vzkypeť
vzkriesenie, nie
vzkrišenie
vzkriesif
za vzlášte piš
zvlášte
vzlet, vzletieť
vzletný
vzmáhať sa
vzmužif sa
vzňať sa
vznášať sa
vznešenosť
vznietif
vzniknúť
vzor, vzorec
vzorný
vzpak
vzpečovať sa
vzplanúť
vzpriamif sa
vzpružif sa
vzrast, vzrastať
vzfah, vzfahovať sa
vzteť, vztekať sa
vzteklý, vzteklina
vztýčif
vždy, vždycky

Z

zomr. = zomrel
z i zo; vidz o tom,
čo táto predložka
a slovesná pred-
pona vyzname-
náva, strany 159.,
161. a 165. —

Pred spoluhlá-
skovými skopeni-
nami, ktoré sa ľah-
ko vyslovujú, piš
zo a nie ze, na
pr.: zo spodku,
zo školy, zohaf,

zotrvať atď. a
nie: ze spodku,
ze školy, ze-
lhať, zetrvať atď.
zábavka
zabezpečiť
zabijak

zábudka	zaiste	zamysleť sa
zaculaňaf	zaistif	zamýšľať
záclona	zajac	za mladi (za mladý)
zACLoniť	zajímať	za zamrúžiť piš
začasto	zajímavý	zažmúrif oči
za čas, nie za	zájom i zájem	zaň i za neho
včasu 104	za zájomný piš	zanepřázdnenie
začaf	vzájomný	zanepřázdnif
začiatočník	zajtra	zánet, -livý
začiatok	zajtrajši, -ia, -ie	zaniknúť
záčín	zajtrajšok	zanorif sa, nie za-
zad, zadný	zakial	morif sa
zadarmo	zákaz	západ
zádych	zakaždým	zápal, zápalný
zádychčaf sa	základ	zápaľka
zádok, zádku	zakladateľ	zapaľovať
za dost urobif	zakliať	zápästky
zádržka	zaklínať	zapäť i zapiať
záduch	zákonitý	zapečatif
zádnajský	zákonník	zápinka, zapínať
Zadunajsko	zákonný	zapisovateľ
zaháľaf	zákonodarca	zapliesť, zaple-
záhyb, zahýbať	zákonodarný	tiem
zahynúť	zákonodarstvo	zápoľa (zápoľa)
zahľadeť sa	zákryť	zapomenúť
za horúca	zakryť, zakrývať	za zapotreby piš
záhrada i *zahra-	zaľahnúť	treba, potreba :
da	zálet	nemám toho po-
záhradník	zálev	trebu, nie mi je
záhradný	záležitosť	toho treba
zahranície, -ný	záliv	zápoveď
Záhreb, záhrebský	záloh, záložka	zapovedať
zahryznúť	záľuba, záľúbenie	záprah
záhubca	zameštnanie	zápražka
záhumnie	zameštnať	za prva času
zahádzaf	zámienka i *zá-	zarábať
zahádzka	minka	zaraz
zahceť	zamiesť, zametiem	zarážka
zachytiť	zamilovať sa	zárez
záchod	zámyk, zamykať	zariet, zariekaf sa
zachripnuf	zámyseľ	zaryť, zarytý

zarmútený	zavše	zcela
zárod, zárodok	zavznief	zčerstva
zároveň	zážeh	zčiasťky
zas i zase, nie	zažmúriť oko, nie	zďakade
zasa	zadžmúriť	zďanlivý
zasadať, nie zase-	zbabelý	zďariť sa
dať	zbaláchať	zďarma
zasielaci	zbalamutiť	zďať sa, zďá sa,
zasielaf	zbaviť	zďalo sa
zásielkai*zásylka	zbeh, zbehnúť	zďatný
zasnúbenie	zbehlý, zbehlosť	zďediť
zasnúbiť	za zberba piš	za zdeliť piš sdeliť
zastávať	zberba	zdesiť
zástávka = malá	zbesnieť sa	zďivieť, zďivočieť
zástava	zbijať po zboji	zďýmať
zástávka=miesto	zbiť = ubiť	zďlha
na zastanie	zbylý=zbudnutý	zďlžiť
zastupiteľstvo	zbyť = zbudnúť	zďnu, zďnuká
zasvätiť	zbytočný	zďobiť
zať	zbytok	za zďola piš sďola
zaťapať	zbladnúť i zbled-	zďolať
zatisský	núť	zďomácnieť
zatým, zatýmny	zbláznieť sa	za zďorovať piš
zavádzať	zblízka	vzďorovať
zával	za zblížiť sa piš	zďovedieť sa
záväzný	sblížiť sa	zďráhať sa
záväzok, záväzka	zblíknúť	zďravkať
záväzovať	za zblo = stblo	zďražiť
závčas, 104	piš steblo	zďrevenieť
závčerom	zbohatnúť	zďrobiť
závdavok, zá-	zboj, zbojník	zďrtiť
vdavku	za zborniny i zbo-	zďrúzgaf
zaviesť, zavediem	riť piš sboreniny	zďržaulivý, -osť
zaviezť, zaveziem	i sboriť	zďržať
zavíjať, zavínúť	za zbudíť i zbu-	zďržiaky
závisieť, závislý	dzovať piš vzbu-	zďuť
závisieť, závisťný	diť i vzbudzovať	zďvihnúť
zavýjať, zavýja	zbudovať	zďvojiť
pes	zburcovať	zďvorily
závod	za zburíť piš vzbú-	zďfyr
závoz, závozu	riť	za zelezo piš železo

zeman	žito vzide, vzcho- di 166	zlatka, zlatovka
zemiansky	zísť sa; zide sa	zlavit i zlevit
zemiak	mu to	zlenivief
za zesť piš zjesť	zívat	zlepšif
zgebnúť	zjalovief	zletnief
za zgerba piš	z jari	zlý
sberba	za zjať i ziať piš	zlyhať i zluhať
zhabať	vziať	zločinný
zhasiť	zjatriť	zlomyseľný, -osť
zhynúť	zjav, zjaviť sa	zlopovestný
zbyzdif	zjavný	zlosyn
zblboka	zjednodušiť	zlosť
za zhliadnuť piš	zjemniť	zlostný, zlostník
vzhliadnuť	zjesť; zjem, zješ,	zlúbať
zhniť	zje, zjeme, zjete,	zluhať i zlyhať
zhnusif	zjedia; zjedol	za zmáhať sa piš
zhojiť	zkade	vzmáhať sa
zhola	zkadekoľvek	zmäkčiť
zhoreť	za zkázať piš	zmalátnet
zhorknúť	vzkázať	zmarif
zhoršeť	zkaza	zmätok
zhostif sa koho	zkazit	zmelčiť
zhotovif	zkiad	zmenif, zmena
zhovädily	zkrátka	zmenka
zhrbatief	zkúsený, -osť	zmenšif
zhrdnúť	zkúsiť, zkusovať	zmeravief
zhrdzavief	zkúšať, zkuška	zmeškať
zbrešiť	za zkušovať piš	zmieniť sa, zmien- ka
zhrýzť	zkusovať	zmija
zhrziť sa	zlačnief	zmiznúť; on zmiz- nul, nie on zmiz- nul sa
zhruba	zlačnief	z mladi
zhubif	zlahčiť, zlahčovať	zmladiť, zmladnúť
zhurta	zlahka	zmlátiť
zhusta, zbustiť	zlahnúť	zmlknúť
zima, zimný	zľaknúť sa	zmocniť
zimnica	zľamať	zmôcť
zivačiť	za zľášte piš zvlášte	zmodriť
zisk, získať	zlatý; pl. instr.	zmoknúť
zistiť	zlatými, nie zlat- mi	
zísť, lepšie : vzísť,		

zmorit	zodpovedať	zreteľ, zreteľný
zmrhať	zohaviť	za zriaďiť piš sria- diť
zmrknúť sa	zobyzdíť	zriedka
zmrzáčiť	zohnúť	zrýchla
zmrzlý	zohriať	zrýchliť
zmrznúť	zôkol-vôkol	zrobiť
zmúdreť	zolhať	zrodiť
zmužilý, -osť	zomleť	za zrost piš vzrast
zmužnieť	zoschnúť	za zrosť piš
znamenie	zosiliť	vzrasť
znárodnieť, zná- rodníť	zosinieť	zrovna
znásobiť	zoslabnúť	za zrúcaniny piš
znášaťkrivdu, ústr- ky, posmech	zosobniť	srúcaniny
znateľ	zostarieť sa	za zrútiť piš srú- tiť
znázorniť	zostríť	ztadeto, ztadiaľto
znectiť	zošalieť sa	zťažka
znečistiť	zošklivieť sa	ztenka
znechutiť	zotmieť sa	zticha
znemravnieť	zotročiť	ztrácať
znenábla	zotrvať	ztrata, ztratíť
z nenazdania	zovrieť, zovriem	ztražený
znepokojíť	zožrať	zťuha
znesiteľný VII	zpäť i zpiatky	zub
znieť, zniem	zpäťiť	zúčastniť sa
znetvoríť	zpiatočný	zúmyselný
zneuctiť	z pola	z úmyslu
zneužiť	zpráva = Nach- richt, jelentés	zunovať
znevážiť	zpriama	zúplna
za znik piš vznik	za spriamiť sa piš	zúrodniť
za zniknúť piš vzni- knúť	vzpriamiť sa	zutekať
znova	zprosta	zúžitkovať
znovuzrodenie	spruha, spružka	zvábiť
zobecnieť	spružný	zväčša, nie zväčša
zobidovať sa	zralý i zrelý	zväčšiť, zväčšovať
zobkať, zobky	za zrast piš vzrast	zvädnúť
zobracať	za zrasť piš	z večera
zobrykovať sa	vzrasť	zvečniť
zodrať	zrazu	zvierá
	za zrdza piš hrdza	zvifaziť
	zrednúť	

zvyčaj
zvyk, zvykať
zvysoka
zvýšiť
zvládať

zvlášť i zvlášte;
nie: zlášte, vzlá-
šte
zvláštny, -osť
zvoliť

zvoľna
zvonec
zvonku
zvršiť

Ž

žabáci
žabi, -ia, -ie
žabykláč
žajdeľ
žalostif, nie ža-
lostniť
žalud, muž.; žalud',
žen.
žalúdok
žalúdkový
žargon
za žbán piš čbán
za žber piš čber
žeb
železo, nie zelezo
želiar
želva

žemľa
žiadať
žiadon i žiaden
žiadosť
žiadúci, žiadúcný
žiadza
žiak
žiaľ, žiaľny
žiaľbohu
žiara, žiarif
žid, židovka
židovský
žihlava
žila
žinčica
živel
živé striebro

život
živobytie
živočích
žlab i žleb
žlaza
žltý
žltnúť, nie žlk-
núť
žmeň
žrd
žrebec, žrebca
žrec
žriebä; žriebäť,
žriebäťu atď.
žriebäci
žula, -ový
župan

OPRAVY.

Prvé čísla značia stranu, druhé riadok: 12: 1 sdola fonetický m. foonetický; 14: 12 shora nasleduje m. nasledujúce; 17: 2 sh. lute- m. luche-; 25: 5 sh. ľ m. l; 29: 12 sh. III. m. IV.; 36 v pozn. 1. m. „medzi j a j a zotal“ čítaj: „medzi j a j a zotal“; 42: 6 sd. Českých m. Ceských; 43: 1 sh. označeniu m. označoniu; 45: 16 sd. o panstvo m. opanstvo; 47: 5 sh. diakritickým m. diakriti-ckým; 48: 18 sh. ě m. ě; 51: 10 sd. totiž m. to tiž; 58: 5 sh. chce mať m. chcemať; 58: 2 sd. v pamiatkach m. pamiatkach; 59: 6 sh. odpovedavú št' m. odpovedavú št; 62: 10 sh. qu m. q; — 66: 14 sh. jest' m. jest; 73: 11 sh. všeobecná m. všeobecná; 76: 9 sh. šarvanec, — m. šarvanec; 80: 9 sd. brzydki m. brzaidki; 85: 6 sh. mylue m. myle; 88: 10 sd. nechet m. nechet; 89: 13 sh. Anulka m. Annulka; 89: 11 sd. datel m. datel; 92: 8 sh. závorky vypust; 101: 14 sh. najzávažnejšom m. najzávažnejšom; 102: 8 sh. vatať m. vsťat; 104: 1 sh. postať m. postat; 105: 9 sh. jest' m. jest; 106: 13 sh. ety- m. neety-; 106: 18 sh. ľa'at' a nechet' m. ľa'at a nechet; 107: 5 sh. Pastrnek m. Partrnek; 111: 10 sh. ósnost' m. ósnost; 115: 10 sh. slovo „kontrollór“ vypust; 117: 6. a 15. sh. m. kursívneho o sebe stojacieho tvrdého t má byť mäkké t'; 121: 17 sh. dopúšťal m. dapúšťal; 128: 8 sd. mu m. mn; 154: 6 sd. kmeňové m. kneňové; 158: 10 sh. sedel m. sedel; 159: 11 sh. po slove „hromadnosti“ má byť komma; 161: 3 sh. spolu m. s polu; 162: 9 sh. zosinet m. zosinať; 167: 5 sd. v slovách päťdesiat, šesťdesiat má byť mäkké t'; 167: 2 sd. skviet sa m. skviet sa; 168: 10 sh. št m. št; 173: 9 sd. padnúc m. minúc; 177: 6 sd. ou m. uo; 182: 1 sh. Štúr m. Stúr; 189: 6 sd. časťou m. časťou; 196: 1 sd. prijsť m. drijsť; 201: 2 sd. napomoženiu m. napomôženiu; 202: 7 sh. -ů m. ů; 202: 17 sh. po „nebolo“ polož komma; 214: 19 sd. brilliant m. brillinat; 216: 1 sd. po „laký“ vypust' závorku; 224: 11 sh. ináč m. inač. — Na niektorých miestach s kursívneho mäkkého t' pri tlačení poobskakovaly mäkkčene. Z týchto prípadov len tie som tu opravil, kde povstaly chyby smysel rušiace. Od 8. hárku vyšlo sa takým tlačovým chybám tak, že za kursívne mäkké sádzalo sa tvrdé s odsuvníkom: t'.

Pôvodca tohoto spisu

uvodí v známost et. obecnstvu, že pripravuje do tlače spis
pod názvom

„Slovensko-maďarská a maďarsko-slovenská

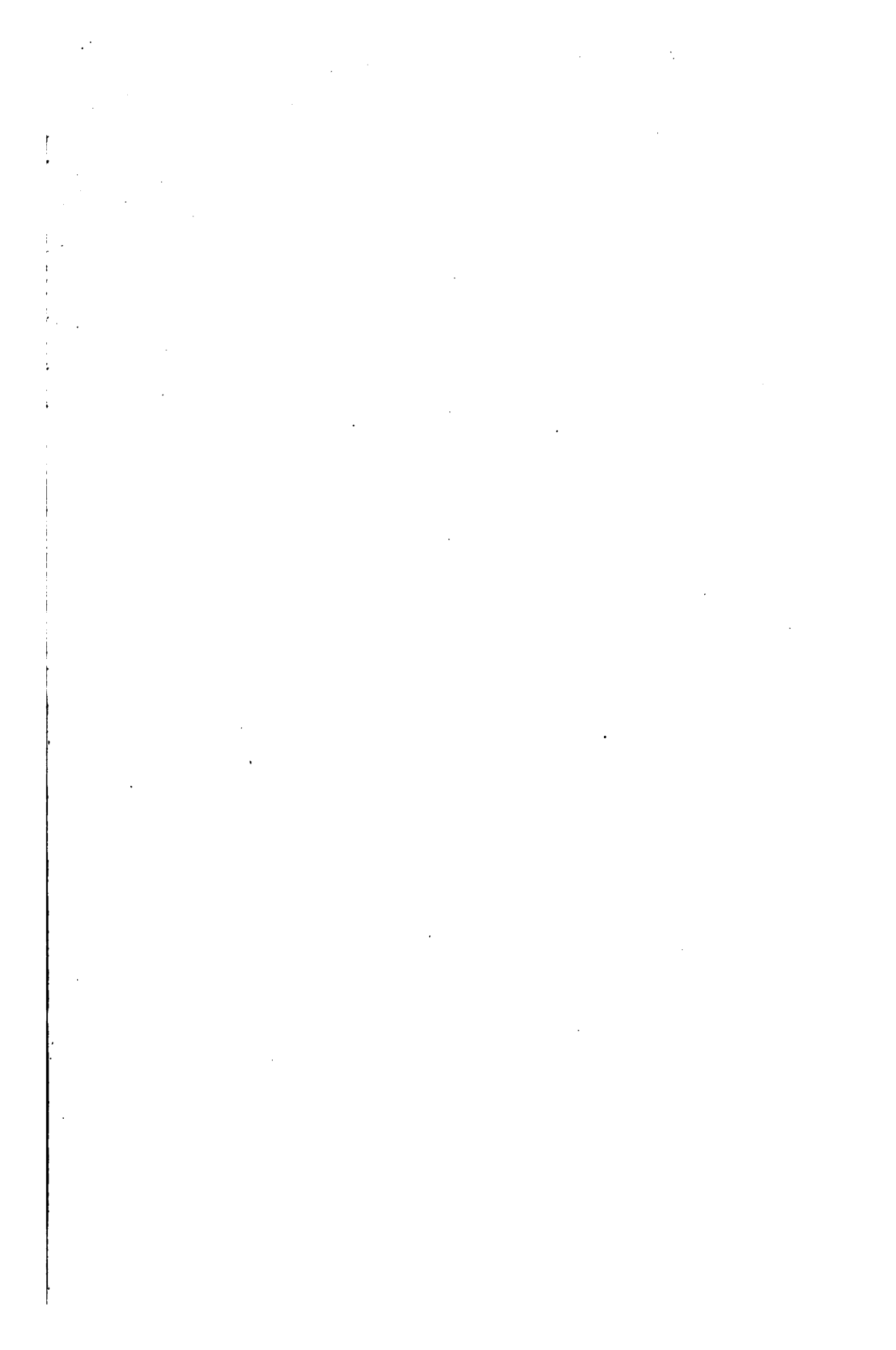
FRASEOLOGIA.“

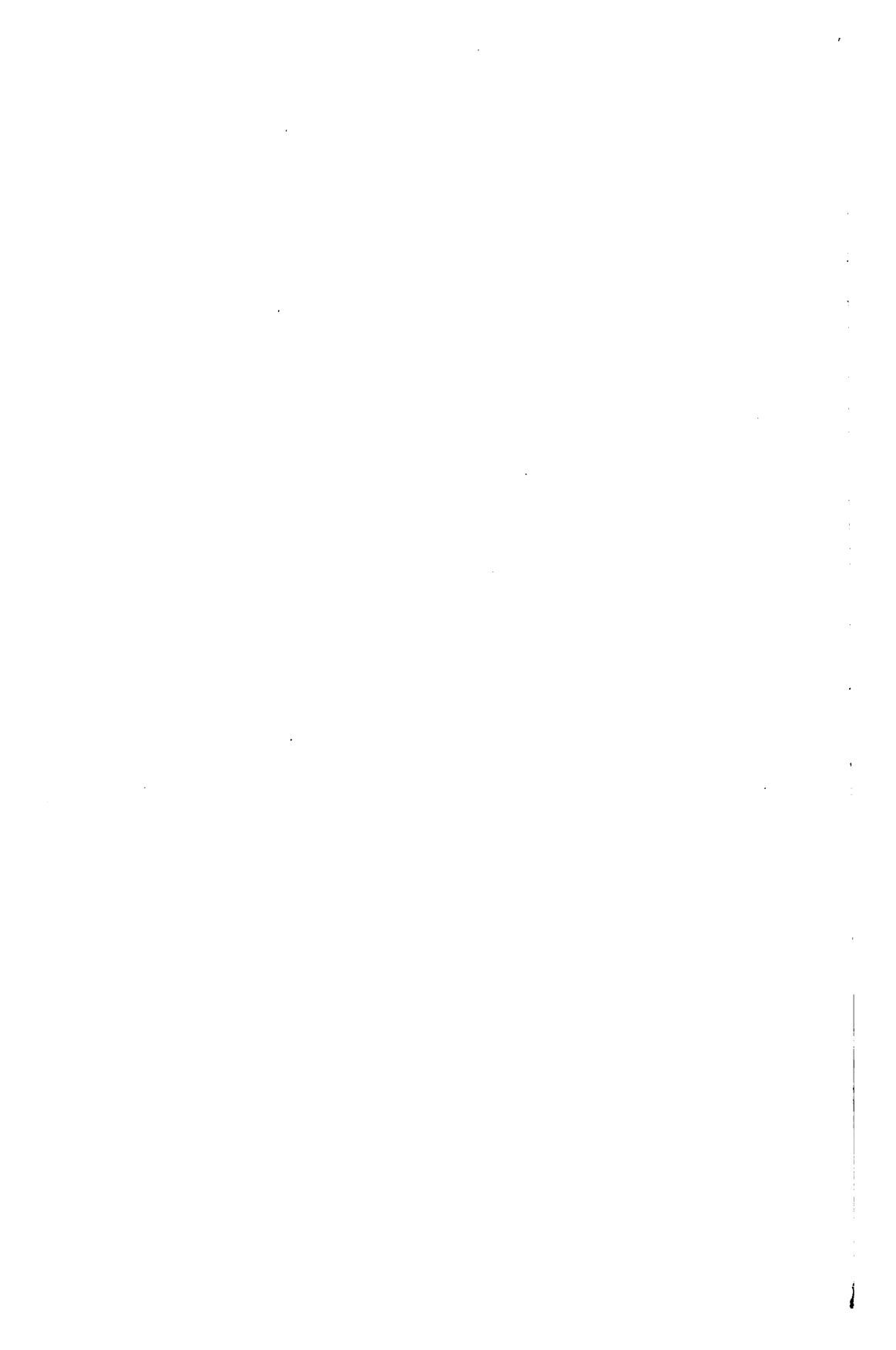
Spis ten obsahovať bude sbierku zvláštností z reči slovenskej i maďarskej, ktoré nenachodia sa ani v mluvnici ani vo slovníkoch. Vo spise spracovaná bude látka, sbieraná vyše desať rokov. Nemci, Francúzi, Angličania atď. učiac sa jazyku veľikú váhu prikladajú fraseologii a vždycky ňou končia svoje učenie jazyku. Oni a ostatné vzdelané národy už dávno vydávajú príručné a pečlivo spracované knihy fraseologicke. Pôvodca myslí, že vydaním slovenskej a maďarskej fraseologie vykoná dobrú službu obom táborom intelligencie hornouhorskej.

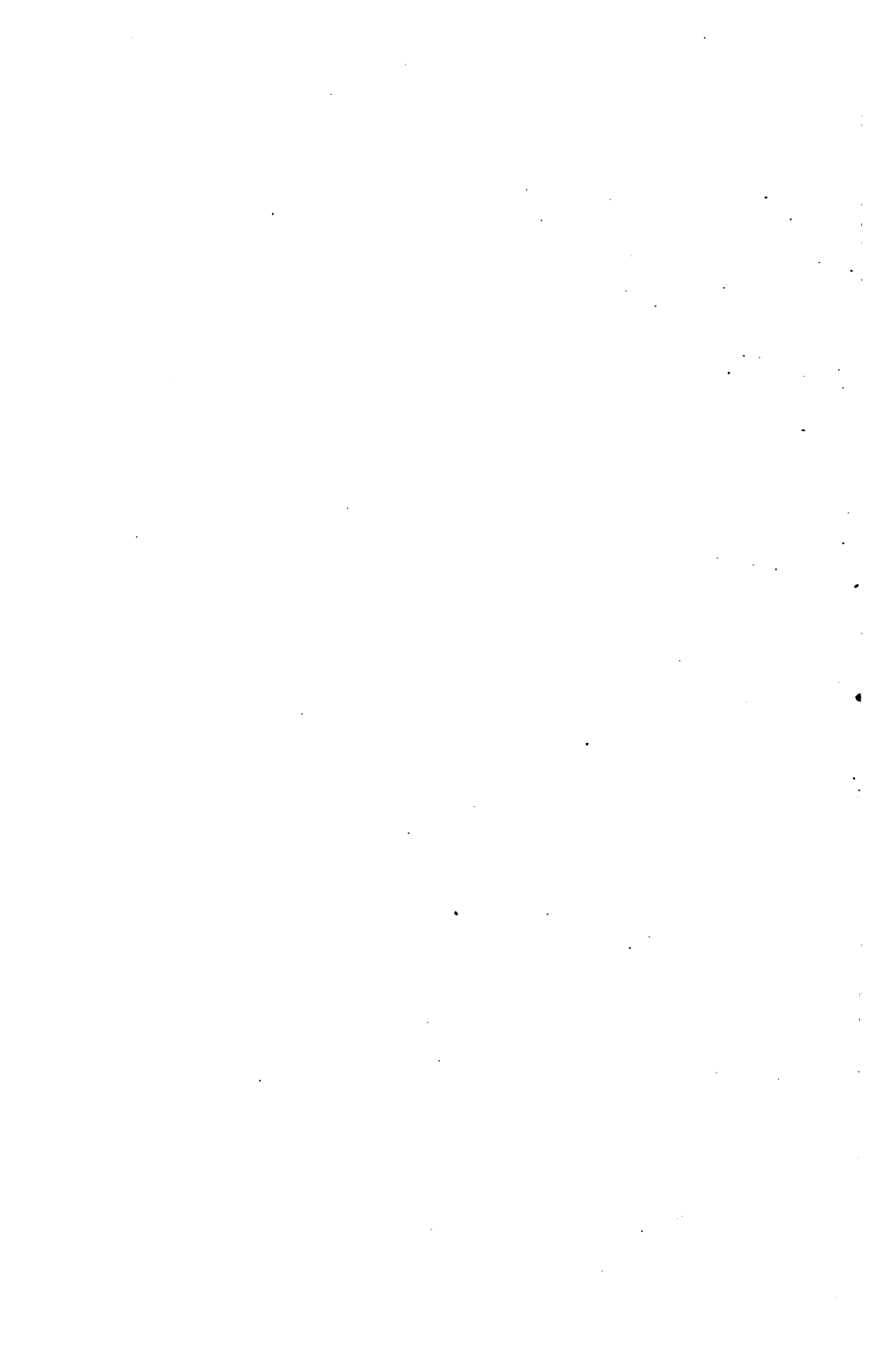
Milovníci jazyka maďarského, žijúc uprostred slovenského ľudu, podčinení sú vlivu jazyka slovenského a tento vliv je tak mohutný, že sa už prislovnou stala hornouhorská maďarčina svojím slovenským rázom. A rovnako sú podrobení vzdelaní Slováci vlivu maďarského jazyka, keďže vzdelanosť svoju dobývali týmto jazykom. Vydanie fraseologickej rukoväti posluží teda čistote jazykov slovenského i maďarského, ale zároveň zreteľnosti i jasnosti v obcovaní hornouhorskej intelligencie so slovenským ľuďom.

— Cima 1 al. 20 let. —

— A t u e k e n n e t r i b u t i p o t e . (S l o v e n s k i) T r a v n i k 5 . ; P r i t a p o t k y
d . ; B o j i n a n i j a v . s i v e n i k o l e ; a n a n i d i n e t a j , u p r e d i n e , B o t a n i k i ,
V o r o s n e r t t - u r a n i t a . K o i - p o s t a k z e m d i p l o m e n a n i , n a p o t i n a d i -
- t i t i t u t i t e m i k o v a n i .)

Handwritten marks or scribbles on the right side of the page.

